

STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY

NO. 09373

ALE VERK

Isaac Leib Peretz

THE MAX PALEVSKY
YIDDISH LITERATURE COLLECTION

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS
413 256-4900 | YIDDISH@BIKHER.ORG
WWW.YIDDISHBOOKCENTER.ORG

MAJOR FUNDING FOR THE
STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
WAS PROVIDED BY:

Lloyd E. Cotsen Trust
Arie & Ida Crown Memorial
The Seymour Grubman Family
David and Barbara B. Hirschhorn Foundation
Max Palevsky
Robert Price
Righteous Persons Foundation
Leif D. Rosenblatt
Sarah and Ben Torchinsky
Harry and Jeanette Weinberg Foundation
AND MEMBERS AND FRIENDS OF THE
National Yiddish Book Center

The *goldene pave*, or golden peacock, is a traditional symbol of Yiddish creativity. The inspiration for our colophon comes from a design by the noted artist Yechiel Hadani of Jerusalem, Israel.

The National Yiddish Book Center respects the copyright and intellectual property rights in our books. To the best of our knowledge, this title is either in the public domain or it is an orphan work for which no current copyright holder can be identified.

If you hold an active copyright to this work – or if you know who does – please contact us by phone at 413-256-4900 x153, or by email at digitallibrary@bikher.org

י. ל. פרץ

פאר קליין און גרויס

ווילנער פארלאג פון ב. קלעצקין

רעכט אויף איבעררוקן און איבערזעצן באהאלט
דער „וילנער פארלאג“ פאר זיך.

PRINTED IN POLAND

19 APR 1972

1:Y

892.49

PER

I. L. Perc — „Far klejn un grojs“
Drukarnia „Wyd. Wileńskie“ B. Kleckina, Wilno

א י נ ה א ל ט :

ערשטע אַבטיילונג:

(קליינע מעשה'לעך פֿאַר גרויסע קינדער)

וויט

- 5 אין געמיינעכטס
- 9 אַ קעלבענער קל וחמר
- 11 העכט
- 17 לאַמפּען-מוסר
- 21 די פרומע קאַץ
- 25 דער דין תורה
- 29 פון קבר
- 33 הינערישע חלומות
- 38 מיסט-חלומות
- 40 דער גולם
- 42 בויער

צווייטע אַבטיילונג:

(קליינע בילדער)

- 44 וועלכע
- 46 פאדליעץ
- 48 שוויין
- 50 עס איז דאָך קיין זאַקען

דריטע אַבטיילונג:

(קינדער)

- 53 וועגען קינדער
- 66 דאָס קראַנקע יונגעל
- 74 די ווילדע בריאה
- 83 די לבנה דערציילט
- 86 קינדער-שפּיעל

פערמע אָבטיילונג :

(הומאָרעסקען און סאַטירען)

זייט	
90	חזק
94	די רויז
104	די טויטע שטאַרט
118	באַנציע שווייג
130	דאָס שטריימעל
146	הורמוז און אהרימון
152	דער ופּוח
160	שמאי ראַטמאַן
169	וועגען געשיכטע
178	ביי די פרעש צו גאַסט
190	דער פרוש מיטן בער
196	די אַכטע אָבטיילונג אין גיהנם

פּינפּמע אָבטיילונג :

(פּון דוליהויז)

206	עולם הבא
209	כל בו
214	א חלום
219	א רופא צי א חולה
224	א שמועס מיט נאָזעמאַן
230	דער קדוש
234	די שרפה און נאָך דער שרפה
239	דער משולח

אין געמויזעכטס.

אמאל איז זיך געווען א געמויזעכטס. —

עס איז זיך געשטאנען נאנץ אפארט: אָבנעטהיילט פון דער דעשט לאַנקע וואו בהמות האָבען זיך געפאשעט און יונגע פאסטוכער מיט שמיינער געוואָרפען, מיט הויכען שאווער און שאַרף-שפיציגע דערנער, און אָבנעזונדערט פון דער לופט — מיט אַ פעט-בלישצענדיג-גרוין היימעל. וואָס דער ווינד צערייסט אמאל אין אַ יאָהר. — געלעבט אין געמויזעכטס האָבען ווי דער סדר-ערס און נאנץ קליינע ווערעס, וואָס האָבען געגעסען — נאָך קלענערע.

דאָס געמויזעכטס איז — נישט לאַנג, נישט ברייט און אפילו נישט טיעף. די ווערעמלעך האָבען עס נאָר דעם פעטען שליים, די וואַסער-געוויקסען און די פוילע צווייגלעך צו פער-דאנקען, אויב זיי קענען דאָס געמויזעכטס נישט דערגרונדען, נישט צושווימען צו אַ ברעג.

די געמויזעכטס-געאָגראַפיע שלאַפט דעריבער נאָך אין וויעג. פאר דאָס האָט די געמויזעכטס-גאווה שוין לאַנג אָפגעע אויגען: די פאַנטאַזיע איז אונטערן פינסטערן היימעל ביי דער גאַנצער ממשלה און בידע צוזאַמען שפּיגען און וועבען.

און מיט דער צייט האָבען זיי אויסגעשפּונען אַ מסורה פון קרמונים, איין אמת ווערמיגע טראַדיציע: דאָס געמויזעכטס איז דער ים-הגדול.

„אין איהם גיסען זיך אריין אלע פיער טייכען פון נך-
עדן... דער חרקל ברענגט מיט מיט זיך דאָס גאַלד — דאָס
איז דער שליים, אין וועלכען עס שמעקט זייער פרנסה — און
די רעשט דריי טייכען ברענגען בלוימען — דאָס זענען די
וואַסער-געוויקסען, צווישען וועלכע זיי שפיעלען זיך אין בעהעל-
מעניש אין אַיִמא-דפגרא — פערל — אלע זיאבע-שיסעלעך און
קרעלען — די פערפוילטע צווייגלעך“...

„דאָס גרינע הייטעל, די פערפעצטע יארמולקע איבערן
געמויזעכטס, איז דער היימעל איבערן ים-הגדול! איין עקסטרא
בעזונדער היימעל פאר זייער וועלט!“

שטיקלעך אייער-שאַלען, וואָס האָבען זיך דאָרט פער-
בראַנדזט, שפיעלען די ראָדע פון שטערען און מיט אַ פערפוילטע
דיניע האָט מען יוצא געווען פאר דער זין...

די שטיינער, וואָס פלעגען אַמאָל אַריינפאלען דורך ד
פאַסטוכער, זענען — גאַנץ נאַטירליך — געוועזען אבני-אַלגביש-
שטיינער, וואָס דער היימעל וואַרפט זינדיגע לייט אין קאָפּ אַריין
אין, אַז דער היימעל האָט זיך געשפאַלטען, און עטליכע שמראַה
לען פון דער אמת'ער זון האָבען אָבגעשרפעט אַ ווערמיגען מח-
האָט מען געפיהלט און געגלויבט אין גיהנם!

נאָך — וואהל האָט זיך געלעבט אין געמויזעכטס! וואו
יעדער איז געווען פון זיך און מיט אלע צופרידען! ווער עס וואַהנט
אין ים-הגדול איז שוין בטבע אַ פיש! איין ווערמעל פלעגט
דאָס צווייטע רופען: שליען, העכט! אויף מצבות פלעגט מען
קריצען: קראַקאָדיל און לויטן! „פלאַטקע“ איז געוועזען די
גרעסטע בעלי-דיגונג, פאר „קעלביקס“ האָט מען זיך יום-כפור
נישט מוחל געוועזען! דערביי האָבען געבליהט: אַסטראָנאָמיע,
פאָעזיע און פילאָזאָפיע ווי די רויזען!

די שטיקלעך אייער-שאַלען האָט מען געזעהלט בזו מען
איז דערגאַנגען. אַז מען קען זיי נישט איבערזעהלען...

פאר קליין און נרויס.

דאָמאַנטיקער האָבען די „פּמליא שר מערה“ אויף טויזענדער
אופנים בעזונגען; דערביי פלעגט מען פאַרמישן פּערנלייכען
צו שמערן, שמערן צו דאַמען-אויגען און די דאַמען אַליין צוים
הימעל, אויב נישט נאָר צוים ניהנס! די פּילאָזאָפּיע האָט
בעזעצט די פּרומע געשמאַרבענע נשמות אין דער פּוילע
דיניע אַרײַן...

קורץ — עס האָט נאָר נישט געפּעהלט! דאָס לעבען האָט
געהאַט אַלע פאַרבען פּון רענען-בויגען! מיט דער צייט האָט מען
צוגעמאַכט אַ קאָדעקס מיט הונדערטער פּירושים, עס האָבען זיך
אַינגעפּיהרט טויזענדער מנהגים! און אז אַ ווערמעל האָט זיך פּער-
גלוסט עפּים אַ שניי, איז גענוג געווען, עס זאָל זיך דערמאָהנען,
וואָס די „וועלט“ וועט זאָגען דערויף — עס זאָל רויט ווערען,
תּרמה קריגען! און תּשובּה טהון!

נאָר... איין מאָל איז אַ חורבן געשעהן!

עס איז דורך אַ סטאַדע חזירים!

שרעקליכע פּים האָבען צומרעמען דעם הימעל, צוקנעמען
דעם שליים, צוריען די קרעלען, צומאַרשמען די בלומען...
און פּון דער גאַנצער אָבגעזונדערטער „וועלט“ אַ תּהו ובהו געמאַכט!

טהייל ווערעם זענען זיעף אונטערן שליים געשלאָפּען (און
ווערעם שלאָפּען לאַנג), זענען זיי טאַקי נצול געוואָרען... אז זיי
זענען צוריק אַרויף איז שוין דער הימעל צוריק צוזאַמען-געשוואַ-
מען, זיך צוריק צונויף-געקלעבט... נאָר — גאַנצע הויפּען דער-
דריקטע, דערשטיקטע און צומרעמענע ווערעם זענען געלעגען
אַהן קבורה, און טוידטערהייט עדות געוואָנט אויפ'ן חורבן!

וואָס איז דאָ געשעהן? פּרעגען די פּעפּער דערשראָקען,
און זיכען אַ לעבענדיגע בריאה, וואָס זאָל זיי קענען ערקלערען די
סבה פּון דער שרעקליכער מנפּה. נאָר נישט לייכט איז צו גע-
פינען אַ לעבענדיגע בריאה! דען נישט לייכט איז איבערצו-
לעבען אַ הימעל! ווער עס איז נישט צומרעמען געוואָרען, איז
געשמאַרבען פאַר שרעק; ווער עס איז נישט געשמאַרבען פאַר

שרעק. איז געשטאָרבען פאר וועהטאָג; די רעשט האָבען זיך אליין
דאָס לעבען גענומען... אָהן הימעל איז אָהן לעבען!
איינער איז אפילו יאָ געבליבען לעבען, נאָר, קיום האָט ער
זיי דערצעהלט, אז דער הימעל, וואָס זיי זעהען אַצונד, איז נאָר
א נייער פון דער נאָדעל! אז יענעם הימעל האָבען חיות צוטריע-
מען; אז ער האָט זיי געזאָגט, אז ווערמינע הימעל לעבט נישט
עביג... אז עביג, קען זיין, לעבט נאָר דער אלגעמיינער
הימעל, — האָט מען באלד דערקענט, אז ער איז אראָב פון זינען.
מען האָט איהם מיט גרויט רחמנות געקאוועט און אין דול-
דווי אריין געשיקט.

אָ קעלבענער קל וחומר .

— דער דין איז: הכל שוחטין — זאָג איך אַ קאלב —
על-פּירדין מעגען אלע שעכטען; מען דאַרף קיין סמיכה נישט
פון גאונים, קיין בריעף פון רבנים, מען דאַרף נאָר נישט, —
ווער עס וויל מעג שעכטען .

— שקר — ענטפערט מיר דאָס קאלב — מען דאַרף זיין
דערצו אַ יוד אַ למדן, מען דאַרף נישט קענען הלכות שחיטה,
מען דאַרף קענען פרובען דעם חלף אויף דער צונג... אויך
מוז מען זיין פרום, אויסגעוויקט אין ומקוה, דערצו ערנסט
מאכען די ברכה און פּערגלייסען די אויגען .

— האָסט אַמעז, קאלב, עס איז אַ בפּירוש'ע משנה:
הכל-שוחטין —

— ניין — האַלט זיך דאָס קאלב שטאַהל און אייזען ביי
זיינעם, — נאָר איין אמת'ער שוחט און — דוקא נאָר און
שעכט-הוין !

עס איז קיין וואונדער נישט, וואָס ער זאָגט; ער האָט
עס פון דער מוטער גע'ירש'נט, מיט דער מילך געזיגט. איך
האָב זיין מוטער, די צנועה, געקענט; אַ חנ'ודיגע בריאה: און
אַ פרומע; זי האָט שטאַרק געגלויבט אין השנחה פרטית...
איך האָב געזעהן ווי זי איז, געהענדיג אין גאַסס, גלייך אויף
אַ דישעל אַרויף געקראַכען, ווי דער דישעל האָט איהר די געדערט
דורך דער פלייצע ארויסגעזעצט; איך האָב געזעהן, ווי זי האָט
געגוססט הענגענדיג אויפ'ן דישעל, און געהערט, ווי זי האָט
ביי יציאת-נשמה געזאָגט: —

— אָרעמער דראַנג! צי וויססט דו נישט, אז מען מאַר
נישט שלאָגען?!

נאָר איהר קלוג קאלב זאָגט נאָך, אז עס איז אַ קל-זחומר,
און דאָס ווייס איך שוין נישט, ביי וועמען ער האָט גענומען;
און ער מיינט עס ערנסט מיט'ן קל-זחומר:

— מה-דאָך — זאָגט ער — מה-דאָך אַ הונד, וואָס מען
קען נישט קוילען אויף כשר, וואָס איבער זיין פלייש מאַכט
מען נישט קיין ברכה, וואָס פון זיינע ביינער מאַכט מען
נישט קיין גאָלדענע יויד, וואָס פון זיין פעטס מאַכט מען נישט
קיין קוגעל, וואָס פון זיין פעל מאַכט מען נישט קיין יריעות
צו'ן אַ ספר-תורה, בפרט קיין תפילין מעור-אחר... מה-דאָך —
זאָגט ער — אַ הונד, וואָס טויג אין גאנצען נאָר אויף ריצען-אייל,
מאָר איהם קיינער נישט אָנריהרען, נאָר איין היצעל און דוקא
פאַר טאָג, ווען דער עולם שלאָפּט נאָך, איך — על אַחת
במה-זכמה?!

הַעֲכָמ.

לכבוד יום טוב האָט מען רעבעדיגע פיש געקויפט.
אין אַ גרויסע, גרין גלעזערנע שיסעל, אָנגעפילט מיט וואַסער,
ליענען צוויי גרויסע העכט און אַ ביסער ווייטער, אין אַ שוואַרצע
ערדענע שיסעל ליעגען אַ פּאָר קליינע קאַפּען.
דער עולם קומט נישט פון ים אַרויס, נאָר דאָך פון
אַ גערוימיגען טייך, און עס איז זיי ענג אין שיסעל.
די אָרעמע קליינע קאַרפען אין דער שוואַרצער ערדענער
שיסעל האָבען שוין לאַנג פון איהר געוואוסט! זיי ליעגען שוין
אַ גוטע שעה אויפ'ן זיינער אין קלערען, וואָס דאָס קען זיין
פאַר אַ תּפֿיסה, און זיי האָבען צייט צו קלערען! איידער די
קעכין וועט צוריק קומען פון גאס מיט כלימוב אויף יו"ט,
קען נאָך לאַנג דויערן. עס קען נאָך אַ קאַרפּ צוים שכל קומען!
נאָר די העכט אין דער גרעזער נער שיסעל בעמערקען נישט
איהרע ווענד, זיי צולאָזען זיך אַלע מאָל מיט אַ כּח און
טרעפּען מיט די קעפּ אין האַרטען גלאָז! העכט האָבען
איווערנע קעפּ נאָר שמומפיגע מחות! עס האָט יעדערער פון די
צוויי געפּאַנגענע גבורים צו הוגדערט קלעפּ געקריגען אויף
יעדען פונקט פון שיסעל, איידער עס איז זיי איינגעפאלען צו
קלערען, און זיי זענען פערמאכט פון אַלע זייטען!
זיי פיהלען שוין די וואַנד, נאָר די שוואַכע העכטיגע
אויגען זעהען זיי נאָך נישט!... דאָס גלאָז איז גרין, עס איז
גאַנץ עהנליך צו קליין-טייך-וואַסער... און דאָך קען מען
נישט אַרויס!

— עס איז אַ כּשוף! מאַכט איין העכט צוים צווייטען
— אַ כּשוף! איז דער צווייטער מודה. מאָרגען איז

י. ל. פּרָג

אליצמאציע אויף פּלאַטקעס, האָבען אונז די קאָנקורענטען
פּערכשופּט...

דאָס האָט אַודאַי אַרעק אָדער אַפּראָש געט הוּן!

עס איז נישט לאַנג. אַז די נעץ האָט זיי פּוּן וואַסער
אַרויסגעצונגען... אַז זיי זענען אַרויף אויף דער יאָפּט, זענען
זיי פּלוצלינג חלשות געבליבען! זיי זענען צו זיך געקומען שוין
אין אַ פּערהאַמערט פּאַס.

— ווי פּריה היינט איז נאַכט געוואָרען! האָבען דעמאָרט
בידע צוואַמען בעמערקט. אין פּאַס איז ענג געוועזען, קוים
זיך אויסצורדעהען. עס האָט קוים וואַסער אויף אָטהעם
געניגט. פּוּן דעם פּריהערדיגען חלשות און שפּעמערן שלעכטען
אָטהעמען זענען זיי ביידע פּערהרימעלט געוואָרען. עס האָט
זיך זיי פּוּן אַלעס, אַפּילו פּוּן יריד, טעאַטער און באַלעט
געחלומט, נאָר קיין פּאַס האָט זיי דער מלאַך פּוּן שלאָף
נישט געוויזען...

זיי האָבען נישט געהערט — נישט דאָס פּאַס עפּענען,
נייט דאָס גערויש אין מאַרק! זיי האָבען נישט געמערקט דאָס
צימערן פּוּן דער וואַג, אויף וועלכער זיי האָבען זיך געוואַקעלט
בשעת ווען די פּישערין האָט זיך מיט דער קעכין גערונגען...
נישט געהערט ווי דאָס שאַרפע צינגעל האָט זיי פּאַרגעוואַנט
די רוי!

מיעפּער נאָך זענען זיי איינגעשלאָפּען ביי דער קעכין
אין קויבער. זיי האָבען זיך אויפגעחאַפּט ערשט אין שיסעל,
אונטער דעם שטראַם פּריש קאַלט וואַסער. אַ גוטע שטונדע
האָבען זיי נישט-ווילענדיג געשלאָנגען קאַפּ אין ווטנד. אַצונד
ערשט רעכנען זיי אויף כּשוף...

— וואָס טהוט מען? פּרענט איינער דעם צווייטען.

די קאַרפּען ווייסען, אַז זיי זיצען תּפּוס... זיי ווייסען אויך
אַז עס איז עפּים געוועזען אַלענגע נאַכט און זיי האָבען זיך
אויפגעחאַפּט אין שיסעל. מן-הסתּם — טראַכטען זיי — האָט מען
אונז פּאַלשע באַנאַצעמעל אונטערגעוואָרפּען. עס וועט זיך

פאר קליין און גרויס.

אויסווייזען — קלערען זיי — מען דארף נאָר מיט עמיצען אַ קליין
ערנסט וואָרט רעדען!
זיי ניבען זיך אַ קליינעם וואָרף אין דער הויך, דערוועהען
די העכט אונ — פאלען צוריק נישט טויט, נישט לעבענדיג.
— זיי וועלען אונז אויפפרעסען! ציטערן זיי. זיי האָבען
זיך אַ ביסעל בערוהיגט, ערשט דעמאָלט, ווען זיי איז איינ-
געפאלען, אז די העכט מווען אויף זיין אין תפיסה...
— דאָס האָבען זיי אַוודאי — מאַכט איינער צום צווייטען —
מיט פאלשע באַנקאָצעמעל געהאַנדעלט!
— יאָ, ענטפערט דער צווייטער, נאָר פון זיי קאָן פאָרט
די ישועה קומען! זיי וועלען נישט שווייגען... און מען וועט
אונז צוזאַמען אַרויסלאָזען מיט גאָטס הילף.
— און זיי וועלען אונז בעמערקען — און... אויף (מיט
גאָט'ס הילף) איינשלינגען! זיי האָבען זיך מיט די זייטען
פּעסער צונעדריקט צו דער דנאָ פון שיסעל.
אויף דער פאָדלאָגע איז געשטאַנען אַ קויבער מיט ציבעלעס.
— ווען מיר געהמען דעם פאָדראַד און רייניגען אויס די
פלאַטקעס, וואָלטען מיר אזוינע גאָלדענע אָרדער געקריגען, —
מיינט אַ העכט.
— מיר וועלען נאָך, איה, קריגען, — ענטפערט דער
צווייטער, עס איז טאַקי אַ כּשוף, נאָר...
— וואָס נאָר?
— עס איז דאָ איין עצה!
— זאָג...
— עס איז אַפילו אַ בושה... נאָר... איך מוז דיר
זאָגען... מען דארף — דאַונגען... שטאַמעלט ער אַרויס —
דאָס איז די בעסטע רפואה געגען כּשוף!
— דאַונגען? אפּשר!
און ביידע העכט דערמאָהנען זיך, אז זיי האָבען שוין
יאָדען לאַנג נישט געדאַויגט... זיי געדענקען נישט אַ וואָרט.
— אשוי... הויבט איינער אָן.

י. ל. פרץ

— אַשרי... זאָגט דער צווייטער נאָך, אונ שטעה ! מעהר
נישט אַ וואָרט .
— אוי, ווילט זיך מיר דאוונען — קרעכט הייך
דער ערשטער .
— מיר אויך, — איז מודה דער צווייטער, דען סוף
כל סוף זענען מיר דאָך אויף נאָר פיש! ...

* *
*

עס עפענט זיך אַ מהירל אין וואַנד און צוויי קעפּ ווייזען
זיך אינ'ם חלל. איינער אַ פערטרונקענער מענער-קאָפּ און דער
צווייטער אַ פרויען-קאָפּ אין פאַפילאָמען.
— אָה! פרעהט זיך דער מענער-קאָפּ, עס זעט זיין
אַ פּרעהליכער יום-טובּ! העכט... קאַרפּ... אַל-דאָס גוטס...
— ווי דען! איך האָב נאָך נאָך פלייש געשוקט!
— מיין קלינג ווייבעל! שטייכעלט דער מענער-קאָפּ.
— נאָ! נאָ! נאָר אָהן דעם...
און די קעפּ פּערשווינדען.

— הערסט — מאכט איין העכט — עס זענען דאָ
קאַרפען אויף!
— זיי איז בעסער פאַר אונז!
— מיט וואָס?
— ערשטענס, האָבען זיי דאָ קיין פאַדראָדען נישט, און
זענען פרייע פויגעל; צווייטענס — קענען זיי זיך וואַרפען...
זען זיי ניבען זיך אַ גוטען וואָרף, וואָלמען זיי אַהיים אין
סייך צוריק!
— אמת!
— און עס וואָלט אפשר פון דאָרט אונז אויך אַ טובה
אַרויסגעקומען. וואָרט, מיר וועלען פּרובען!

פאר מדיין און גרויס.

— קארפען! רופט אויס דער העכט. ביידע קארפען זענען
פלוצלינג ארויפגעשווימען אין האַבען אַרויסגעשטעקט די קעפּ
איבער די שיסעל.

דער העכט האָט זיך אַרויסגערוקט אַקעגען —

— שלעכט ברירער! מאַכט ער.

— שלעכט! ענטפערן די קארפען.

— ביטער ?

— ביטער !

— וועניג וואַסער ?

— אוי, וועניג !

— און פערשטונקען ?

— עפּוש !

— נישט מעגליך דאָ צו לעבען ?

— נישט מעגליך !

— מען דאַרף צוריק אַהיים, אין טייך אַריין ?

— מען... דאַרף !

— מען האָט גאָר אין טייך פּערנעסען !

— פּערנעסען !

— אַ זינד !

— אַ רציחה !

— לאַמיר זיך קלאַפען על-חמא !

די העכט גלעטען די בייכער אויפ'ן ראַנד פון שיסעל; די

קארפען שלאָגען זיך ערנסט קאָפּ אָן וואַנד, אַז עס הילכט !

— מען דאַרף אַהיים שפּרינגען — מאַכט ווייטער

דער העכט.

— שפּרינגען !

— נו !

דער העכט קאָמאָנדרט און די קארפען זענען אַרויס פון

שיסעל אויף דער פּאָדלאַגע... און זיי ליענען נישט טויט,

נישט לעבענדיג.

— איך האָב גאָר נישט געוואוסט, מאַכט דער צווייטער

י. ל. פרץ

העכט, אז דו ביסט אזא בעל-דברן, עס רינט דאך דיר האַניג
פון מויל! —

די קארפען דערווייל קרעכצען —

— רוקט אייך! קאָמאָנדירט ווייטער דער ערשטער העכט.

די קארפען ניבען נאָך אַ קליינעם שפרונג.

— אוי, — קרעכצען זיי, — מען זעהט נאָך נישט קיין טייך.

אין די ביינער ברעכען, און אַטהעם פעהלט...

— רוקט אייך, נעהמט צוזאמען די רעשט כחות! עס איז

שוין נישט ווייט, גיט נאָך אַ שפרונג!

נאָר די קארפען הערען שוין נישט.

די קארפען גוסס'ן אויף דער פּאָדלאָגע, און די העכט
שפּאַרען זיך; ביידע זענען מודה, אז ביי אַ רעכטען שפרונג
קען מען קומען צוריק אין טייך אַריין; נאָר איינער זאָגט, אז
מען דאַרף דערצו אנדערע פיש, נישט קיין פּאָדלע קארפען,
וואָס קענען נאָר שפּרינגען אין וואַסער, וואָס קענען נישט
אויסהאַלטען אַ פּאַר שעה אָהן אַטהעם און עסען, אז מען דאַרף
דערצו — עלעקטרישע פיש! ...

און דער צווייטער מיינט, אז דווקא נאָר קארפען! נאָר

מען דאַרף אַ סך, אַ סך קארפען! און אויב 100,000 וועלען
שפּרינגען, וועט איינער טרעפען, און אז איינער וועט

טרעפען, האַ! האַ!

לְאַמְפֵּעַן-בּוֹסֶר.

עס איז אירוע לכל, אז קאנאניקעס, הברלות, ליכט, לאמטערן און לאמפען פיהרען זיך אמעריקאניש. וואכען, ווען ביי אונז איז נאכט, און שלאפען, ווען ביי אונז איז טאג. — נאך צי וועט איהר קענען מודה זיין. אז קאנאניקעס, ליכט, לאמטערן און לאמפען האבען אלשון און (אויף זייער אופן) א ריכטיגען בעגריף פון טוב ורע? אין דאך פרובט, דערמאנהט איך נאך, ווי עהנליך ווי זענען צו אינו! די כלי, פון וואָס זי איז, שפיעלט די ראַלע פון אַ נוף; דערביי, פונקט ווי ביי אונז, זענען טהייל גופים נאקעט, טהייל מיט בלומען, גירלאנדען אָדער פער-שיעדענע פיגורען פערציערט, מיט נאָלד און זילבער בעשיינט. דער בוימער, אייל, הרב, נאפט זענען אַ מין ברזט. דאָס בלוט איז ביי זיי אויף פערשיעדען: טהייל פון גרעסערן, טהייל פון קלענערן יחוס; טהייל נאָך פון עקסטען פאַס! הרב קומט אַרויס פון אַ מיאוס אָרט, בוימערל און אייל קענען זיין כשר און טרפה; וואָס איז גראַט כשר, נאפט איז ריין און אומריין, טהייל מאָל נאָך מיט אַ שלעכטען ריח! און ווי עהנליך איז די דאָכט — דער פלאַס צו אינוער נשמה!

שלמה המלך זאָגט טאָקי: „גר אלהים נשמת אדם“

און ווי עהנליך זייער לעבען איז צו אונזער לעבען!

דער קאנאניק — א שריד ופליט פון אַטע פרומע דורות — שווימט טאָקי אַרום אויף כשר'ן בוימערל; ער ברענט טינקעל, ציכטיג און שטיל; פלאַקערט נישט אויף מיט מיוולאָנישער

גאוד, רעדט זיך נישט איין, אז ער וועט בעלייכמען און בעשיי-
נען די וועלט... נישט זיין וועלט, ער דארף זי נישט פערזאָרגען!

זיין אייגען ווינקעלע איז פאר איהם גענוג, פאר דאָס
מאכט ער קיין שרפות נישט אָן! איהר וועט ביי איהם נישט גע-
פינען קיין צייכען פון אַנאַרחישע אידעען!
דערצו ברענט ער טרויעריג, ווייל קורץ איז דאָס לעבען,
קורצער ווי „שאַטען פון אַ פּוינעל, וואָס פּליהט נאָר אַ דורף“!
ער איז פול מיט „מרה שחורה“!

„מה אנו מה חיינו? אַ קנייטעל מיט אַ „מפּה-סרוחה“ —
ביימעל, און מען שטאַרבט יעדע מינוט! ער געדענקט שמענדיג
אינס טייט און דעריבער האָבען מיר עם פאַקי פאַר טייטע
בעהאַלמען.“

הברלות, חנוכה-ליכט זענען „דברים שבקדושה“, כמעט
אָהן גופים! מהייל זענען כּפּול-שמונה, נאָר אלע פּערדורעהט און
פּערפּלאַכמען... און דערביי געל — ווי הייליגע דאַרפּען אויסצו-
זעהן! און ברענען מיט קאַפעמש, אויך ווי הייליגע טהוען; עם
שמעקט דערינען מעה אמונה ווי חכמה, מעהר התלהבות ווי
ליכט, מעהר „לשם מצוה“ ווי לתשמיש... .

ליכט, דאַמטערן און לאַמפען זענען וועלט-לייט! לאַמטערן
און לאַמפען ווייסען שוין נאָר נישט פון קיין יודישקייט! ליכט ווערען
אַפילו גענוצט אלס נשמה-און בענש-ליכט, נאָר גלויבען טאָר מען
זי נישט... .

דאָס איז אין איין וועגס קאָרטען-שפּיעלער און דיענען נאָך
צו אלעס ביז, פון וועלכען עם איז בעסער, אז מען רעדט
נישט... ליכט, בפרט סטעאַרין ליכט, כשר'ע נישט אויסגענומען,
זענען אַהין און אַהער!

לאַמפען און לאַמטערן; ראַטשיילדס און באַסע-קאָמאַנדע!
די ערשמע וואַהנען אין שטיבער, סאַלאַנען, מהייל מאָל — צווישען
כל טוב; די צווייטע — אין הויז, אין נאַס צווישען ווינד און
שני... .

פאר קליין און גרויס.

פון איין מין, ברידער פון איין טאמע-מאמע, נופים
פון איין גלאז, איין בלוט — נאפט, איין נשמה — איינערליי
דאָכט, און — בשעת ווען דעם לאַמפ'ס לעבען שינט רוהיג און
שטיל, אָדער פלאַמט מיט אלע קאָלירען פון רעגענבויען דורך
פערשידענע-פארביגע גלעזער...

בשעת ווען לאַמפען טאנצען אויף אלע חתונות און בעלער,
שטעהען אויבען אָן ביי יעדער פאמיליען-פערזאמלונג, בעגלייטען
חתרכלה ביו דער לעצטער מינוט, — שטעהט דער לאַמטערן
אין הייז פון אַ זאָיאָד. דער צוג פון גענען-איבער-אָפענע
טהויערן פערחאפט איהם דעם אָטהעם.

דער גוף איז צובראָכען. די זייטען געשפאָלטען אין בעלענט
מיט ברודיגע פלאַסטער, און ער ברענט און צאנקט, און גוססט
צווישען אַ שרעקליכען ריח...

און אויף וואָס פאר אַ ווינטען, שטורמען, רעגען, שנייען,
איז אויסגעשטעלט זיין חבר אין גאס! יעדער רגע ציטערט ער
פאר זיין לעבען, עס ווייזט זיך עמיץ אין גאס, — עס קען זיין
אַ שכור, וואָס וועט איהם מיט אַ שטיין אויף פיץ-פיצלעך צו-
ברעכען.

— נאָך וואָס לייכט ער ביי נאכט, אפילו ווען לבנה און
שטערען שלאָפען?

איז דאָס אנדערש ווי אונזער לעבען? און פאר וואָס זאָלען
זי קיין שפראַכע, קיין ידיעה נישט האָבען?

זיי מוזען האָבען! איך בין שטענדיג געוועזען דאָפיר
אַז אַלעס לעכט. אַלעס פיהלט, אַלעס ווייסט, וואָס גוט
און פרום איז, און איינמאָר האָב איהן אַליין געהערט, ווי מיין
גרויסער הענגעל-לאַמפ האָט מוסר געוואָגט אַ קליין טיש-לעמפעל
וואָס איז גראָד געשטאַנען נישט ווייט פון איהם.

— „וונגעל — מאַכט ער — פיהר דיך בדרך-הישר! ברען
גלייך ווי אַ ליניע, ברען ווי אויפ'ן מובח! ברען גלייך צום
הומעל אַרויף און פּעראַייניג דיך מיט יענע גרויסע ליכט, וואָס

לעבען עביג! לאָז דײַך פֿון אַ ליאַרע ווײַנד נישט פֿערפֿיהרען אין
אַ זײַט אַרײַן! געדענק — אַז דײַן זײַדע (זכּרונג לברכה) איז אַ
הײליגער קאַנאָניק געוועזען! דײַן פעטער איז אײַן הברלה! אין
חזונה ליכט, נשמה ליכט, אין שבת ליכט זענען דײַנע נאָהנטע
קרובים!

האַלט דײַך פעסט אין דײַן דרך, פֿיהר דײַך נישט ווי די
באַסע-קאַמאָדע אין גאַסט-הײזער און אין אַלע גאַסען! אַרױף דעם
קאַפּ! ווייס פאַר וועמען דו שטעהסט! וועמען דו דאַרפֿסט אָבגע-
בען דײַן-זושבון! געדענק, אַז יעדען פֿריה מאָרגען פֿליהט דײַן
דאַכט אין הימעל אַרײַן צו פֿערשרײַבען אַלע דײַנע תּנועות!
פֿערגעס נישט — אַז אױב דו וועסט דײַך פֿיהרען אין
גלײַכען וועג, וועסט דו זוכה זײַן צו אַלעם גוטען!
— „אמן“! האָט געענטפֿערט דאָס קלײַנע מיט-לעמפעל.

די פֿרוֹמע קאָץ.

דריי זינג-פויגעלעך זענען געוועזן אין איין שטוב און אלע דריי, איינס נאָכ'ן צווייטען — האָט די קאָץ צורעכט געמאכט... עס איז קיין איינפאכע קאָץ נישט געוועזן, נאָר איין אמת, אמת פֿרומע נשמה, וואָס האָט נישט אומזיסט געטראָגען די ווייסע גיט-יודישע יופע און געהאט אויגעלעך, אין וועלכע דער דימעל האָט זיך געשפּיגעלט...

עס איז אַ פֿרומע קאָץ, אַ טבילה-קאָץ געווען! 10 מאָל אין טאָג האָט זי זיך געוואָשען... און גענעסען האָט זי שטיק, ערניץ אין אַ זייט, אין אַ ווינקעלע...

אָגאַנצע טאָג האָט זי געהאַפּט וואָס עס איז מילכדיגס, און ערשט, אַז די נאַכט איז צוגעפּאלען, האָט זי גענעסען פֿרייש, כשר מויווען-פֿרייש...

און נישט געאַיירט זיך צו דער אכילה, ווי אַ גראָבע זאָך. נישט געהאַפּט און געשלונגען ווי פֿרעסער טהוען; נאָר בנעימות, שפּיעלענדיג... זאָר דאָס מיזעל לעבען נאָך אַרבע, נאָך אַרבע... זאָל עס אַ ביסעל אַרום-טאַנצען, אָבצימערן, ודוי זאָגען — אַ פֿרומע קאָץ האַפּט נישט... .

אַז מען האָט אין שטוב אַריין דעם ערשטען זינג-פויגעל געברענגט, האָט זי אויפֿן באַלד רחמנות בעקומען; עס האָט זי ביים האַרץ אָנגעהאַפּט.

— אַזאָ שענהס, — זיפּצט זי, — אַזאָ קליינס, אַזאָ מחיה'דיג פויגעלע זאָל קיין עולם הבא נישט האָבען!
— און עס קען קיין עולם הבא נישט האָבען! — איז זיכער

די קאָץ —

ערשטענס וואשט זיך עס דייטשערס, מיטן גאנצען לייב אין שיסעלע וואסער...

צווייטענס, אז מען האָט עס איינגעזעצט אין שטייג, איז עס שוין אַ חיה רעה, האָטש אַ יונג, זיס אין פּיין זינג-פּויגעלע... האָלט עס שוין מעהר פון דינאמיט ווי פון שלחן ערוך! היינט דאָס זינגען אַרײַן! דאָס אויסגעלאָסענע זינגען, דאָס צופּייען און דאָס קוקען גלייך אַהן אַ שום דרױ-אַרץ אין הימעל אַרײַן! דאָס רייסען זיך אַרויס פון שטייג צו דער זינגער וועלט, צו דער פּרױער לופט, צום אָפּענעם פענסטער...

צי איז נאָך אַמאָל אַ קאַץ אין אַ שטייג געוועסען? צי האָט נאָך אַמאָל אַ פרומע קאַץ אַזוי געפּיפּען, אַזוי זמרייבן סלואַדינג געפּיפּען?

— און אַ שאַד!— וויינט דאָס פּרישע האַרץ אין דער פרומער קאַץ, — עס איז דאָך אַ לעבעדיגע זאַך, אַ מהייערע נשמה, אַ פּונק פון דער הויך!

דער קאַץ קומען טרערען אין די אויגען:

— און דאָס גאַנצע אונגליק איז, וואָס דער זינגער נוף איז אַזוי שעהן, דער עולם הזה דעריבער — אַזוי לוסטיג, דער יצר הרע אַזוי שטאַרק...

ווי קען אַזאַ קליין זיס פּויגעלע זיך אַקענען-שמעלען דעם שרעקליכען גרויסען יצר הרע? אין וואָס מעהר עס לעבט, מעהר זינגט עס, גרעסער וועט זיין די שטראַף...

הא!

און אַ הייליג פייער האָט זיך אָנגעצונדען אין דער קאַץ, דאָס פייער פון פּנחס בן אלעזר, בן אהרן הכהן... און זי איז אַרויסגעשפרונגען אופ'ן טיש, וואו די שטייג מיטן זינג-פּויגעלע איז געשטאַנען, און —

עס פליהען שוין פּעדערן אין צימער...

מען האָט די קאַץ געשלאָגען... די שלעג נעהמט זי אָן

פאר קדיין און גרויס.

פאר ליעב... זי האָט פרום אָבגעקרקצט, אָבגעמיאומשעט אַ
יעמערליכען על חטא... .

מעהר וועט זי שוין נישט זינדיגען...

די קלוגע קאץ פערשטעהט, פאר וואָס מען האָט זי גע-
שראָגען... מעהר וועט זי אויף קיין שלעג נישט פערדיענען...
— מען האָט זי געשראָגען — פערשטעהט די קאץ, — דערפאר
ווייל זי האָט פערפערט די שטיב; ווייל אויפ'ן וויסען געשטיק-
מען טישמוך זענען געברייבען פלעקען פון בלוט... .

אזא פסק מוז מען מקיים זיין גוט, שטיל און פרום, עס
זאָל קיין פערדער נישט פליהען, קיין טראָפען בלוט נישט פאלען...
און — אז מען האָט דעם צווייטען זינג-פויגעל געקויפט און
אין שטיב געלאָזט, האָט זי איהם שוין שטיל און פיין דערוואָר-
גען און מיט די פערדערן צוזאמען איינגעשלונגען... .

מען האָט די קאץ געשמיסען... .

אצינד האָט ערשט די קאץ פערשטאנען, אז נישט ווענען
פערדערן נעהט עס, נישט ווענען פלעקען פון בלוט אויפ'ן
טישמוך... .

דער סוד איז, אז מען טאָר נישט טוידטען! אז מען
דארף ליעב האָבען, מוחל זיין... . אז נישט מיט ארבע מיתות
ביהדין פערבעסערט מען די זינדיגע וועלט!
מען דארף מחזיר למוטב זיין, מוסר זאָגען, צום האַרץ
רעדען!

אַ קאַנאַרעק אַ בעל־השובה קען קומען צו'ן אזא מדרגה,
צו וועלכער די פרומסטע קאץ וועט נישט דערגרייכען!
און די קאץ דערפיהלט, ווי עס וואַקסט אין איהר דאָס
האַרץ פאַר פרייד! אויס אַלטע, שלעכטע און האַרטע צייטען!
אויס בלוט פערניסען!

רחמנות, רחמנות, אין נאָך אַ מאָל רחמנות... .

און מיט רחמנות איז זי ציגענאנגען צום דריטען קאנארעק!
— שרעק דוף נישט — מאכט זי, מיט דער ווייכסטער
שטימע, וואָס איז אמאָל אַרויס פון אַ קאַציגען האַלז, — זינדיג
ביסט דו, נאָר איך וועל דיר קיין שלעכטס נישט טהון, ווייל
איך האָב רחמנות אויף דיר!
איך וועל דיר אפילו די שטייג נישט עפענען, איך וועל
דיך אפילו נישט אַגריהרען!
דו שווייגסט? — זעהר גוט! איידער פרעכע ליעדער צו
זינגען איז גלייכער שווייגען!
דו צאפעלסט — נאָך בעסער! צאפעל, צאפעל מיין קינד,
נאָר נישט פאר מיר, פאר'ן בורא עולם צאפעל, פאר זיין ליעבען
נאָמען!
הלואי זאָלסט דו שוין אזוי בלייבען — שמיל, ריין און
צאפעלדיג...
איך וועל דיר העלפֿען צאפען! פון מיין פרומע נשמה
וועל איך הויכען אויף דיר שמילקייט, ויסקייט און פרומקייט...
מיט מיין הויך זאָל אַרײַן אמונה אין דיין לייב, יראת שמים אין
דיינע ביינרעלעך, תשובה און חרטה אין דיין הערצעלע!
און די קאץ פיהלמ ערשט, ווי גוט עס איז מוחל צו זיין,
ווי אַ פרייד עס איז יענעם אַרײַנציבלאָזען מיט'ן הויך פרומקייט
און עה-לייבקייט...
און עס וואַקסט דאָס פרימסטע האַרץ אין דער פרימסטער
ווייסער קאץ —
נאָר דער קאנארעק קען אין דער קאצען-לופט נישט
עטהמען —
עס האָט איהם דערשטיקט!

דער דין תורה.

חנינא בערענגלה האָט געהאַט אַ דין-תורה מיט דער שקאַ-
פע; זי האָט גע'טענה'ט: גיב האָבער וועל איך געהן, ער —
געה, וועסט דו קריגען האָבער. די בייטש האָט זיך אַרױן-גע-
מישט, איינמאַל און דאָס צווייטע מאַל, ביז די קלאַטשע האָט פער-
שוויגען און אויסגעצויגען די פיס...

חנינא האָט קיים אַהיים געשלעפט דאָס וועגעלע, פער-
הבליװענט אַ שינדער די הויט, און ער זוכט זיך שוין אַ ניי-
פערד...

קיין גרויס עגמת-נפש האָט ער נישט דערפון; ער איז שוין
געוועהנט מיט אַװינע זאכען — ער פלעגט קויפען נאָר אַזעלכע
פערד, מיט וועלכע ער פלעגט האָבען כאַטע דין תורה'ס, פלעגט
שטענדיג רופען די בייטש פאַר אַ בורר, און נאָך דער בייטש
איז דער שינדער מעשים בכל יום

דער קרוג טראָגט אָבער אַזוי לאַנג וואַסער, ביז ער
בלייבט אָהן אויערן, און קיים האָט חנינא אַרויסגעשיקט
דעם שינדער נאָך דער פעל, פערגלייבט ער די אויגען, פאַלמ
אַרונטער מיט'ן קאַפּ, פון מויל שפּריצט פיאַנע — ער האָט דעם
„שלאַג" געקריגען!

דאָס ווייב מיט די קינדער ראַטעווען; ער מאַכט אַװעק מיט
דער האַנד. ער פיהלט, אַז עס איז זיין עק...

י. ל. פּרָך

פֿאַר דער נסיסה איז ער אַ ביסעל צו זיך געקומען און גע-
וואָנט, אז די שקאַפּע רופט איהם צום בית-דין של מעלה. —

קיין גרויסע מורא דערפֿאַר האָט ער נישט.
הינא איז געוועזען אַ שטיקעל בּקי אין משפּטים! —
דורכפֿאַהרענדיג געבען אַ סמויג היי צי אַ פֿעלד מיט קאַני-
צינע, פֿלעגט ער שטענדיג, מ'בלומר'שט, אַיינדריםלען, דאָס
הונגעריגע פֿערד זאָל באלד אַראָב אין אַ זיט אין אונטערלעהנען
זיך מיט פֿרעמער פֿראַצע. דאָס דרימלען זיך בשעת וּזבוּשר
האָט איהם נישט אַיינמאַל געפֿיהרט אין סאַנד אַרײַן, נאָר ער
האָט זיך שטענדיג אַויסגעדרעהט.

זײַן צו־שפּרונג צו דער פֿרנסה איז געוועזען מעקלעריי ביי
אדוואָקאַטען. נו, אַ ביסעל האָט ער גענאַשט און אַביסעל איז
ער געוואָהר געוואָרען, אז די גאַנצע מעשה איז חוּק; פֿאַרן
ערגסטען פֿאַל, האָט ער געוואוסט, איז פֿערהאַן אַ פֿשרה!
דערווייל האָט ער מיטגענומען פֿערשוניגען!...

אז דעם סאַנד איז שוין נמאס געוואָרען דאָס דרימלען בשעת
הבוּשר, און דער צד שפּננדו האָט פֿערלאַנגט שרפֿט פֿאַר דער
פֿשרה, איז ער באמת אָבגעזעסען אַ צייט, האָט ער זיך באמת
אַויסגערוהט די ביינער, האָט זײַן זוהן געמוזט זיך צוגעוועהנען
צו דער מלאכה! טאַקי אַ שאָר במול תורה (זײַן זוהן האָט געלע-
רענט אין אַ חדר), נאָר סײַ ווי סײַ — געוועהנט איז ער געוואָרען
מיט משפּטים; קיין מורא האָט ער נישט געהאַט! מיטן ווייב
ווייל ער דערפֿון נישט רעדען, וואָס ווייסט אַ יודענע? נאָר דעם
נישאים-מאַן וואָנט ער: איך הער זי ווי די קאַץ, אין וועל
מאַכען אַ בעסערן אָטוואָד פֿאַר פֿלוידערמאַן פֿיאַניצע! נאָר
אַ שאָר, וואָס איך קען אַהין נישט מיטנעהמען קיין פֿערשוניגען...
ניט מיר (מאַכט ער שפּעטער) חאַמטש מיט די ביימט, אָהן
איהר וועל איך נאָר זײַן ווי אָהן אַ האַנד!...

פאר קיין און גרויס.

פאר'ן בית-דין של מעלה.

אינזער חנינא איז מאקי באלד ארויס מיט איין אָטוואָד; פאר
א שקאפע — זאָנט ער — איז גענוג א נמינע סאָנד.

— זעהסט, חנינא — זאָנט דער פרעזעס — זאָלסט געוועזען
שבת וועניגער שלאָפען און הערען בעסער די סדרה אין שוהל-
כעל. וואָלסט דו געוואוסט, אז א שור הנסקל געהער אויך צום
סנהדרין!

— עט — האַקט איבער חנינא — אין שוהל'כעל האָט מען
נישט די סדרה, נאָר אַלשיך, געלערנט! קיין מוסר בין איך
נישט געקומען הערען, און דעם אָטוואָד — בין איך מודה —
האָב איך געמאַכט נאָר פאר שעה נקיט וועגען, איך זאָג מיך
פונם אָב!

דער בית-דין גיט דער שקאפע דאָס וואָרט.

עס הערט זיך א יעמערליך געוויין:

— ער האָט מיך דער'הרג'עט, מיט דער בייטש דאָס
לעצטע ביסעל פח פון לייב אַרויסגעיאָנט. —

נאָר חנינא לאָזט נישט רעדען, — די שקאפע — שרייט
ער — איז דאָך מייַן! איך האָב זי פון שינדער דאָך מציל גע-
וועזען; מען האָט זי לעבעדיגערהייט געוואָלט פטור ווערען! א
שינדער האָט צוויי רובל געגעבען און איך האָב א צעהנערל
מוסיף געוועזען... און געיאָנט האָב איך זי אויך נאָר פאר
איחר טובה וועגען... אין דערהיים וואָלט איך איחר אַהיי גע-
וויזען, נישט פון סדור'ל... וויצעלט ער.

— נאָר פח, וואו געהמט מען פח? — צוגיסט זיך די

שקאפע.

— איך פערשטעה נישט — בייזערט זיך חנינא — ווער
דען האָט פח? איך האָב פח? איך האָב נאָר צו שאַפען! און אָהן
א בייטש וואָלסט דו גענאָגען? און אַ מריט געמאַכט וואָלסט דו
יא? ווי קען זיין א בער-עגלה אָהן אַ בייטש?

י. ל. פרץ

דאָס בית-דין של מעלה קלעהרט א ווילע און גיט אַרויס
צופסק :

— „אזוי ווי דאָס בית-דין קען נישט משנה זיין סדרי
בראשית... און לויט סדרי בראשית מאכט קיין פערד קיין
טריט נישט פמעט אָהן א בעל-עגלה, מוז בשעת הרחק דעריבער
זיין א „בייטש“; נאָר פון צווייטען צד — ווייל בר זמן אז פערד
זענען פערד, איז פאָרט איזשר גדול. אז עס זאָל זיין מעהר
רחמנות צווישען די „צדדים“, על כן —

„זאָלען ביירע צוריק מגולגל ווערען אויף יענער וועלט.
„חגיגא זאָל אריין אין א שקאפע און די שקאפע זאָל ווערען
א בעל-עגלה!“

מיט דער צייט, הייסט עס, וועלען זיי זיך אויסגלייכען
און, צייט צו ווארטען פעהלט נישט דעם בית-דין של
מעלה.

פּוֹן קֶבֶר

אַז אַ מענטש שטאַרבט, לעגט מען איהם שערבלעך אויף די אויגען און מען פערשיט איהם מיט ערד... מיר — האָטש מײַן ווייב פלעגט זאָגען, אַז אײַף בין גאָר קײן מעגש נישט, און האָטש אײַך האָב קײן קינדער נישט געהאַט — האָט מען דאָס אײַגענע געטהון.

אײַך האָב אַלעס געפיהלט, גאָר עס האָט מיר כּמש נישט וועד געטהון. אײַך האָב פּראָסט קײן צײַט נישט געהאַט צו דעם וועהמאַג! ערשטענס האָב אײַך געהאַט בײַם גאַנצען רחמנות אַ שטיקעל נקמה אײַף מײַן ווייב, וואָס איז געגאַנגען גאָר דער מטה, און מיט איהר אײַגען מײַל געשריגען: אַזאַ מעגש! אַזאַ מעגש!

צווייטענס האָב אײַך מיר גע'חור'ט מײַן פּסוק! און אײַך האָב גלייך געטהון. דער מלאך דומה איז געקוֹלען טאַקי ווי אַ לײב, גאָר, — אַז אײַך האָב איהם געזאָגט: אדם כּבּהמות... און ווי ווייטער שטעהט, וואָס מײַן פּסוק איז, איז ער אַוועקגעגאַנגען כאחד האדם, טאַקי ווי אַ לעמעלע. אײַך בין אײַף צופריעדען געוועזען פּינ'ס קבר, וואָס מען האָט מיר אײַסגעקליבען... ממה'נפשך, לעבט מען אין קבר, דאַרף מען דאַרט אײַך האָבען גוטע שכנים; הערען אין זאָגען אַ גלייך'ווערטעל! און דאָ הער אײַך — וועל אײַך האָבען רעכטס ר' מנחם זאָסעש און לינגס — ר' יוסף דוואַשעס! אויף בעסערע שכנים האָב אײַך מיר נישט געקענט ריכטען!... קײם מען האָט אָבגעזאָגט קדיש, מען קלאַפט פּון דער רעכטער זײַט:

— ר' מנחם? פרעג איך.
 — יאָ. און איהר ווער זענט?
 איך זאָג איהם.

— געלויבט איז נאָט — מאכט ער — טאָקי — ברוך דין
 אמת! איך האָב פון יענער זייט (נישט פאַר קיין יוד געדאַכט) אַ
 רופא, זאָל נאָט שומר ומציל זיין! ערשטענס שמייסט מען איהם
 יעדע נאַכט, ווייל ער געדענקט נישט דעם נאָמען, איז ממש
 קיין אויג נישט צוצומאַכען, און צווייטענס רעדט ער אַ גאַנצע
 טאָג עזות/קייטען. ער מוז האָבען היץ, צי וועלכע שוואַרצע
 יאָהר, נאָר אז טרפה מויל! אַצונד — האָטש היימישע מעגשען.

— איהר האָט לינקס — מאכט ער ווייטער — ר' יוסלען.
 דורך אַ לעדיגען קבר קען מען נישט רעדען; דאָס קול ווערט
 פערלירען. אַצונד פרובט איהם נאָר וועקען, אפשר איז ער נאָך
 נישט אין גאַנצען פערפוילט.

איך קלאַפּ אָן — ר' יוסל האַלט זיך נאָך, און מיר האָבען
 שוין, ב"ה, "מזומן" צו אַרעכט וואָרט... ביידע פּרעגען,
 וואָס עס הערט זיך אויף יענער וועלט, און איך האָב זיי דער-
 צעהלט דאָס לעצטע נייעס, הן פון דערהיים, הן פון בית-
 המדרש, הן פון פּאָליטיק און דערנאָך געפרעגט פון מיין צד, וואָס
 עס הערט זיך אויפ'ן עולם-אמת.

— נאָר נישט — זאָגען זיי — שטיל! דער מלאך דומה
 הייסט נאָר געשווינדער פּוילען; מהוט ער נישט קיין שלעכטס!
 מען דאַרף נאָר וויסען זיי מען הייסט, דען אז נישט, קען
 ער נישט פערשרייבען אין מתים-פנקס, איז מען זיי דאַרטען אויף
 יענער וועלט אָהן אַ פּאַספּאָרט; ביזערט ער זיך און שמייסט!
 — און מכה גיהנם? פרעג איך.

— אל תפתח פה לשמן — וואונדערן זיי זיך — פאַר וואָס?
 זיי פּרעגען נאָר: פאַר וואָס?! מילא פון מיינע הטאים
 וויל איך נישט רעדען; דען טאָקי, אַ פּראָסטער מעגש, איז
 קיין חידוש נישט. נאָר אויף ר' יוסלען האָט מען געמומעלט,
 אז ער שינדט די הויט ביי הלואות, און, אז עס לאָזט זיך, איז

פאר קליין און נרויס.

ער זיך נאך טועה אין חשבון איך... עפּיס איין אלמנה האָט געוואָלט דורך איהם שמאַרבען, באשר-בכּן, ער האָט איהר עפּיס אַ פּקדון בעהאַלטען... איך וויל נישט מיין מויל אין קבר צו קיין בייווען ברענגען, נאָר נעמומעלט האָט מען; ווער שמועסט — ר' מנחם! אויף איהם זאָגט מען אפילו, אז ער האָט אויפֿן לענטשנער יריד אַ סוחר, פשוטו כמשמעו, ביי נאַכט די קעשענעס אויסגעשניטען און דערנאָך אין טלית און תפילין אָבגע-לייקענט שטיין און ביין... זיי זענען דערביי אפילו געוועזען גאַנץ אָרענטליכע מענשען, בני-תורה, מיט שיחת חולין קיין מעשה נישט, אָבער, אַל תפתח פה לשון, עס פאַלט זיי נאָר נישט איין, נאָר נישט!

מילא, טראַכט איך, זאָל זיין אזוי.

— און טכּ גן-עדן? פרעג איך ווייטער.

— גן-עדן, קרעכצט מנחם פון איין זייט און יוסף פֿין דער צווייטער זייט, גן-עדן... צו גן-עדן, ברודער, מוז מען שוין זיין רעכט טויט, דורך און דורך גוט פערפּוילט! עס איז אַ סברא, אז כל זמן עס איז דאָ אַ לעק מח, איז נישט דאָ אויף וואָס צו האַפען! אין טאַקי נישט אומזיסט שרייב דער מלאך דומה: פּוילט, ברודערלעך, פּוילט, לאַמ'איך אַייער פּטור ווערען! נאָר, בטחון אין נאָט! די ווערעס רוקען זיך ווייטער און ווייטער, פון האַרץ בין איך שוין כמעט פּטור...

און יוסל זאָגט:

— דאָס האַרץ, זעהסט דו, האָט מיר אפילו נישט וועה

געמהן...

— צו מיינעם, זאָגט מנחם, האָט פריהער קיין וואָרעם נישט געוואָלט שמעקען! דער מלאך דימה האָט מיר נאָך פריהער געזאָגט, אז דאָס ערנסטע איז דאָס האַרץ ביי צדיקים! קיין וואָרעם וויל זיך נישט צוריהרען דערצו!... נאָר יענעם חדש האָט מיך אַגליק געמראַפען, עס איז גראָד קיין פרישע מתים נישט געוועזען, האָב איך מיינס פערצוקערט!...

י. ד. פרק

עם הויבט מיך אָן קיצלען אונטער די אָרעם; און פרעג
מיינע שכנים, וואָס דאָס בעמייט.

— געלויבט איז גאָט — ענטפערן זיי — אַ סימן פון אַ צדיק,
אַז די ווערעם קיצלען און מהיען נישט וועה! די רשעים, זעהסט
דו, שפּרינגען באַלד אויס דער הויט!

— סימן טוב ומזל טוב! — זאָגען זיי ווייטער — נאָר פאַר
דאָס, וועסט דו אויף לאַנג ליעגען אין קבר... וועסט דו אפּשר
גלייך מיט אונז זיך אויף תּחית המתים דערוואַרטען. נאָר רשעים
האַכען קיין געדולד נישט! באַדיי אין גיהנם אַרײַן — שרייען זיי —
אַבי נישט צווישען ווערעם!

וואָס קומט מיר אָבער אַרויס פון אַלע נחמות, איך בין
פאַרמ קיין צדיק נישט, איך פּיהל פאַרט, אַז די ווערעם זענען
שוין ביי מיר אין אַלע אברים; עס קיצעלט שוין נישט! איך
פּיהל שוין, אַז דאָס האַרץ ברעכט, די לעבער פּוילט, און דער
מח — אָ! דער מח קנאַקט און קנאַקט!
זאָל איך אויף אפּשר רעדען עוות/קיט?

היהנער'ישע חלומות.

אמאל איז געוועזען א הוהן, א גרויסע הוהן און א מיוחסת, דעם גרויסען קוקוריקוס א קעבס-ווייב און א חכמה דערצו. אין די גרויסע הוהן, די מיוחסת זיצט (פערשטעהט זיך, נישט, חס ושלום, אין תפיסה), נאָר אויף דער „שאַדאַלע“ — אַוודאי אויף פיערציג אייער.

אַז מען רייבט זיך נישט אָן דער וואַנד און מען האָט נישט אין זיין קיין פּאַליטיק — העלפט גאָט.

און די אייער זענען דעריבער גרויסע און, מן הסתם, פולע; פון די אייער וועט אַרויס —

נאָר וועגען דעם חלומ'ט מאַקי די הוהן.

זי זיצט מיט פערמאכטע אויגען און דאָך זעהט זי, ווי פון די אייער טרעט אַרויס אַ שטיק פיערציג העהנער —

העהנער, קיין איינציגע הוהן! און איינס אויף איינס העה-נער פון העהנער-לאַנד, גרויס-געוואַקסענע, שטאַרק געבוטע, אויף קופערנע פיס, מיט שאַרפע קרעלען; פליגעל ווי ביי אַנ-אַדלער, און רויטע: וואָס רויטע? — פלאַמענדיגע קאַמען!...

מען זאָל זיי נאָר קיין עין-הרע נישט געבען!

און גלייך פון די אייער טרעט אַרויס די מחנה נבורים און לאָזט זיך געהן אויפ'ן הויף... זי געהט נאָך, און דאָס האַרץ אין איהר וואַכסט און וואַכסט, עס וואַכסט ווי אויף היי-זען. אַרויסשפרינגען וויל עס, זאָל עס שפרינגען!

י. ל. פרץ

— קוקיריקו! שרייט דער עולם — אזא קול האָט נאָך די וועלט נישט געהערט!

— קוקיריקו! דאָס בערגל מיסט אין דער זייט ביי דער קיך שאַקעלט זיך און פאלט. אין גאַנצען הויז צימערן די שויבען.

— קוקיריקו!

און, אלע, אלע אַרום בלייבען שמעהן ווי פערשטיינערט! ווער זענען די גבורים?!

דער אלטער קודלאמער הונד קריכט אַרויס פון זיין שטיבעל, און בלייבט אויך שמעהן פערנאפט — ער האָט די צונג אין מויל פערגעסען, ער בילט נישט!

די חברה קעץ האָבען זיך אויסגעזעצט אויפ'ן פלאַט, וואָס צוימט אַרום דעם הויף, און קוקען זיך די אויגען אויס... מויל-ווערף קריכען פון אונטער דער ערד אָפּער; האָזען האָבען בעווייזען זיך אין עק וואַלד — פערנאפט, האָטש האַפ זיי מיט דער האַנד!

און ער, וואָס וועט ער זאָגען? ער, דער גרויסער זאָמר-גריבלער, דער גרויסער קאַרן-שלינגער, איהר מאַן?! צי וועט ער נאָך קוקען אויסער איהר אויף אַ הוהן?!

אין דעמאָלט, דעמאָלט וועט זי שוין זיין אויפ'ן שפיץ פון איהר גליק. אז ער וועט וויסען און זעהן, וואָס זי קען, אז די וועלט וועט געוואָהר ווערען וואָס זי האָט איהם געגעבען, דעמאָלט — וועט זי שוין מעגען שטארבען! דעמאָלט וועט זי אַרײַן צוגעהן צו דער ברייטער קעכין, און אויסשמרעקען דעם האַלז.

— נעהם, וועט זי זאָגען, און קאָך וויעטשערע! עס פיקט אונטער דער הוהן, נאָר זי הערט נישט. מרויע-ריגע געדאַנקען זאמלען זיך אין קעפל — נעהם און קאָך וויעטשערע!

— נאָר — פאַר וואָס? פאַר וואָס מוז זיך אַלץ ענדיגען

פאר קיין און נרויס.

מיט'ן מעסער ? פאר וואָס זאָלען מענשען עסען איהר פלייש,
דער הונד — די ביינער און פון די פערערן זאָל מען מאַכען בעט-
געוואַנד ?

צי איז אויף דער וועלט קיין רחמנות נישט דאָ, קיין
יושר ? פאר וואָס זאָל מען נישט וויסען אויף דער וועלט איין
אונטערשייד פון אַ הוהן ביו אַ הוהן, פון אַ לויפערקע, אַ מויל-
מאכערין, איין אינטריגאַנטקע אָדער אַזוי אַ שלים-מול אַ הוהן, ביו
אַ הוהן אַ מיוחסת, אַ הוהן, וואָס שטעלט צו דער וועלט אַזוינע
העהנער, אַזוינע העלרען, ווי איהרע וועלען זיין ?!

— פיק! פיק! פיק!

נאָר זי הערט נישט.

האלב פערשלאָפען ציהט זי ווייטער איהרע טרויעריגע
חלומות, — און נאָכ'ן מעסער ? צי איז שוין איין עק פון אלעס ?
צי אויף יענער זייט צוים איז שוין נאָר נישט דאָ ?
נאָכ'ן צוים איז באַרד דער וואַלד, און דערנאָך, נאָכ'ן
וואַלד וואָס איז ?

צי זאמלען זיך נישט דאָרט די נשמות פון פרומע היהנער
און פיקען האָבער, גערשטען און ווייץ פראַנק און פריי און אָהן
אַ שרעק פאר'ן מעסער ?

— פיק, פיק, פיק!

זי הערט נישט...

זי איז אַ מאַמע, און אַ מאַמע מוז אָן זיך אליין פערנעסען!
נישט אין איהר לעבען געהט עס, נאָר אין וייער לעבען!
געזונד און פריש מוז זי זיין אַרויסגעבען דער וועלט!
חאָטש אין אַ צייט אַרום וועלען זי די אייגענע מוטער נישט
דערקענען! די אייגענע מוטער אַזוועקטרייבען פון אַ פעטען
בערגל מיסט.

נאָר זי וועט איהר'ס טהון...

פיק-פיק-פיק! פיק-פיק-פיק!

זי דעהערט!

נאָר אזוי געשווינד אויפהויבען וועט זי זיך נישט!
זי ווייסט, אז אין דרויסען איז אַ ווינד, אַ שמורס
ווינד און די גבורים איהרע וועלען זיך נאָך יונגער הייט פער-
קיהלען!

— וואָס פיקט איהר? זי איז אייך נישט גוט אונטער
דער מוטער'ס שוים? נישט וואַרעם, נישט זיכער אונטער איהרע
פריענעל!

וואַרט קינדערלעך, וואַרט!
נישט עביג וועלען בלאָזען שלעכטע ווינטען, נישט עבונ
וועלען זיין די וואַלקען אין הימעל...
נאָט וועט זיך ערבאַרמען, נאָט וועט זיינע העכער נישט
פערנעמען! רייניגען וועט זיך דער הימעל, שניגען וועט די זון,
און עס וועט זיין אַ וועטער, אַ וועטער!

עטליכע היהנער, וואָס האָבען שוין לאַנג אַרױסגעפיהרט
זייער יונגוואַרג אויפ'ן הויף, קומען צו דער פערשפעמינטער יולדת.
— מול-טוב, מול-טוב! ווערט אַגעפיקעריי.

נאָר זי ענטפערט נישט, זי וועט מיט זיי נישט פיקען...
זי בויגט איין דאָס קעפל און בעהאלט עס צווישען די פערערן
אויף דער ברוסט...

די היהנער ענטלויפען פערשעמט און זי הויבט צוריק אויף
דאָס קעפל מיט חכמה און גאווה צוזאמען...
זי דאַנקט נאָט, וואָס מען האָט זי אַליין געלאָזט, אַליין מיט
איהרע געדאַנקען, מיט איהרע גבורים...

און דאָס האַרץ צונעהט אין איהר אין נחת; וואָס פאַר אַ
פיינע קינדער זי האָט! זיי זענען אַווראי גרעסער ווי אַנדערע
קאַפּהעהנער! נאָר אַז די מאַמע הייסט, ליעגען זיי שטיל, וואַרמען
זיי, קיין איינציגער פיקט שוין נישט!
קלונע קינדער, זיין גבורה און איהר ערעלקייט,
איהר גוטקייט!

פאר קליין און גרויס.

אין גאָט ווייס ווי לאַנג די קלוגע הוהן וואָלט געזעסען אויף
איהרע גבורים, ווען נישט די קעבין וואָס האָט זיך אָן איהר
דערמאהנט אין איז אַרײַן ווי אַ בליץ זי אַראָכצוײאַגען פון דער
שאַדאַלע! ..

אין אַז מען האָט די „מוטער“ אַראָבגעײאַגט פון דער שאַדאַ-
לע, האָבען זיך בעוווּזען קליינע, שוין לאַנג דערשטיקטע, אייני-
פאַכע היהנדלעך ...

מִיִּסְטֵי־חַלּוּמוֹת.

פון אלטע שטיוועל אין קאמאשען מאכט מען פאנטאפעל,
און די אויסגעשניטענע פשישועס און די אָבצאסען פערקויפט
מען אַ שוסטער אויף לאַטקעלעך!
אין פערמעגליכערע הייזער, וואו פאר אַ גראָשען איז נישט
כדאי צו רעדען מיט אַ שוסטער, ווארפט מען זיי ארויס אויפ'ן
מיסט. איז זיי אייגענטליך בעכער, דען, אז זיי קומען צוריק
אין שוסטערישע הענר, ווערען די שטיקער פשישועס נאָך אויף
קלענערע שטיקלעך צושניטען און די אָבצאסען צוגלידערט; פון
יענע ווערט לאַטקעס צו פשישועס און האַליוועס, און האָבען מיט
נאָל און דראַטווע צו טהון; אין פון די אָבצאסען ווערט לאַטקעס
צו פאָדעשוועס און זיי בענעגענען זיך נאָך אמאָל מיט נאָל,
שטיפט און האַמער. און אזוי ווערען ביידע געשטאָכען, געלאַטעט
און דערנאָך ווייטער געטרעטען... נאָר דאָס טרעטען און שטעכען
איז נאָך נאָלר גענען דעם מאַראַלישען אומגליק! יעדער אָבצאס,
שוין יאָהרען לאַנג פון כמעט גלייכע שטיקלעך צוזאמען-געשלאָגען,
און בפרט אַ פשישוע, מעור אחד. האָבען זיך שטענדיג געפיהלט
נוט צוזאמען, אַצונד ווערען זיי צוטהיילט און צוודראָבעלט און זיי
צופאלען זיך אין פרעמדע שטיוועל אַרײַן! אויפ'ן מיסט האָבען זיי
האַמש מנוחה... אמת, זיי פוילען, נאָר ערשטענס — פוילט זיך
יעדערער אין גאַנצען, נישט געבענקט, אָהן אַ ציריסען האַרץ;
און צווייטענס, איז לעדער אזוי האַרט און האַרט-געקײג, און זיי
פוילען אזוי לאַנגזאם, אז זיי פיהלען עס נישט כמעט! און, אז
עס טרעפט יאָ, אז איינער דערפיהלט, טראַכט ער דאָך: עט!
איידער עס וועט מיך אין גאַנצען דורכנעמען, קען נאָך אַ מלחמה
ווערען... משיח קומען!
און דערווייל איז האַמש וואַרעם! קיינער טרעט נישט, ווייך

קיינער וויל קיין שטיוועל אין מיסט אריין נישט שמעקען... עס טרעפט זיך, עס פאלט אמאל ארויף א שבור, שלאפט ער זיך אויס — ואיננו! מען ציטערט נאָר פאר די שמאנסיאַרקיס!... דאָס איז אמאל אַ לוסטיג פּאַלק געוועזען, גאנצע שייך אוועק-געוואָרפען, היינט קלויבען זיי שטיקלעך און טראָגען זיי צו'ם שוסמער! אָט, דעריבער טאַקי בעגראָבען זיי זיך מיעף און מיעפער אינ'ם בערגל מיסט... און מיעף אין מיסט איז וואַרעם און דושנע... די אלטע אָבצאַסען און שטיקער פּשישווע קריגען אַ ביסעלע היץ אין פּלוידערן פּון וועג, און אז מען ספּלאַויעט דאָס מיסט אין קאַנאַל אַרײַן, חלומט זיך זיי — גלגול מחילות... און זיי וואָלטען אזוי גליקליך חלומ'דיג דערפּוילט זייערע יאָהרען, ווען נישט דער שטן — דאָס מחלוקת... זיי האָבען קיין אַחרות נישט אין מיסט: פּשישווע מיט קנאַפּעל ווילען זיך נישט קענען, צוויי אָבצאַסען פּון איין שטיוועל בלאָזען זיך אודאי — דער רעכטער שרייט, אַז ער איז דער רעכטער, און דער לינקער — אַז ווען פּיס זאָלען תּפּילין לעגען, וואָלט ער געהאַט בלאָהע צייבען פּון דער רצועה! פּון פּערשיעדענע שטיוועל איז פּונקט איינער אַ שפּיצנער פּראַנציוז און דער צווייטער אַ פּלאַך-שטייפּער ענגלענדער; און, טרעפען זיך שוין צוויי פּראַנציוזען אָדער צוויי ענגלענדער, בעקוקט מען זיך אַ האַלבע שעה פּון אלע זייטען, און אז איינער דערזעהט, אַז דער צווייטער איז מעהר אָבגעשליפען, מאַכט ער פּליטה פּון קבצן. און דעריבער פּוילען זיי אין דער מאַסע אין מיסט, און דאָך איינזאַם און טרויעריג. יעדער פּוילט, און יעדען חלומ'ט זיך בעזונדער... און אַזוי שווימען זיי אָב זייער בעשערטען גלגול מחילות... נאָר יעדען פּרייטאָג צו נאַכטס, ווען דער חזן זאָגט „לכה דודי" און זינגט: התנערי, מעפר קומי! דערפּיהלען זיי אַ צימערניש אין די ביינער און ווילען זיך אויפהויבען! נאָר יעדעס שטיק בעזונדער איז פּערפּוילט און אָהן כח, און זיך צוזאַמען-געהמען איז נישט מעגליך... און אַזוי פּוילען זיי ווייטער משבת לשבת.

דער גולם.

גרויסע לייט פלענען אמאָר בעווייזען גרויסע נסים... און מען איז אין פראָג אמאָל בעפאלען דעם גהעמאָ און מען האָט געוואָלט מטמא זיין די ווייבער, אָבבראָטען די קינדער און אויס-קוילען די רעשט; און עס איז שוין געוועזען „כלו כל הקצין“, האָט דער מהר"ר אוועקגעלענט די גמרא, אַרויסגעגאנגען אין גאס, צוגעגאנגען צום ערשטען בעסטען בערגל לעהם, פאר אַ מלמד'ס טהיר, און האָט אויסגעקעמטען אַ לעהמיגען גוף. — דעם גולם האָט ער אַריינגעבראַזען אין דער נאָז — און דער האָט זיך אָנגעהויבען ריהרען; דערנאָך האָט ער איהם אַיינגערוימט אין אויער אַרין אַ שם, און אונזער גולם איז אַרויס פון גהעמאָ. — דער מהר"ל איז צוריקגעגאנגען אין בית המדרש אַרין לערנען, און דער גולם איז בעפאלען אונזערע שונאים, וואָס האָבען דעם גהעמאָ בעלאַגערט, און האָט געדראָשען ווי מיט צעפעס... מען-שען זענען געפאלען ווי די פליגען!

פראָג ווערט פיר מיט הרונים... אזוי האָט עס — דער-צעהלט מען — געדויערט מיטוואַך, דאָנערשטאג; עס איז שוין פרויטאג, עס שלאָגט שוין צוועלף דער זייגער, און דער גולם טהוט אַלץ ווייטער דאָס זייניגע.

— רבי! האָט זיך קהל געבעטען, דער גולם הרג'ט אויס גאנץ פראָג! עס וועט נישט בלייבען, ווער עס זאָל שבת די אויווען הייזען, די לייכטער אַראָבנעהמען!
דער מהר"ל האָט ווייטער מפסיק געוועזען פון לערנען, געשמעלט זיך צום עמוד און אָנגעהויבען, מומזר שיר ליום השבת!

פאר קליין און גרויס.

דער גולם האָב אויפגעהערט צו טהון זיין מלאכה. ער איז צוריקגעקומען אין גהעטאָ, אין ביהמ"ד אַרײַן, און איז צוגע-
גאַנגען צו'ם מהר"ם. דער מהר"ם האָט איהם ווייטער עפּים
איינגערוימט אין אויער; עס האָבען זיך דעם גולם די אויגען
צוריק פערמאַכט, די נשמה איז פון איהם אַרויס און ער איז צוריק
לעהמיגער גולם געוואָרען...

דער גולם ליעגט ער היום בעהאַלטען אין פּראָגער שוהל
אין דער הויך, בעדעקט מיטן שפינוועבס, וואָס וועבט אַרויס
פון אַרע פיער ווענד, און פערשפרייט איבער דער גאַנצער
אַרקאָדע, עס זאָל איהם, דעם גולם, קיין אויג נישט זעהן,
בפרט טראָגענדיגע ווייבער פון עזרת-נשים! דעריבער טאַקי טאָר
מען דאָס שפינוועבס נישט ריהרען, און ווער עס ריהרט דאָס
אַן — שטאַרבט... די עלטסטע מענשען געדענקען שוין נישט
דעם גולם, נאָר דער חכם צבי, דעם מהר"ם אייניקעל קלערט
נאָך: צי מען מעג אזא גולם מצרף זיין צו'ם מנין אָדער צו
מוזמן...

דעם גולם, זעהר איהר — האָט מען דאָך נישט פּערנע-
טען... ער איז דאָ! נאָר דער שם, ווי אזוי מען זאָל בשעת
הרחק דעם גולם לעבעדיג מאַכען, דער שם איז ווי אין אַ
וואַסער אַרײַן! און דאָס שפינוועבס וואַקסט און וואַקסט און מען
טאַר עס נישט ריהרען. — טהו עפּים!

ב ו י כ ע ר .

אין אַ ברייטע אלעע שטעהען ווי-זא-ווי צוויי בוימער. עס קומט דער פריהלינג מיט גאָטס זענען, מיט פריש לעבען, מיט בלומען, טהוי און געזאנג... עס קומט דער פריהלינג און די טרויעריג-געבויענע בוימער גלייכען זיך אויס. עס ווערט אלעס וואַרעמער און וואַרעמער; די שרעקענדיגע ווינטלעך בלאָזען לייכטער, דוסטיגער און פּרעהליכער; די זון ווערט מילד און פּערשווענדעריש; נאנצע בינמען ליכט פליהען אין די דופמען, די צווייגען ווערען גרין און גרינער, זיי צוואַקסען זיך אין אַלע זייטען און ווערען מיט בליטהען און בלעטער בעדעקט.

און די רייכע גליקליכע בוימער בויגען זיך צו איינס צום צווייטען; עס מישען זיך אויס די צווייגען. עס האַלזען זיך די בלעטער, עס קושען זיך די בליטהען! פון ביידע דערווייטער-מע שטאַמען טרייבט זיך אַרויף די שפּע ביז דער קרוין פון לעבען און ליעבע, וואָס האָט זיי אַצונד צוזאַמען-געפאַרט!
גליקליכע בוימער! גליקליכע ליעבע! דער בלאָהער הימעל איז איבער זיי די הופּה, די געפליגעלטע קאַפעלע שרעפּערט זיי איין מיט זיסע טרעפּען, זיי חלומט זיך עביג גליק און פּערגעסען זיך איינס אינ'ם צווייטענס אָרעם...

עס בלאָזט אַ קאַלטער ווינד... עס פאַלען אַראָב די בליט-הען, און די נאַקעמע בלעמער טוליען זיך דערשראַקען איינס

פאר קליין און גרויס.

צום צווייטען... עם בלאַזט נאָך קעלטער... די פּוּינעל געזענע-
גען זיך טרויעריג און פליהען אוועק... זיי קענען אָהן וואַרעמקייט
אין ליכט נישט זינגען, נישט לעבען... עם בלייבען נאָר קראַנ-
קע, וואָס דער שניי וועט בעגראָבען...

דער הימעל בעדעקט זיך מיט אַ גראָהען וואַלקען, עם
הויבען אָן פאלען די בלעטער; גאַלע, טרויעריגע צווייגען
האַפען זיך אויף פון זיסען שלאָף, עם פערשווינדען די זיסע
הלימות... זיי ציהען זיך אַיין, זיי ווערען קירצער און
קירצער...

עם פאלט דער ערשטער קאַלטער שניי, — די בויער האָבען
זיך צוריקגעצויגען איינער פון צווייטען, זיי שמעהען שוין צוריק
אַבגערוקט ווייט מיט די שמאַמען צוגלייך... זיי האָבען שוין
איינס דאָס אַנדערע פּערגעסען... אָט, שמעהען זיי שוין פּרעמד.
קאַלט, קוקען אויף זיך מיט בייע אויגען... און אונטען
געהט אַ מערדערישע מלחמה צווישען די וואַרצלען איבער אַ מראָ-
פען זאַפט...

זי וועט נאָך צוריק זומער ווערען?

— איך וועל איהם שוין נישט דערלעבען! צאַפעלט און
נוססט איין איבערגעלאָזטע שוואַלב אין שניי.
— קראַ—קראַ—קראַ! רופט לוסטיג די שוואַרצע גנב'טע.
די קראַה, עם וועט שוין קיינמאַל קיין זומער נישט זיין—
און ראַזט זיך אַראָב מיט'ן שאַרפען שנאָבעל צו דער פּערפרוי-
נער ערד.
— פּההי! אײס זומער! בלאַזט דער קאַלטער ווינד..

וועלכע?

I.

דאָס שענסמע פון אלע שטיינבילדער אין גארטען איז ווע-
נוס — די גריכישע געטין פון שעהנהייט. פון וויסען מאַרמאָר,
אויף אַגרינליך-בלאַנקען פיערעסטאַל, שמעהט די שעהנע געטין
און קוקט מיט איהרע פריי-אַפענע אויגען אויף אַ מעראַסע מיט
פרישע רויזען און לייען.

אין דער אלע בעווייזט זיך אַ ניינצעהן-יעהויג מערכען.
איהר געזיכט שמראַהלט מיט פרייד, די אויגען שפריצען מיט
פרישען געזונדען לעבען. זי געהט צו צו ווענוס.

מיטהויליג שפרינגט זי ארויף אויפ'ן פיערעסטאַל — זי איז
איין גרויס מיט דער געטין.

דאָס פריעהט זי. זי געהט אַרום מיט דער אַלבאַסטער-
האַנד דעם מאַרמאַרנעם געטליכען האַלו, לעגט צו איהרע
פרישע, קרעלענע ליפען צו די געטליכע.

אַזוי שמעהט זי אַוויילע. און ווער עס געהט דורך
פריעהט זיך!

— וועלכע איז שענער? צי די פון שטיין, צי די
פון פלייש?

II.

אונטער אַ דיקע בלאַנקע שויב, אין אויסשטעלונג פון אַ
פּאָדע-מאָנאָזין, שטעהט אַ שעהנהייט, בעהאַנגען מיט מאָדע
זאכען, נאָר אויסגעקלעבט פון וואַקס.

די ליפען זענען אונגאַמירליך רויט, ווי ערשט נריש און
צו פיעל געפאַרבט; דאָס געזיכט איז געלבליך-מאַט. די ברייט-
געפענעמע אויגען — שטאַר, אָהן אַ בליק; אַם שרעקליכסטען זענען
דאָך די ברעמען; אַרייַהע פון שטייפּע האָר, וואָס שטעהען
איינס ווייט פון צווייטען...

אינעוועניג, אין האַלב-פּערדוּקעלטען לאַדען קויפען
דאַמען אַלערליי בענדער.

— פּרייליין — מאַכט די דיקע מאַדאַם צום לאַדען-מעדכען,
נעמען זי נאָך אַרױס די קאַרטין-בענדער פון דער אויסשטעלונג.
דאָס מעדכען פּאָלנט.

איהר גאַנג איז מיער און וואַקעלדיג; מיט אַנשטרענגונג
עפענט זי ברייט די רויטליכע אויגען, אום נישט אַינצושלאָפּען
אין גאַנג. דאָס געזיכט איז שעהן, נאָר מאַט, געלב און אָב-
געלעכט; די ליפען רויט, נאָר, קענטליך, פּריש געפאַרבט.

זי עפענט דאָס פענסטער, בויגט זיך איבער דאָס וואַקסענע
כילד און זוכט די בענדער. זוכענדיג, פּערטראַכט זי זיך, און פּער-
זוקט זיך אין דער לופט אַריין, אויף נאָר נישט...

אַזוי שטעהט זי אַ וויילע. און ווער עס געהט דורך אין
גאַס פּרענט זיך:

— וועלכע איז שרעקליכער? די פון וואַקס, צי די
פון פלייש?

פּאָדליעץ .

I.

א רייכער מאַן פּאָהרט דורך און בעמערקט אַ בעטלער וואָס שטעהט אָנגעשפּאַרט אָן דער וואַנד . עס איז קאַלט און פייכט . גאָט ווייס , ווי לאַנג דער בעטלער שטעהט שוין און וואַרט אויף אַ נרבה .

דער רייכער מאַן קרינט רחמנות , האַפט אַרויס און וואַרפט דעם בעטלער אַ זילבערן צעהן־קאָפּעקען שטיק .

דער בעטלער קוקט אויפ'ן אָרט , וואו די מאָנעטע איז גע־פאלען און דיהרט זיך נישט . פּין אָרט . דער רייכער מאַן בע־מערקט עס , — עס איז איהם וועניג — מראַכט ער .
— פּאָדליעץ! ...

II.

די דראַשקע איז פּערביי . דער בעטלער זעצט זיך קראַכ־צענדיג אויפ'ן מראַטיאָר .

עס איז פייכט און קאַלט , און עס ברעכען איהם די ביינער ; די פיס זענען ווי פּערשטאַרט . . . גאָטס ווייס , ווי צווי ער וועט

י. ל. פרץ

היינט אַ היים קומען; זיי פּאַלנען נישט, די הילצערנע פיס. זימי-
צענדיג, קען ער אויך צי דער מאָנעטע נישט דערלאַנגען, ער
ציהט ויך אין גאַנצען אויס און עטרעקט אויס די האַנד... קוים
קוים! ער האָט זי!

ער נעמט זי צו די אויגען צו, זי איז פאַרש! און ער
טרייט אויף אויס:
— פּאַדליעץ

שׂוֹרְרִין .

אויף אַ גאַלד געשטיקטער סאַפּע ליענט אַ בלאַסע דאַמע אין
אַ העל זיידען קלייד .
דורך די שווערע גאַרדינען פאַלט אַ מאַטער שיין אויף איהרע
קליינע שמאַלע ליפּען, וואָס קרימען זיך אויף אַ שווערען זיפּץ .
אין די טיעפע בלאָהע אויגען בעווייזען זיך טרעהרען ...
עס איז איהר נישט גוט ... נישט דאָס האָט זי געמיינט !
ליעבע האָט זי געוואָלט, געדעאַלען האָט זי געזוכט ...
און ער גיט איהר בריליאַנטען אין פאַלאַצען ...
רעדט ער מיט איהר, פון געלד-זאַכען ... פון פאַרריאַרען ...
קיינער פערשטעהט זי נישט; נישט ער — דער מאַן,
נישט זיינע, נישט איהרע געסט ...
און דאָס האַרץ איהר'ס בענקט! עס קלעמט, עס פיהלט
זיך פרעמד אין דער וועלט פון געלד, פון זילבער, גאַלד און
בריליאַנטען ... עס רייסט זיך צו אידעאַלען, צו ... צו ... צו ...
עס איז איהר ווירקליך נישט גוט, האָטש עס פעהלט איהר
דער אויסדרוק .
זי שטרעקט אויס די ווייסע בלאַנקע האַנד, און ריהרט דאָס
גלעקעל אויפ'ן טיש צוקאַפענס .
עס בעווייזט זיך דאָס שטובען-מעדכען .
— אַ טאַסע קאַפּע! בעפעהלט די דאַמע .
דאָס מעדכען פערשווינדט און קומט צוריק מיט אַ חניעוויש
פאַרצעלאַנגער טאַסע אויף אַ שווערע זילבערנע טאַץ. דער פיינער

י. ל. פרץ

נערוד פון פיינעם קאפע מישט זיך אויס מיט'ן לייכטען היאצינטען
נערוד אין צימער .

געהענדיג צו דער סאָפּע , פּערטשיעפעט זיך דאָס שטובען-
מעדכען אָן אַ פּערבוניגענעם עק פּון טירקישען דיוואַן און
— פּאַלט .

עס הערט זיך אַ טייבער קלאַנג פּון דער געפּאַלענער טאַץ
און פּלאַצענדער טאַסע .

— שווייג ! שפּרינגט אויף און שרייט די דאַמע ,

עם איז דאך נישט קיין זאקען.

אין זאקען-פאכריק .
עם קומט אריין א מעדענ מיט א מוזן אויסגעארבייטע
וואלענע זאקען . זי געהט צו צום אלמען הערר .
ער ווארפט א בליק אויף דער סחורה , ווייזט איהר מיטן
פינגער צום יונגען הערר .
זי געהט לויט טען ווייזט איהר .
דער יונגער הערר נעמט די זאקען אין האַנד אריין — נענט
ווייך . דערנאָך לעגט ער זיי אויף דער וואַג , — זיי האַלטען אויס .
דערנאָך נעמט ער אַ טאַם און מעסט די לענג , די דאָנר , דעם
פוסבאלען — — גוט .
דאָס מעדענ אַטהעמט אָב ; שטרעקט אויס די האַנד
נאָך געלד .
— אַ ווילע ! מאַכט דער , יונגער הערר . ער נעמט פון
מיש אַ פּערגרעסער-גלאָז ווישט עס אויס און בעטראַכט
די אַרבייט .
נאָך אַ לאַנג בעטראַכטען , זאָגט ער גלייכגילטיג , נאָך פּעסט :
— עטליכע פעדים איבערגעהאַקט — דריי אויגען נאָכגע-
לאָזט . . . דריי פּראָצענט אַרײַב !
— אָבער . . . וויל זי זיך בעטרהייראָגען .
— קיין אָבער ! האַקט אַזייער דער יונגער הערר . גוט
איהר אַ קוויט צו דער קאַסע . —
די טוהר עפענט זיך ווישער , און עס בעהווייזט זיך אַ דאָ-
בענדיג געלביודעל .

. 9. פרץ

- גוט מאַרנען !
— גוט יאָהר, ענטפערט דער אלטער הערר, ביטע!
דאָס געלע יודעל געהט צו צום אלטען, זעצט זיך
ביי'ם מיט.
— דאָס איז מיין זאָהן ! ווייזט ער אויפן יונגען מיט
שמאָליץ.
— אַ סוחר ! — גיט ער צו — און נאָך ווי הייסט
אַ סוחר !
— נו, איז גוט ! ענטפערט דאָס געלע יודעל, — אַ סוחר
דארף געלד !
— געלד ! ציהט דער אלטער מיט די אַקסעל .
— 15-טויזענד אין באַר !
— נאָר איין פּום אַ ביסעל קורצער — מיט זיך דער
יונגער הערר אַרײַן מיט איין אונמוטיגען שמייכעל .
— מען זעהט קיים אָן ! מאכט דער שרעק .
— אָבער קורצער איז ער !
— נו, — מאכט דער אלטער, — אַ פּלה איז דאָך נישט
קײַן יאָק ! מען קוקט נישט אויף קײַן פּערגרעסער-גלאָז !

וועגען קינדער.

אין צוויי דראַמאַטישע בילדער.

פֿערן אַגען.

שרה — אַ קראַנקע אין בעט.

מאיר — איהר זון, א יונגער שניידער געווע.

מרים — זייער קרובה.

שניידער געוועלען.

אַ שכנה — אַ פרומע, אָרעם געקשיידטע פֿרוי פֿון אַ יאָהר 40.

בית־דין שמש.

צווישען ערשטען און צווייטען בילד געהט פֿאַרביי אַ יאָהר צעהן

עֲרֵשְׁמַעַם בִּיָּדָר.

איין אָרעם צימער.

רעכטס א טהיר אין קאָרדאָר אַרײַן. לינקס - א פענסטער אין גאס אַרײַן. אין דער מיטעל-וואַנד א פּערמאַכטע טהיר, פּערהאַנגען מיט שניידער-אַרבייט.

לינקס פון דער פּערמאַכטער טהיר: א געלענער: א שעניק, א שטרויען קישען, א קאָלדערע. אַרײַן אַרט, געצערעט נאָר ווייס איבערגעצויגען. אין מיט שטוב - דער קראַנקער'ס בעט. פאַרן בעט, רעכטס און אַרײַנס-גערוקט - איין אַלמער, מיט שוואַרצע לעדער בעדעקטער פּאַטער-שטוהל, מיט אַ שאל איבער דער אַנגלעהן, און - אַ ווייס קישען אויפ'ן געזעס. פאַרן בעט - אַ מיטלע. דערויף - מעדיצין-פּלעשערעך, אַ פּאָר טעלער און דערגלײַכען. געהענער און אין מיט שטוב - איין אַרבייטס-טיש, אויף איהם רעכטס - אַ שניידערישע פּוס-געה-מאַשין, לינקס אַ האַנד-געה-מאַשין צו וועלן. איבער דער צייט פֿון שפּיעלען - הערט זיך אָפּט אַ גערויש דורכן פענסטער פֿון גאס און דאָס קרעכצען פֿון דער קראַנקער אין שלאָף.

(דער פּאָרהאַנג געהט אויף).

דאָס שפּאַנישע ווענטעל איז אָבגערוקט פֿון בעט.)

שר'ה: (קרעכט, איינשלאָפּענדיג).

מרים: (פּאָרעט זיך ביים בעט; גלעט די קראַנקע און שדעמט זי אַיין).

מאיר: (אַרבייט ביי דער פּוס-מאַשין. קוקט מיט ברענענדיגע אויגען אויף טריב'ן און איהרע בעוועגונגען ביים בעט).

מרים: (געהט אָב עטליכע טריט הינטער וויילעכטס, רוקט צו דאָס שפּאַנישע ווענטעל).

מאיר: (האַפּט צוריק די אויגען צו דער אַרבייט).

מרים: געלויבט איז גאָט - איינגעשלאָפּען.

מאיר: (איראָניש) געלויבט זיין ליעבער נאָמען. (קורצע פּאָזע) אויף לאַנג?

מרים: דאָס גערויש פֿון גאס זאָל זי נאָר נישט וועקען...

פאר קליין און גרויס.

מאיר: (ביטער). זוך אַ בעסערע דירה!

מרים: (קוקט אויף מאיר'ן מיט רחמנות, ועצט זיך צו דער ארבייט, צו וועלכער זי בויגט אראָב דעם קאָפּ).

מאיר: (הויבט די אויגען אויף, קוקט אויף איהר מיט אַ נעמישטען בליק פון דיעבשאַפט, ביטערקייט און צאָרן).

מרים: (דערפיאהלענדיג זיין בליק. ווייך): האָסט עפּים גע-וואָלט, מאיר?

מאיר: (געשווינד צוריק אַראָבלאָוענדיג די אויגען און האַפּטיג גער אַרבייטענדיג) איך? — געוואָלט? — אין מיין גאַנצן וויל מען נישט — מאָר מען נישט וועלען.

מרים: עמ! (געהט זיך צוריק צו דער אַרבייט).

מאיר: (ביטער און בייסיג) ז'האָט זיך בעליידיגט די פּריצה! רעד מיט איהר דורך אַ זיידען טיכעל! — ך'האָב נישט קיין זיידען טיכעל (פויע).

שרה: (ווי פֿון שלאָף). מרים'לעב!

מרים: (הערט זיך אײן).

שרה: (וואַכענדיגער). מרים'לעב!

מרים: ך'געה, מוהמע (געהט צו, רוקט אָב דאָס שפּאַנישע ווענטעל) וואָס ווילסטו, מוהמע?

שרה: אַ ביסעל וואַסער..

מרים: (דערלאַנגט איהר צו'ם מויע).

שרה: (וויל אויסבויען דעם קאָפּ צו דער שטוב און קאָן

נישט).

מרים: (וויל איהר העלפען).

שרה: (אַבוועהרענד) ניין... ניין... ס'טהוט וועה... ..

ס'טהוט אַזוי וועה... (פויע) ער איז דאָ?

מרים: ר'איז דאָ... ..

שרה: זייט דו ביזט געקומען זיצט ער אין דער-

היים! .. (העכער) זאָל דיר גאָט בעצאָהלען דערפאַר!

מאיר: וויבער קאָנען אָהן גאָט נישט לעבען!

שרה: געה צו איהם, געה... (וואַגט איהר עפּים זעהר שטייט).

מרים: (שווייגט אונרוהיג פּעוּשעמט)

שרה: האָסט עם געוואוסט...
 מרים: איך האָב עם פערשטאַנען...
 שרה: נו, געה... געה — — — צו דער מאַשין... איך
 וועל אפּשר נאָך איינשלאָפּען!
 מרים: (טרעט אָב פון בעט, פעררוקט צוריק דאָס ווענטעל.
 ועצט זיך צוריק. פיוזע).
 מאיר: נאָך וואָס ביסטו דו צו אונז געקומען, פריצה?
 מרים: נישט צו דיר. די מוחמע האָט געשריבען...
 פלעגסט זי אליין לאָוען... אויף פערזאמלונגען געהן... די בריעף
 זענען דורכגעגעצט געווען פון טרעהרען.
 מאיר: און עם האָט דיר געריהרט?
 מרים: נישט קיין רחמנות?
 מאיר: אַ מהייערער ביסען רחמנות — פאַר אַנאָרעמאַן.
 אַנעושר — עם ווערט איהם וואַרעם ביים האַרץ, חאַפּט ער אַרויס
 אַ קערבעל און קיהל'ט זיך אָב. אַנאָרעמאַן מוז זיך אַוועקגעבען ו—
 אינגאַנצען!
 מרים: מיין גוטער ווילען.
 מאיר: און דאָ בלייבסטו דו — לאַנג?
 מרים: (פעסט) איך בלייב!
 מאיר: ביסטו אַ נאַר... אַ מיידעל איז יונג, שעהן...
 מרים: (שטייבלענדיג דורך טרעהרען) שעהן אויך, מאיר?
 מאיר: (נישט אַכטענדיג) און אַ פרויער פּוויגעל — אוי—
 אליין — — —
 מרים: ביסטו שוין אַמאָל געווען איינער אליין?
 מאיר: ניין...
 מרים: זאָל דיר נאָט דערמיט נישט שמראָפּען...
 מאיר: ווען איך בין אליין — — —
 מרים: וואָס וואָלסטו געטהון?
 מאיר: אַוועק וואָלט איך... אַוועק?...
 מרים: פון דער קראַנקער מאמען?
 מאיר: „אליין“ — האָב איך געוואָנט...
 מרים: און פון מיר?

פאר קליין און גרויס.

מ א י ר : — — — דו וואָלסט ערשט די פלועגעל צושפרייט ?
א פרייער פוונגעל... מיט דיין שעהנקייט... די וועלט וואָלט
פאר דיר אָפען געשטאנען...

מ ר י ם : (שפרינגט אויף פערזיטערט) וואָס ווילסט דו פון מיר,
מאיר ? וואָס פער'סמ'סט דו מיר דאָס בלוט ! (געהט האַסמיג
איבער דער שטוב) ווי פיינד דו האָסט מיך !

מ א י ר : איך האָב אלע פיינד ! פאר וואָס דיך נישט ?
מ ר י ם : (שטעלט זיך פאר'ן אָב) מיך האָסט דו בעזונדער
פיינד !

מ א י ר : עקסטרא ?

מ ר י ם : און וויסט דו פאר וואָס, מאיר, דו האָסט מיך

פיינד ?

מ א י ר : פאר וואָס זאָל איך דיך האָבען ליעב ?

מ ר י ם : דוקא פערקעהרט ! ווייל דו האָסט מיך ליעב !
ווייל דו ליעבסט מיך, האָסט דו מיך ! האָסט מיך פיינד, ווי
א קראַנק קינד האָט פיינד זיין מעדיצין... פון וועלכער עט קאָן
גענעזען ווערען !

מ א י ר : אין וועלכען ראַמאָן האָסט'ו עס געלעזען ?

מ ר י ם : ניין, מאיר ! איך זעה... פאר מיר בעהאַלטסט
דו דינע אויגען, אָדער קוקסט מיט האַס ; און לאָז איך נאָר
דעם קאָפּ צו דער ארבייט אראָב — שוועבט שוין נאָר אַנ'—
אַנדערער בליק איבער מיין קאָפּ... געה איך נאָר אָב פון דיר
און דרעה מיך אויס, ווערט דיין מאַשין שטילער. בלייבט זי
שמעהן און דיין בליק ברענגט מיר די אַקסעל — —

מ א י ר : משונע !

מ ר י ם : דערווייל נאָך נישט... נאָר מען קאָן, מען קאָן
משונע ווערען — — (זעצט זיך צוריק צום טיש, פערבאָרגט דעם קאָפּ
אין די הענד, ציטערט פון אַ פערשטיקט געוויין).

מ א י ר : (ווייכער) מרים !

מ ר י ם : (געהט די הענד אוועק) וואָס, מאיר ?

מ א י ר : (געויהרט) דו ווייססט ?

י. ד. פרק

מרים: (בעטענדיג) מאיר, האָב רחמנות! — האָב רחמנות אויף זיך אליין, מעהר ווי אויף מיר... (שמעלס זיך אויף, דרעהט זיך אויס, אויסצוווילשען די טרעהרען).

מאיר: (שדאָגט זיך אַ ווילע מיט דער דעה, געהט ענדליך פון בועם־טאש אַרויס אַ פאָטאָגראַפיע, דערלאַנגט איהר) אויף מאָר נישט, מרים!

מרים: געהט די פאָטאָגראַפיע מיט ציטערדיגע הענד — בע־טראַכט — פאַלט צוריק אויפ'ן בענקעל — די פאָטאָגראַפיע פאַלט איהר פון הענד אַרויס אויפ'ן מיש, הייעריג) אַה? דאָס איז נידערטרעכטיג... האָסט ליעב אַנאָדערע און האָסט פערשוויגען —

מאיר: (שמרענג) עס איז קיין אַנדערע, מרים... מײן טאַמע איז עס... מײן מאַמע, מיידעל־ווײז — (פויע)

מרים: (קומט לאַנגזאַם צו זיך — מיט טרעהרען פאַר פרייר) דיין מוטער... ווי שעהן... ווי געמליך שעהן —

מאיר: געווען! — מײן טאַמע איז אויף אַ שענהער גע־ווען... אויך אַ שניידער־געזעל, נאָר — אַנדערע צייטען, בטחון געהאַט... נאָט פערלאָזט נישט... ווער עס שפייזט אַ ווערעמעל... אונטער חופּה געשמעלט... צוויי מתים...

מרים: און נישט גליקליך געלעבט —
מאיר: דלות לאָזט נישט לעבען — פון זיעבען בין איך איינער געבליבען — פון די וויעגען אַוועקגעטראָגען — איינס פון וואַסער אַרויסגעצויגען! (ווייענדיג צו דער מוטערס בעט) און דאָס איז געבליבען פון דער געמליכער שעהנקייט... (פויע) אַ לעבעדיגער מת!

מרים: (פערשמעלט זיך דאָס פנים און וויינט).
מאיר: (זעהר געריהרט) מען מאָר נישט, מרים! עס איז אַ זינד... מײן טאַמע פלעגט אויף דער עלטער צו רייכע אַרומגעהן נאָך הילף... אויף קהל'ס השבון קינדלען און בע־גראָבען — האָבען זיי געזאָגט, — איז אַ זינד!... (פויע)

מרים: מאיר... נאָט קאָן העלפען... האָף צו נאָט!
מאיר: (מאַכט אַוועק מיט דער האַנד).
מרים: און אפשר... אפשר...

פאר קליין און גרויס.

מ א י ר : וואָס אפשר ? מרים ! ..
מ ר י ם : אפשר וועט גאָט העלפֿען, עס וועט נישט
וין ... קיין ... קיין קינדער !
אונטערן ווענטעד פֿאלען אַראָב טעדער און גדעזער פון טישעד .
(פערואונדערטע מויזע) .
מ א י ר — אַראָבגעפֿאלען, צי זי האָט געהערט און אַראָב
געוואָרפען ! (נעהט צו צו איהר מיט אויסגעשמייטע הענד)
ש ב נ ה : (קומט אַרײַן) (פֿאַרהאַנג) . מזל טוב !

צײַטן־מען בײַד

(צעהן־צוועלף יאָהר אַרום)

דאָס זעלבע צימער, בעד בתישער איינגעריכטעט; רעכטס צוויי
בעטען — דינגט אַ קאַנטאָרקע; אין מיט — אַ קליין גאַרניטור ביליג מעכעל.
די טהיר אין צווייטען צימער אַרײַן איז אָפֿען, עס זעהען זיך שניידער־
געזעצן ביי דער אַרבייט, דאָס גערויש פון טום־מאַשינען .

מ א י ר : (זיצט ביי דער קאַנטאָרקע איבער רעכען־ביכער;
דענערווייט, בעזע בעזעגונגען) —

מ ר י ם : (זיצט אויף אַ בעט, דאָס געויכט אין די הענד)
איינשטימיג נעזאנג פון צווייטען צימער: —

מיר שווערען ביי דער ליכטיגער זון — ליכט מוז זיין פֿאַר
אַלע !
מיר שווערען ביי'ס פֿרייען פעלד — ברויט מוז זיין
פֿאַר אַלע !

דער רעפרען ווערט אַרפֿינגעמאָכט פון עטליכע שטימען .
מ א י ר : (רופט אין דער צווייטער שטוב אַרײַן) שטייל זאָל
זיין! נישט פֿאַר זינגען צאָהל אײַך מיין בלוט ! (עס ווערט שטיל)
מ ר י ם : (זיפצט) .

י. ל. פרא

מאיר: און דו, קווענקע נישט! — נישט מעגליך א רע-
בענונג צו מאכען!
(פון יענער זייט ווערט מיט איין אימפעט צוגעווארפען די טהיר
צום שראָם).

מאיר: קלאַפען זאָל עם אײך אין די קעפּ!
מרים: אַח, נאָט, נאָט — וואָס פּון אַ מענש ווערט!
מאיר: שווינג!
(פּויע. דאָס געוואָנג פּון צווייטען צימער הערט זיך אָהן ווער-
בער).

אַ שניידער-געזעל: (קומט אַרײַן)
מאיר: וואָס אזוי שפּעט?
שניידער-געזעל: אַ קינד איז מיר אוועקגעפּאלען.
מאיר, וועל איך רעכענען $\frac{1}{4}$ מאָגל! —
שניידער-געזעל: (איבערגעהענדיג צום צווייטען צימער).
עקספּלאָזאַטאָר! (וואַרפט הינטער זיך צו די טהיר).
מרים: (שמילער אַס פּריהער). וואָס פּון אַ מענש קען
ווערען.

מאיר: (פּערטיעפט זיך אין רעכענען).
מרים: (נאָך אַ פּויע זעהר טרויעריג און לאַנגזאַם). אַרויסגע-
זאָגט אין אַ שלעכטער שעה... אין אַ בעזער שעה... נאָטס
אויער הערט... אַליין זיך פּערשאַלטען... אַ מענש טהוט
זיך נאָר אַליין...

מאיר: וועסט שווייגען אַמאָל?
מרים: ווי אזוי רעדסט דו צו מיר, מאיר? נישט אזוי
פּלענסט דו רעדען אַמאָל.
מאיר: האָסט מיר געקענט... נישט געדאַרפט צו-
רעדען... (פּויע)

מרים: היינט איז דער תּיפּהימאָג געווען...
מאיר: איאָהרציט!... אזוי פּיעל יאָהרען בעגראָ-
בען...
מרים: בעגראָבען... נאָר בעגראָבען? קיין גליק איז

פאר קליין און גרויס.

נאָר נישט געווען? האָסטו מיר נאָר נישט קיין גוטס צו פער-
דאנקען... מאיר!

מאיר: (געריהרט). פאָלג מיך, מרים — רעד נישט
דערפון... אזוי קען נישט זיין... עם קען אזוי נישט בליי-
בען... און וואָס? מיר זענען דאָך נישט צוגעשמירט מיט
אזייערנע קיימען... לאַמיר זיך נישט שווער מאַכען דעם לעצ-
טען מאָג... נעהם בעסער דעם שאַל, געה אַראָב, קויף עפּים
אַיין...

מרים: (וויל עפּים זאָגען).

מאיר: רעד מיך נישט איבער... עם מוז אַמאָל קומען
די צייט... און וואָס שפּעטער איז ערגער — פאַר דיר... דיין
טובה מיין איך... געה, מרים, געה. לאַמיר נאָך היינט
צוזאַמען מיטאַג עסען...

מרים: (רעזיגנירט). נוט... איך געה. (הויבט זיך
אויף, נעהט דעשאַפּל, געהט, וואַקעלדיג, איבערן ציטער צו דער טהיר).
מאיר: (מאַכט זיך גלייך ער איז צוריק פּערטיעפּט אין
השכּונות).

מרים: (אין טהיר). צו ווידערזעהן!

מאיר: (ענטפּערט נישט, גלייך ער הערט נישט)

מרים: (וואַרפט אויף איהם אַגעבעט-בליק).

מאיר: (דערפיהלט דעם בליק און לאָזט גידעריגער דעם קאַפּ
איבערן בוך אַראָב).

מרים: (וויל זיך צווייגען. נעהט געשווינד אַרויס).

מאיר: (עטעמט אָב). אַה! (שטעהט אויף, געהט האַסטיג

איבער דער שטוב). אויס אַזייען מוז מען זיין — — — און וואָס?

ד'זעל זי דאָך פּערזאָרגען — — — עם מוז זיין אַ סוף —

אַ שניידער-רנע-זעל: (קומט פון צווייטען צימער). בעל-

הבית, איך מוז היינט אַהיים געהן פריהער —

מאיר: (האַסטיג). געה!

שניידער-רנע-זעל: (קוקט פּערואונדערט. נאָך אַ וויילע

ניט מיר אַ רובל אַזאַנט!...)

מאיר: (האַסטיגער). מאַרגען, מאַרגען — געה... געה!

י. ל. פרץ

שג' יד ערנע זעל: (ציהט די אקסער, געהט ארויס).
(דורך דער אפגענער טהור הערט זיך אשטיל-געצויגען געוואנג)
עס יאָגען ס'ציהען שווערע וואַלקען,
עס בלאָזט און פייפט דער ווינד!
פון סיביריען שיקט דוין טאטע —
מאיר: (מיט קנאה). מענשען זינגען. (געהט צו, פערמאכט
לענגסט די טהור).

(עס הערט זיך די מעלאָדיע אָהן ווערטער.
מאיר געהט אויף און אָב-געריהרט).
שכנה: (קומט אריין). גוט מאָרגען! .. (בלויבט שטעהן אין
טהור).
מאיר: (וויער). גוט יאָהר... איהר זוכט מיין ווייב?
ארויסגעגאנגען...

שכנה: ך'ווייס... איך האָב זי אַראָבגעפיהרט פון די
טרעפּ, זי איז צווי שוואַך... (פיווע) אונטען האָט זי זיך צו-
ווינט, (פיווע)
מאיר: (פערציהט אַ האַרש פנים). נו, איז וואָס?
שכנה: וואָרט אַרנע, (לויפט איבער דער שטוב, עפענט
דאָס צימער צו די שניידער-געוועדען).
מאיר: (צולאכט זיך). האַר-האַר! מורא געהאט פאר
יחוד.

שכנה: (צוריק געהענדיג). איך ווייס, איהר וועט אויף
מיר קיין בעלזן נישט זיין... נאָר, אז די הייליגע תורה זאָגט:
ניין! איז — ניין!

מאיר: הכלל —
שכנה: הכלל עס איז אַרחמנות!
מאיר: אַביליגע זאך — רחמנות! — און אויף מיר איז
קיין רחמנות נישט? (ארויספלאצענד) און פאר וועמען האָרעוועט
מען? פאר וועמען רייסט מען אײן די וועלט? שינדט מען —
אַנע זעל: (פון צווייטען צימער). ביים אַרבייטער די
תיש!

מאיר: (ווייט אַ פויסט צו דער צווייטער שטוב).

פאר קליין און גרויס.

שכנה: אוי ר' מאיר, ר' מאיר — איהר רעדט אלץ
פון עולם הזה, וואָלש איהר האַמט גערעדט ווענען אַ קדיש —
— איבער הונדערט און צוואַנציג יאָהר פאר דער נשמה
ווענען! ...

מאיר: זאָל זיין דאָס —

שכנה: אויף איהר איז אָבער מעהר רחמנות — אזא

גוטע נשמה —

מאיר: (פערנערט דאָס קול, איינשטייבעלדיג) זעצט אײך.
שכנה (זענען זיך צום טיש) — צורבחה — איהר האַמט רחמנות,
איך האָב אויך רחמנות — „א גוטע נשמה“, זאָגט איהר, איך
זאָג גאָר: אַכשר'ע נשמה... אָבער עם מוז דאָן אַ סוף
זיין —

שכנה: אַוודאי איז שלעכט...

מאיר: אַקונץ צו זאָנען „שלעכט“! ... אז מען איז
אָבער אַ שכנה, און מען האַמט רחמנות, מאכט מען לייב...
שכנה: (פערטוואונדערט). איהר קריענט אײך דען?

מאיר: ר' מיין —

שכנה: ניין, ר' מאיר... עלום מאכען טאָר איך
ניעט... קענען דער תורה הקדושה... אַ שפאָס די ערשטע
מצוה!

מאיר: (אונגעדולדיג). נישט דאָס מיין איך... שלום

צום נט! ...

שכנה: חס ושלום, חס ושלום! אַ פינגער אין שפּאַלט
פון טהיר לעג איך נישט...
מאיר: (בעז, שמעהט אויף). נו, געהט מיר געוונדערטער

הייד.

שכנה: (שמעהט אויף, געהט. דרעהט זיך אום שוין אין
טהיר). פון דעסטווענען פאַלנט מיך, ר' מאיר — פרעגט
אַ שאלה... אפשר וועט מען מתיר זיין — וואָס תלמידי חכמים
קענען...
אַ שטימע פון הויז — געהסט איז שטוב אַריין?

מ'קנד רייסט זיך! —

ש כ נ ה. איך נעה, איך נעה. (אָב)

מ א י ר: געחטט ויך מיט געוואלד צום חשבון, רעכענט הויף)
7 און 5 איז 12 און 9 איז 32 (שטילער. דערנאָך) 67 און 68 —
(בעז) אַ שוואַרץ יאָהר — עם דרעהט אין קאָפּ... סאַמע מעותים—
בריל הרר וועל איך ווערען — איין עק מוז עם האָבען !

מ ר ים: (קומט צוריק, נישט אינגעקויפט, וואַקעלט זיך צו צום
בעט וויל זיך לעגען). ך'האָב נישט אינגעקויפט.

מאיר: (שטרענג). ך'האָב דיר שוין נישט אינמאָל געזאָגט,
ביי טאָג לענט מען זיך נישט... ס'קען אַ סוחר קומען —

מ ר ים: פאַר וואָס מאַטערסט דו מיך נאָך, מאיר ?

מאיר: ווער מאַטערט דיך ? ווייסט, מענשען קענען קומען...
עם מוז אויסזעהן לייטיש... א'נישט ניט מען קיין קרערט!
געשעפט איז געשעפט! — און דו ווייסט, ווען נישט דאָס,
וואָס דו ווייסט, וואָלט איך אַ ניי שפּאַניש ווענמעל געקויפט...
דער מאַמעס, עליה השלום, איז צוריסען, אַ חרפה. —

מ ר ים: (וויינענדיג). וועסט קויפען, וועסט קויפען ! פאַר
איין אנדערע...)

מ א י ר: (שטעהט אויף) אַ מענש דאַרף זיין אַ מענש ! און
וואָס ? וואָס פאַר איין אונגליק ? (געהט געהנטער צו) ך'לעבען,
נאָר נישט ! וואָס איז ? חס ושלום, אַזוי אַלט ביזט דו ? (נעמט
אַ בענקעל, זעצט זיך רייטענדיג, פּאַהרט צו אויפ'ן בענקעל געהנטער
זום בעט) גלויב, מיר, מרים, די וועלט איז אַ וועלט... די
זון איז דיר נישט אונטערגעגאַנגען, חס ושלום ! אַ שעהן ווייבעל,
ברוך השם, ביסט דו דאָך — זאָלסט דיך נאָר נישט אַזוי אָב-
לאַזען !... אויגען האָסט דו... נאָך וואָס פאַר אויגען !...
זאָלסט זיי נאָר נישט אַזוי אויסוויינען — אַ שאַד אַזוינע אויגען —

מ ר ים: (וויינט שטיל). וואָס דו רעדסט, מאיר !
מ א י ר: און אַ פּאָר הונדערטער וועסט'ו בעקומען...)

פאר קליין אין גרויס.

מרים: (שפייגלט אויף). שלאָנג!

בית-דין-שמש: (קומט אריין). נומט באַרגען — דער

רב שיקט רופען —

מאיר: (ארויסשרווענדיג). אזוי פריה!

(פאַרהאנג).

דאס קראַנקע יונגעל.

(מאָנאָל אָג.)

מאָמישי, איך וויל דיר אויסזאָגען אַ סוד; רער עיקר —
דער טאָטע זאָל נישט וויסען!
פרעגסט פאַר וואָס? ווייל דער טאָטע האָט מיך וועניגער
ליעב... .

ניין, מאָמישי, איך זינדיג מיט די רייד; וועניגער ליעב
האָט ער מיך נישט; ער האָט מיך גאָר אַנדערש ליעב!
ער איז דאָך אַ טאָטע, איז ער שטרענגער... .

דער טאָטע האָט אַ לאַנגע באָרד; אַ טאָטענס פנים איז
נישט אזוי צום גלעטען, ווי דער מאַמעס אַטלאַסען פנים... . און
אויגען האָט ער גאָר אַנדערע, גאָר איין אַנדערן בליק; דו, אז
דו קוקסט אויף מיר, האָסט דו עפּים אזויגע לאַכענדיגע, דערביי
פייכטע — האָסט דו עפּים אזויגע נישט, און דערביי האַרציג-
רהמנות'דיגע אויגען... . דו ביזט אַ מאַמע מיט אַ חבר צוזאַמען...
פאַר דיר קען איך קיין סוד נישט האַבען... מיט די אויגען
שעפּסט דו מיר איהם פּין האַרץ אַרויס... .
דער טאָטע קוקט גאָר אַנדערש, שטענדיג ערנסט,
מבלומ'יש קאַלט... .

ניין, מאָמישי, עס זענען גאָר אַנדערע, אַנדערע אויגען!
קינדווייז, מאָמישי, פּלעג איך וועניגער פאַרכט האַבען
פאַר'ן טאָטען. איך געדענק, ווי איך פּלעג איהם אַרויפּשפּרינגען

פאר קליין און גרויס.

אויף די קניען, צושייבערן דעם גאנצען קאפ, ציבערשמיין און פערפלעכטען די בארד, איבערבייגען די ליפען, און אז ער האָט געוואָלט אָבשטעלען אַ בעועריגען בליק, האָב איך איהם גאָר אַרָאָבגעדריקט די ברעמען און די אויגען פערמאכט... היינט קען איך נישט...

איינמאָל, הערסט, מאמישי, קראַנקערהייט, האָב איך מיך אַמאָל אויפגעהאָפט, און איהר ביידע זענט געשמאַנען ביי מיר ביים בעט... דו האָסט אזוי שטיי, אזוי האַרציג-שטיל גע-וויינט... און דער טאַטע... מאמישי! דעם טאַטענס פנים איז אזוי שרעקליך געוועזען... איך האָב געזעהן אז ער איז בעז דעמאָלט אויף גאָט! פאר שרעק האָב איך צוריק די אויגען פערמאכט — — —

פון דעמאָלט אָן קען איך נישט צוטערעמען צום טאַטען ווי אַמאָל... עפּים האַלט מיך איין; אָפּט וויל מיר דאָס האַרץ איהם אַקענען שפּרינגען, אַקענען לויפען, גאָר איך קען נישט! מיינסט, איך האָב דעם טאַטען וועגיגער לייעב... זאָל גאָט היטען... איך האָב דעם טאַטען זעהר לייעב. איך קריעג איהם מיט יעדען טאָג, מיט יעדער מינוט לייעבער... אז ער געהט צו מיר צו, קלאַפט מיר דאָס האַרץ פאר פרייד; ציטערט אין מיר די נשמה פאר האַפּניג: אָט וועט ער מיך אָנגעמען ביי דער האַנד, אָט וועט ער מיך צודריקען צום האַרץ... ביי דיר ציטער איך נישט... דו האָסט מיך שטענדיג און גלייך לייעב... האָסט שטענדיג צו מיר צייט, דו האַלזט מיך און קושט מיך יעדע מינוט... דו ביסט שטענדיג, שטענדיג מייך... דער טאַטע האָט אזוי פיעל געשעפטען... איך ווייס, ער וויל איך זאָל זיין רייך!

ווילסט שוין, מאמישי, וויסען דעם סוד?

איך שיעם מיך!

פאר אַ מאמען, — זאָנסט דו — דארף מען זיך נישט שעמען? אמת... דאָך... ווייסט דו וואָס, מאמישי? אָט,

זען דורך דאָ אויף דעם שמוהל, געגענאיבער דעם פענסטער...
נוט אזוי!

אח, ווי שעהן די זון געהט אונטער, ווי שעהן לעגען
זיך איהרע לעצטע רויטליך-געפעלדיגע שמראהלען אויף דיין
ערעל, בלאַס פנים...

אח, מאַמישי, ווי שעהן, ווי ערעל שעהן, דו ביזט!
ווארט... אַצונד וועל איך מיך זעצען דיר ציפוסענס...
דו זאָלסט מיר ביים דערצעהלען אין פנים אַרײַן נישט קוקען...
אויפ'ן פוסען-בענקעלע וועל איך זיצען און אַרויסקוקען פון
פענסטער...

ניין... נישט נוט אזוי! איך וועל מיך שעמען פאַר דער
זון... זעהסט, אין מיטן טאָג ברענט זי, פאַר נאַכט געזעגענט זי
זיך מיט אונז אזוי טרויעריג, אַז איך שעם מיך פאַר איהר צו
רעדען פון זיך...

איך וועל אָנשפּאַרען מיין קאַפּ אויף דיין שוים... איך
וועל די איינען פּערמאַכען, און דו — דו לעג נאָך אַרײַף דיין
האַנד מיר אויפ'ן שטערן...
איז דיר נישט שווער, מאַמישי, מיך צו האַלטען אויף
דיין שוים? ניין?

זעכצען יאָרר איז אַלט דיין קינד און האָט אַזאַ קליין,
אַזאַ לייכט קעפעלע... און איך אין גאַנצען — — —
קרבֿן נישט, מאַמישי! גאָט האָט מיך נישט פּערטהיילט...
ער האָט מיר וועניג פּלייש, דערפאַר פּיעל אַנדער נוטס גע-
געבען... דורך דעם מאַמען... טעג און נעכט מיט וואַנדער-
ליכע חלומות... און היינט — אַ סוד...

אַצונד זעה איך נישט... מיט געשלאָסענע אייגען וועל
איך אפּשר קענען דערצעהלען... איך וועל פּרובען...
עס איז אזוי שווער...

דאַכט זיך — גאָר נישט, אַ געזען פון עטליכע וואַנדער-
ליכע שמראהלען — אין דאָך ליעגט עס מיר אויפ'ן האַרץ ווי אַ
שטיין... נישט ווי אַ קיזעל-שטיין... עס איז נישט קיין שטיין
פון גאַס, צי פון פּעלד...

פאר קליין און גרויס.

עס איז אַ ט ה י י ע ר ע ר ש מ י י ן . . . עס ש מ ר א ה ל ט . . . עס
ל י י כ ט . . .
עס ל י ע נ ט ב י מ י ר ט י ע פ ף א י ן ה א ר ף א ן ז י ע ט א ר ו ב א ן
צ ר ו ב א י ן אַ ל ע ג ל י ע ד ע ר א ר י י ן א ז ו י פ י ע ל ל י כ ט , א ז ו י פ י ע ר
ה י י מ ל י כ ע , ו ו א ר ע מ ע , ל ע ב ע נ ד י נ ע ל י כ ט . . .
עס ז אָ ל נ אָ ר נ י ש ט א י ו י ס ל ע ש ע ן , מ א מ י ש י !
עס ל ע ש ט ז יך א ז ו י פ י ע ל א י ו י ס ! . . .

ה ע ר ס ט , מ א מ י ש י !
נ י י ן , ו ו א ר ט ! א ז ו י פ ר אָ ס ט צ ו נ ג ע ה ן צ י ד ע ר ז אָך ק ע ן א יך
נ י ש ט . . .
נ אָר ה ע ר ! ג ע ר ד ע נ ק ס ט , מ א מ י ש י , נ ע כ ט ע ן ה אָ ס ט ד ו מ י ר
ק ל י י ן - ג ע ל ד ג ע נ ע כ ע ן ? ג ע ר ד ע נ ק ס ט ?
א יך ה אָב נ אָך ג אָר נ י ש ט א י ו י ס ג ע נ ע כ ע ן א ן ע ס פ ע ה ל ט
מ י ר ש י י ן . . .
עס פ ע ה ל ט מ י ר א צ ע ה נ ע ר ' ל !
צ י א יך ה אָב עס פ ע ר ל ו י ר ע ן ? נ י י ן . . . ד ו ג י ב ס ט ד אָך מ י ר
פ אָר אָר ע מ ע ל י י ט , פ אָר אָר ע מ ע ק י נ ד ע ר , ו ו אָס א יך ט ר ע פ א י ו פ ן
ש פ א צ י ע ר . . . אָר ע ס - ג ע ל ד ו ע ל א יך נ י ש ט פ ע ר ל ו י ר ע ן .
צ י א יך ה אָב עס א ו ו ע ק ג ע נ ע כ ע ן ? ג ע ו י י ס . . . צ י א י י ן
אָר ע מ אָן ? א יך ו י י ס נ י ש ט . . . א פ ש ר י אָ א ן א פ ש ר נ י י ן . . . ה ע ר ,
ו ע ס ט ד ו א פ ש ר ו י י ט ע ן !
נ ע כ ט ע ן א י ז א יך ש ע ה ן א ו נ ט ע ר ג ע נ א ג נ ע ן ד י ז ן . . . א פ ש ר
ש ע ה נ ע ר . . .

ד ו ה אָ ס ט מ יך א י ו י ס ג ע ל ע ר נ ט ק ו ק ע ן , א ן א יך ק ו ק א ן
ז ע ה , ו ו אָס א נ ד ר ע ע פ ן מ י י נ ס ג ל י י כ ע ן ז ע ה ט נ י ש ט . . . ד ע ר י ב ע ר
ש פ א צ י ע ר א יך ג ע ו ע ה ג ל יך א ל י י ן . . . א ן ש פ א צ י ע ר ט ה אָב א יך
ד י נ מ ע ר ד ע ר ש מ אָד ט , ד אָר ט , ו ו א ו מ ע ן ז ע ה ט ז י א י ן ג א נ צ ע ן
א ר ו י ס ב י י ן מ י יך , ו ו י ד ו ו י י ס ט . . . ד י ה י י ו ע ר ה ו י ב ע ן ז יך אַלץ
ה ע כ ע ר א ן ה ע כ ע ר , א י י נ ס א י ב ע ר ן צ ו ו י י ט ע ן , א י י נ ס א י ב ע ר ן
צ ו ו י י ט ע ן . . . ד י , ו ו אָס ש מ ע ה ע ן ו ו י י ט ע ר , ו י ל ע ן א ר י ב ע ר ק י ק ע ן .

גאָט'ס וועלט זעהן, און הויבען זיך, וואָס ווייטער אלץ העכער
אין העכער, און די זון, אונטערנעהענדיג, קימט אויף זיי,
שפּרייט אויף זיי אויס די לעצטע שטראַהלען... געזענענט
זיך... קושט זיי...

אין איה זעה, ווי די שאַטען יאָגען אונטער די שטראַהלען
און לעגען זיך אלץ דיקער און דיקער, און פליסען, און זאפען
זיך איין וואו נאָר זיי קענען; זיי פערפילען אלע לעכער צווישען
די הייזער, אלע פרייע ערמער צווישען די בויערן, און הויבען.
און טרייבען דאָס רויטליכע לעצטע ליכט אַרויף, אַרויף, צוריק
אין הימעל אַרײַן... אין אייער רוה אַרײַן, שטראַהלען, אַצונד
איז אונזער צייט!... אַנומע נאַכט!...

און פאַמעלעך ווערט אלץ טונקלער און טונקלער, און
דער הימעל ווערט טיעפער און טיעפער... באַלד וועלען זיך
אינס נאָכ'ן צווייטען אַנצײנדען די שטערען... אזוי קוקענדיג,
בין איך געקומען צו דער סטאַליאַר-גאַס, צו דער הינטער-גאַס
וואָס לאָזט זיך אלץ טיעפער און טיעפער אַראָב... ביז צום
טייך, נישט ווייט פון דער גרויסער שוהל...
איך בין צוגענאַנגען נעהנטער צו דער שוהל.

ביי טאָג זעהט זי שרעקליך אויס... אַרעם, אָבגעריסען.
פערשוואַרצט... די אויסגעהאַקטע שױבען ווילען די שפּיגעל פאַר
רחמנות פּערוועבען און פּערשטעלען... און — געגענאיבער,
אויפ'ן באַרג, אין אָנהױב גאַס, שטעהט דער הויכער,
שפּיצײגער קלויסטער און לאַכט...

פאַר נאַכט האָט די שוהל נאָר אַנדערש אויסגעזעהן...
דאָס ערשטע טאָג האָב איך זי אזוי געזעהן... אַ דייכטער,
ליעבליכער, טונקעל-בלאָהער געפיל האָט זי אַרומגענומען... די
אויסגעהאַקטע פּענסטער זענען נישט בלינד געוועזען... זיי
האַבען ערנסט און טיעף געקוקט אין דער וועלט אַרײַן... אין
דער הויך די געוויסען האָבען געלעבט, כמעט געריהרט זיך...
עטליכע לייבען פון געוויסען האָבען זיך געוואַלט אָברייסען פון
דער וואַנד... אַט, אַט, הויבען זיי אָן ברילען!

מיינסט, אז דאָס איז דער סוד? אָ, ניין, מאַמישי! דאָס, אייגענטליך, האָב איך ערשט אַ צונד געזעהן, ערשט אַצונד מיט די נעכטיגע אויגען.

אַח, מאַמישי, ווען איך זאָל זיין רייך! ...
וואָס איך וואָלט געטהון?

איך וואָלט אויפגעריכט די שוהל!
איך וויל, זי זאָל אויך זיין הויך, זי זאָל אויף שפּאַרען
אין הימעל אַרײַן; און זי מוז זיין העכער, ווייל זי שטעהט
נידריגער! און אַ גאַלדענעם דאַך זאָל זי האָבען, און קרי-
סטאָלענע פענסטער!

הערסט, מאַמישי, איך קלער מיר אַזוי: אָהן אַ שוהל קען
מען זיך בענעהן, גאָט איז דאָך אומעטום... וואו עס פאַלט
אַ טרעהר, זעהט ער! וואו עמיץ הויבט די אויגען אויף צו
איהם, זעהט ער! וואו עס קרעכצט אַ טרויעריג האַרץ הערט
ער!... נאָר האָט מען אַ שוהל, מוז זי זיין הויך, זעהן און
שטראַהלענדיג ערנסט.

אַזוי האָב איך געכטען אויך געטראַכט. אין מיטען —
דערהער איך אַ געוויין! אַ שטיל טרויעריג געוויין... זיס און
טרויעריג, עפּים אַזוי האַרציג...

דו, אז דו שפּיעלסט ציהסט דו אַמאָל פון פּיאַנאָ אַרויס
אַז געוויין...

און איך האָב געמיינט, מאַמישי, — דעם אמת זאָגענדיג,
האָב איך געוואָלט מיינען, איך האָב מיך אַמישנע נישט אומגע-
קוקט, איך זאָל קענען וואָס לענגער מיינען, — אז דאָס וויינט
און ברומט פון דער שוהל אַרויס... אַז דאָרט אינוועניג זיצט,
אין אַ לייכט-בלאָהען געפערל אַיינגעהילט, די נשמה פון דער אַרעמער
שוהל און וויינט, אין ברומט...

און זי קלאָגט זיך, וואָס די זון פערטהיילט זי... וואָס
זי שייט גאַנצע בונטען גאַלדען ליכט אויפ'ן קלויסטער-דאַך און
איהר קאַרנט זי אַ שטראַהל... וואַרפט איהר אין מיטען זעהנעם,
העלען פאַג, ווי אַ גרובה, קיים אַ בלאַסען שטראַהל... און די

גלישט זיך איבער איהר אין גנבי'עט זיך באלד אוועק ווי פער-
שעמט! ...

און דאָך איז עס נישט געווען די שוהל...

עס איז אַ קליין מיידעלע געוועזען... זי איז געלענען
אויפ'ן זאמר, האָט עפּיס געזוכט און געוויינט...
אַז איך האָב מיך אומגעקוקט, האָב איך נאָר איהר אלט-
אַבגעריבען קליידעל, ווי אַ טונקעל-גראַהען פּלעק אויפ'ן געלען
זאמר געזעהן... אַ פּאַר אויסגעקריממע שוף!...
נאָך עפּיס האָב איך געזעהן...

מאַמישי... איך שעם מיך... עס ווערט מיר עפּיס אזוי
וואַרעם... שמעל דיר פּאַר אַ פּאַליע רויטע, רויט-פּלאַמענדיגע
האַר... עס האָט פּונקען געשלאָגען...

וואָס וויינט דו, מיידעלע, וואָס זוכסט דו אין זאַמד?...
הערסט, די מוטע האָט איהר אַ צעהנער'ל געגעבען,
עפּיס קויפען געשיקט; האָט איהר עמיץ, דורכגעהענדיג, אונט-
טערגעשלאָגען די האַנד, דאָס צעהנער'ל איז אין זאַמד אַרײַן...
דעריבער וויינט זי...

איך זאָל איך-ווייס-וואָס פּערפּירען, וואָלט איך נישט גע-
דאַרפט וויינען...

איך פרעג זי: אַ גרויסען צעהנער צי אַ ווייס צעהנער'ל?
— אַ ווייס! — זאָגט זי און קוקט זיך אַפּילו נישט אום.
— איך וועל דיר העלפען זוכען, — זאָג איך.
איך בויג מיך אַראָב, מאַך מיך זוכענדיג, און געפּין איהר
אַ ווייס צעהנער'ל.

נאָ!

זי איז אויפגעשפרונגען פאַר פּרייד. מיט אַ ריהר מיט'ן
קאַפּ האָט זי צוריק אַרונטערגעוואָרפען די רויטע פּאַליע האַר...
ווי פּון אונטער אַ וואָלקען איז אַרויס אַ קליין, אַלבאַסטער-ווייס
פּנים... מיט אויגען — מאַמישי — מיט אויגען...
ניין, מאַמישי, די אויגען קען איך דיר נישט אויסמאַלען...
עס האָט אין זיך געבליצט אזוי פּיעל פּרייד — — —

פאר קליין און גרויס.

א גאנצע נאכט האָבען זיך מיר די אויגען געחלום'ט...
א גאנצע נאכט...

אָט, דאָס איז, מאמישי, מיין גאנצער סיד.
דו שמייבעלסט?
לאך נישט, מאמישי, די אויגען וועל איך קיינמאָל נישט
פֿערגעסען...

מאמישי
מעג איך שפאצירען אויף דער סטאָליאַר-גאס, קוקען—
— אויף דער אלטער שוהל?

די ווילדע פּריאָה.

ערצעהונג.

דאָס ערשטע מאָל אַטהעמט זי אָב פּריי; דאָס ערשטע
לאָזט מען זי אַרויס אין גאָס אַרײַן... און זי טאַנצט אַרום
אין שניי!

וואָס זומער איז געווען, געדענקט זי נישט. אונטער'ן
קורצען שטערן, מיט דער גרינליכער הויט בעדעקט, איז דאָ
וועניג פּלאַץ אויף אַ נוטען זכרון. די ליכטיגסטע איינדריקע
ווערען באלד טונקעל און פּערלאַשען. זי אַליין ווייס אַפילו נישט,
ווי אַלט זי איז. און קוקענדיג אויף איהר איז אונגעגליך איהרע
יאָהרען צו שאַצען. זי זעהט אויס דיק — דאָס איז אָבער נאָר דאָס
בייכעל אויפגעלאָפען. — די ברוסט איז איינגעפּאַלען, דאָס
קעפעל קליין, די הויט אויפ'ן פנים קנייטשט זיך, נאָר זי איז
אין גאַנצען צו דין און קליין, מען זאָל זי רעכענען עלטער
זוי 9—10 יאָהר. דאָס אויסזעהן טוישט זיך ביי איהר אַלע
מינוט: נאָך אַ קינדיש-ליכטיגען שמייכעל, לענט זיך אויפ'ן אלטען
פנים איין איינגעשפּאַרטער באָסט; טהייל מאָל פּערקרימען זיך
איהר די ליפען און די אויגען ברענען אונהיימליך אונטער
צוואַמענגעצויגענע, האַטש וועניג בעוואַקסענע ברעמען. איהרע
געדאַנקען בינדען זיך נישט איינער אָן צווייטען, נאָר וואַרפען זיך
דורך און טוישען זיך אָהן אַ שום צוואַמענהאַנג...

און זי איז נישט אַזוי געבוירען... די באַבע, וואָס האָט
האַט זי אָבערנומען, האָט געזאָגט: „אַ שעהן קינד!“ די ערשטע
פּאַר יאָהר האָט זי גוט געוואַקסען. זי האָט פּריהער די ברוסט.

דערנאך די מוטער, דערנאך דעם פאָטער און שפעטער אַרײַן אין שטוב דערקאָנט; די שוואַרצע אויגעלעך זענען איהר אלע מאָג הערער און ריהרעוודיגער געוואָרען. נאָר דאָס האָט נישט לאַנג געדויערט. אין אַ צײַט אַרום הויבט זי אָן געהן צוריק. דער שכל'דיגער פונק וועקט זיך איהר אין די אויגען אלע מאָל זעלטענער. . . וועניגער געדענקט זי די זאַף. דער פאָטער איז שוין אוועק אַ יאָהר פּינף, דאָך געדענקט זי גאַנץ גוט ווי ער פלעגט זי האַלטען אויף דער שוים און קישען און די מוטער האָט זי איהם אויסגעריסען פון דער האַנד, ער זאָג איהר נישט אויסקישען די נשמה. טהייל מאָל געדענקט זי, איז זי ביי דער מוטער געזעסען און דער פאָטער איז געשטאַנען ביי דער מוטער אונטער די פלייצעס און האָט זיך בעוווּען אלע מאָל אין אַנאַנדער זײַט: קוק! קוק! — די שטוב, די פּנימ'ער זענען אזוי ליכטיג און וואַרעם געוועזען. . .

דערנאָך האט דאָס אָבער אויפגעהערט. עס איז עפּים געוואָרען שטיל און טרויעריג און טונקעל. די שטוב איז עפּים לעדיג געוואָרען, דער פאָטער פלעגט אַ סך מאָל שרייען, די מוטער וויינען; טהייל מאָל האָט מען אזוי הויך געשריגען, אַז זי פלעגט אַנטלויפען אין אַ ווינקעלע און בעהאַלטען זיך פאַר שרעק. אין אַ צײַט אַרום האָט מען זי אָנגעהויבען שלאָגען, דערביי אלע מאָל וועניגער צו געבען עסען. . . דערנאָך איז דער פאָטער געשטאַנען אין שטוב פערפּינסטערט מיט אַראָבגעלאָזטע אויגען, די מוטער האָט בעהאַלטען דאָס פנים אין די הענד און האָט זיך געוואָרפען מיט'ן גאַנצען קערפּער. . . דער פאָטער האָט שטיל געזאָגט: „איך וועל שיקען געלד!“ און האָט זיך איבערגעדערעהט און אַרויסגעגאַנגען. . . ער איז באַלד נאָך אַמאָל אַריינגעקומען, נאָר זי האָט איהם שוין קוים דערקענט, אזוי בלאַס, אזוי איינגעבויען איז ער געוועזען. . . ער האָט געקוקט אַ פאַר מינוט אויף ביידען און איז נאָך אַמאָל שוין אויף שטענדיג אַרויס פון שטוב. . .

פון דאמאלס אָן, איז די צײַט פאַר איהר אַ שטיק וועגס אין אַ פינסטערער נאַכט, אַ מין שלעפען זיך אין אַ וויסעניש. אָהן

י. ד. פרץ

א בוימעל, אָהן אַ ברימעל... הוננער און קעלט אָדער אַ הייסע קארטאָפּלע און קיים דערוואַרעמט זיך אין בעט...

נאָר אַצונדערשט שמייעלעט זי... דאָס ערשמע מאָל (דאָכט זיך איהר), האָט מען זי אַרויסגעלאָזט פון די תּפּיסה.

אַ נאַנץ ווינטער האָט זי די מוטער נישט אַרויסגעלאָזט פון שטוב. ווען זי האָט זיך אויפגעכאַפט איז די שטוב געוועזן לעדיג. די שויבען פערקאָוועט, די טהיר פערשלאָסען, נאָר ביים בעט, אויף אַ שטיקעל ליינוואַנד איז געוועזן גרייט פאַר איהר עפּים צו עסען: אַ שטיקעל ברויט, טהיר פּאַל אַ בייגעל, אַ נעכטיגע געבראָטענע קארטאָפּלע... דאָס אַלץ איז געוועזן קאַלט און זי פּלעגט עס צו דערוואַרעמען אין בעט און דערנאָך עסען... אזוי פּלעגט זי אַבלעגען אַ גאַנצען טאָג. ביי נאַכט ערשט איז געקומען די מוטער, נעמאַכט אַ ביסעל פּיער אין אָבגעקאַכט אָדער געבראָטען פּרישע קארטאָפּלעס. טהייל מאָל פּלעגט די מוטער אַ היים קומען גאָר שפּעט. וואַרענדיג אויף איהר, פּלעגט זי טהייל מאל וואַרפען זיך אין שרייען פאַר הוננער, אַרויסשפּרינגען פון בעט און באַרוועס אַרום-לויפען אין שטוב און רייסען זיך די האָר, נאָר פאַר דאָס פּלעגט איהר דאַמאָלס די מוטער ברענגען עפּים גוטע, זיסע אָדער פּעמע זאַכען. אַם בעסטען איז געוועזן ביי נאַכט. די מוטער האָט זיך צו איהר געלעגט, פּריהער איז געוואָרען שרעקליך קאַלט, נאָר עס איז אַלע מאָל וואַרעמער געוואָרען און זי פּלעגט זיך צוּדריקען צו דער מוטער אַלץ פּעסטער און פּעסטער. מיט דער צייט האָט זי זיך צוגעוואָהנט צו שלאָפען ביי טאָג און צו וואַכען ביי נאַכט, אין אָנהייב נאַכט איז נישט גוט געוועזן; פּאַרן איינשלאָפען האָט די מאַמע שטאַרק געוויינט, נאָר דערנאָך איז געוואָרען וואַרעם אין שטוב און זי איז געלעגען און געלעקט די פינגער און געקוקט אין פּענסטער אַרײַן... אויפ'ן פּענסטער זעהט זי אַלערליי בױמער. דורך זיי רייסט זיך אָפּ אַרײַן אַ ליכטיגער שטראַהל און איהר דאַכט זיך, אַז דער פּאַטער שטעהט אונטער'ן פּענסטער און שמייעלעט

מהייל טאָל איו זי בעז געוואָרען אויף דער מיטער, וואָס לויפט אַרום אַ גאַנצען טאָג אין גאַס און האַלט זי אין תּפּיכה; דאַמאָלס האָט זי נישט געוואָלט עסען, נישט אַרײַנגעלאָזט די מוטער און בעט און מהייל מאָל געוואָלט זי נאָך דראַפּען און בײַסען... נאָר איהר אײַגענער הונגער און די מוטערס טרערען האָבען זי אײַבער-געדבר'ט... זי עסט וואָס די מוטער האָט איהר געברענגט און פרעגט נאָך אַליץ אין כּעס: — וואָס לױפּסטו — האָ? (זי רעדט שלעכט און שווער). אומױסשט ווײַך איהר די מוטער געבען צו פּערשטעהן אַז דאָס לױפּען איז נישט פאַר נחת, אַז זי לױפּט ארום צו „פּערדײַענען“, עס זאָר זײַן וואָס צו עסען. די קלײַנע פּערשטעהט נישט וואָס מען מײַנט „פּערדײַענען“, נאָר זי האַלט זיך נישט לאַנג בײַ אײַן זאָך און פּערנעסט אָן אַלעס. מהייל מאָל וועקט זי דאָך אויף די מוטער אין מיטען דער נאַכט: „וואָס פּערדײַענען?“ עס געדויערט לאַנג, אײַדער די מוטער רײַכט אויף די אויגען, דערנאָך בעט זי זיך ערשט: מאַכטער לאָז מיר שלאָפּען. נאָר אַבזאָגען טאָר מען איהר נישט, זי איז אײַנגעשפּאַרט און וועט באלד אָנהױבען צו בריקען. די מוטער מוז איהר דערצעהלען, אַז זי געהט ארום פּון הױז צו הױז, און זוכט אויב עס איז נישטאָ עפּיס אײַן אַרבייט: פּאָמיעס אַרײַסצוגײַסען, בײַ דער קיך העלפּען, אַ גאַנג געהן... זי הערט נישט אויס אין גאַנצען און האַקט פּלוצלונג אײַבער מיט אַ נײַער שאלה:

— קרעפלעך — אָדער האָניג בעסער? די מוטער האָט זיך שרעקליך צווייגט. „ווען האָט זי קרעפלעך, ווען האָניג גענעסען?“ זי האָט דאָך אַמאָל געמוזט בײַדע זאַכען עסען און דאָס זענען צוויי מאַכלים, וואָס זענען איהר ראַפּטום אַרײַסגעשוואומען אין זכרון. די מוטער וואַרפט זיך אין בעט אַזוי ווי דאַמאָלס, ווען דער פּאָטער איז אַרײַסגעגאַנגען... באלד פּערנעסט זי אין גאַנצען. די מוטער בערהױגט זיך און געהט זי אַרום און קושט זי און האַלט, נאָר אין דער פּריה איז זי בײַ דער מוטער'ס אַוועקגעהן נישט געשלאָפּען און

געזאגט: מאמע — קרעפלעך — האָניג — ברענג. די מוטער איז אַרויסגעלאָפֿען פֿון גוט.

איינמאָל האָט מען זי אויפגעוועקט ביי טאָג. פרעמדע מענשען האָבען געעפענט די טהור, אַריינגעברענגט די מוטער, אויסגעטהון זי און אַריינגעלעגט צו איהר אין בעט. זי האָט זיך דערשראָקען — נאָר עס איז איהר באלד נוט געוואָרען: דער מיטער'ס לייב האָט געברענגט ווי אַ פייער! עס איז איהר נאָך קיין מאָל אזוי וואַרעם, אזוי טרוקען נישט געווען!

ביים לעגען אין בעט אַרײַן האָבען די פרעמדע געוואָלט עפֿים אַרויסנעמען ביי דער מוטער פֿון דער האַנד, נאָר זי האָט נישט געלאָזט. מן הסתם אַ קרעפעל! זי לאָזט זיך אַרונטער אונטער דער קאָלדרע און געפינט די האַנד, זי עפענט זיך לייבט און זי שווימט אַרויס פֿון אונטער דער דעקע מיט עפֿים ווייסעס, דינס און האַרטס. זי האַפט עס אין מויל אַרײַן, — עס עסט זיך נישט... זי נעמט עס אַרויס פֿון מויל, בעקוקט און דערזעהט עפֿים אַ פֿאַרטרעטעל, אַ קליינס אין עק פֿונ'ם ווייסען...

— וואָס — איז — דאָס — מאַמע? וועקט זי די מוטער, נאָר זי ענטפֿערט נישט.

עס קימען אַרײַן צוויי ווייבער, איינע דערלאַנגט איהר עפֿים צו עסען — אַ לעקעכעל — און נעמט ביי איהר אַרויס דאָס ווייסע מיט דעם פֿאַרטרעטעל אויס דער האַנד. עס איז אַ ברײַעף, נאָר ביידע ווייבער קענען נישט לייענען. דערווייל קומט אָן איין מאַנספֿערשוין דעקט אויף די מוטער, בעקוקט זי, נעמט ביי איהר די האַנד...

זי הויבט אָן שרייען, זי האָט מורא מען זאָל איהר די מוטער נישט צונעהמען, און עס ווערט איהר אויך קאַלט. נאָר מען דערלאַנגט איהר עפֿים אין מויל און זי שוויינט.

— ר' מרדכי! — מאַכט איינע פֿון די ווייבער, לייענט נאָר דעם ברײַעף.

פאר קליין און נרויס.

דער פרעמדער טהוט עס און שאַקעלט מיט'ן קאָפּ.
— דער מאַן — זאָגט ער — שרייבט, אז ער איז קראַנק
געוואָרען פון דער שווערער אַרבייט. אַ שניידער איז ער, אַרבייט
איבער 18 שעה אַ מאָג... ער בעט זי, זי זאָל איהם שיקען
געלד צוריק-צוקומען...

— נאָך! נאָך! זיס! האַקט די קליינע איהם איבער און
שטרעקט אויס די הענד.
די וויבער הערען זי נישט.

— אויף שעהנע צרות געקומען — זאָגט איינע.
אין בעט איז געוועזן היים, דערנאָך האָט מען נאָך
איינגעהייצט אין אויווען.

וואָס פאַר אַ נאָלדענע נאכט עס איז געוועזן. די מוטער
וואַרעמט... ביים בעט זיצט אַ פרעמדע און דרעמעלט און ווען
זי האפט זיך אויף, דערלאַנגט זי עפּים די מוטער אין מויל
אַרײַן. זי וויל אויך דאָס אייגענע. זי וויל שוין אָנהויבען שרייען,
נאָר די פרעמדע האָט מורא פאַר איהר קול און דערלאַנגט איהר
עפּים זיסעס, זי רופט עס לעקעכעל און ועצט זיך צוריק און
דרעמעלט ווייטער. און דאָס לאַך פון אויווען איז אָפּען, עס
ברענט... וועה, וועה, אַזוי רויט, אַזוי שעהן. עס דרעהט זיך,
עס טאַנצט ציק-ציק-ציק! ערשט שוואַרץ, אַצונד רויט, אזוי ווי
שעהן-רויט...

אין מאַר ביי נאכט האָט מען זי איינגעוויקעלט אין
אַ וואַרעמען שאַל און געטראָגען פריהער ערגיץ ווייט, דערנאָך
הויך אויף טרעפּ און מען האָט זי אַריינגעברענגט אין איין
פרעמדע, קאַלטע שטוב אַרײַן. אין מיטען שטוב איז געוועסען
אַ קליינע אַלטע ציטעריגע יודענע און האָט געפליקט פּעדערן,
אין די זייטען אויף שעניקעס אויף דער פּאָדלאַגע זענען
קינדער געשלאָפּען...

די פּעדער-פליקערין האָט זיך נישט געריהרט פון אַרמ.
נאָר געפרעגט מיט אַ פישטשענדיג אַבגעריסען קול:

- ווער וועט צאָהלען?
— מען וועט שוין צאָהלען! האָבען נעענטפּערט די יודענעס וואָס האָבען זי געברענגט.
— מאַמע! האָט די קליינע אַרויסגעלאָזט אַ געוויין, פאַר שרעק און קעלט צוואַמען.
נאָר קיינער קוקט זיך אויף איהר נישט אום.
— אַ יתומה? פּרעגט ווייטער די פּערפּעדערטע אַלמע.
— נאָך נישט...
— מאַמע!
— שריי נישט בהמה, ענטפּעייט איהר איינע פון די יודענעס, די מאַמע איז אַוועקגעפּאַהרען פּלוּצונג איז איהר פּרעהליך געוואָרען און אַ שכל'דיגער פונק האָט זיך איהר בעוויזען אין די אויגען.
צום... צום... מאַמען? — נאָר מען ענטפּערט איהר נישט.
— וואו וועט זי שלאָפּען?
— היינט מיט מיר.
די יודענעס לעגען זי אין אַ קאלט בעט אַריין, דעם שאַל נעמט מען צו און זי הויבט אָן ציטערן.
— מאַמע! צולאָזט זי זיך אויף אַ קול.
— נעמט זי איין, פּריידעל, זאָגען די יודענעס.
— געהט נאָר, געהט! ענטפּערט די פּערפּעדערטע, דאָס איז שוין מיין זאך.
די וואָס האָבען זי געברענגט געהען אַוועק און די יודענע פון די פּערערן הויבט זיך אויף און געהט צו איהר צו.
— שווייג! — מאַכט זי האַרט און טרוקען. און זי דערשרעקט זיך און בלייבט שטיל.
זי קריגט אין דער פּרייה, גלייך מיט נאָך 4 קינדער, אַ שטיקעל ברויט מיט טהיי — טהיי האָט זי שוין לאַנג נישט

פאר קליין און גרויס .

געטרונקען. זי האָט עס נאָר פּערגעסען. ביי מאָג קריגט זי אַביסעל קאַרטאָפּלעס אָדער קאַשע, ביי נאַכט ווייטער טהיי מיט ברויט... זי איז כמעט זאָט, נאָר עס איז איהר נישט נוט. זי האָט פּינד דיא קינדער און מורא פאר פּריידלען און בענקט... .

— מאַמע!

נאָר פּריידעל ניט אַ קוק אויף איהר און זי שוויגט. פּריידלען האָט זי שרעקליך פּינד. איין מאָל ביי נאַכט (זי האָט נאָך אַלץ נישט איהר שעניק און שלאָפּט נאָך אַלץ נישט ביי נאַכט נאָר ביי מאָג קריגט זי חשק זיך איבערצודרעהען צו דער אַלטער און צו בייסען און דראַפּען די שלעכטע, די מרשעה... . נאָר פּריידעל שלאָפּט מיט האַלב אָפּגענוע אויגען און זי דרעהט זיך צוריק איבער דערשראָקען.

— וועסט אינליעגען אַמאָל? פּישצעט פּריידעל'ס קול און דערלאַנגט מיט דער בייניגער פּויסט אין די פּלייצעס. מיט דער צייט האָט זי די מוטער פּערגעסען! דאָך בענקט זי און שרייט אַלץ אין איינעם: אַרויס! אַרויס!

זי האָט איהר שעניק בעקומען און פון דעמאָלס אָן האָט זי פאַר פּריידלען וועניגער מורא: זי אַנטלויפט פאַר איהר, און אין לויפּען קעהרט זי אום און שלאָגט די קינדער, צוואַנגט די פּעדערן, צוכרעכט דעם מאָפּ פון זיי... פּריידעל האַפּט אַ בעזיס, נאָר זי פּערלירט דעם אָטהעם נאָכיאַגענדיג די „ווילדע בריאה“ פאַר דאָס איז זי זיך אָן איהר שפּעטער נוקם. זי מאַכט זיך רוהיג און שטיל, פאַר דאָס אז די „ווילדע בריאה“ שלאָפּט שפּעטער אויף דעם שעניק, וואַרפט זי זיך אויף איהר אַרויף און צוהאַקט איהר דאָס לייב מיט די נעגעל. זי וויינט נישט, נאָר פּערבלוטטיגט בייסט זי די ליפּען. די רעשט גרינע קינדער בעהאַלטען זיך אין די ווינקעלעך און אָטהעמען פאַר שרעק... .

נאָר היינט האָט דאָס אַלץ אויפּגעהערט. אַיורענע איז געקומען צו פּריידלען און געזאָגט, אַז מעהר וועט מען שוין פאַר דער ווילדער נישט צאָהלען: „נישטאָ פון וואַגען“.

י. ד. פרץ

פריידער האָט זיך אויפגעשמעלט, אין די אויגען האָט
איהר אויפגעבליצט דאָס רשעות. זי האָט אָנגעכאַפט די ווילדע
בריאה" און אַרויסגעשמופט פון שמוב.

די הילדע בריאה איז אַראָבגעקראַכען אויף אלע פיער פון
די טרעפּ (געהן אויף טרעפּ האָט זי נישט געקענט) און אַצונד,
האָ, האָ! זי זעהט די גאָס! אַזוי ווייס, אַזוי שעהן! אַ גלייכער,
ווייסער, בלישמענדיגער שניי! הוּ האָ!

און זי לויפט איבערן שניי באַרוועס און לאַכט...

די קבנה דער צעהלמ.

— מיעד פון קוקען אויף ווייסען מאַרמאָר און אויערס
זויסע גאַז-בעלייכטונג, האָב איך מיך אַוועקגעדרעהט און
געוואָרפען אַ בליק אויף איין אונטערנאַס.

פון איין איבערגעבויען הייזעל געהט אַרויס אַ באַרוועס
יונגער, שלעכט געקליידט (די שמאַטעס האַלטען זיך איפֿן
קוים) און גענענאיבער, פון אַ צווייט הייז, כמעט אַ מפולת,
קומט אויך אַרויס אַזאַ יונגעל.

קוים זענען זיי איינער צום צווייטען צוגעקומען, האָב
איך שוין נישט געוואוסט, וועלכער עס איז אַרויס פון וועלכען הייז
ביידע אויסגעראַט, מיט ברענענדיגע אויגען, ביידע ציטערן
פאַר קעלט, אפשר פאַר הונגער אויך.

איך הער ווי זיי שמועסען.

— פאַרטיג?

— און דו?

— אויך!

— האָסט גענעסען?

— ניין... דער טאַטע האָט נישט געברענגט.

— מיינער — קראַנק; די מאַמע וויינט...

— געהען מיר?

— בעסער לויפען... ס'איז קאַלט...

— נו!

זיי לויפען פֿייל פון בויגען אין שטאָרט אַרײַן.

- איך קוק זיי נאך .
ביי איינעם פון די שענסטע הייזער שטעלען זיי זיך אָב .
— זעהסט ! מיין פעטערס הויז ! מאַכט איינער שטאַלץ .
דער צווייטער ווייזט אויף אַ הויז געגענאיבער !
— דאָס איז מיין פעטערס !
— מיין פעטער האָט מען אָבער געברענגט אין אַראַביש
פּערד'ל פאַר 16 טויזנד !
— מיינער האָט אַ קאַרעטע מיט 4 פּערד ווי די לייבען !
— מיינער האָט אפּשר טויזנד דערפּער !
— מיינער — אפּשר הונדערט שטערט !
— שוטה ! ביי מיין פעטער זענען די מעבעל פון נאָלד !
— בהמה ! ביי מיין פעטער — סאַמע בריליאַנטען !
— אָבער מיין מוהמע מיט איהרע פּערפומען ! די נאָז
רייסט עס אויף !
אָ וואַ ! מיין מוהמע געהט אַלע טאָג אין טעאַטר אַרײַן...
— און אז מיין פעטער שפּיעלט יעדע נאַכט אין קאָרטען
— האַ ?
זיי האָבען זיך לאַנג געשפּאַרט און שיער נישט געפּאַלען
זיך אין די האָר אַרײַן...
איינער איז דאָך פּריהער אָבגעשטאַנען .
— קאַלט , מאַכט ער מיט אַ ציטער .
דער צווייטער שטעהט אויך אָב !
— איך בין זעהר הונגעריג , זאָגט ער , עס נאָגט מיך !
קלינג אָן ביי דיין פעטער...
— ניין — ענטפּערט יענער דערשראָקען — ער האָט אָנגע-
זאָגט דעם שווייצער , ער זאָל מיר הענד און פּיס צערברעכען !
— מיין פעטער — דאָס זעלבע ! — ענטפּערט דער
צווייטער .
זיי ראָזען ביידע טרויעריג אַראָב די קעפּ .
— געהען מיר ?

פאר קליין און גרויס.

— בעסער לויפען..

און אויפ'ן וועג:

— מאַרגען ביי נאכט נאָך אמאָל..

— יאָ... איבערלויפען... איך וועל געבען אַ סימן...

איך וועל אַ קריי טהון ווי אַ האָהן...

— ... איך וועל דיר ענטפערן מיט אַ מיאָק פון אַ קאַץ.

— גוט...

זיי זענען מיר פערשוואונדען געוואָרען.

קינדער שפיעל.

פאר די צערקונע.

א גאלדענער טאג...

די זון אויבען אין בלויען הימעל, די קאפולע פון דער צערקונע אונטען אין דער בלויער לופט — פלאקערן... שפריצען פויער.

די אלעע אין סקווער ארום צערקונע איז איבערפול, דאס אויסגעשפרייטע זאמד בליצט גאלדיג, דאס ליכט רייסט זיך אריין צווישען די געוויקסען, בעזוכט די פערוואקסענסטע ווינקעלעך און בעשיינט א חברה קינדער וואס ליענט ארום קלאַמב פון אויסגע-טישטע פלאמענדיג-רויטע רויזען און אַבגעמאטערטע, האלב-גע-בויענע ווייסע ליליען.

— סקוצינא! (1) רופט זיך אַן א יונגעל פון א יאהר פונפ-צעהן אין א גענעראלסקי סונדיר מיט א רויטען אונטערשלאַנג, רויטע קלאפען און זילבערנע טראַלבען. ער שפרינגט אויף. עטליכע „מאטראַסען“ טהוען דאָס זעלבע, גענעצענדיג, און ווישענדיג זיך דעם שווייס. —

די רעשט קינדער זמעהט אויך אויף, — אַרעמערע קינדער, אין איבערגעמאכטע זאכען, אָן וועלכע מען דערקענט די פאַטערס; אַ פּאַליציי-מאַן, אַ צערקונע-דיענער, איין אַרעמער משינאַוויק... די האַלטען זיך אַביסעל פון ווייטען, מיט אויסגעשפּיצטע אויערן, גרייט צו ערפילען יעדען בעפעדל.

(1) לאַנגווייליג.

- קומט ווייטער שפיעלען! זאגט דער גענעראל מיט 8
שטימע, אין וועלכער עס קלינגט שוין א קאמאנדא-מאָן.
— אין וואָס? פרעגט אַ מאַטראָס.
— אין איין אָביסק! (1) רופט זיך נישט דרייט אָן איינער
פון אַרעמען עולם.
— בילאָ! (2) גענעצט דער גענעראַל!
— וו ווענציאניע! (3) פראָפאָנירט אַ מאַטראָס.
— די בארישנים (4) קענען נאָך נישט אַרויס פון פרייט (5).
— זיי וועלען אָנקומען.
— אָבער דערווייל? — סקוצנאָ! גענעצט דער גענעראַל.
אַ קליינע פויגע.
— וו סוד! (6) הערט זיך אַ שמילער פאַרשלאַג, ווייטער
פון אַרעמען עולם אַרויס.
— האַראָשאָ! (7) שמייכעלט דער גענעראַל —
נאָ, קאָוואָ סודיט מאָ (8)? פרעגט אַ מאַטראָס.
— וויצטאָצניקא! (9)
— נייע סמאָיט! (10)
— ראודענסטווענקאוואָ!
— עמאָ געראָי! צאר יעוואָ זשאַלייעט (11)
— שמיטא! מאַשעניקאָ (12) שמיטא! ראַובאַיניקא (13)...
— האַראָשאָ... רופט מען אַרום.
— ווער וועט זיין שמיט? פרעגט דער גענעראַל.
אַלע ציהען מיט די אַקסעל; קיינער וויל נישט...
אַלע קוקען מיט רחמנות פנים'לעך און האַלב מיט שרעק צום
גענעראַל, ער זאָל, חס ושלום, נישט הייסען...
— וואַנאי בודיעט! (14) רופט אויס דער גענעראַל.
וואַנאי, דער יונגסטער, לויט די קליידער אויך דער אַרעמ-

(1) אונטערזוכונג. (2) שוין געווען. (3) חופה, קדושין.
(4) פריילינגס. (5) אויל. (6) געריכט. (7) גוט. (8) נאָר וועמען
פּשפּט'ן? (9) דאָפּאוויק, שוחד געהמער. (10) נישט כּדאי (11) דער
פּיווער האָט'ן ליעב. (12) שווינדלער. (13) מערדער. (14) וואַנאי וועט ווין.

סטער, א געבלעך בלאסער, מיט א גרויס קעפער, אויפגע-
שוואמען ביכער און פוילענבויענדיגע פיסלעך, בעקומט טרערען
אין די אויסגעזעצטע אויגען.

- יא ניע האַטציע! (1) שטאַמעלט ער, וויינענדיג.
דער גענעראל טופעט מיטן פוס.
- דו מוסט...
- ניין, ניין! דאָס יונגעל וואַרפט זיך אויף דער ערד
- איך הייס!
- ניין און ניין! און דאָס יונגעל גראַבט אַרײַן די הענט
לעך און די פיסלעך אין זאָמ... האַטש טױט מיך
- חברה הייסט! אמת?
- יאָ! יאָ! רופען זיך אָן אַלע אַרום...
- אַ נישט, טרייבט מען דיך אַרויס פון חברה?
- טרייבט! שרייט וואַניאַ מיט פערצווייפלונג.
- וואַניאַ, — רופט זיך אָן דער גענעראַל ווייכער —
וואַניאַ — און געהט צו צום ליעגענדיגען — הער וואַניאַ — ער
בעמיהט זיך וואָס מעהר ליעבשאַפט איינצופליסען אין דער
שטימע — בעקומסט, ווייסט וואָס?
- וואָס? העשעט וואַניאַ, און הויבט דאָס קעפעל אויף
העכער אַ ביסעל און קוקט צום גענעראַל אַרויף מיט אַ הונגער-
בליק.
- דער גענעראַל קלערט אַ וויילע אין פּלאַצט אַרויס, —
שאַקאַלאַד!
- וואַניאַ'ס הונגער-אויגען בליטצען אויף.
- אַ גאַנץ מעזעלע?
- אַ האַלבס! דינגט זיך דער גענעראַל.
- אַ גאַנץ! שפּאַרט זיך אײַן וואַניאַ.
- אַ גאַנץ! גיט דער גענעראַל נאָך, נישט אָהן פּערדרוס.
- גאָר וואַניאַ'ס אויגען לעשען זיך צוריק אויס.
- גענאַרסט מיך?
- ניין... מיין גענעראַלסקע וואָרט!
- גיב פּאַראַוויס!

(1) איך וויל נישט.

פאר קליין און גרויס.

— נא! און דער גענעראל נעהמט ארויס, נישט אָהן
חרטה, אַ טעוועלע שאַקאַלאַר און דערלאַנגט וואַניאַץ.
וואַניאַ גראַבט אויס דאָס רעכטע הענטעל פון זאָמער און
האַפט אָן דאָס טעוועלע פון דער אויסגעצויגענער זייט.
דער גענעראל פּערהאַלט די צווייטע זייט, וועלענדיג אָב-
ברעכען האַטש אַ שטיקעל.
וואַניאַ בעמערקט דעם מאַנעווער, רייסט געשווינד אויס
דאָס נאַנצע טעוועלע.
— פּרעסער! זירעלט דער גענעראַל, און איבערדרעהענ-
דיג זיך צו חברה:

— אַצונד קלויבט אויס אַ וואַיעני סוד (1)
— דו — פּרעדיסעראַטעל! (2) רופט מען צום גענעראַל.
נאָר וואַניאַ, וואָס האָט זיך שוין געהאַט אויפגעזעצט, מיט
ציטערדיגע הענטלעך אָבגעשיילט דאָס טעוועלע פון בליצענדיגען
בלייערנעם העמדעל און געהאַפט צום מול, נעמט עס נאָר
ערשטען אָברעקען צוריק ארויס פון מויל און צעוויינט זיך.
— וואָס ווייטער? דרעהט זיך אויס דער „גענעראַל“ צו-
קאַכט.

— איהר וועט מיך שלאָגען!
אַ שטילע רחמנות'דיגע פּויע.
— נו — רופט זיך אָהן אַ מאַטראָם — אַ ביסעל שלאָגען מוז
מען דאָך!

— אָבער נישט קאָפען מיט די פּיס! בעט זיך וואַניאַ...
— גוט! — געבען אלע נאָך
— נישט רייסען ביי די האָר...
— נאָר אַביסעל!

— ניין, נאָר נישט, עס טהוט וועה! צוהעשעט זיך
וואַניאַ, — און נישט שטעכען מיט שפּילקעס! גיט ער צו.
דאָמאָס געהט צו איהם נעהנטער צו דער גענעראַל, און
טהוט אַ מופּ מיט'ן פּוס און אַ געשריי:

(1) קריקעס=נערוכט. (2) פּאַרויצענדער.

2. ל. פּרָג

— פּרעס ?

וואַניאַ ווערט פּערציטערט, האַפּט די שאַקאַלאַד אין טויר
צריין און לעקט.

— פּרעס ! זאָג אײַך.

וואַניאַ הױבט אָן קײען פאַר שרעק.

— געשווינדער !

וואַניאַ פּאַלנט ; אַרנע, און דאָס גאַנצע טעוועלע פּער-
שווינדט.

— אַצונד מױסמ דו ! שרײַט דער גענעראַל און אױס-
דרעהענדיג זײַך צו די חברה :

— קלױבט זאַסיעראַטעלײַעס !

ח ו ז ק .

(א שמועס)

- איהר קענט חווקן ?
- אוראי !
- וואו געפינט מען איהם ?
- וואו נישט ? אין גאס, אין הייזער, אין שוהל, אין בית-המדרש, אָפּט ויצט ער תפוס !
- אַ שעהנער פערשוין !
- ער וועט דען שטאַרבען אויף זיין בעט ?
- ווי זעהט ער אויס ?
- ווי חווק ! הויט און ביין ; אַ הויט פון פאַרמעט מויט לאכענדיג-וויינענדיגע וואָרצעל, האַפּמען און שראַמען . אויגען האָט ער אויך משונה'נע ; זיינס אַ פליק קען קיין בעל-בתי'שער מעגש נישט אויסהאַלמען , ליפען האָט ער פערברענטע , דינע , ציוואמען-געפרעסטע . עס דאכט זיך , ער עפענט זיי נישט און דאָך שימען זיך איהם גאָדלען פון מויל , אַז עס שמעכט יעדען אין אלע אברים .
- ווי אזוי קליידט ער זיך ?
- קריעה-בליעה : וואָס קלעהרט איהר ! אַ מויז בנדים , נאָר סאַמע לעכער און חווק שטאַרט פון אומעטום אַרויס . . .
- פון וואַנען לעבט ער ?
- פון צרות , בויך- צייהן- לעבער- און האַרץ-וועהטאַג ! פון

זואנען זאל ער לעבען? אז א מענש איז א לא יוצח! ער איז אפילו בקי אין די קליינע אותיות נאך טויגען — טויג ער צו נאך נישט. איידער מען האָט איהם דערקענט, האָט מען אויף איהם רחמנות געהאט, מאַקי, אַתלמיד חכם, פאר וואָס נישט! האָט מען איהם געמאַכט פאר אַ מגיד. העלפט נאָט — שטאַרבט אַראַש-הקהל, אַ יוד אַ גביר, אַרעדעל-פיהרער, מאַכט ער אזאַ הספד, אַ דער גאַנצער עולם איז שיער נישט צוקנאַקט געוואָרען פאַר געלעכטער; די ווייבערישע שוהל האָט געלאַכט, איהר פער-שמעט? אַז אַזוי, אויס מנידות! מען מאַכט איהם פאר אַ ברחן; מאַכט זיך ווייטער אַ גבירישע חתונה, שיין אלף רויב נדן... איז ער אַזוי משמח חתן בלה, אַז מען ווערט צוגאַסען פאַר געוויין! און דער הספד איז דוקא וויינענדיג, דאָס ברחנות לאַכענדיג, נאָך דאָס פנים, די גרימאַסען ברענגען אַרויס פון די כלים. אַז מען שמועסט אַ לא יוצח! אַ פערשאַלטענער מענש!

— פערשאַלטען?

— אמת פערשאַלטען, וואו ער ווייזט זיך, קומט אַרײן די קללה! וויין אין קעלער ווערט וויער, מילך אין שטוב — גע-רונען, שעהנע מיידלעך און חנודיגע ווייבלעך ווערען נמאס ומאס; פון בעלי-צדקות — שווינדלער, נישטען — פון די גרעסטע בעלי-בתים! פון גבאי'טעם — ר"ל, וואָס עס ווערט! למשל — מען מאַכט אַ חשבון פון צדקה געלד, סתן בסתר, מאיר בעל-נס, אַזוי אַ חברה, עס דאַרף זיין עודה! די פושקע האָט אַ שאַס, די גבאים קען מען פאַר פיינע לייט, הוצאות זענען קליינע, הכנסות — די והותר. חוץ קימט אַרײן — פעהלט שוין 1/2 געלד! עס ווערט אונטער די הענר פערשוואַנדען! וויל ער, ווייזט ער נאָך זיינע שוואַרצע קונצען און געפינט דאָס געלד ביים רב אַדער ביים גבאי אין שטיוועל! אַז ער איז דאָ, געהט אפילו אומגעצעהלט געלד לאַכוד! וואו ער שטעקט אַרײן די נאָז, איז אויס אמונה, אויס במחון, אויס קרעדיט!

— ווי לאָזט מען אַזוינס אַרײן אין אַ יודיש הויז?

— מען לאָזט מאַקי נישט, ער גנבעט זיך דאָך אומעטום

פאר קליין און גרויס.

אריין... וואָס קלעהרט איהר, מען היט זיך פאר איהם ווי פאר פייער. דער רב ענטלויפט כמטחוי קשת, דײַגים חלשן, בעלי בתים'ס בייבער מרײסלען זיך ווי אין אַ פיעבער, די גרעסטע משפּילים פּערגעסען די צונג אין מויל, בעלי צדקה לאָזען די אויגען אַראָב ווי די גרעסטע גנבים, און נשים — רחמנא־ליצלן — זענען מפּיל פאר שרעק! אפילו בתולות...

— פון וואָנען קומט איהר צו דער סחודה?

— ווייסט איין בורא עולם! וואו מען זייעט איהם נישט

קומט ער אַרויס! דאָ פון אונטער דער ערד, דאָ פאלט ער אַראָב פון הימעל, דאָ יאָגט איהם אָן דער טייוועל ערניץ פון אַ זייט... ער אליין ווייסט נישט, פון וואָנען ער געהט זיך.

— און איינער אליין?

— עלענד ווי אַ שטיין! קיין קרוב, קיין נוּאל... און

עס איז קיין וואונדער נישט: קיינער וויל זיך צוין איהם נישט דערקענען, און ער אליין וואָלט ווין אייגענעם טאַטען נישט דערקענט...

— אַ כּשוף?

— אַ כּשוף!

די רויז.

(א זומער ערצעהלונג).

עס נעהט צו פסח, עס איז פריהלינג, און אין זאקסישען
גארטען וועלען זיך באלד די רויזען בעווייזען.
איהר האָט עפּים ליעב רויזען? אין אייער שמיכעל אַרום
די ליפען דערקען איה, אז יאָ! איי. וואָס פאַר אַ ליכטלעך עס
האַבען זיך אין אייערע אויגען אָנגעצונדען! לאָזט נישט אַראָב
די ברעמען! בהן צדקי — איך וועל קיינעם נישט אויסזאָגען! נאָר,
אז איהר האָט ליעב, וועל איך איך טאָקי דערצעהלען אַמעשה
פון אַ רויז. . .

אַמאָל איז געוועזען אַ רויז.

געוואַקסען האָט זי אין איין עפענטליכען נאפּשר אין
זאקסישען גארטען, אויפ'ן טראַווינק, נאָהנט צו דער אַלעע, אויף
אַ שטעכענדיגען שטרוים.

בשעת ווען איהרע שוועסטער האָבען שוין לאַנג אינ'ם
בליהען פּערגעסען, איז זי נאָך יונג און גרין געוועזען. זי האָט
נאָך דעמאָלט אויף אַנעמיע געליטען: וועניג, אָרעם בלוט גע-
האַט, און האָט זיך געשעמט פאַר דער וועלט צו ווייזען. זי האָט
זיך בעהאַלטען ווי אַם-טייעפּסטען צווישען די שטעך-נאָדלען
נאָר אין שטילע נעכט האָט זי זיך אַמאָל אַרויסגערוקט,
איין אויג געוואָרפען אויף איהרע שוועסטער, אויף אַלע ראָמאַנ-
טיש גליקליכע בלומען, און פון זיי אויפגעהויבען דעם טרויעריגען

בליק צוים בלאָהען, קלאָרען הימעל מיט אַשטילע, נאָר אַ וויינענדיגע פרעטענסיע צו נאָט, פאַר וואָס ער האָט אין איהר אַיינער פּערגעסען, זי אַיינע פּערטהיילט, איהר אַיינער אַזאַ טרויעריגע, אַיינזאַמע, עלענדע יונגע געגעבען...

דאָס פּלעגט אָבער נישט לאַנג דויערן. זי פּלעגט זיך גיך און באַלד פאַר עפּים דערשרעקען, און, פּערציטערט, זיך צוריק בעהאַלטען אין שמרוים. מיט אַמאָל דאָכט זיך איהר — מען שיסט; דאָס האָבען ערגיץ, למזל טוב, עטליכע קנאַספען גע-פּלאַצט. אָט הערט זי זיפּצען — דאָס גוססט נאָר ערגיץ אין זאַמר אַ צוטרעטענע בלוט. עס הערען זיך עטליכע האַלז און נאָז-טענער — א פּערשפּעטיגטער קאַרטען-שפּילער געהט זינגענדיג אַהיים, און לאָזט זיך הערען אין גאַס.

דאָך איז זי נישט זיכער, צי זי זעהט עס און הערט עס וואָבענדיג אָדער נאָר אין חלום. טהייל מאָל דאָכט זיך איהר, אַז איהר גאַנץ לעבען איז אַ חלום... אַז זי איז נאָר אַ געווענהאַ-ליכער דאָרן, און אַרױז נאָר אויפֿן עולם-הדמיון! אַז זי וועט זיך גיך און באַלד אויפּחאַפּען שפּיצוג און פּערקרימט און פּול מיט ברענענדיגע, גיפּטיגען זאַפט!

* *

*

מיט דער צייט איז דער רויו בעסער געוואָרען. איהר דאָקטאָר איז געוועזען די וואַרעמע זון און עטליכע טראָפּען זומער-רעגען... זי איז אַלע מאָל געזונדטער און פּולער געוואָרען. דאָס ערעלסטע ריווען-בלוט האָט איהר אָנגעהויבען צו קרייזלען אין די אָדערן, זי ווערט רייט און רויטער, מיט יעדער מינוט שעהן און שעהער. דערביי ווערט זי אויך מומהיגער און שטאַרקער ביי זיך!

און וואָס רויטער און געזונדטער זי ווערט, הויכט זי זיך אַלץ העכער און העכער, און קוקט אַלע מאָל זיכערער און לעבענדיגער אַרויס אויף דער פּרייער וועלט. דערנאָך איז געקוי-

מען די העכסטע צייט, זי איז שוין אין גאנצען צייטיג, פול מיט זאפט און שארלאך-רויט! אצונד הויכט זי זיך אויף אין גאנצען, שטרעקט ארויס דאָס גאנצע קעפעל הויך איבערן שטרויס, אום אלעס מיט אָפענע אויגען צו בעטראַכטען, און פון אלעס בע-טראַכט צו ווערען!

זי קוקט זיך אום און פערוואונדערט זיך! אלע איהרע שוועס-טער זענען שוין פערשוואונדען געוואָרען; זי איז געבליבען איין רוז אין גאַרטען, איינע אַליין. עם פרעהט און שרעקט זי צוזאמען!... האַטש זי האָט אלעס נאָר ווי אין הלום געהערט און געזעהן, ווייסט זי דאָך, וואָס דאָס פערשווינדען בעטייט! זי ווייסט, אַז איהרע שוועסטער זענען פון די שטרויסען אַראָב אין דער וועלט אַריין זוכען גליק. וואָס דאָס „גליק“ אַליין איז, דאָס ווייסט זי נישט, נאָר עפּים טרוימט איהר, אַז עם איז אַ גליק פּערהאַנען, אַז דאָס גליק וואַקסט נישט אויפֿן שטרויס, אַז צוליעב איהם מוז מען אַרויס פון דער שטעכעדיגער אַרעמער היים אין דער פּרייער וועלט אַריין, צוגעזעצט צו עמיצענס אַ ברוסט!

זי שרעקט דאָס געחלומטע גליק און דאָך ציהט עם זי ווי אַ מאַננעט... זי דערמאָהנט זיך, אַז איינמאָל האָט זי געהערט אַזוי זיס מוזיקאַליש רעדען פון גליקליך זיין און גליקליך מאַכען... מענשען האָט זי נישט איינמאָל געזעהן און געהערט בעהאַלטען אין שטרויס... טהייר עלענדע, טרויעריגע, פּערקרימטע מענ-שען... נאָר טהייל פרעהליכע, גליקליכע מיט רויען אויפֿן האַרץ און די האָבען געשמייכלט, און דאָס פנים האָט זיי געשטראַהלט מיט גליקן זי וויל אויך אויסגלייכען, בלאַנק מאַכען אַ זויער-טרויעריג פנים, זי וויל אויך ליכט אָנצינדען אין האַלב פּערהאַשענע אויגען...

זי וויל זיך אַליין אָברייסען פון שטרויס און צו-קאַלעך זיך צו דער אַלעע, וואו מענשען וועלען באלד אָנהויבען שפּאַצירען... עם „פּאַסט“ דאָך נישט; זי ווייסט שוין, אַז דער סדר עולם איז

פאר קליין און גרויס.

נישט, רויען זאלען זיך אָברייסען אליין... מען מוז וואַרטען... אויך אונטען וועט מען זי נישט בעמערקען! עס קען דורכגעהן אַ פערטראַגענער סוחר, אַ פראַצענטניק, וואָס לויפט נאָך זיין אָפּפּער אָדער וואָס ענטלויפט פאַר'ן געזעטץ... אַ מרענער מיט אַ שווערע לאַסט אויף די פלייצעס, וואָס וועט אויף איהר נאָר קיין מבין נישט זיין און נישט אָבטרעטען פון וועג... און אונטער אַזוינע פים וויל זי אוראי נישט שטאַרבען. זי מוז בלייבען אויפ'ן שטרויס, האַטש אַזוי איינזאַם און מרויעריג!

— מען וועט דאָך באַלד קומען! מרייסט זי זיך! מיינע שוועסטער זענען דאָך אויף נישט ויצען געבליבען!

* * *

עס איז אַ קלאַרער, העלער פריהמאָרגען; זיי וועלען זיך באַלד בעוויווען! דער הימעל איז אַזוי העל-בלאַה, אַזוי צוואַנגע-דיג, אַזוי שמייכלדיג, אַזוי נוט! אין אַזאַ שענהעם העלען טאָג מוז איהר גליק געבאָרען ווערען, און — ווי אַ זילבערנע שטראַהל פון הימעל, ווי אַ ברכה פון גאָט, אַראָבפאלען אויף איהר! זיי וועלען זיכער קומען אין איינער פון זיי... איינעם פון זיי וועט זי בעגליקען!

זי הויבט זיך נאָך העכער איבערן שטרויס. זי גלייכט אויס און צולעגט איהרע רויטע קליידלעך, מיט חנוּדיגע טהוי־בריל-יאַנטען בעשיט. זי לעגט דאָס קעפּער אַ ביסעל אין אַ זייט; אַזוי פיהלט זי זיך שענהער און געהנטער צו דער שמאַלער אלעין.

* * *

עמיץ געהט!

עס הויבט אָן ציטטערן דאָס קליינע רויען-הערצעל. זי וויל זיך שוין צוריק בעזאַלטען, זי האַט חרטה... נאָר דער, וואָס קומט אָן, האַטש ער זעהט זי נאָך נישט, ציהט זי שוין צו ווי אַ מאַנגעל.

י. ל. פרץ

א רויז איז פון נאטור צו עדער, עס זאל איהר אזוינס
געפעלען!

* *
*

מיט א גראָהעם פאַראַסאָל אין דער האַנד, מיט גרויסע קאַ-
לאָשען אויף די פיס, מיט אַ דיקען פאַלעטאַט, פערמאַכט אויף
אַלע קנעפּ, מיט אַ ווייס טוך פערבונדען די צייחן, מיט אַ הויכען
צירינדער אין דער לינקער און אין דער רעכטער האַנד אַ דיקען
וויין-שטאַק, איבער וועלכען דער גאַנצער קערפער בויגט זיך
אינ'ם גאַנג; מיט אַ גאַלען קאַפּ און דאַפעלמע ברילען אויף דער
דארער, גענאַרבעט, שפיציג-בייניגער נאַז, קומט אָן — שלעפענ-
דיג אַ פּוס נאָך אַ פּוס — איין אַלמער, דייטש!

די רויז האָט זיין שטילען גאַנג נישט דערהערט, און קיין
צייט נישט געהאַט זיך פאַר איהם צו בעהאַלמען.

ער שטעלט זיך פאַר איהם אָב, שלעפט צו איין פּוס צו'ס
צווייטען! מאַכט צורעכט די דאַפעלמע ברילען און בעמראַכט די
פרישע בריאה ...

ער רונצעלט דאָך די נאַז; זי איז איהם נישט געפעלען.
— פּהי! — בלאָזט ער אַרויס פון צווישען די בלאָהע
ליפען, און דערפון ווערט אַ ריח און אַ גערויש, גלייך אַ פּויל
בלאַט וואָלט געפּלויגען אין דער לופט.

— פּהי! שוין נישט פאַר מיר! צו פיעל ענטוויקעלט ...
צו אַלט! איך דאַרף יונגער, פרישער; נאָך גרינדעך, עפּים
אזוינס — — —

ער לעגט צו צוויי פינגער צו די ליפען, ווי ענדיגען מיט
אַ וואָהל-יונגערישען פּיף, נאָר עס קומט אַרויס קוים אַ צישען פון אַ
שלאָנג — און געהט ווייטער.
— ברעך די פּיס! קען זיך די רויז נישט אינהאַלמען.

* *
*

אַט, עס קומט אָן אַ מענטש אין די מיטערע יאָהרען.

עם געהט אַ יונגער מאַן מיט אַרָבנעלאָומע אויגען...
— אַח! ער וועט מיך נישט דערזעהן! טרייסט זי זיך און
שרעקט זיך צוזאמען!

דער יונגער מאַן קומט געהנטער. זי האָט נאָך אַזאַ טרויער־
ריג פנים נישט געזעהן! אַדינער ביטערער שמייכל בלאַנדזיעט
אַרום אַפאָר קליינע בלאַסע ליפען... דער יונגער שמערן איז
גערונצעלט, אויף די בלאַסע באַקען איז שוין לאַנג, אַפנים,
קיין פרעהליכער שמראַהל נישט געפאלען... זיינע אויגען זעהט זי
נישט, נאָר זי פיהלט, אַז זיי מוזען זיין בלאַה און שעהן ווי דער
הימעל, נאָר טרויעריג — ווי עס קאָן נאָר זיין אַ הימעל אָהן זון!

— און קיין איינציגע פון מיינע שוועסטער — וואונדערט
זי זיך — האָט זיך פאַר אויגעס נישט געאַפּפערט?

דער יונגער מאַן הויבט פּלוצלינג אויף די אויגען; זי האָט
געטראָגען! דאָרט קאָן זיין אַ הימעל, נאָר דערווייל איז אים פון
לייד! ער דערזעהט זי אויך; רייבט זי מיט דער האַנד דעם
שטערן, ווי איינער וואָס דערמאהנט זיך עפּים; זיין פנים ווערט
בלאַסער, און דער דינער ביטערער שמייכל ווערט ברייטער און
ברייטער און פּערשפּרייט זיך אַלץ העכער און העכער ביז די
אויגען צו... נאָר באלד פאלט דערויף אַ געדריכטער שאַטען פון
וועהטאָג! ער פּערברעכט די הענד:

— אַרויז — ציטערן זיינע ליפען — אַרויז! — ווען יענע
האָט מיר, יאָ געזאָגט, האָט זי אַרויז געטראָגען... נאָר דאָס
אייגענע ציערונג האָט זי געהאַט אויף דער ברוסט, ווען זי
האָט מיך אָבגענאַרט... די אייגענע רויז!

— אַח, דאָס נאָרישע האַרץ! בייזערט ער זיך אויף זיך
אַליין — ער קאָן נאָך אין איהר און אין רויזען נישט פּערגעסען!

— מאַרש! קאָמאַנדירט ער זיך, און רייסט זיך אַוועק
מיט געוואַלד, און פּערשווינדט אין איין אַנדערע אַלעע.

— אַח, נאָט, נאָט, קלאַנט זי די רויז — וואָס מיינע
שוועסטער קענען!

פאר קליין און גרויס.

אָה! זי וועט עס נישט טהון... ביון לעצמען אַטהעם,
ביון לעצמען הויך! אָה ניין! אינם טרייעם אָפּפערן זיך איז דאָס
העכסטע גליק פון אַרױז!

עס קומען אָן צוויי עלטערע דאמען; געהענדיג, בעטראכ-
טן זיי אלע שטרויסען; אלע זענען לעער!
— זיי מוזען דערוואַקסענע זיהן האָבען! טראכט זיך
די רױז.

— נאָר פאַר וואָס קומען זיי נישט אַליין — זעהט עס
איהר וואונדערליך אויס.
— מיר האָבען זיך פערשפעטיגט — מאכט אין דאמע
צו דער אַנדערער.

— איך זעה שוין — ענטפערס די צווייטע — עס וועט שוין
דאָס יאָהר קיין רױז ען נישט זיין!
די רױז וויל דאָך. מען זאָל זי בעמערקען, אַבוואָהל דאָס
רחמנות אויף יענעם קלינגט איהר נאָך אין הערצעל. זי בע-
וועגט זיך און עס געראַטה איהר!

— אָט, אַרױז! מאכט איינע.
— איך זעה שוין — זאָגט די צווייטע — קיין מעשה
נישט פון אַרױז, נאָר איינע איז קיינע! פאַר מיינע געסט
דאַרף איך וועניגסטענס — אַ מאָפּ איינגעמאַכטס... נאכט
אויף נאכט וויין און קאַרטען! דאַרף דאָס אויך נישט פעהלען.

— איך — וועניגסטענס איין עמער זאפט...
די אָרעמע רױז דאַנקט גאָט, אז די דאמען זענען פערביי-
געגאַנגען. זי שטויסט זיך אפילו נישט, ווי אזוי מען דריקט
אַרויס דעם זאפט פון רױזען, ביי וואָס פאַר אַ פייער עס פּרעגלען
זיך קאַנפּיטורען... נאָר די דאמען אַליין זענען איהר נישט גע-
פּעלען; אזוינע דיקע, שמאַלציגע פּנימער!..

פאר קליין און גרויס.

ערענאנט געקליידט, דער אָבערציהער מיט דער העלער אונטער-
לאָג אויפ'ן אַקסעל, מאָדישע זעק אַרס ביינקליידער. איין אָפּע-
נער זיפּאקעט, פון וועלכען עס קומט אַרויס אַ נאָלדען נאָדער אַ
גענילרט) קייטעל, אין ענדיגט זיך גאַלעסיג, אַראָבפאַלענדיג מיט
אַ גרויסען פּערדס-קאַפּ אין אַ ראַס פון אַ קליינער פּערדס-פּאָדקאָווע;
איבער דער ברוסט טאַנצט אין דער לופט אַ גאָלדענע פּאַנסעע
אויף אַ דיין-זילבערנע האָר; אַ יענער-הוט, און — אַ פנים, צו
וועלכען מען האָט זיך געמוזט גוט און שאַרף צוקוקען, מען
זאָל דערזעהן, אַז דאָס לעבען האָט שוין לאַנג דעם פּרישען הויך
דערפון אַראָבגעבלאָזען... נאָר די אויגען זענען רוימליך-מיעד,
אין אַרום-געפּאַסט מיט בלאָהע רענדער.
די רויז בעמערקט ער באַלד, נאָר ער בלייבט אפילו
נישט שמעהן אַ רגע.

— פאר איין אַנדערער — טראַכט ער — איז אַרויז
גענוג. איך וואָלט געשיקט אַרויז מיט דער פּרישער טהוי, אַ
שמעקענדיגען בילעט מיט פּלאַמענדיגע ריימען אונטער אַ דורך-
געשטאַכען האַרץ... זי וויל אָבער בריליאַנטען!

* * *

עס קומט אָן אַ בלאַסער יונגער מאַן, לאַנגע, נאָכגעלאָזטע,
פּאַעמיש פּאַנטאַסטיש צושויבערטע האָר. די אויגען פּערזענקט
אין הימעל, גלייך ביידע בלאָהע פּאַרבען ווילען זיך צוזאַמען-
ניסען! אין מויל מיט גוט געריימטע ליפּען — אַזויס זומער-
ריעדעל אָהן ווערטער, און אויפ'ן בלאַסליכען, מיט נאָלדענע ווין-
שמראַהלען לייכט גערוימעלטען פנים איז אויסגעגאַסען אַ פּאַרביג-
פּאַעמישער הלום.

די רויז דערפיהלט אַ שטאַך אין האַרץ, גלייך עס האָט זי
אַ פּייל געטראָפּען.

עס טהוט איהר וועה, נאָר די וועהאַג איז אזוי זיס,
אזוי ערעל-זיס! איהר ציטערט דאָס קליינע רויזען-האַרץ, און

י. ל. פּרץ

צאפעלט ווי אַ יונג פּויגעלע אין שטייג, עס ווילט זיך אויס-
רייסען!

— אָט — דאָס איז דער — צאפעלט עס אין רייסט זיך —
וואָס עס האָט זיך מיר אזוי לאַנג געהלומ'ט! וואָס גאָט האָט מיר
געוויס בעשערט! גליק איז אויף זיין ברוסט! אה! ער זאָל מיר
נאָר זעהן! ער זאָל מיר נאָר זעהן!

און איהר הייס געבעט איז ווייטער געהערט געוואָרען;
ער האָט זי דערזעהן!

ער בלייבט שטעהן ענטזיקט! די בלאָהע אויגען ווערען
איהם גרעסער און די שטראַהלען אין זיי — ליכטיגער און
וואַרעמער!

ער געהט צו און בעריהרט זי זאכט מיט די ציטערדיגע
פּינגער, ער לעגט צו זיינע ליפען צו איהרע ערעלע בלעטלעך...
זיי טרינקען פון איהר טהוי... ער קושט זי...

— אָה, דו שעהנע! זיסע, הימלישע רויז! זינגט פון
איהם אַרויס — דו גאָטעס זיסער שמייכעל! דו בעסטער שטראַהל
פּין זיין אויג! ווי ליעב האָב איך דיך! ווי דו ציהסט מיר
צו דיר!

ער קושט זי נאָך אַ מאָל... און זיינע ליפען דערפּיהלן
אז די רויז וויל זיך אָנקלעבען אין זיי... אז זי אין גאַנצען ציטערט
און וויל זיך אָברייסען פון שטרוים...
און ער ציטערט אויך! נאָר אַ טרויעריגער וואַלקען ציהט
זיך פּלוצלונג איבער זיין פנים. ער רוקט זיך אָב.

— ניין — ציטערן זיינע ליפען, בשעת ווען ער האַפט
די הענד צו זיך, גלייך ער וויל זיי נישט געטרויען —

— דאָס נישט! איך וועל דיר פאר דיין גוטס מיט קיין
שעכטס נישט צאָהלען...

„צו געשווינד וואַלסט דו פּערוועלקט אין מיין נאָסער שטיב...
דענערווייט — וואַלט איך דיך נאָך בעלידיגט, און דערנאָך —
מיר אין קאָפּ אַ קויל אַרײַן-געיאָגט...“

פאר קליין און גרויס.

אָ, ניין! בליה ווייטער, בליה! דו וועסט בלייבען די קע-
ניגין פון אלע מיינע חלומות... וואו איך וועל זיין. וועל איך
אלץ שיקען מיינע זיפצען און מיין געבעט צו דיר... נאָר
בליהען זאלסט דו ווייטער.."
"בליה!"
און ער געהט אַוועק...

* * *

בעטויבט, בלייבט די רויו אויפ'ן שמרויס און בעמערקט
נישט, אז מיט דער אלעע קומט אָן אַ שפור.
ער וואַקעלט זיך אַהין און אַהער, זינגט עפּיס אונטער דער
נאָז און פּאַלט גלייך אויפ'ן שמרויס אַרויף.
אז די פּאַליציי האַמ'ן שפּעטער-צו אויפגעהויבען, האָט זיך
אָר שמרויס צוריק אויסגעגלייכט, נאָר די רויו איז שוין אַוואָ
ציהם נישט געוועזען. —

די מױטע שטאָדט.

אַרומפּאַהרענדיג אויף דער פּראָווינץ וועגען דער יודישער
סטאַטיסטיק, האָב איך אונטערוועגענעם געטראָפּען אַמאָל אַ יוד
וואָס האָט זיך געשלעפט טריט ביי טריט אין שווערען זאַמל.
דער יוד זעהט אויס קראַנק, קיים וואָס ער געהט. קיים וואָס
ער שלעפט די פּיס. איך קריעג אויפֿן רחמנות און געהם איהם
אויף, אויף דער פּוהר. ער זיצט אויף, שטעקט מיר אַב „שלום
עליכם“! פּרעגט מיך אויס וועגען אַלערליי נייעס. איך ענטפּער
און פּרעג צום סוף:

- און איהר פון וואַנען זייט, ר' קרוב?
- פון דער מױטער שטאָדט! — ענטפּערט ער געלאַסען.
איך מײן ער שפּאַסט.
- וואו איז עס, פּרעג איך — הינטער די הרי חשך?
- אי! — שמייכלט ער, — דוקא אין פּוילען...
- אין אונזער מדינה, אזא שטאָדט?
- פּערהאַן! — זאָגט ער — פּערהאַן! הגם די אומות
העולם, ווייסען נישט פון איהר, און האָבען איהר קיין גױשען
נאָמען ביז היינט נישט געגעבען... עס איז אַ יודישע, איין
עכט יודישע שטאָדט!
- וואָס רעדט איהר?
- וואָס איהר הערט! איהר קענט אוראי נעאַגראַפיע און
מײנט, אז אַלץ איז דאָרט פּערשריבען; אז אָסור! מיר יודען
לעבען אָהן געאַגראַפיע!.. נישט פּערשריבען און פון נאָהנט און
ווייט קומט מען צו אינו און מען פּאַהרט פון אינו. נאָך וואָס
געאַגראַפיע? ... יעדער בעל־עגלה ווייכט דעם וועג...

פאר קליין אין גרויס.

— איהר גלויבט נישט? פרענט ער ווייטער.
איך שווייג.

— אין דאך איז אזוי! אונזער מרא דאתרא שרייבט זיך
דורך מיט אלע גאונים פון דער וועלט! עס געהען שאלות
ותשובות וועגען אלע די וויכטיגסטע זאכען... און אלץ ווערט
פערזאָרגט... איז נאָך דער צייט! נישט לאַנג, למשל: האָט מען
מתיר געמאַכט איין עגונה, וואָס האָט שוין לאַנג אויסגעלעבט
איהרע יאָהרען; נו, וואָס איז? דער עיקר איז דער שכר פון
פלפול, נישט די עגונה!

ער מאַכט ווייטער:

— אלע „אייניקלעך“ ווייסען שוין לאַנג פון אונזער שטער-
טיל... קומען, ברוך השם, גאַנץ אָפּט... פּאָהרען, ברוך-השכ, נישט לעדיג אַרויס.

— דאָס ערשטע מאָל הער איך פון אַ שוויטער שטאַדט!
— איז ווירקליך אַ וואונדער! מוזט איהר זיך אַ ביסעל
האַלטען פון ווייטענס... עס איז דאָך איין עכט יודישע שטאַדט,
איין אמת'ע עיר וואָס בישראל; זי האָט אלץ וואָס אַ שטאַדט
ברויך; משוגעים אפילו, צוויי, אָדער דריי! אין מסחר האָט זי
אויך אַ שם!

— פיהרט עפּים אַרויס צי אַריין?

— וואָס? וואָס זאָגט איהר? פרענט דער יוד, נישט
דעכט פּערשטעהענדיג. — סחורה, מיינט איהר, אַרויס און אַריין-
פיהרען?

איך שאַקעל מיט'ן קאָפּ אויף יאָ.

— געוויס! — ענטפּערט ער — מען פיהרט אַרויס תפילין
און רצועות, מען ברענגט אַריין אתרוגים פון קורפו און ערד פון
ארץ ישראל! אָבער נישט דאָס איז דער עיקר: דער עיקר איז
דער האַנדעל אויפ'ן אָרט, אין שטאַדט גופא, שענקען, אורחים-
שטיבלעך, אַלמוואַרג... פּנהוג בישראל, ווי דער שטייגער
איז...

— איין אַרעמע שטאַדט?

י. ל. פד

— וואָס הייסט רייך און וואָס הייסט אָרעם? ס'איז דאָ
פרנסה! נאָר אָרעמע לייט, געהען אַרום אין די הייזער, אין דער-
היים אָדער אין סביבות... דאָס מעהרסט — אויפ'ן אָרמ! ווער
עס שטעקט אויס אַ האַנד, דעם ניט מען. אַנדערע זוכען זיך
לייכטע מלאכות, אַ שטייגער: אַ מעקלעריי, זוכען אין די גאסען
און געפינען אַ פּש'ע מצואה... דער רבונג של עולם פּערפֿאָזט
נישט!... יתומים עסען מען ביי בעלי בתים און לערנען אין
תלמוד תורה; פון יתומות ווערען דיענסט-מיידלעך, קעכין,
פאָהרען אָב און זענען זיך אויך מפרנס... אלמנות, גרושות און
עגונות (אין די לעצטע צייט איז פּערהאן אַסך עגונות) זימצען
פּערשלאָפּען איבער פּיער-מעפּ! און פּערוויכט, חלומט זי, אַז
עס וואָקסען שוין גרייטע זעמעל אויף די בויער... אַנדערע לעבען
גאַנץ בכבוד!
— פון וואָס?

— פון וואָס? ווי דער סדר עולם איז! איין אָרעמאָן האָט
בפּחון, אַ סיחור שלינגט לופט, און דעם ערד-אַרבייטער, דעם
קברן מיין איך, דעם פּעהלט אַודאי נישט...

צי מאַכט ער הונק, דאָס אויסגעדאַרטע יודעל, דער גר-
עצמות, מיט'ן מאָדנע פּיער'ל, וואָס בליצט איהם אין די טיעף
אַינגעפּאַלענע אויגען? אויפ'ן שאַרף-בייניגען פּניש, וואָס איז
אַרומגעצויגען ווי מיט אַ געל שטיק פּאַרמעט, בעווייזט זיך דאָך
קיין מינדסטען שטייכעל... נאר דאָס קול זיינס... עפּים
קלינגט עס מאָדנע!

— וואָס איז עס פּאַרט — פּרעג איך — פּאַר אַ מיין
שטאָדט?

— וואָס הייסט? אַ שטאָדט ווי אַלע שטערט! פּערהאן אַ
שוה; אויף די וועג, דערצעהלט מען, איז געווען אַמאָל
אויסגעמאַלט אַלערליי חיות, בהמות און עופות, פון פרק שירה
אַרויס... אויפ'ן בעליק ווייטער — אַלערליי כלי זמר, פון דור

אר קדיין און גרויס.

המלך, עליו השלום... איך האָב עס שוין נישט געוועהן, נאָר
אַלטע יודען זאָגען!
— און היינט?

— היינט? שטויב אין שפינגעוועבס... נאָר אַ הילצערנע
קייט, פון איין שטיק אויסגעשניצט, הענגט נאָך אַראָב פון
בעליק, פאלט זיך אַזוי בנעימות אַראָב, אין אַ זייט פון ארון
קודש, רעכטס פון פרוכת, וואָס איז ווייטער אַ מתנה פון פּרומע
נשים... ווער עס האָט געמאַכט די קייט, געדענקט מען נישט,
נאָר אַ מייסטער איז עס געוועזען! אזא קייט!

— אין שיהר — דערצעהלט ווייטער דער יוד — דאוונען,
ווי דער שטייגער איז, סאַמע פּראָסטאַקעס — בעלי מלאכות;
אויסגענומען שניידער, וואָס האָבען אַ בעזונדערן מנין, און קעבים
מיט בעלי-עגלות, וואָס האָבען זיך האַיאָהר געדונגען אַ בעזונדער
שטיבעל צו דאוונען... די שיהרל קען קיים עברי! שׂע הנע
בעלי בתים, בני תורה דאוונען אין בית המדרש, אַ גרויס
בית המדרש... אַ סך ספרים! חסידים וויעדער דאוונען אין
שטיבלעך!

— אין מחלוקת פּערהאן?

— פל זמן מען לעבט! אויפ'ן קברות פאַר דאָס, איז
שלום... איין בית עלמין פאַר אַלע... דאָס מרחץ מיט דער
מקוה זענען אויך בשותפות פאַר אַלע...
— וואָס נאָך פּערמאַנט איהר?

— וואָס דאַרף מען נאָך? געוועזען הכנסת אורחים, אונטער-
געגאַנגען... אורחים קענען שלאָפּען אין בית המדרש... לעדיג
ביי נאַכט... אַ הקדש האָבען מיר!

— אַ שפיטאַל, מיינט איהר?

— נישט קיין שפיטאַל, נאָר אַ הקדש, צוויי שטובען,
פריהער איז עס געוועזען דעם בעדערס דירה, דערנאָך האָט מען
געמאַכט, דער בעדער זאָל ווצא זיין מיט איין שטוב און די
צווייטע זאָל זיין אַ הקדש... בסך הכל ליעגען דאָרט, דאַכט זיך,
דרן קראַנקע ווייבער, איינע, נעביך, איין אַלטע, אָפּגענומענע
פּיס, און ליעגט איבער-אַגאַנד; אַ צווייטע — הענד אין פּיס

י. ל. פרץ

אָבענומען, אין נאָך אַ משיגענע ענונה, דריי ווינקלען פער-
נעמען די בעמען, אין פיערטען שטעהען קוימען-איווען! אין
מיטען האָב'מיר נאָך אַ טויטען-שטיבעל, טאָמער טרעפט זיך!
— איהר לאַכט פון מיר, ר' קרוב, — פאל איך איהם
אין די רייד — עם איז דאָך ציאַחנאָויקע! ציאַחנאָויקע מיט איהר
מסחר, צדקות אין מעשים טובים! פאר וואָס זאָגט איהר: די טויטע
שטאָרט?

— ווייל איך מיין טאָקי די טויטע שטאָרט! איך רעד פון
אַ שטאָרט, וואָס באלד אין דער התחלה, ווען זי האָט זיך געבויעט,
איז זי געהאָנגען אויף אַ האָר, און היינט, אַ די האָר האָט
זיך איבערגעריסען, הענגט זי אין דער לופט. אויף גאָר-
נישט האַלט זי זיך. און ווייל זי האַלט זיך אויף גאָר-נישט
אין שוועבט אַרום אין לופט, איז זי געוואָרען אַ טויטע שטאָרט...
וויילט איהר, וועל איך אַיך דערצעהלען, פאר וואָס און
ווי אזוי.

— אַרבעט... זעהר אינטערעסאַנט.

עס פאלט דערווייל צו די נאָכט... דער הימעל ווערט אין
אַ זייט בלוטיג, פייערדיג; דאָרט געהט אונטער די זון. פון דער
צווייטער זייט דאַגענען, פון אַ קלאָרען, לייכטען געפיל שווימט
אַרויס די לבנה, ווי אַ פלאַם פנים פון אונטער אַ וויסען שלייכער.
די בלאַסע שטראַהלען, וואָס זי זייעט אויף איבער דער ערד,
ציטערן און מישען זיך אויס מיט די ציטערדיגע שאַמען פון דער
טרויעריג שטילער נאָכט...
עס ווערט אונטהיימליך.

מיר פאָהרען אַרײַן אין אַ וועלרעס. דער לבנה'ס שטראַהלען
גנב'נען זיך צו אונז דורך די ציטערדיגע בלעטער...
אונטען, צווישען אַראָבעפאלענע בלעטער און צווייגען,
טאַנצען אַרום קליינע ליכט-רעדלעך, ווי זיכערנע מטבעות,
עפּים אַ כּושף שטעקט אין דער בעל'ייכטונג, אין שטיל-רוישענדיגען
וואַלד...

איך וואָרף אַ בליק אויפֿן אורח, ער האָט שוין, דאַכט זיך,
נאָר איין אַנדער פנים... עס איז אזוי טרויעריג אין ערנסט;
דער בליק, דאַכט זיך, איז אזוי עהרליך און פּראָסט...
זאָל דאָס אַלץ אמת זיין?
הא... איך וועל הערען!

— פון דער ערשטער רגע אָן — דערצעהלט דער יוד, —
האָט די שטאָדט געהאַנגען אויף אַ האָר, ווייל מען האָט זי
באַרד געשטעלט אויף איין אָרט, וואו עס טאָר, על פי דין.
קיין יודישע שטאָדט נישט זיין! ערשט, אז עס האָט זיך צוגוף-
געזאַמעלט דאָס ערשטע מנין, האָט מען געמאַכט איין אסיפה...
עס איז געבליבען, מען זאָל זיך צורעכענען צו איינער פון די
שטעט אין דער סביבה. אויף דעם סמך האָט מען דערווייל
געבויעט אַ מקוה, אַ שוהל, דערנאָך — אַ מרחץ, געקויפט נאָך אַ
שטיקעל ערד אויף אַ הייליג אָרט...

און, אז מען האָט שוין אַלץ אַבגעטוהן, האָט מען געשיקט
שתדלנים, וואו אַהין מען דאַרף, מען זאָל דאָס אַלץ בעשטע-
מיגען...

— מיטן קאָפּ אַראָב?

— וואָס געהט ביי אינו נישט אזוי? עס קען דען אַז-

דערש זיין? ...

— ווייס איך...

— סיי ווי סיי — אַמעשה שהיה! און עס איז גאָר-נישט

אזוי קרום געוועזען ווי איהר מיינט...

געווען איז אַ יוד איין עושר, אַ גביר! דער גביר איז
געווען, פּערשטעהט איהר, ווי דער סדר עולם איז, אַ שטיקעל,
און אפשר אַ שטיק קרוב למלכות... אַ תקיף... האָט מען אַלץ
געמאַכט אויף זיין נאָמען: זיין שוהל, זיין מרחץ, זיין מקוה, —
אפילו זיין הייליג אָרט... פּאָליציע האָט געשוויגען; איך זאָג
דאָך אַיך — אַ תקיף!

אז עס וועט קומען דאָס פּאפיער פון הויכען אָרט, וועט
ער איבערשרייבען אויף קהל, וועט אויפהערען דאָס לאַיחרץ
נעלד.

— איין דערנאָך האָט דער גביר געוואָגט: עלי כתיב ?
— ניין, מיין ליעבער האָרר, דעמאָלט זענען נאָך אזוינע
גבירים אין דער מאָדע נישט געוועזען... מען האָט בכלל פון
„עלי כתיב“ נאָך נישט געוואוסט. נאָר הערט וואָס עס קען זיך
פאָסערען, וואָס עס מאַכט זיך אמאָל אויף דער וועלט!
נישט דער גביר, נאָר דער שתדלן האָט אָנגעמאַכט די
גרויסע צרה... אויפֿן וועג, האָט ער זיך מיט געוועזען, און
איז ענטלאָפֿען! מיטן געלד, מיט די פאָפּיערען... און איבער-
געלאָזט דעם פּריש געבאַקענעם קהל, איין עגונה מיט לעבענדיגע
ותומים...

— האָט מען געשיקט אַ צווייטען ?
— אזוי געשווינד ? איידער מען איז געוואָהר געוואָרען,
אז ער איז ענטלאָפֿען, איידער וואָס, איידער ווען, איז דערווייל
דער גביר געשטאַרבֿען און איבערגעלאָזט, צווישען אַנדערע, אַ
יורש אַיטום קטן... פאַר 21 יאָהר, מאָר ער דאָך נישט
אָבשרייבען!

— אַיילט מען זיך נישט ?
— געוויס... אז ער וועט אַלס ווערען איינאונצואַנצייג
יאָהר, וועט מען שיקען אַ נייעם שתדלן און אפּשר צוויי...
— און מען האָט עס פּערשריבען לזכרון אין פּנקס ?...
— אָט! אָט!... האָט טאַקי דער פּנקס געדענקט און
דער עולם פּערגעטען!

טהייל זאָגען, אז דער פּנקס איז פּערברענט געוואָרען:
דער גבאי האָט געהאַלטען דעם פּנקס אין הברלה געמאַכט, אונ-
טערגעצונדען אַ ביסעל בראַנפֿען און וואַינט...
קהל דערווייל, קיין עין הרע, וואַקסט; יודעלעך, ברוך
השם, מעהרען זיך. עס קימען צו פון אַנדערע קהלות אויך: דער
ברענגט איין איידעם, דער אַשנור, מיט איין וואָרט עס
צעוואַקסט זיך. און, ווי להכעיס, דעם גביר'ס יורשים פּאַלען!
די אַרמנה האָט חתונה און פּאַהרט אָב, איין זוהן נאָכ'ן צווייטען
זוכען פרנסה אין דער פּרעמד... אויף שבעה ימים זיך צו-
לאָפֿען. געבליבען איז נאָר דער יתום קטן... קהל מאַכט איהם

פאר קליין און גרויס.

איין אָפּטורפּוס, מאַכט איהם חתונה, גיט איהם צו אַ נענימען
שױתף —

— דער מאַכט איהם אויס איין אויער!

— כרת משה וישראל!

און צרות האָט ער פון שױתף, גרעסערע פון ווייב; אַ
פאַלשע וועקסלעלע האָט ער אויך אונטערגעשריעבען, מאַכט ער
אויך פליטה... אַ גרויסער באַנקראַט... היימישע, פרעמדע, עס
ווערט אַ געוואַלד, אַ גערויש, עס שפאַרט אָן אין סאָנד, עס
קומט אַ קאָמאַרניק... געלד איז נישט געווען, מטלטלין האָט
דאָס ווייב בעהאַלטען, — נעמט זיך דער קאָמאַרניק צו דער שוהל
מיטן בית עלמין!

אַ דונער האָט אַריינגעשלאָגען אין שטערמיל! אַ דונער פון
ריינעס דימעל אָהן אַ פיצעל וואַלקען, דען, פערשטעהט איהר,
דאָס אַלץ איז געווען ביז דער לעצטער רגע בסוד סודות...
פלוצים, נאָר פלוצים, אויף אַמאָל איז מען געוואָהר גע-
וואָרען, אַז קהל הענגט, ווי אויך האָב אַיך געוואַנט, אויף אַ
האַר!

וואָס בלייבט צו טהון? פאַהרט מען צו אַדוואַקאטען...
וואָס קענען זיי ראַטהען אין אַזאַ פאַל? מען זאָל צוּרְאָוען אַ
דיציטאַציע, דער קאָמאַרניק זאָל אַלץ פערקויפּען, און קהל
זאָל אָבקויפּען! וועט קאָסמען, וועט קאָסמען! קהל איז דאָך
אָבער דערווייל נאָך קיין קהל נישט, מען האָט דאָך די פאַפּיערען
פערזוידען אויפֿן וועג? זאָל מען אויפשטעלען אַיין אַנדערן גביר,
און אויף זיין נאָמען קויפּען. דער עיקר — מען זאָל נישט וואַרטען,
ביז דער גביר וועט, חס ושלום, אָבקומען אָדער אַוועקקומען.
רחמנא ליצילן!

אין פּלוג, דאַכט זיך, נישט קיין שלעכטע עצה... היזק
האַבען געלד איז קהל געוועהנט... איז אָבער שוין דעמאָלט
געוועזען נישט אַיין גביר, נאָר עטליכע! שתדלנים — נאָר אַ
כאַסע! אויף וועמען זאָל מען פערשרייבען? וועמען נעמט מען
פאַר אַ שתדלן? אַלע ווילען, אַלע קענען זיך בעליידיגען... —
מאַכט מען אַיין אַסיפה און מען קלעהרט... און קלערען קלערט

ג. ל. פריץ

מען אזוי לאנג, ביז עס ווערט א מחלוקת. און ביי אינו, אז
עס מאכט זיך א מחלוקת, הערט עס אזוי געשווינד נישט
אויף... אמאל דאכט זיך — אָט, שוין שלום, דאָס פּייער זינקט
אין, נאָ דיר! קומט אַ שלום-מאכער און גיסט צו בוימער,
פלאַקערט ווייטער אויף, און — עד היום הזה!

דער יוד ווישט זיך אָב דעם בלאַסען שטערן און דער
צעהלט ווייטער:

— דערוויל איז געשעהן אַ מעשה, טאָקי — מויל און
אויערן אויפצושטעלען! כמעט נישט צו גלויבען...

— נאָר, — גיט ער צו מיט אַ שמייכל — עס איז דאָך
נאכט און די חיה וואָס שפּאַציערט ביי נאכט אין הימעל וער
ווייזט אויף דער לבנה) הייסט „אמונה“... ביי נאכט, בפרט אין
צוזא שטילע נאכט, לאָזט זיך אַרײַן גלויבען...

— געוויס, בין איך איהם נישט ווילענדיג מודה.

— און די מעשה איז טאָקי אַ שרעקליכע.

דער קאָמאָדיק האָט אַרויפגעשטעלט אַ פּוס אויפ'ן הייליגען
אָרט... די מתים דערהערען, ווערען, אַ פנים, ביז... עם רוקען
זיך אָב מצבית פון קברים... די מתים קומען אַרויס... איהר גלויבט?
— איך בין, חס ושלום, — זאָג איך, — קיין אַפיקורס

נישט; אין השארת הנפש גלויב איך... נאָר...

— וואָס „נאָר“, רב קרוב, וואָס „נאָר“?

— איך האָב געמיינט, אַז נאָר די נשמה בלייבט... די
נשמה, וואָס פליהט אין הימעל אַריין; אָבער דער גוף, וואָס
געהט אין קבר אַריין, דער גולם, דער פּוילט... סיי ווי סיי,
אָהן דער נשמה, ריהרט ער זיך נישט... קען נישט אויפשטעהן...

— גוט געזאָגט, — לויבט מיך דער יוד — אויף מיר צוזא יאָהר!

איך האָב, — זאָגט ער ווייטער, — הנאה, אַז איהר זענט אַ יודע

ספר... דאָך, פּערגעסען האָט איהר, ר' קרוב, אַן עולם הרמיון

פּערגעסען! די נשמה, זאָגט איהר, געהט אין הימעל אַריין...

גוט... נאָר וואו אַהין געהט זי? איינע אין גן עדן, די צווייטע

אין גיהנם אַריין... אין גן עדן אַריין געהט די נשמה פון צדיק,
אין גיהנם אַריין די נשמה פון רשע! דעם קומט פאַר זיין גושם —

פאר קליין און גרויס.

לויטן, שור הבר, יין המשומר... אין יענעם, פאר זיין רשעות—
הייסע סמאלע... עם רעדט זיך נאָר אזוי! נאָר דאָס הייסט:
שכר ועונש. פאַר וואָס קומט שכר ועונש? ווייל אַ מענטש, כל
זמן ער לעבט, האָט אַ ברירה. ווייל ער—טהומט ער גוטס, ווייל
ער—טהומט ער שלעכטס, און, אזוי ווי ער בעט זיך אויס,
אזוי, האָט שלאַפּט ער...

ווי איז אָבער דער דין, אז אַ מענטש איז קיין מענטש נישט,
זיין לעבען איז קיין לעבען נישט, אין טהומט נישט, נישט קיין
גוטס, נישט קיין שלעכטס, ווייל ער קען נישט טהון, ער האָט
קיין ברירה נישט צו טהון און פערשלאַפּט אַלעבען, און קומט
עס איבער ווי אין איין עולם הדמיון? וואָס קומט אזא נשמה?
נידח? פאַר וואָס? זי האָט קיין פליענ אויף דער וואַנד נישט
געטויט... גן עדן? פאַר וועלכער דרשה, זי האָט קיין האַנד
אין קאַלט וואַסער אַריין נישט געטהון...

— וואָס ווערט טאַקי פון אזא נשמה?

— נאָר נישט! זי לעבט ווייטער אין עולם הדמיון... זי
שיידט זיך נישט אָב פון גוף... נאָר פרייהער האָט זיך דעם בעל
דבר געהלומט, אז ער לעבט, אויף דער ערד, און היינט
חלומט זיך איהם, אז ער לעבט, אין דער ערד!

אין אונזער שטעדטיל איז כמעט קיינער קיינמאָל נישט
רעכט געשטאַרבען, ווייל עס האָט קיינער נישט רעכט געלעבט!
נישט קיין גוטע, נישט קיין שלעכטע; קיין רשעים, קיין צדיקים...
פשוטע שלאָף-מיצעלך אין עולם הדמיון... לעגט זיך אזא שלאָף-
מיצעל אין קבר אַריין, בלייבט עס שלאָף-מיצעל נאָר אין איין
אָנדערע דירה, — ווייטער נישט...

דריבער איז דאָס גאַנצע שטאַרבען ביי אונז אַ ריינע קאָמדע!
דען, אַפילו ביים לעבען, לעגט עמיצען אַ פּעדער אונטער דער נאָז,
וועט ער זי אוועקיאַנגען? און אַ איינגעגעסענע פליענ טרייבט ער
אוועק? גלאַט, מען ווערט פטור פון אַ פּיערטער ציצה, מען איז
יוצא מיט דריי, צי מיט פיער פּסולע, ווי ערניץ אַ מנהג איז!
אויף ווערט מען לויז פון דאגת פרנסה... אָבער ווייטער?

דער זעלבער חלום, דער אייגענער עולם הדמיון... אין
א סך שמעדת איז אזוי... און, עם טרעפט ערגיץ, ווי ביי
אונז האט געטראָפּען, אז אמת קריכט ארויס פון א קבר, הויבט
ער נאָר נישט אָן צו געדענקען, אז ער האָט אַמאָל ודוי גע-
זאָגט, גענוססט און איז געשטאַרבען... קוים פאַלען איהם,
ביים אויפהויבען, די שערבעלעך אַראָב פון די אויגען, געהט ער
גלייך אין בית המדרש, אין מרחץ אַרײַן, צי אהיים עסען
קוישע... ער ווייסט פון גאַרנישט!

איך ווייס נישט צי די רבנה איז שולדיג צי איך אליין בין
עפּים געוועזען נישט ווי אַרע מאָל, — איך הער, גלויב, און
פרעג נאָך:

— נו, זענען אַל ע, אַרע מתים אויפגעשטאַנען...
— ווער ווייסט? מען פיהרט עפּים ביכער? אפשר זענען
געווען שמילע אַפיקורסים וואָס האָבען געקלערט, אז עס איז
חזית המתים, און זענען, להבעים, געבליבען ליענען... נאָר
אַ קהל מתים, איין עדה איז אויפגעשטאַנען! אויפגעשטאַנען און
ענטלאָפּען פאַר'ן קאַמאַרניק אין נאָהנטען וואַלד אַרײַן.

— פאַר וואָס אין וואַלד אַרײַן?
— אין שטאָדט אַרײַן האָבען זיי נישט געקאָנט... עס איז
דאָך געווען ביי טאָג, און על פי דין, טאָר מען זיך נישט ווייזען
ביי טאָג אין תכריכים... אַ שטאָדט מיט מעוברת'ע ווייבער... זיי
קענען זיך נאָך, חס ושלום, פּערקיקען און געווינען גרייטע
מתים...

— רעכט... און דער קאַמאַרניק...
— איהר פרעגט אויף איין ערל... ער האָט נישט גע-
זעהן אַ וואָרט... אפשר שכור געוועזען... גאַרנישט... ער
האָט זיינס געטהאָן, פּערשריבען...
— און פּערקויפט?
— נאָך נישט... דערווייל איז נאָך קיין קינה נישט דאָ...
— אין די מתים?
— אַט... די מתים!

ער רוהט זיך אָב אַרנע און דערצעהלט ווייטער:
— קיים איז צוגעפאלען די נאכט, זענען די מתים צוריק
אין שטאָדט אַריין... יעדערער געהט צו זיך אַ היים, גנבעט זיך
אַריין דורך אַ טהיר, אַ פענסטער, צי דורך אַ קוימען... חאפט
זיך צו צו דעם אלטער... אַרויסגענומען מלבושים, אָנגעטהון זיך,
אָנגענענעצט, און געלעגט זיך וואו עס איז שלאָפען...
צומאָרגענס איז שוין געוועזן אַ פולע שטאָדט מתים...
— און די לעבענדיגע האָבען געשוויגען ?

— מען האָט עס נישט בעמערקט!... פערנומען געוועזן
מיט מחלוקת... יעדען איז דער קאָפּ פערדרעהט, אלע פער-
יאַמערט! און צוריק געשמועסט, ווי אזוי דערזעהט מען עס
אַ חלוק צווישען אַ לעבענדיגען מיט אַ בר מנן אהן תכריכים ? עס
איז נישט אזוי לייכט!

אַז אַ ווהן האָט דעם פאָטער דערזעהן, האָט ער דריי
מאָל אויסגעשפּיגען: פּו, פּו, פּו, „און מיר האָט זיך געחלומט,
אַז איך האָב קדיש געזאָגט, ירושה גענומען... אלע ביזע
חלומות צו מיינע שונאים'ס קעפּ!“

אַיין אלמנה דערזעהט איהר מאַן, וואָרפט זי איהם אַריין
אַ מתנת-יד, גענאָרט האָט ער זי, דער עכבררש... חזק מאַכט
ער! און זי, אַנאַרישע יודענע, האָט איהם נאָך נייע תכריכים
געמאַכט!

— און אַז זי האָט דערווייל חתונה געהאַט ?
— ווער חתונה געהאַט ? אין מחלוקת האָט מען אונטער-
געצונדען און פערברענט די שוהל, מיט'ן בית המדרש מיט
דער חופּה... הכל כאשר לכל... דערביי זענען כמעט אלע
געוועזן „פאָדסור“...
— און וואָס ווייטער ?

— נאָר נישט... די מתים זענען לעבענדיג געוואָרען,
די לעבענדיגע האָבען אָנגעהויבען אויסצושטאַרבען, פון ענגעניש,
פון דער לופּט... דער עיקר, פאַר הונגער...
— אַ הונגער איז געווען ?

— זוי ערניץ! ביי אונז יא... די מתים האָבען זיך גע-
זעצט אויף זייערע ערמער אין מנינים און אויף זייערע ערמער
אין דערהיים ביי דער שיסעל אויף... מען האָט נישט גע-
וואוסט, נאָר עס האָבען פלוצים לעפעל פערפעהלט, — פון איין
שיסעל עסט מען, האָט פערפעהלט לעפעל... א בעל-הבית'טע
ווייסט, אז זי האָט אזוי פיעל לעפעל ווי מענשען... קלערט
זי, אַ גנבה! פרומע זאָגען: אַ כּשוף... נאָר, אז מען ווערט
געוואָהר, אז אומעטום פעהלט אין אַ דאָס עסען געניגט נישט—
האָט מען שוין געזאָגט: אַ הונגער-יאָהר און מען האָט געהונ-
גערט, און מען הונגערט נאָך...

אין אין אַ קורצע צייט האָבען די מתים גובר געוועזען די
לעבענדיגע... זיי זענען היינט קהל און פיהרען קהל! זיי זענען
נישט פרה וברה, דאָס נישט, נאָר אז עמיץ שטאַרבט, גנב'נען
זיי איהם אַראָב פון דער מטה, נעמען אַרויס פון קבר און
עס געהט נאָך אַ מת אַרום אין שטאָרט...

און וואָס פעהלט זיי? זאָרנען, זאָרנען זיי נישט, פאַרן טויט —
קיין פחד נישט... עסען עסט מען אַבי אַ ברכה צו מאַכען,
בענטשען צו קענען... אָבער מען דאַרף עס נישט, מען בענקט
נישט דערצו, הוא הדין — מרינקען... הוא הדין וואהנען;
הונדערט מתים קענען וואהנען אין איין שטוב, — מען דאַרף קיין
לופט נישט!

און מען האָט קיין צער נישט! דען פון וואנען האָט אַ
מענש צער, פון וויסען — יוסף דעת יוסף מכאוב, אַ בר מנן —
זיין דאנה! ער וויל נישט וויסען און דאַרף נישט וויסען...
שלעפט זיך אַרום אין עולם הדמיון...

זיי האַלטען זיך דעריבער טאַקי פון דערווייטענס פון אַלע
לעבענדיגע זאַכען... זיי האָבען קיין שאלות, קיין ספקות, קיין
האַרץ-וועהטאָג. עס פּוילט קיינעם קיין לעבער נישט!

פאר קליין און גרויס.

— ווער מיינט איהר איז ביי אונז רב? א מאָל איז גע-
וועזען אַ לעבענדיגער מענש, א מהוער; היינט אַ בר מנן! געהט
ארום אויפ'ן עולם הרמיון און זאָגט נאָך דעם חיי אדם ווי פון אַ
חלום אַרויס...

ווער זענען די דיינים זיינע? זיינס גלייכען... האַלב
פערפּוילטע מתים...

און די לייט פסקנען שאלות פאַר לעבענדיגע ווי פאַר
טויטע; אַלץ ווייסען זיי, אַלץ מהוען זיי... זיי מאַכען ברכה,
זיי געהען מיט מציצה, זיי בענשען חתן-כלה...

ווער שטעלט זיך פאַר'ן עמוד? אַ מת! אַ זקן ורגיל אַ מת!
ער האָט אפנים פון אַ מת, אַ קול פון אַ מת; עס טרעפט, אַ
האָדן ניט פלוצים אַ קריי—ענטלויפט ער אַוועק פון עמוד!

און די נבירים, די בעלי טובות, רעדעל-פיהרער, קהל-
פערזאָרנער, דאָס גאַנצע קלאַפערגעצייג וואָס איז? טויטע, לאַנג
געשטאַרבענע, לאַנג בעגראָבענע!

אין דעריבער איז אַזאַ עפּוש אין שוהל, אין באָד, אין גאַס...
סאַמע מתים...

— און איהר, רב קרוב, איהר וואָס זענט?

— איך? איך בין האַלב טויט. ענטפערט דער יוד. —
ער שפּרינגט אַראָב פון וואָגען און ווערט נעלם צווישען

די בוימער...

באַנציע שױיג .

דאָ! אויף דער וועלט, האָט באַנציע שױיג'ס מױט
גאָר קיין אײנדריק נישט געמאַכט! פרעגט עמיצען בחרם: יווער
באַנציע איז געוועזען, ווי אַזוי ער האָט געלעבט, אויף וואָס
ער איז געשטאַרבען! צי האָט אינ'ם דאָס האַרץ געפלאַצט,
צי די פחות זענען איהם אויסגעגאַנגען, צי דער מאַרד-ביין
האָט זיך איבערגעבראַכען אונטער אַ שווערער לאַסט... ווער
וויסט? אפשר איז ער גאָר פאַר הונגער געשטאַרבען!
אפערד אין טראַמוויי זאָל פאלען, וואָלט מען זיך מעהר
אינטערעסירט. עס וואָלטען צייטונגען געשריבען, הונדערטער
מענשען וואָלטען פון אלע גאַסען געלאָפען און די נבלה בע-
קוט; בעטראַכט אפילו דעם אָרט, וואו די מפלה איז געווען...
גאָר דאָס פערד אין טראַמוויי וואָלט אויך די זכיה נישט
געהאַט, עס זאָל זיין אַזוי פיעל פערד ווי מענשען — מױזענד
מיליאָן!

באַנציע האָט שטיל געלעבט און איז שטיל געשטאַרבען;
ווי אַשאַטען איז ער דורף — דורך אונזער וועלט!
אויף באַנציעס ברית האָט מען קיין ווײן נישט געטרונקען,
עס האָבען קיין פוסות געקלונגען! צו בר-מצוה האָט ער קיין
קלינגענדיגע דרשה נישט געזאָגט... געלעבט האָט ער ווי אַ גראַה
קליין קערנדעל זאַמד ביים ברעג פון ים. צווישען מיליאָנען זײַגס-
גלייכען; און, אז דער ווינד האַט אױפגעוויבען און אויף דער
אַנדערער זײט ים אַריבערגעיאָגט, האָט עס קיינער נישט
בעמערקט!

ביים לעבען האָט די נאָמע בלאָטע קיין צייכען פון זיין
 גוס נישט בעהאַלטען? נאָכ'ן טויט — האָט דער ווינד דאָס
 קליינע ברעטעל פון זיין קבר אומגעוואָרפען; דעם קבר'ס ווייב
 האָט עס געפונען ווייט פון קבר אין דערביי אַ טעפעל קארטאָ-
 פעל אָבגעקאָכט... עס איז דריי טעג נאָך באַנציעס טויט, פֿרעגט
 דעם קברן בחרם, וואו ער האָט'ן געלעגט!

וואָלט באַנציע אַ מצבה געהאַט, וואָלט אפשר איבער
 הונדערט יאָהר אַיין אַלטערט-הומס-פּאַרשער זי געפונען, און דער
 נאָמען „באַנציע שוויג" וואָלט נאָך אַטאַל איבערגעקלונגען אין
 אונזער לופט.

אַ שאַמען! זיין פּאַטאַנראַפיע איז נישט געבליבען ביי
 קיינעם אין מח, ביי קיינעם אין האַרץ; עס איז פון איהם קיין
 זיך געבליבען!

„קיין קינד, קיין רינד"; עלענד געלעבט — עלענד גע-
 שטאַרבען!

ווען נישט דאָס מעגשליכע גערודער, וואָלט אפשר עמיצער
 אַטאַל דערהערט ווי באַנציעס מאַרן-ביין האָט אונטער דער לאַסט
 געקנאַקט; וואָלט די וועלט מעהר צייט געהאַט, וואָלט עמיצער
 אפשר אַטאַל בעמערקט, אז באַנציע (אויך אַ מענש) האָט לעבענ-
 דיגעהייט צוויי אויסגעלאָשענע אויגען אין שרעקליך אַיינגעפּאַלע-
 גע באַקען; אז אפילו ווען ער האָט נאָר שוין קיין לאַסט נישט
 אויף די פּלייצעס, איז איהם אויך דער קאַפּ צו דער ערד גע-
 בויגען, גלייך ער וואָלט רעבענדיגעהייט זיין קבר געזוכט! וואָל-
 טען אַזוי וועניג מענשען ווי פּערד אין טראַמווי געוועזען,
 וואָלט אפשר אַטאַל עמיצער געפרעגט: וואו איז באַנציע אַהין-
 געקומען?!

ווען מען האָט באַנציען אין שפּיטאַל אַריין-געפיהרט, איז
 זיין ווינקעל אין סומערניגע נישט לעדיג געבליבען — עס האָבען
 דערויף צעהן זינס-גלייכען געוואַרט, און צווישען זיך דעם וויג-
 קעל „איין-פּרום" ליציטירט; ווען מען האָט'ן פון שפּיטאַל-בעט אין
 שוויטען-שטיבעל אַריין-געטראָגען האָבען אויפ'ן בעט צוואַנציג אַרעמע
 קראַנקע געוואַרט... ווען ער איז אַרויס פון טויטען-שטיבעל

— האָט מען ציוואנציג הרוגים פון אונטער איין איינגעפאלען הויז
געברענגט — ווער ווייסט ווי לאנג ער וועט רהיג וואהנען
אין קבר? ווער ווייסט וויפיעל עס ווארטען שוין אויף דעם שטי-
קעל פלאץ...

שמיל געבוירען, שמיל געלעבט, שמיל געשטאָרבן און
נאָך שטילער בעגראָבען.

.....
נאָך נישט אזוי איז געוועזן אויף יענער וועלט! דאָר-
ט ען האָט באַנציעס מיט אַ גרויסען איינזיך געמאכט!
דער גרויסער שופר פון משיח'ס צייטען האָט געקלונגען אין
אלע זעכען הימלען: באַנציע שווינג איז נפטר געוואָרען! די
גרעסטע מלאכים מיט די ברייטסטע פליגעל זענען געפלויען אין
איינער האָט דעם אנדערן איבערגעגעבען: באַנציע איז, נתבקש
געוואָרען בישיבה של מעלה! אין גן עדן איז אַרעש, אַ
שמחה, אַ גערודער: באַנציע שווינג! אַ שפּאַס באַנציע שווינג!!
יונגע מלאכים'לעך מיט בריליאַנטענע אויגעלעך, גאָלדענע
דראַט-ארבייטענע פליגעלעך און זילבערנע פּאַנטאָפּעלעך זענען
באַנציען אַקענען געראָפּען מיט שמחה! דער גערויש פון די
פליגעל, דאָס קלאַפּען פון די פּאַנטאָפּעלעך און דאָס פרעהליכע
לאַכען פון די יונגע, פרישע, רויזנע מוילעכלעך האָט פּער-
פּורט אלע הימלען און איז צוגעקומען ביו צום כסא הכבוד,
אין גאָט אליין האָט אויך שוין געוואוסט, אז באַנציע שווינג
קומט!

אברהם אבינו האָט זיך אין טויער פון הימעל געשטעלט,
די רעכטע האַנד אויסגעשמדעקט צום ברייטען, שלום עליכם
אין אַ זיסער שמיכעל שיינט אזוי העל אויף זיין אלטען פנים!
וואָס רעדעלט אזוי אין הימעל?
דאָס האָבען צוויי מלאכים אין גן עדן אריין פאַר באַנציעס
ווענען אַגינגאָלדענע פּאַטערשטוהל אויף רעדלעך געפיהרט!
וואָס האָט אזוי העל געבליצט?
דאָס האָט מען דורכגעפיהרט אַ גאָלדענע קרוין מיט די
שהיערסטע שטיינער געזעצט! אלץ פאַר באַנציען!

פאר קליין און גרויס.

— נאך פאר'ן פסק פון בית דין של מעלה? פרענען די צדיקים פערואונדערט און נישט גאָר אָהן קנאה.

— אָה! ענטפערן די מלאכים, דאָס וועט זיין אַ פּראָסטע פּוסטע פּאַרמע! גענען באַנציע שווינג וועט אפילו דער קטיגור קיין וואָרט אין מויל נישט געפינען! די „דיעלע“ וועט דויערן פינף מינוט!

— איהר שפיעלט זיך מיט באַנציע שווינג? —

אז די מלאכים'לעך האָבען באַנציען געהאפט אין דער צופט און אָבגעשפיעלט איהם אַ זמר; אז אברהם אבינו האָט איהם זוי איין אַלמען קאַמעראַד די האַנד געשאַקעלט; אז ער האָט גע-הערט, אז זיין שמוהל איז גרויס אין גן-עדן; אז אויף זיין קאָפּ ווארט אַ קרוין; אז אין בית-דרין של מעלה וועט מען איבער איהם קיין וואָרט נישט רעדען — האָט באַנציע, גלייך ווי אויף יענער וועלט, געשווינגען פאַר שרעק! עס איז איהם דאָס האַרץ ענטגאַנגען! ער איז זיכער, אז דאָס מוז זיין אַ חלום, אָדער אַ פּראָסטער מעות!

ער איז צו ביידע געוואהנט! נישט איינמאָל האָט איהם אויף יענער וועלט גע'חלומ'ט, אז ער קלויבט געלד אויף דער פּאַרלאַגע, גאַנצע אוצרות ליעגען... און אויפגעחאפט האָט ער זיך נאָך אַ גרעסערער קבצן ווי נעכטען... נישט איינמאָל האָט איהם עמיץ פער מעות צוגעשמייכעלט, אַ גוט וואָרט געזאָגט אין איבערגעדעהט זיך און אויסגעשפינגען...

— מיין מזל — מראכט ער — איז שוין אזוי!

אין ער האָט מורא די אויגען אויפצוהויבען, דער חלום זאָל נישט פערשווינדען; ער זאָל זיך נישט אויפחאפּען ערניץ אין אַ הייל צווישען שלאַנגען און עגדיסען! ער האָט מורא פון מויל אַ קלאַנג אַרויסצולאָוען, מיט אַ גליעד אַ ריזר צו טהון —

מען זאָל איהם נישט דערקענען אין אוועקשליידערן אויף
כף-הקל* ...

ער ציטערט און הערט נישט די מלאכים קאָמפּלימענטען,
זעהט נישט זייער גאַנצען אַרום איהם, ער ענטפערט נישט
אברהם אבינו אויפ'ן הערצליכען „שיום עליכם“, און — געפיהרט
צום בית-דין של מעלה — זאָגט ער איהם קיין „גוט-מאָרגען“
נישט... .

אויסער זיך איז ער פאַר שרעק!

און זיין שרעק איז נאָך גרעסער געוואָרען, אז ער האָט,
נישט ווילענדיג, דערוועגן די פּאָדלאָגע פון בית-דין של מעלה.
סאַטע אַלאַבאַסטער מיט בריליאַנטען! „אויף אזא פּאָדלאָגע שטעהען
מינע פּים!“ — ער ווערט אין גאַנצען פערשטאַרט! „ווער וויסט
וועלכען גביר, וועלכען רב, וועלכען צדיק מען מיינט... ער
ווצט קימען — וועט זיין מיין פינסטערער סוף!“

פאַר שרעק האָט ער אפילו נישט געהערט ווי דער פרע-
זעס האָט בפּירוש אויסגערוּפּען: „די דיעלע פון באַנציע שווינג!“
און, דערלאַנגענדיג דעם מליץ יושר די אַקטען, געזאָגט: „לעז,
נאָר בקצור!“

מיט באַנציען דרעהט זיך דער גאַנצער סאַלאָן. עס
רוישט איהם אין די אויערן. אינ'ם גערויש הערט ער דאָך
אַלע מאָל שאַרפּער און שאַרפּער דעם מלאך-מליץ'ס זיס קול
ווי אַ פּירעל:

— זיין נאָמען — הערט ער — האָט איהם געפאַסט
ווי צי'ן אַ שלאַנק לייב אַ קלייד פון איין אַרטיסט אַ שניידערס
האַנד.

— וואָס רעדט ער? — פּרענט זיך באַנציע, און ער הערט
ווי איין אומגעדולד קול האַקט איהם איבער און זאָגט:
— נאָר אַהן פּשלים!

— ער האָט זיך קיינמאַל — הויבט ווייטער אָן דער מליץ
יושר — אויף קיינעם נישט געקלאָגט, נישט אויף גאָט, נישט

* כף חקלע.

פאר קליין און גרויס.

אויף לייט ; אין ויין אויג האָט קיינמאָל נישט אויפגעפלאמט קיין פונק פֿין האָס , ער האָט עס קיינמאָל נישט אויפגעהויבען מיט אַ פּרעמעניזע צום הימעל .

באַנציע פּערשטעהט ווייטער נישט אַ וואָרט , אין דאָס האַרמע קול שלאָגט ווייטער איבער :

— אָהן רעטאָריק !

— איוב האָט נישט אויסגעהאלטען . ער איז אומגליקלי-

כער געוועזען — —

— פּאַקטען , טרוקענע פּאַקטען ! רופט נאָך אומגערנלדיג גער דער פּרעזעס .

— צו אַכט טאָג האָט מען איהם מל געוועזען —

— נאָך אָהן רעאַליזם !

— אַ מהל אַ פּושער האָט דאָס בלוט נישט פּערהאלטען —

— ווייטער !

— ער האָט אַלץ געשווינגען (פיהרט ווייטער דער מליץ

יושר) אפילו ווען די מוטער איז איהם געשמאָרבען און ער האָט צו דרייצעהן יאָהר אַ שטיפּמאַמע בעקומען ... אַ שטיפּמאַמע אַ שלאַנג , אַ מרשעה ...

— מיינט מען דאָך אפשר פאָרט מיך ? טראַכט באַנציע —

— אָהן אינסוניאַציען * אויף דריטע פּערוואַנען , בייזערט

זיך דער פּרעזעס .

— זי פּלעגט איהם קאַרגען דעם ביסען ... אייער-נעב-

מיג פּערשימעלט ברויט ... האַר-פּלאַקס פאַר פּלייש ... און זי

האָט קאַווע מיט שמעמענע געטרונקען —

— צו דער זאָך ! שרייט דער פּרעזעס .

— זי האָט איהם פאַר דאָס קיין נעגעל נישט געקאַרנט

און ויין ברוין-אין-בלאה לייב פּלעגט אַרויסקוקען דורך אַלע לעכער

פון זיינע פּערשימעלט-צוריסענע קליידער ... ווינטער אין די

גרעסטע פּרעסט האָט ער איהר באַרוועס אויפ'ן הויף האַלץ גע-

האַקט , און די העגל וענען צו יונג און נאָ שוואַך געוועזען , די

* בלשינות .

קלעצלעך כו דיק, די האק צו שטימפויג ... נישט איינמאל האָט
ער זיך די האַנד פון די געלענקען אויסגעריסען, נישט איינמאָל
האָט ער זיך די פיס אָנגעפרוירען, נאָר געשווינגען האָט
ער, אפילו זיך פאר'ן פאָטער —

— פאר'ן שבור! לאַכט אַרײַן דער קטיגור, און באַנציען
ווערט קאַלט אין אלע אברים —

— נישט געקלאָגט, ענדיגט דער מליץ יושר דעם זאָץ.

— און שטענדיג עלענד — פיהרט ער ווייטער — קיין
חבר, קיין תלמוד תורה, קיין חדר ... קיין גאַנץ בנד ... קיין
פרייע מינוט —

— פאָקטען — רופט ווייטער דער פרעזעס.

— ער האָט געשוויגען אפילו שפעטער, ווען דער פאָטער
האָט'ן, שבור'ערהייט אַמאָל אָנגעחאַפט ביי די האַר און אין
מיטען אַשנייענדיגער ווינטער-נאַכט אַרויסגעוואָרפן פון שטוב!
ער האָט זיך שטיל אויפגעהויבען פון שניי און איז ענטלאָפּען וואו
די אויגען האָבען איהם געטראָגען ...

אויפ'ן גאַנצען וועג האָט ער געשוויגען ... ביים גרעסטען
הונגער האָט ער נאָר מיט די אויגען געבעטעלט!

ערשט אין אַ שווינדעלדיגע, נאַסע פריהלינג-נאַכט, איז ער
אין אַ גרויסע שטאַרט אַרײַן-געקומען; ער איז אַרײַן ווי אַ מאַר-
פען אין אים און דאָך האָט ער די אייגענע נאַכט אין אַרעסט
פערבראַכט ... ער האָט געשוויגען, נישט געפרעגט פאַר וואָס,
פאַר ווען? ער איז אַרויס און די שווערסטע אַרבייט געזוכט! נאָר
ער האָט געשוויגען!

שווערער פאַר דער אַרבייט איז געוועזען זי צו געפינען —
ער האָט געשוויגען!

באָדענדיג זיך אין קאַלטען שווייס, צוזאַמען-געדריקט אונ-
טער דער שווערסטער לאַסט, ביים גרעסטען קראַמפּף אין לעדיגען
מאָגען — האָט ער געשוויגען!

בעשפּריצט פון פרעמדער בלאַטע, בעשפּיגען פון פרעמדע
מיילעך, געיאָגט פון טראָטואַרען מיט דער שווערסטער לאַסט

פאר קליין און גרויס .

אראָב אין גאַסען צווישען דראַשקעס, קאַרעטען אין טראַמױיס ,
קוקענדיג יעדע מינוט דעם טויט אין די אויגען אַרײַן—האַט ער
געשוויגען!

ער האָט קײנמאָל נישט איבערגערעכענט, וויפּיעל פּוד
דאַסט עס קומט אויס אויף אַ גראַשען, וויפּיעל מאָל ער איז גע-
פּאַלען בײַ יעדען גאַנג פּאַר אַ דרייער, וויפּיעל מאָל ער האָט שיער
נישט די נשמה אויסגעשפּיגען, מאָהגענדיג זײַן פּערדיענסט; ער
האַט נישט גערעכענט, נישט זײַן, נישט יענעם מול, נאָר
געשוויגען!

זײַן אײגען פּערדיענסט האָט ער אויף נישט הויך געמאַהנט!
ווי אַ בעטלער האָט ער זיך בײַ דער טהור געשמעלט, און אין
די אויגען האָט זיך אַ הינטישע בקשה געמאַלט! „קום שפּעטער“
און ער איז פּערשוואַנדען טייל ווי אַ שאַמען, כדי שפּעטער נאָך
שטילער אויסצובעטלען זײַן פּערדיענסט!
ער האָט אַפּילו געשוויגען, ווען מען פּלעגט איהם אַברײַע-
סען פּון זײַן פּערדיענסט אָדער אַרײַנוואַרפּען אַ פּאַלשע מטבעּ!..
ער האָט אַלץ געשוויגען ..

— מײַנט מען דאָך טאַקי מיך ! טרױסט זיך באַנציע

— אײנמאַל — פּיהרט ווייטער דער מליץ יושר נאָך אַ
טרונק-וואַסער — איז אין זײַן לעבען אײַן ענדערונג געשעהן ..
עס איז דורכגעפּלויגען אַ קאָמטש אויף גומענע רעדער מיט צו-
פּלאַשעמע פּערד .. דער שמײסער איז שױן לאַנג פּון ווייטענס
געלעגען מיט אַ צושפּאַלטענעם קאָפּ אויפֿן ברוק .. פּון די דער-
שראַקענע פּערדס מײלער שפּריצט דער שױם, פּון אונטער די
פּאָדקאָוועס יאָגען זיך פּונקען, די אויגען בלישציען ווי ברענענדי-
גע שטורקאַצען אין אַ פינסטערער נאַכט — אין אין קאָמטש ויצט
נישט טױט נישט לעבענדיג אַ מענש!

און באַנציע האָט די פּערד פּערהאַלטען!
און דער געראַטעוועטער איז געווען אַ יוד אַ בעל צדקת
און האָט באַנציען די טובה נישט פּערגעסען!

ער האָט איהם דעם געהרג'טענס בייטש איבערגעגעבן ;
באַנציע איז אַ שמיסער געוואָרען! נאָך מעהר — ער האָט איהם
התונה געמאַכט, נאָך מעהר — ער האָט איהם אַפילו מיט אַ
קינד פּערזאָרגט —

און באַנציע האָט אַלץ געשוויגען!
— מיך מיינט מען, מיך! בעפעסטיגט זיך באַנציע אין דער
דעה, און האָט דאָך נישט די העזה איין אויג צו וואַרפען אויפֿן
„בית-דין של מעלה“ ...

ער הערט זיך ווייטער איין צוים מלאך מליץ :
— ער האָט געשוויגען אַפילו ווען זיין בעל טובה האָט אין
קורצען באַנקראַטירט און איהם זיין לוינ נישט בעצאָהלט...
ער האָט געשוויגען אַפילו ווען דאָס ווייב איז פון איהם
ענטלאָפּען און איבערגעלאָזט איהם אַ קינד פון דער ברוסט...
ער האָט געשוויגען אַפילו מיט פונפּצעהן יאָהר שפעטער,
ווען דאָס קינד איז אויפגעוואַקסען און גענוג שטאַרק געוועזען —
באַנציען אַרויסצוואַרפען פון שטוב...
— מיך מיינט מען, מיך! פּרעהט זיך באַנציע

— ער האָט אַפילו געשוויגען — הויבט אָן ווייכער און
טרויעריגער דער מלאך מליץ — ווען דער אייגענער בעל טובה
האָט זיך מיט אַרע אויסגעגלייכט, נאָר איהם קיין גראַשען שכירות
נישט צוריקגעגעבן — און אַפילו דעמאָלט, ווען ער איז באַנציען
(ווייטער פּאָהרענדיג אויף אַ קאָטש מיט גומענע רעדער און פּערד
ווי לייבען) איבערגעפּאָהרען...
ער האָט אַלץ געשוויגען! ער האָט אַפילו דער פּאָליציי
נישט געזאָגט, ווער עס האָט איהם צורעכט געמאַכט...

ער האָט געשוויגען אַפילו אין שפיטאַל, וואו מען מען
שוין שרייען!
ער האָט געשוויגען אַפילו ווען דער דאָקטאָר האָט אָהן

פאר קליין און גרויס.

פונפצעהן קאָפּיקעס נישט געוואָלט צוגעהן צו זיין בעט, און דער וועכטער, אָהן פינף קאָפּ. — מױשען איהם די וועש!
ער האָט געשוויגען ביים גוססן — ער האָט געשוויגען בױם
שטאַרבען...
קיין וואָרט געגען נאָט, קיין וואָרט געגען לײט!
— דיקסי!

באַנציע הויבט אָן ווייטער צו ציטערן אויפֿן גאַנצען לײב.
ער ווייסט אָז נאָכ׳ן מליץ יושר געהט דער קטיגור! ווער ווייסט
וואָס דער וועט זאָגען! באַנציע אַליין האָט זיין לעבען נישט
געדענקט. נאָך אויף יענער וועלט האָט ער יעדע מינוט די
פריהערדיגע פּערנעסען... דער מלאַך-מליץ האָט איהם אַליץ
דערמאָהנט... ווער ווייסט וואָס דער קטיגור וועט איהם
דערמאָהנען!
— רבותי! הויבט אָן אַ שאַרף-שטעכענדיג-בריהענדיג
קול —

נאָר ער האַקט אָב —
— רבותי, הויבט ער נאָך אַ מאָל אָן, נאָר ווייכער און
האַקט ווייטער אָב.
ענדליך הערט זיך, פון דעם אייגענעם האַלז אַרויס, כמעט
אַ ווייך קול:
— רבותי! ער האָט געשוויגען! וועל איך אויך שווייגען!
עס ווערט שמיל — און פון פאַרנט הערט זיך אַ נייע ווייכע
ציטערדיגע שטימע:

— באַנציע, מיין קינד באַנציע! רופט איהם ווי אַ האַרפע...
מיין האַרציג קינד באַנציע!
אין באַנציען צו-וויינט זיך דאָס האַרץ... ער וואָלט שוין
אַצונד די אויגען געעפענט, נאָר זיי זענען פּערפֿינסטערט פון
טרעהרען... עס איז איהם אזוי זיכ-וויינענדיג קיינמאָל נישט גע-
וועזן... „מיין קינד“, „מיין באַנציע“ — זייט די מוטער איז

געשטאָרבען, האָט ער אזא קול אין אזוינע ווערטער נישט גע-
הערט —

— מיין קינד! פיהרט ווייטער דער אב-בית-דין — דו האָסט
אלץ געליטען און געשוויגען! עס איז נישט דאָ קיין גאנץ גליעד,
קיין גאנץ ביינדעל אין דיין לייב אָהן אַ וואונד, אָהן אַ בלוטיג
אָרט, עס איז נישט דאָ קיין איין בעהאַלטען אָרט אין דיין
נשמה, וואו עס זאָל נישט בלוטען... און דו האָסט אלץ
געשוויגען...

דאָרט האָט מען זיך נישט פֿערשטאַנען דערויף! דו אליין
האָסט גאָר אפשר נישט געוואוסט, אז דו קענסט שרייען און
אז פון דיין געשריי קענען יריחו'ס מויערן ציטערן און אייג-
פאַלען? דו אליין האָסט פון דיין פֿערשלאָפֿענעם פֿח נישט גע-
וואוסט...

אויף יענער וועלט האָט מען דיין שווייגען נישט בעלונט,
נאָר דאָרט איז דער עולם השקרא, דאָ אויפֿן עולם אמת
וועסט דו דיין לויב בעקומען!
דיך וועט דאָס בית-דין של-מעלה נישט משפט'ן, דיר וועט
עס נישט פסק'נען.

דיר וועט עס קיין חלק נישט אויס- און נישט אָבטהיילען:
נעהם דיר וואָס דו ווילסט! אלעס איז דיין!
באַנציע הויבט דאָס ערשטע מאָל די אויגען אויף! ער
ווערט ווי פֿערבלענדעט פון דער ליכט פון אלע זייטען! אלעס
בלאנקט, אלעס בלישצעט, פון אלעס יאָגען שמרדאַהלען: פון די
ווענד, פון די פֿלויס, פון די מלאכים, פון די דיינים! סאַמע
ענגלען!

ער לאָזט דן מיעדע אויגען אַראָב!

— מאַקי? פֿרעגט ער מסיפק און פֿערשעהמט.

— זיכער! ענטפֿערט פֿעסט דער אב-בית-דין! זיכער, זאָג
איך דיר, אז אלעס איז דיין. אלעס אין הימעל געהער צו דיר!
קלייב און נעהם וואָס דו ווילסט, דו נעהמסט נאָר ביי דיר
אליין!

פאר קליין און גרויס.

— מאקי? פרעגט באַנציע נאָך אמאָל, נאָר שוין מיט אַ
זיכערן קול.

— מאקי! מאקי! מאקי! ענטפערט מען איהם אויף זיכער
פון אלע זייטען.

— נו, אויב אזוי — שטייכעלט באַנציע — וויר איך מאקי
אלע טאָג אין דער פרייה, אַ הייסע בולקע מיט פרישע
פוטער!

דיינים און מלאכים האָבען אַראָבגעלאָזט די קעפּ פער־
שעהמט; דער קטיגור האָט זיך צולאכט.

דאס שטריימעל.

זיין בין איך א קירושנער, נאָר דער עיקר — א שטריימעל-
מאָכער. אמת איז, אז דאָס רוב פרנסה האָב איך פון פויערשע
סיערמיענגעס און טרענער-פעלצלעך.
עס פאלט אויך אמאָל אַריין לייב-מילנער מיט'ן שאַפּען-
פעלץ...

אמת איז, אז א שטריימעל טרעפט זיך זעלטען, זעהר
זעלטען; דען — ווער טראַגט דינט א שטריימעל? א רב! און א
שטריימעל לעבט איהם שמענדיג איבער...

אויך איז אמת, אז ווען עס טרעפט זיך שוין א שטריימעל,
מאָך איך עס ערשט אומזיסט, אָדער האַלב אומזיסט. לבל
הפחות — לעגן איך מיין אַרבייט צו. דאָס אַלעס בין איך מודה,
און דאָך בין איך דער עיקר א שטריימעל-מאָכער, ווייל א שטריי-
מעל האָב איך ליעב צו מאַכען!

אז עס קומט מיר אין די הענד אַריין, איז „אחרי בלתי“
— פיהל איך ערשט וואָס איר בין און וואָס איך קאָן!
פון וואָס דען — זאָגט אַליין — זאָל איך הנאה האָבען?
איך פלעג אמאָל נחת האָבען פון פויערשע סיער-
מיענגעס...

ערשטענס: פאַר וואָס נישט?

צווייטענס: האָב איך מיר געטראַכט: „דאָס פויערל ניט
אונז ברויט, ער אַרבייט זומער אַזוי שווער און ביטער, און איך
קען איהם נישט שיצען פאַר דער זון, וועל איך האַמט ווינטער,
ווען ער רוהט, איהם אָבהיטען פון קעלט!“
און דריטענס האָב איך געהאַט א פיין ליעדעלע דערצו!

פאר קליין און גרויס.

א יונגער מאן בין איך געווען, א קיל האָב איך געהאַט ווי
א נלאָק, און איך פלעג געהען אין זינגען:
„שטעך נאָדעל, שטעך,
„א לעדער ווי א בלעך,
„א פוטער ווי א באַרשט!
„ס'מאכט זיך א סיערמיענגע פיין
„ס'וועט דעם פויערל וואַרעם זיין..
„מרים-לעב, מיך דאַרשט!“

און אזוי ווייטער! נאָך עטליכע סטראָפּען... און דאָס
גאַנצע ליעדעל, פערשטעהט זיך, איז נאָר געמאַכט געוואָרען
פאַר'ן „מאמר המוסגר'ס" וועגען, עס זאָל אויסקומען דער —
„מרים-לעב, מיך דאַרשט!“

ווייל, איהר מוזט וויסען, אז די היינטיגע אשה-צנועה מרת
מרים דבשה, איז דעמאָלט נאָך קיין גבאי'טע נישט געוועזען;
זי האָט מיך נישט גערופען ווי היינט „בעריל קאַלבאַס", נאָר
„בערעלע", און איך פלעג זי רופען „מרים-לעב"! און עס איז,
בעזונותינו הרבים, געוועזען אַ גרויס ליעבשאפט צווישען אונז, און
קוים האָט זי דערהערט דעם „מאמר המוסגר" — אז מיך דאַרשט,
האָט זי מיר באַלד דערלאַנגט אַ ביסעל וויינשעל-שנאַפּס! שנאַפּס
האָט אַ גרויסע פעולה אויפ'ן כח הדם, און איך פלעג זי מאַקי
הוך פרי דבור אָנהאַפען ביים קלייד, דערלאַנגען אַ ברעגענדיגען
קוש אין די רויטע קירשען אַרײַן... און דאָפעלט דערפרישט,
געמען זיך צוריק צו דער סיערמיענגע!

היינט — אויס קירשען!

איך הייס „בעריל קאַלבאַס", זי „מרים דבשה"...

אויף בין איך געוואָהר געוואָרען, אז ערד איז דאָ וועגני,
פוערן — אַ סך... מען זאָגט: צו-פיעל... אז די „איבריגע"
פוערן ליידען הונגער; אז אפילו פון זעקס מאָרגן ערד קען
מען אויך נישט לעבען, אז ווינטער, דעריבער, רוהט דאָס
פוערל נישט.

עס געהט ערשט אַ וואָקע!“

ג. ל. פרץ

א' שעהנע רוה האָט ער עם ווינטער! גאנצע טעג און נעכט
פֿירט ער ווייץ אין לייבעל'ס מיהל אריין!

וואָס קלערט איהר? איך קען א סוף נחת האָבען, אז מיין
סיערמיענגע, מיין פראַצע, ווערט א גאנצען ווינטער אויסגע-
וויקט, נאָכקריבענדיג א פאַר פגירה'שע פערד, וואָס שלעפען
לייבעל מילנערס תבואָה פאַר 18 גראַשען פער זאָק, פאַר 5 מייל
וועגס!

פיש! און וואָס האָב איך פאַר א נחת פון א טרענער-
פעלצלע?

א גאנצען ווינטער טראַגט עם זעק מיט מעהל אין לייבעל
מילנער'ס מיהל אריין און א גאנצען זומער ליענט עם פערזעצט אין
שענק פאַר ח'י גראַשען.

אלול-צייט, אז מען ברענגט עם מיר אויפצוריקטען, ווער
איך נאָך שכור פון ריח פון שלעכטען בראַנפֿען!
און אז לייבעל מילנערס שאַפען-פעלץ, בכבודו ובעצמו,
פאלט מיר אין די הענד אריין, ווי מיינט איהר, האָב איך נחת
דערפון?

עם איז טאָקי אַ שאַפען-פעלץ, עם איז טאָקי אַ כבוד, מען
האָט טאָקי דערפאַר דרך-אָרץ אין שטערטיל; נאָר מיר קומט
דערפון קיין גוטס נישט אַרויס.

איה האָב אַ מיאוס'ע טבע געקריגען: איבער וואָס איה זעה,
האָב איך ליעב צו קלערען: פון וואָס ען עם קומט? פאַר וואָס
עם איז אזוי? צי קען נישט אַנדערש זיין? און אזוי ווי איה
קריעג לייבעל מילנער'ס פעלץ אין דער האַנד אריין, הויב איך אָן
צו קלערען:

רבנו של עולם! נאָך וואָס האָסט דו בעשאַפען אזוי פיעל
מינים פעלצען? פאַר וואָס האָט איינער אַ שאַפען-פעלץ, דער
צווייטער אַ טרענער-פעלצלע און דער דריטער אַ סיערמיענגע און
א פירטער נאָר נישט?

און קיים הויב איך אָן קלערען, פערטראַכט איך מיך, די
נאָדעל בלויבט שמעחן, און האַשה'צנועה מרת מרים תחית

פאר קליין און גרויס.

ווארפט מיר וואָס עס קומט איהר אונטער דער האַנד, אין קאָפּ
אַרײַן . . .

זי וויל גלייך מיט זעלע, אז „בעריל קאַלבאַס“ זאָל וועניגער
קלערען אין מעהר אַרבייטען . . .

נאָר וואָס זאָל איך טהון. אז איך מוז קלערען! אז איך
ווייס פאַרט, אז לייבעל מילגער לאָזט זיך נישט פריהער איבער-
שמרריכען דעם שאַפּען-פעלץ, ביז ער רייסט נישט אָב אַ גראַשען
פון זאק דער סיערמיענגע, און דעם אייגענעם גראַשען פער פוד
דעם פעלצער . . .

נו, זאָל איך פון דעם נחת האָבען?

זעה, איך האָב שיער נישט פּערגעסען!

א וואָך פאַר סליחות האָט זיך מיר שיער נישט געמאַכט
אַ נייע מאָדנע אַרבייט . . . וואָס ווייבער קענען! עס קומט אַרײַן
פריידעל די גבאי'טע מיט שרעקליך גרויסע האַנדשוה אויף די
הענד — איך קוק מײַך צו, עס איז אַ פּאַר פּויערשע שטיוועל —
איך האָב געמיינט, אז איך פּלאַטץ פאַר געלעכטער.
— גוט מאַרגען! מאַכט זי צו מיר, מיט איהר זיס-אַבגע-

ריסען קיל'עכעל, גוט מאַרגען! בערעלע!

זי איז מיין ווייב'ס חברת'ע, און איז זיך נוהג, פונקט ווי
די גאַנצע שטאָדט, און רופט מײַך „בעריל קאַלבאַס“; היינט:
בערעלע! און אזוי זיס — איינגעמאַכטס דערפון צו פּרעגלען! פּער-
שטעה איך שוין, אז זי דארף עפּיס צו מיר . . .

איך קלער, אז זי האָט די פּויערשע שטיוועל פון אַ וואָגען
„אַראַבגעצויגען“ (עס איז דאָך נישט ערגער פאַר קליין-געלד פון —
צדקה-פּישקע) און וויל ביי מיר די סחורה בעהאַלטען! — פּרעג-
נאָך זי שטרענג:

— וואָס ווילט איהר?

— באַלד מיטן „ירגון“, ענטפּערט זי נאָך זיסער, האָנג-
דינט איהר פון אַלטען מויל אַרויס, — באַלד, וואָס ווילט איהר?
און וואו איז דער „גוט יאָהר“!

— זאל זיין, גוט יאהר, נאָר גיין עק —
וואָס איילסט דו דורך, בערעלע — שמייכלט זי נאָך ויסער
— אָט, בין איך געקומען דיר פּרעגען, אויב דו האָסט נישט
עטליכע שטיקלעך פּוטער —

— און וואָס איז אז כ'האָב ?
— וואָלט איך דיר אָנגעשלאָגען איין עסק — טאָכט זי.
— נו ? אַרויס דערמיט ! רעדט !

— דו זאָלסט זיין אַ גוטער, בערעלע, וואָלסט דו מיר
אויסגעבעט אָט די שטיוועל מיט שטיקלעך פּוטער ! איך וואָלט
געהאט אין וואָס צו געהן צו סליחות, און דו וואָלסט דיר נאָר
וואָלוועל אַ מצוה-געקויפט !

איהר פערשטעהט אַ מסחר ? אַ, וואָלוועלע מצוה !
— איהר ווייסט דאָך — זאָג איך איהר — אז בעריל
קאַלבאָס איז נישט קיין בעל-עסקן אויף מצות ?

— נאָר וואָס ? פון איין אָרעמע יודענע וועסט דו געלר
געמען ?

— נו, נישט קיין געלר ! איהר וועל איהר עס טהון
פאַר נאָר אַ קלייניגקייט : איך וועל איהר אויסגעבעטן די שטי-
וועל, און איהר וועט נאָר מיר דערצעהלען אַיערע חמאת
געורים ...

וויל זי נישט, האָב איך זי אָבגעשיקט צו איין איינבינדער !
בעט איך נישט קיין שטיוועל אויס ! עס איז מיר אזוי אויך נמאס
ומאוס פאַר'ן לעבען ! איהר לאָכט ? און דאָך, אז איך האָב נישט
קיין שטריימעל, איז מיר אַלעס נמאס ומאוס ! וואָר'ן וואָס ? אויף
וואָס אַרבייט איך ? אַלץ דעם שטק חומר אָנצולעגען ! אין מיט
וואָס ? מיט ברויט און מיט קאַרטאָפעל, ברויט אָהן קאַרטאָפעל
און גאַנץ אָפט נאָך מיט קאַרטאָפעל אָהן ברויט, כּדאי ?

גלויבט מיר, אז אַ מענש אַרבייט פּופציג יאהר און עסט
פּופציג יאהר נאָנ-טעגליך קאַרטאָפעל, מוז איהם נמאס ומאוס
ויערען דאָס לעבען ! מוז איהם דאָך אַמאָל איינפאַלען — זיך,
אָדער לייבעל מילגער, אַ מעשה צו טהון ! און אויב איך עס וויי-

פאר קליין אין גרויס

טער רוהיג מיינע קארטאָפּעל, און אַרבייט ווייטער, האָב איך עס
נאָך דעם שטריימעל צו פּערדאַנקען!
אַז איך קריעג אַ שטריימעל אין דער האַנד אַריין, ווערט
מיר אויפגעפּרוּשט דאָס בלוט אין די אָדערן! ווייס איך נאָך וואָס
איך לעב!

מאַכענדיג דאָס שטריימעל, פּיהל איך, אַז איך הצלמ
אַ פּויגעל אין דער האַנד, און אָט וועל איך זי עפּענען, וועט
דער פּויגעל אַרויף-פּליהען הויף, הויך, קוים מיטן אויג צו
דערועהן!

און איך וועל שמעהן און קוקען און קוועלען: דאָס איז
מיין פּויגעל, איך האָבן געמאַכט, איך האָבן אַרויף-
געשלאָגען אין דער הויך!

אין שטאָרט, ברוך השם, האָב איך קיין דעה נישט, צו
קיין אסיפה רופט מען מיך נישט, אַליין געהן, בין איך קיין
שניידער נישט, איך קום נישט כמעט אַרויס אין גאס אַריין! איך
האָב קיין שטאָרט נישט, נישט אין שוהל, נישט אין בית המדרש,
נישט ביי אַ מנין! איך האָב אויף נאָר נישט, אין ערניג נישט
צו שאַפען... אין דערהיים איז מרת מרים די רייטערקע! איידער
איך פרוב עפּענען דאָס מויל צו רעדען אַ וואָרט, בעהאַגעלט זי
מיך שוין מיט קללות! זי ווייסט שוין וואָס איך וויל זאָגען, וואָס
בעריר קאַלבאָס" מיינט, זון עם קאַכט!

נו, וואָס בין איך? אַ גאָר-נישט! און דאָך, לאָז איך
אַמאָר אַרויס אַ שטריימעל אויף קהל — בויגט זיך קהל אין
דרייען!

איך זיך אין דערהיים און שווייג, און מיין שטריימעל
שאַקעלט זיך אויבען אָן אויף אַ חתונה, אויף אַ ברית, אויף אַ
סעודת מצוה... עם הוידעט זיך איבער'ן גאַנצען עולם ביי דער
קלפי, ביי אַ דין תורה!

און אַז איך דערמאָהן מיך אין דער גדולה וואַקסט מיר טאַק

דאָס האַרץ...

קענען-איבער מיר וואהנט א שמוקלער... איך בין איהם
אָסור נישט מקנא!

זאָל זיינער איין עפאָלעט, אָדער א שליפע, זאָנען אויף
איינ אָקס, טרפה! און אויפ'ן צווייטען, כשר! אַרבעט לאָמיר
זעהן! און אז מײן שטריימעל זאָנט אויף פיער אָקטען דורך
איינאנד: טרפה! ווערט דער קצב אויסגעריסען, די
העקער-יונגען בעהאַלמען די צייהן אין בייטער, דאָס גאַנצע
שמעדטיל האָט נייע, נײַן-טעג, א גאַנצע סאָטניע קאַזאַקען קריגט
פאַר זעקס גראָשען א פונט פלייש, און פערפאַלען! עס רעדט
קיינער נישט אַ וואָרט!

אַט, דאָס הייסט אַ נבורה!
איך געדענק דען נישט! פאַר אַ יאָהרען איז געווען אַ
פנירה אויף שאָף.

עפּיס, זאָנט מען, מאַכען די שעפעלעך אוויגע מאָדנע
הקפּות, ביז זיי פעררעהען די קעפלעך און פאַרען אַנדער
טוירט! איך בין נישט געוועזען דערביי; „הקפּות“ איז „הקפּות“,
נאָר מן הסתם האָט שוין יענקעל קצב געהאַט וואָלוועל שאָפּען-
פרייש!

דער וועטערינאַר איז געקומען און געזאָנט: טרפה! מען
הערט איהם ווי די קאַץ!

ער האָט אַראָבעבראַכט פיער-ערליי עפאָלעמען, אַ פאַך
שליפעס! מען האָט זיי אַלע אוועקגע'ננבעט דאָס פלייש פון
אונטער די הענד, און נאָך אויפ'ן דריטען טאָג האָט דאָס גאַנצע
שמעדטיל געהאַט וואָלוועל כשר פלייש אויף וועטשערע!

ביי מײן שטריימעל גנבעט מען נישט! עס דאַרף קיין
שליפעס, קיין עפאָלעמען נישט, ער אַליין ריהרט זיך אויך נישט
פון אָרט! און כּד זמן מײן שטריימעל זאָנט נישט: עס! עפענט
זיך אין שמעדטיל קיין טויר נישט אויף!

פאר קליין און גרויס.

איהר מיינט אפשר, אז די גבורה שטעקט אין דעם, וואָס
איז אונטערן שטריימעל? אסור הויר!

איהר ווייכט אפשר נישט, וואָס דעראונטער איז?
איך, ב"ה ווייס!

די בריאה איז, ב"ה, פריהער אין נאָך אַ קלענער שטער-
מיר אַ מלמד געוועזען, און מיין טאטע עליו השלום, איידער ער
האָט געזעהן, אז עס וועט שוין פון מיר קיין לייט נישט זיין, האָט
ער מיך אהין געשיקט צו דער בריאה לערנען! עס איז געוועזען
רחמנא ליצלן אַ שלים-מול, וואָס די וועלט פערמאָגט עס נישט!
אַז ער מלמד!

די בעלי הבתים האָבען געזעהן, אז ער קען זיך נישט אייך
קיין „צורת מטבע“, האָבען זיי איהם באלד אָבגערייסען אַ העלפט
שכורות, און די צווייטע העלפט געצאָהלט מיט אָבגעריבענע צוויי-
ערס פאַר דרייערס, אָדער מיט בלעכענע פערציגערס; די רבי-
צין האָט געזעהן, אז זי וועט מיט איהם מיט נומען נישט אַרויס,
פלעגט זי איהם טאָג טעגליך דאָס בערדיל אויסצופען!

און איהר האָט איהר נישט וואָס פּעראיבעל צו האָבען!
ערשטענס האָט געפעהלט פרנסה; צווייטענס האָט אַ יודענע
ליעב צו צופען; דריטענס, האָט ער שוין אַזאָ בערדיל געהאַט,
וואָס האָט זיך געבעטען, כמעט געחלש'ט מען זאָל עס צופען!
עס האָט אַזוי בעשיינפּערליך געבעטען, אז מיר תלמידים האָבען
זיך אויך נישט געקענט איינהאַלטען, און אלע מאָל האָט זיך איין
אַנדערער געמוזט אַראָבלאָזען אינמער'ן טיש, צוכאַפען זיך צו'ם
רבין'ס בערדיל און אויסרייסען אַ האָר!

נו זאָגט אַליין! קען אין אַזאָ בריאה שטעקען אַ גבורה?

אפשר מיינט איהר, ער איז מיט דער צייט אַנדערש
געוואָרען?

אסור הויר! עס איז אין איהם קיין שום ענדערונג נישט גע-
שעהן! די אייגענע קליינע, פּערלאַשענע, מיט אייטער פּערגאַסע-
גע, במלנישע, שטענדיג דערשראָקענע איינען!...
אמת, פאַר דחקות איז איהם דאָס ערשטע ווייב געשטאַרבּען,

ני וואָס איז? מאי נפקא מינה? צופט איהם די צווייטע דאָס בערדיל! ווי באַרד עס בעט זיך, עס חלש'ט, מען זאָל עס צופען, אז מען קען עס נישט אַבזאָגען! און איה אַליין, ווען איך זעה עס, קומט מיר אויך דאָס וואַסער אין מויל אַרײַן, אַ צופ צו מהון!

נאָר, וואָס דען איז געשעהן? נישט מעהר נאָר וואָס איך האָב איהם אַ שטריימעל געמאַכט!...

איך בין מודה ומתודה, אז נישט מיין עצה איז עס גע-וועזן! מיר וואָלט עס נאָר נישט אַיינגעפאַלען!

קהל האָט בעשטעלט און איך האָב געמאַכט; נאָר קוים איז דאָס אַייגענע קהל געוואָהר געוואָרען, אז דאָס שטריימעל, וואָס זיי האָבען ביי מיר בעשטעלט, וואָס איך אָרעמער, בעריל קאָלכאַס" האָט געמאַכט, קומט צו פאַהרען און איז שוין אַ וויאָרסס אונטער דער שטאַרט, איז עס אַרויסגעלאָפּען מיט אַ שמחה, מיט אַ גדולה! קינד-און-קייט איז אַרויסגעלאָפּען, קראַנקע זענען פון די בעטען אַרויס! מען האָט אויסגעשפּאַנט די פּערד און נאַנץ קהל האָט זיך אויף אַיינמאַל געוואָלט אַיינשפּאַנען און שלעפען מיין שטריימעל; נאָט ווייסט, וואָס פאַר אַ מחלוקת עס וואָלט דערפון אַרויס! וואָס פאַר פעטש, וואָס פאַר אַ מסירות... ווען נישט וואָס אַ חכם האָט אַיין עצה געגעבען: מען זאָל מאַכען אַ ליצי-טאַציע!

און לייבעל מילנער האָט געגעבען ח"י מאָל ח"י זהובים, און ער איז געוועזען דאָס ערשטע פּערד!
ני, שמעקט נישט אַ גבורה אין מיין שטריימעל?

מיין אשה צנועה רופט מיך (א חוץ בעריל קאָלכאַס) נאָך בעל תאוה'ניק, עזות-מחוצף'ניק, נבול-פה'ניק, פל בו'ניק, און וואָס דאָס וואַסער ברענגט איהר אין מויל אַרײַן...
עס איז אמת, אַ מענש איז קיין חויר נישט! איך האָב

פאר קליין און גרויס.

הנאה פון א גלייך ווערטיל; איך האב אמאל ליעב לייביל מילנער, אין די אויגען אין אונטער די אויגען, אריינצוועצען א שפילקע.

איך, — וואָס וועל איך דאָ לייקענען? — די דענסט-מידלעך וואָס נעמען וואָסער גענען-איבער אין הויף ביים פלומפ, זענען ח'ו קיין פהנים און דוכענען נישט, האָב איך ליעב אַ קוק צו מהן... .

נאָר, גלויבט מיר, אַז נישט דאָס דערהאַלט מיך ביים לעבען!

מיך דערהאַלט ביים לעבען איין זאָך: איך ווייס, אַז איך לאָז איין מאָל אין אַיובל אַרויס איין עבודה זרה'לע אויף קהל, אין דער גאַנצער עולם בוקט זיך צו איהר, צו מיין מעשי ידי!

איך ווייס, אַז ווען מיין אשה צנועה וואָרפט מיר די שליטע-לעך איבער'ן מיש, אַז דאָס האָט זי מיין שטריימעל אַזוי געהייסען מיך הערט זי ווי די קאַטץ, אָבער מיין שטריימעל מ'ו זי פאָלגען!

ווען זי קומט אַהיים ערב שבת ויום טוב פון יאַטקע אָהן פלייש, און שילט דעם קצב — ווייס איך, אַז דער קצב איז אַ מכה שולדיג, אַז מיין שטריימעל לאָזט זי היינט קיין קונעל נישט מאַכען!

איך ווייס, אַז ווען זי נעהמט נאָך נאָר אַ גוטען מאָפּ און וואָרפט איהם אַרויס אין גאַס אַרײַן, אַז דאָס האָט נישט זי, נאָר מיין שטריימעל דעם מאָפּ אַרויסגעוואָרפען! אַז ווען זי נעמט און קנייפט אויס פון ראָשטשינע אַ שטיק טייג און וואָרפט עס אין פייער אַרײַן, און הייבט אויף די הענד און פּערגלאָצט די אויגען צום באַלקען, ווייס איך גאַנץ גוט, אַז דער באַלקען הויבט דער-פון נאָר נישט אָן צו וויסען, — אַז דאָס האָט נאָר מיין שטריימעל דאָס שטיקעל טייג פּערברענט!

* *

*

און דערביי ווייס איך, אַז מיין אשה צנועה איז נישט קיין

בת יחידה ביי קהל, און קהל איז נישט קיין בן יחיד ביי נאָט; אז קהל האָט אַ סך אזוינע נשים צדקניות, און נאָט ב'ה, האָט אַ סך, אַ סך אזוינע קהלים, און אז מיין שטריימעל האָט איבער אלע מיליאָנען מיליאָסען נשים צדקניות צו שאַפען!

מיליאָנען שליכעל ווערען געוואָרפען, מיליאָנען ווייבער מאַכען נישט קיין קונגעל, מיליאָנען טעפּ פּלאַצען אויף די שטיינער אין גאָס, און פון דעם חלה-געהמען וואָלט איך מיך אונטערנע-נומען מפרנס צו זיין אַ פּאָלק אביונים!

אין ווער טהוט דאָס אַלעס? אַלץ מעשי ידי! אַלץ מיין שטריימעל!

ווייטער דער שמוקלער! אָט ויצט ער נענען-איבער דעם פענסטער; זיין פנים גלאַנצט, גלייך מען וואָלט עס מיט שמאַלץ בעשמיערט.

וואָס גלאַנצט עס? וואָס פינקלען איהם די לויפענדיגע אויגעלעך?

ער האָט אָנגעדריעהט אַ פּאָר גאָלדענע שליפעס!

ערשטענס, ווייסען מיר וואָס גאָלד און וואָס מישורא איז! און צווייטענס, ווייס איך, אז אַ פּאָר שליפעס מווען צעהן מאָל מעהר זעלנער האָבען אינטער זיך אַלס לייבעל'ס שאַפענפעלץ — סיערמיענגעס און טרענער-פעלצלעך! אין היינט זאָר פרובען די גרעסטע גאָלדענע שליפע אַרויסגעבען אַ פּריקאָז: „צעהן אָקסען זאָלסט דו קיילען און אַ האַלבען קאָבען!“; „קרענק זאָלסט דו קייען, פיער-ערליי געפעס האָבען און די מילץ עסען אויף דער לינג-קער זייט טעלער!“; „פון יעדען ביסען זאָלסט דו וואַרפען אַ שטיק אין פיער צי אין וואַסער אַריין!“ אָדער: „יעדער חתן מוז מיר פריהער ווייזען זיין פּלה, און יעדע פּלה איהר חתן!“ „מיט מיר — אַלעס, אַפילו צוועצטערהייט, אָהן מיר — נישט אַ לעק“.

די גרעסטע גענעראלסקע שליפע וועט גאָר די פּאַנטאַזיע, די העוה דערצו נישט האָבען! און ווען יאָ, וואָלט זי געמוזט פּערווייזען מיט נייע זעלנער די גאַנצע מדינה: ביי יעדען בעט אנירער-שמעלען האַמטש אַ פּאָר קאָזאַקען, איינער וואָל הימען דעם צווייטען, און ביידע — דאָס בעט!

און וויפּיעל וואָלט דערביי נאָך גנבות געשעהן, וויפּיעל קאָנטראַבאַנד! וויפּיעל וואָלט מען אָבגעזאַרט! רבונו של עולם, ווי פּערמאַנט מען דאָס!

אין מיין שטריימעל טהוט דאָס אַלעס, און שטיל און פּיין, אָהן נאהייקעס, אָהן קאָזאַקען!

איך זיט'ן מיר נאָנץ שטיל אין שטוב און ווייס, אז אָהן מיין שטריימעלס ערלויבניס וועט זיך קיין משה'לע צו קיין הנה'לען נישט צוריהרען, קיין אויג נישט וואַרפען! חס ושלום!

און פּערקעהרט, אז מיין שטריימעל הענגט אָן אַזאַ משה'לען אָדער אַ הנה'לען אַרונג-אין-לעבער אויף דער נאָז, איז — צום טויט! קענסט דו פון איהר נישט אַנדערש פּטור ווערען סיידען מיט'ן לעבען צוזאַמען! און ווילסט דו אַזוי לאַנג נישט וואַרטען, מוזט דו קימען בעמען, הלש'ן פּאַר'ן אייגענעם שטריי-מער: שטריימעלע ראַטעווע! שטריימעלע עפען מיר אויף די קייטען! לאָז מיך אַרויס פון תּפּיסה!

* * *

אין עק גאָס איז דאָ אַ שענק. ווייט מיין אשה צנועה איז אַ גבאי'מע געוואָרען, און גיסט מיר אויף וויינישעל קיין שנאַפּס נישט אויף, האַפּ איך מיך דאָרט אַמאָל אַרײַן, דאָס האַרץ צו דערהאַפען! בפרט אין אַתענית... על כל פנים בין איך דאָך נישט מחויב פאַסטען; עס איז דאָך פּאַרט מיין אייגען שטריימעל.

דעם שענקער קען איך שוין פון לאנג... ער לעכט אויך
נישט פון מצות און מעשים טובים... נאָר נישט אין דעם בין
איך אַצינד אויסען...

צוויי טעכטער האָט ער געהאַט! צוויי שוועסטער פון איין
טאַטע-מאַמע! וואָס זאָג איך, אַ צווילינג! ווי איך בין אַ יוד. —
עס איז דען מעגליך געוועזען איינע פון דער צווייטער
צו אונטערשיידען? און אַ ח'עוודיגער צווילינג, אַ ברכה צו
מאַכען!

פנים'לעך — ווי שמחת-תורה-עפעלעך פון אַ פּאָהן אַראָב!
בעשעמקט — ווי בשמים-שטעקעלעך; אויפגעוואקסען ווי לולבין,
אין צוויי פּאָר אויגען, זאָל גאָט שומר ומציל ויין! אַז איינע
וואַרפט אַ בליק, דאַכט זיך — אַ בריליאַנט האָט געבליצט. און
אַרענטריכע קינדער! אין שענק און דאָך ווייט פון שענק!
אין אַרון קודש אַליין וואָלט מען זיי נישט בעסער און
עדרליכער ערצויגען!

אין שענק געבוירען און דאָס זענען מלכות געוועזען! עס
האָט קיין איינציגער שפור פאַר זיי קיין שלעכט וואָרט נישט גע-
רעדט... קיין סטראַזשניק, קיין אַקציוניק! עס זאָל געוועזען
דער גרעסטער מאַן אַריינקומען, וואָלט ער אויך, דאַכט זיך,
די העזה נישט געהאַט, איינער אַ קניפ צו געבען אין בעקיל
נישט מיט די הענד, נישט מיט'ן אויג, נישט אַפילו אין גע-
דאַנק! איך האָב שיער, שיער נישט געזאָגט: אַז אין זיי שטעקט
מעהר גבורה ווי אין מיין שמררימעל! און איך וואָלט אַ גראָבאָן
טעות געהאַט!

דאָס שמררימעל, האָט זיך אויסגעוויזען, זיזו שמאַרקער,
מיזענדר מאָל שמאַרקער פאַר זיי!

אַ צווילינג! איינע אָהן דער אַנדערער האָט זיך נישט גע-

פאר קליין און גרויס.

וויזען. אז איינער האָט עפּים וועה געטהון, האָט די צווייטע דעם אייגענעם שמערץ געפיהלט... און דאָך — ווי געשווינד האָבען זיך וויערע וועגען צושיידט... דאָס אייגענע געטהון, קוים עטוואָס אַנדערש, אין

דאָך!...

בידע האָבען זיך פּלוצלונג פּערענדערט: טהייל מאָל זענען זיי פּרעהליכער, טהייל מאָל טרויעריגער און פּערטראַכטער געוועזען ווי פּריהער! — איד קען איד נישט אויסמאָלען, וואָס מיט זיי איז געשעהן. די רעכטע ווערטער ליעגען מיר אויף דער צונג, נאָר איד קען זיי נישט אַראָבשאַרען... אַ מענטש האָט נישט געלערנט... נאָר אין זיי איז עפּים טיעפּער, פּעסער און צו-גלייך טרויעריגער און זיסער געוואָרען...

און מען האָט געוואוסט, ווער עס איז שולדיג דערינען? מען האָט געטייט מיט די פינגער אויף צוויי משה'לעך, וואָס האָבען ביידע חנה'לעך נאָך שענער, נאָך בעסער, נאָך חן'עווריגער, נאָך עפּים העכער געמאַכט!...

עט, עפּים האָב איד איין אַנדער לשון בעקומען, עס פּאַסט נאָר נישט פּאַר אַ קירושנער! אַ טרעהר האָט זיך מיר אין די אויגען פּערדרעהט: נישט פּאַר מיינע יאָהרען. מיין אשה צנועה וועט ווייטער זאָגען: בעל-תּאוה'ניק... איד וועל איד שוין לאַנג נישט ברייען:

ביידע שוועסטער האָבען דאָס אייגענע געטהון, כּהויה דאָס אייגענע, נישט אומזיסט זענען זיי דאָך אַ צוויילינג גע-וועזען!

ביידע האָבען משה'לעך בעקומען, און ביידע האָבען גע-מוזט אין אַ קירצע צייט אַרום, אַריינזעצן קלינעס אין די קליידעלעך!

שעמט איד נישט, דער סדר עולם איז אזוי; נאָטם ווילען איז עס, וואָס איז די בושה? און דאָך ווי אַנדערש איז ביי יעדערער געשעהן!

י. ד. פּרץ

איין שוועסטער האָט געמאַרָגן פראַנק און פריי : פאַר נאָט
אין שוהל, פאַר לייט אין נאַס, פאַר'ן סטראַזשיק, אַקציוניק און
זאַל געסט אין שענק!

די אייגענע שוועסטער האָט זיך דערנאָך אין דער ווייט
פון די שכורים, אין אַ שטילע שטיב, אין אַ וואַרעמע שטוב, און
אין אַ ווייס בעט אַריינגעלעגט :

מען האָט די פענסטער פּערהאַנגען, די נאַס מיט שמרוי
אויסגעלעגט, עס איז אַ באַבע געקומען; מען האָט נאָך אַ דאָק-
טאָר געשיקט... דערנאָך איז אַ שמחה געוועזען... און ווי
דייסט אַ שמחה!

און עס האָט אָנגעהויבען וואַקסען אַ ניי קליין משה'לע—
לתורה, לחופּה ולמעשים טובים! און, אז זי האָט געזעהן ווי גוט
עס איז, שיט זי שוין יאָהר ביי יאָהר קליינע משה'לעך, און איז
אַ בעל-הבית'טע עד היום הזה...

אַבער די צווייטע האָט געמאַרָגן בסוד סודות, וועהען
געקריגען אין אַ קעלער, דאָס קינד האָט אָבגענומען אַ שוואַרצע
קאַץ...

איהר קליין משה'לע ליענט שוין לאַנג ערגיץ אונטער אַ
צוים, מעהר וועט שוין קיין משה'לעך ביי איהר נישט זיין! און
איין נאָט ווייסט, וואו זי אליין איז אַהין-געקומען! — זי איז
אַוועק!

מען זאָגט, אז זי דיענט ערגיץ אויף דער ווייטער וועלט,
אז זי לעקט אָב פון פרעמדע טעלער... אַנדערע זאָגען, אז זי
לעבט שוין נישט מעהר...
אַ שלעכטען סוף געהאַט!

און דער גאַנצער חלוק איז געוועזען, וואָס דאָס ערשטע
איז געשעהן אויפ'ן שוהל-הויף, אויפ'ן אַלמען בערגעל מיסט, אונטער
אַ ברודיג שטיק וואַלענצייג מיט בעילבערטע אותיות... נאָר
מיט'ן שטריימעל, — און דאָס צווייטע איז געשעהן ערגיץ אין
אַ זינגענדיגען וואַלד אויף פרישען גראַז מיט פרישע בלומען.

פאר קליין און נרוים

אונטער גאט'ס בלויען הימעל, אויסגעזייעט מיט זיינע שטערען,
נאָר — אָהנ'ס שטריימעל.

עס העלפען נישט קיין שמעקענדיגע בלומען, קיין זינגענ-
דיגע וואָלד, נישט גאָט'ס הימעל, נישט זיינע שטערען, נישט
גאָט אליין! —

נישט אין זייער אלע שמעקט די גבורה; אין שטריימעל
שמעקט זי! נישט אין פאנגאָנעס, נישט אין שליפעס, נישט אין
טויזענד מאָל שענערע חנה'לעך, נאָר אלץ אין שטריימעל. אין
דעם שטריימעל, וואָס איך „בערייט קאָלכאָס“ מאַך.
און דאָס נאָר דערהאלט מיך ביים נאָרישען לעבען פון
קארטאָפעל.

הורמוז און אַהרימון .

לויט דעם פערסישען גלויבען, עקזעסטירען צוויי געטער: איינער הורמוז (להבדיל אונזער יצר טוב) אגומער גאָט, האָטש צו אַ וואונד צוצולענען. ער באַשאַפט נאָר—ליכט, באַרעמהער—ציגקייט, פערשטאנד און נאָך אנדערע גוטע זאַכען צום מענש-ליכען געברויך.

דער צווייטער—אַהרימון (אונזער יצר הרע נישט אויסגע-רעדט זאָל עס זיין!), אַ שלעכטער גאָט, וואָס האָט לייעב פינ-סטערניש, ווי אַ מיליאָרן אָדער אַ פֿלעדער-מויז, איין אכזר ווי אַ מאַרקוואַמאָדאָ און אַ גוטער פריינד פון נאַרראָנים, וואָס טאַנצען אויף הינטער-פּיסלעך. מיט איין וואָרט—פאַר אזאַ גאָט, זאָל גאָט שומר ומציל זיין.

איהר פערשטעהט אַליין, אז ווען נישט אַהרימון, וואָלט די וועלט געוועזען אַ גן-עדן: מענשען וואָלטען געלעבט, ווי ברירער פון איין צווילינג, און אפילו מאַן און ווייב וואָלטען זיך קיינ-מאָל קיין שלעכטס נישט געוואונשען; מענשען וואָלטען אַרומגע-לאָפען אין די נאַסען און געזוכט, נישט קיין געשעפטען נישט קיין שווינדל צו מאַכען, נאָר טאַקי מצות און מעשים טובים. מען וואָלט גערופען: „ווער איז נאַקעט, וועל'מיר איהם קליידען; ווער איז הונגעריג, וועל'מיר איהם שפּייען; ווער האָט דורשט—וואַסער, וויין, קאַניאַק... וואָס איינער וויל! גאַנצע פעסער ברמל!

אויפ'ן היידעלבערגער ביער-פאַס, וואָלט געשטאַנען אויפ-געשריבען „בל דכפין ייתי ויכול“, פונקט, להבדיל, ווי אין אונ-זער הגדה.

און די ווייבער וואָלטען נישט געטרָאָגען אויף די קעפּ
 קיין פּליגעל פון עקסטראַ דערויף געשאַסענע פייגעל! עס וואָלט
 גאָר געוועזען אַ פּראַגע, צו מען מעג שמיסען— אין באַד!
 און פּערקעהרט, וואָלט געוועזען נאָר איין אַהרימון,
 וואָלט די וועלט געוועזען אַ גיהנם, וואָס וואָס וואָלט אַרומגע-
 שוואַמען ווי אַ שיף אויף אַ ים פון מענשען-בלוט און וואָלט פּער-
 שפּרייט אַ ריח פון געברענט, געבראַטען און גערויכט מענשען-
 פלייש אין אַלע זעבען הימלען.

און אויב די וועלט איז נישט קיין גן עדן און נישט קיין
 גיהנם, אויב פון צייט צו צייט לעשען זיך אויס די אויטאָדא-
 פעען, עס פּערשטומט דער קלאַנג פון קייטען און די אַראַמא-
 טען ברילען נישט אָהן אויפהער; אויב נישט אַלע וועג-ווייער
 אויף די טראַקטען זענען תּליות, און עס מאַכט זיך אַמאָל איין
 אסיפה אין האַאָג, וואו מען רעדט וועגען שלום; אויב עס עק-
 זעסטירט אין איין צייט תּפּיסות און שפּיטעלער, חברות פון
 צער בעלי חיים און אַנטיסעמיטען, וועלט-קאָנגרעסען און שאַווי-
 נים; אויב די בורען שיקען איבער די ענגלענדער אַ גראַטולאַצ-
 יאָן צום נייעם יאָהר מיט אַ פּורדינג (אַמין ענגלישער קוגעל) אין
 אַ קאַרטעטש, — איז עס דעריבער, ווייל הורמוז און אַהרימון עק-
 זעסטירען ביידע אין איין צייט, און איינער קליצעט דעם צוויי-
 טען דאָס וואָסער און שפּייט איהם אין דער קאַשע אַריין,

דאָס אַלץ ווייס איך, נישט אַזוי פון אַלטע פּערסישע ביי-
 כּער אין פּערשיעדענע איבערזעצונגען, ווי פון מיינס אַ בעקאַני-
 טענס מויל, פון איין אַלטען פּערסער, וואָס וואָהנט ווי-זא-ווי אין
 איין הויז מיט מיר; מיט וועלכען איך האָב צופּעליג זיך בעקענט
 און מיר האַלטען זיך פון דעמאָלט אָן צוזאַמען, ווי צוויי לאַנג-
 נעזיגע וואָס קענען גלייך נישט ליידען, ווי הינד בילען... און
 מיר פּלוידערן גאַנץ אָפּט...

ווען איך טרעף מיך מיט'ן פּערס, בעגריסען מיר זיך
 גאַנץ הערצליך.

— וואָס מאַכט אייער אַלטער? פּרעגט ער מיט אַ
 שמייכלעל און איך ענטפּער מיט אַראַבגעלאָזטע אויגען:

— דערווייל, שטייל! און הורמוז וואָס מאַכט?
— ער וועט אויספיהרען! — איז זיכער דער פּערס, —
ער מוז אויספיהרען! און דער אַלטער אָפּטימיסט שנייצט זיך
הויך און מיט אַ זיכערקייט די נאָז, און ווישט זיך איבער דאָס
גאַנצע פנים מיט אַ רויט פּולאַרען טיך, וואָס וואָלט גענוג
געוועזען הורמוזען פאַר אַ פּאַהן.
איינמאָל דאָך איז ער נישט זיכער געוועזען.

— ווער ווייס, — זאָגט ער, — ווער ווייס! אַחריוון איז
חיסרע, זעהר חיסרע! פיפּיג, ווי עס קען נאָר זיין!... כל
זמן אַחריוון האָט געפיהרט איין אָפּענעם קריעג מיט הור-
מוזען, בין איך זיכער געוועזען, אז עס מוז קומען אַמאָל
הורמוזעס עביג-לאַנגער טאָג, נאָך וועלכען עס וועט קיין
נאַכט שוין מעהר נישט זיין! איך האָב אָבער בעמערקט — — —
— וואָס האָסטו די בעמערקט?

מיר זעצען זיך אויף אַ באַנק, (עס איז זומער און אין אַ
נאַרטען געוועזען) אין דער אַלטער פּערס זיפּט.

— איך האָב בעמערקט, — זאָגט ער — אז אַחריוון
האָט זיין טאַקטיק פּערטוישט און איז ווירקליך שוין געפעהרליך
געוואָרען... ער שווינדעלט! ער פּערשטעלט זיך! ער מאַכט
זיך פאַר הורמוזען אונטערטהעניג, האָניג גיסט זיך איהם
פון מויל, און נארט איהם אָב פון קאַפּ ביז פיס... הורמוז,
דער גוטער, לאָזט זיך גענאַרען...
— איז עס מעגליך?

— הער, — מאַכט דער פּערס, — איך וועל דיר אַ פּאַר
ביישפיעלען געבען פון זיין טאַקטיק:

אָט, למשל, פּערצייטענס, אז הורמוז האָט געוואָלט
דער וועלט אַ גרויס פּערגניגען מאַכען, איין איבערראַשונג, און
בעשאַפּען אַ זעלמען-שעהנע פּרוי, פּלעגט קומען אַחריוון
און, להכעיס, אָגריהרען זי מיט דער אומריינער האַנד ביי'ם
שטערן, ביי אַ באַק, און גענוג: — דער שענהייט וואַקסט
שוין דערפון אַרויס אַ האָרן, אַ קרעץ... נאָר וואָס העלפט עס
איהם? הורמוז דערזעהט עס באַלד, שיקט אַ שמראַהל פון זיין

פאר קליין אין גרויס.

גענאָד, דער האָרן פאלט אַראָב, דער קרעץ פּערהיילט זיך,
און די שעהנהייט ווערט נאָך שענער, נאָך ערהאַבענער... היינט
טהוט ער אַנדערש: ער טהוט, גלייך ער איז צופריעדען און
גליקליך מיט אלעס, וואָס הורמוז טהוט!

ער האַפט אויף זיך אַ פּראַק און אַ צילענדער, בעווייזט זיך פאַר
דער פּרוי און זאָגט מיט אַ זיסען שמייכל: מאַדאַם (אָדער פּרייליין)!
איך גראַטולירע זיך מיט מיין הערר הורמוז עס גענאָד! איהר
זייט עס ווערטה... די גאַנצע שטערבליכע וועלט דאַרף קניען
פאַר אייער אונשטערבליכער שעהנקייט!

און שוין! פון דער שעהנהייט ווערט אַ קאָקעטע, אַ קאַלסע
הערץ-פּרעסעריין...

הורמוז, למשל, האַפט זיך אַמאָל אויף און דערועהט,
זוי איין אָרעמאַן אַרבייט שווער און האָט קיין פּרנסה נישט. אַ
גוט האָרן האָט ער, נעלד זיין אוצר פּעהלט נישט, האַפט
ער עמליכע קאָפּיקעס אין אַ זעקעל און וואַרפט אַראָב דעם
אָרעמאַן...

פרייער פלעגט אַ חריוון שיקען גולנים אָדער גנבים,
אָדער אַ שרפה, וועקעצונעהמען דעם גוטען גאָט'ס מַתנה ביים
אָרעמאַן. עס האָט אָבער נישט געוירקט: הורמוז הויבט אָן
געבען און געבען, און וויל ער, שטעלט ער גאָר דאָס מול ביים
אָרעמאַנס טהיר, און דער ווערט רייך און גליקליך!

היינט טהוט אַ חריוון אַנדערש.

הורמוז האָט געגעבען איין אָרעמאַן עמליכע קאָפּיקעס,
זעהר גוט! ער קריעגט זיך נישט מיט'ן עלטערן ברודער! פּער-
קעהרט, ער לערנט זיך גאָך אָב פון איהם, ער וויל אויך אַ
גוטער ווערען! און ער וואַרפט צו דעם אָרעמאַן נאָך אַ פּעקעל —
און סאַמע גאָלדענע רענדלעך!

פון אָרעמאַן ווערט אַ גביר, דער זאָק מיט גאָרד וואַקסט,
און, וואָס מעהר ער וואַקסט, מעהר מאַנגעט ווערט ער, מעהר
ציהט ער צו זיך צו! און דער געמאַכטער גביר צווישען סאַמע
אָרעמע לייט, קען נישט זיין גליקליך! ער קען אפילו נישט

י. ג. פּרָך

רוהיג שלאָפּען... די אָרעמע לייט אַרום שלאָפּען אַורדאי
נישט!...

הורמוז וויל עמיצען געבען אַ גוטע זאך, למשל — גבורה,
א האַרץ פון אַ לייב! — אַווינער קומט צו ניין יעדעס פּאָלק,
יערער צייט!

פּערצייטענס פּלעגט אַ חריומן וועלען אַווינעם אומברענגען,
קוילען — פּלעגט ער איהם אָנשיקען גאַנצע מחנות מיט רוחות
אין שדים, זיי זאָלען איהם האַפּען און עס זאָל פון איהם קיין
זיך נישט בלייבען. נאָר הורמוז פּלעגט נישט לאָזען: געגען
די מחנות פון שדים און רוחות שיקט ער מחנות מלאכים, זיי
פּעריאָגען די שדים מיט די רוחות צוריק אין גיהנם אַריין
און דער העלד בלייבט העלד...

היינט כיהרט זיך אַ חריומן אַנדערש —
הורמוז גיט גבורה, אַחריומן דערלעגט נאָך אַביסעל
און פון אונזער בעשענקמען פון הורמוז ווערט אין אַוואַנטורניק,
אַפּראַדאָם, וויל עס שפּאַרט איהם די קראַפט, דער איבערשפּאַנ-
טער כח, און אויפ'ן אָרט פון נוצען, ברענגט ער דעם גרעס-
טען שאָדען!...

די וון געהט אונטער און דאָס איז די העכסטע צייט
אַהיים צו געהן פאַר'ן פּערס. ער געזעגענט זיך:

— נאָך דאָס — זאָגט ער, אויפּטעהענדיג, — וויל איך
זיך זאָגען: אַ מענש דאַרף עסען, הנאה האָבען פון עסען, בע-
שאַפט איהם הורמוז אַדאַרם — אַ קישקע; מען דאַרף זי
נעטהיג האָבען, אָהן איהר איז נישט צו לעבען! וואָס טהוט
אַחריומן? ער וועט דאָך ביי אַ מענש די קישקע נישט
אויסשניידען — גיט ער צו אַ בלינדע קישקע, נאָך אַ שטי-
קע! און דאָס שטיקעל איז שוין אַ געפּעהרליכע זאך, דערפון
קיענקט מען שוין!

.....

דער פּערס איז אַוועקגעגאַנגען, און איך האָב געקלערט:
צי איז ער נישט גערעכט?

הורמוז, אָדער דער יצר טוב, ניט אינו אריין אַ נע-
 פיהל צו ליעבען אונזערע נאָהנטע, אונזער פאָלק, אונזער אָרעם
 פאָלק, פאָר וועלכען מיר ווילען אַרבייטען און אָפּפערן זיך; וואָס
 טהומ אַ חריון אָדער דער יצר הרע? ער דערלעגט נאָך אַ
 ביסעל געפיהל, עס ווערט פון נאַציאָנאַליזם — שאַוויניזם, פון
 דייכען געפיהל איין עקעלהאפטער שאַרלאַטאַנען-פאַנאַטיזם, וואָס
 וואַרעמט נישט און לייכט נישט, נאָר ברענגט אין דער פינסטער
 און קען אונז אַליין פערברענען! ...
 איין אָרעם פערזאָנלעכער געוונד'ניק זוכט זיך אַ דאָך
 איבער'ן קאָפּ, אַרויזג שטיקעל אָרט, וואו זיך אנדער צו לעגען,
 וואו די ביינער אויסצורוהען, אום אויפצושטעהן מיט אַלע
 גלייך, צו דער נייער אַרבייט, — אַלע פאר אַלע! ... דעם
 געדאַנק האָט איהם איינגעפלעסט הורמוז... וואָס טהומ
 אַ חריון? ער מאכט פון דאָך, פון רוהע-בעט, איין עביגען,
 הויכען צוועק, אַ אידעאל און מיר...
 מיר האָבען זיך צוריקגערוקט אויף אַ הונדערט און
 צוואַנציג יאָהר!
 און עס איז ווירקליך אַ שאָד די צייט!

דער ופּונח.

איז קראַשינסקיס נאָרמען. צוויי יונגע לייט. ביידע דערען
יודיש. נאָר איינער ליטוויש — דער צווייטער פּויליש-יודיש.
דער ערשטער פרעגט, דער צווייטער ענטפערט.

— נו, איהר זייט נאָר אלץ נישט קיין ציוניסט?

— ניין.

— אַנטי?

— חלילה, פאַר וואָס אַנטי? מורא האָבען פאַר דער

נאַצעטא פאַרסקאַ?

— וואָס דען?

— איך ווייס צו וועניג!

— דהיינו?

— אָט... איך פלעג אַמאָל ערנסט דאוונען... און דאָס

דאוונען איז — ירושלים און ירושלים! ארץ ישראל און
ארץ ישראל!

ווייס איך אָבער נישט, צי האָט מען ירושלים און ארץ
ישראל דעריבער נישט פּערגעסען ווייל מען דאווענט אזוי
פיער; צי מען האָט נאָר דעריבער נישט אויפגעהערט צו
דאוונען — ווייל מען קען אָן ירושלים אין ארץ ישראל
נישט פּערגעסען?

אין חדר פלעג איך לערנען: „ארץ זבת חלב ודבש“ —
אַ לאַנד — האָט מיר דער מלמד געמיינט — וואָס פּרויסט מיט האַניג
און מיט מילך — האַניג און מילך האָט אַ קינד ליעב דאָס לעבען! ווייס

איך? אפשר האָב איך מיך דעריבער דעפרעהט, אז איך האָב געהערט פון חבת ציון?

איך געדענק מיך גאנץ גוט יונגעל-ווייז... די שפעטערע צייטן בעמיה איך מיך צו פערנעסען... קיין גרויסע האָפנונגען אויף שפעטער האָט מען אויך נישט... און, אז עס ווערט נישט גוט אויפ'ן האַרץ, אַנמלויפט די נשמה צו די קינדער-יאָהרען, ווי אַ טויב אין טויבענשלאַג אַרײַן... אייַ ווייס נישט, אויב אַלע טהוען אזוי, איך טהו עס, און עס העלפט אַמאָל און פערטרייבט די מרה-שחורה... געדענק איך, ווי אַלע מייע חברים פלעגען מיט שמחה ושטון נאַכליפּען דער פּאַלקאָוואַיַ מוזיק. בכלל דעם מיליטער. אין וואַרשוי זעהט מען עס זעלטענער, איז עס מעהר אינטערעסאַנט — קינדער לויפּען... מען קען זיך נישט זאַט אַנקוקען, ווי עס בליצט דורך די „שטיקעס“ פון די ביקסען; זאַט אָנהערען די שטאַרקע, פעכטע מעשענע קולות, וואָס געהען ווי איינגעהמען אַ וועלט. איך איינער, געדענק איך, פלעג מיך נישט פרעהען. עס האָט זיך מיר געדאַכט, אז ווען עמיץ בעפאַלט מיך, מיין טאַטע-מאַמע, מייע ברודער און שוועסטער, וועט דאָס חיל נישט זעהן, נישט הערען, און ווייטער מאַרשירען, און ווייטער שפיעלען, און ווייטער געהן איינגעמען די וועלט... און דערביי פלעגען מיר זיך צו בעווייזען טרעהרען אין די אויגען... פשוט פאַר קנאה: וואו איז מיין מיליטער, מיין מוזיק? אז יענער האָט...

איך פלעג, מיט פערמאַכטע אויגען און אַ צורודערטער נשמה, אויסהערען מעשיות פון משיח'ס צייטען. דער „רבי“ אין חדר פלעגט דערזעהלען, די באַבע אין דער היים, צו אין בית-המדרש — עלטערע יונגעלעך. ווי ליעב האָב איך געהאַט דעם „מלך המשיח“! מיט אַלעם גוטען און טייערן האָב איך איהם בעקליידט און בעהאַנגען! ביי אַ רייכער מיהמען (וי אזו שוין אויפ'ן עולם-האמת) האָב איך אַבגעריכען די פעריל פון האַלו. ביים גענעראַל, וואָס האָט געוואָהנט געגענאיבער — די ווייסע פּעדערן פון איבער'ן קאַסכע... ביים כהן-גדול — דעם חישן ואפוד צוגענומען! איך ווייס? נאַקעט און באַרוועט וואָלט איך אַ וועלט

י. ל. פר

געלאָזט! אָבער נישט שטענדיג. מהייל מאָל האָט מיך מער
גענומן משיח בן יוסף, וואָס דארף אומקומען, גע'הרג'ט
ווערען... און איך האָב אויפגעהויבען די אויגען צום הימל:
פאר וואָס? פאר ווען? און נאָך וואָס זאָל איינפאלען די
אייזערנע בריק? און איך פלעג טראַכטען: ביי יציאת מצרים
האָט ער די מלאכים נישט געלאָזט זינגען: מעשי ידי — זאָגט
ער — טובעים בים... און לעתיד לבא... אזוי אָהן רחמנות?
וואָס זענען זיי ערגער פאר די מצרים?
— קינדער-געדאנקען!

— עדהליכער ווי מענטשן-געדאנקען, און אמת'ער אויך!
דאָס זענען די גאלדענע פערים, פון וועלכע עס שטימט זיך
ערשט אויס אַ נשמה פון אַ מענטש, אַ פרישע ריינע נשמה...
נאָך געדענק איך: אין דער מערת המכפלה, געקויפט
ביי די בני חת, וואָס האָבען מיט גוטע ריידעלעך אויסגעשוויגן
דעלט ארבע מאות שקל כסף... אין דער מערת המכפלה זיצט
אברהם אבינו, אָנגעלעהנט מיט'ן קאָפּ אויף דער מוטער שרה'ס
שוים... די הגדה דערצעהלט אזוי... און איך זעה בחוש, ווי
די מוטער שרה, מיט אַ קעפעל ווי ביי'ן אַ ציטער-גאָדעל, זיצט און
פיהרט מיט לאַנגע, נאָר דינע און דורכזיכטיגע פינגער, צווישען
אברהם אבינו'ס זילבערנע לאַקען... אזוי זיצען זיי און ביידע
האָבען פערמאכטע אויגען, און עפענען די אויגען וועלען זיי
ערשט ביים שופר של משיח, ווען די מערקישע וואַרטע וועט
פערשטיינערט ווערען פאר שרעק...

און עס פלעגט מיך ציהען צו דער מערת המכפלה... צום
זיידען, צו דער באַבען...
נאָר אויך נישט שטענדיג!

מהייל מאָל פלעגט מיך וואונדערן: פאר וואָס טראַגט עס
אברהם אבינו דאָר אַ חוץ באַרד און פאות?
מהייל מאָל פלעג איך גאָר זיין פון הַגֵּר'ס צד, און וועלען
דער מוטער שרה'ן אָבטהון אַ שפיצעל! און איך פאַנטאַזיר הייך
צווישען די חברים: איך וועל מיך אויסלערנען מערקיש,
אַנטלויפען קיין ארץ ישראל, שטעלען מיך דאָרט פאר

פאר קליין און גרויס.

א זעלנער, אונ אז עס וועט מיר אַנקומען צו שטעהן אויף דער וואכט פאַר דער מערת המכפלה, וועל איך ביי נאַכט, אז קיינער וועט נישט זעהן, שמילערהייט אַוועקשטעלען דעם ביקס, אַריינחאפּען זיך אין דער הייל, אויף די נעגל צוגעהן און געבען דער מוטער שרה אין נעזעל אַריין — — — נאָר אַרויסוואַגען: „א שניעל“, האָב איך די העזה נישט געהאַט.

— בעסער אַ שמעק טאַכאַק! האָט דאָך עמיץ אונטערגעחאַפּט...

— קונדסים!

— גוטע צייטען געווען!... און וואָס נאָך האָב איך געוואוסט פון ארץ ישראל?

צו כותל מערבי, האָב איך געהערט, קומט מען צוזאַמען מאַרבע פנות העולם וויינען, די וואַנד איז גליטשיג פון טרעהרען...

און איך האָב געגלומט צו דער כותל מערבי... דאָרט אַ טשעה-באב! צווישען איין עולם מאַרבע פנות העולם ווצרעפן בערעלעך!

מהייל מאָל איז מיר בעסער געפעלען די אילומינאַציע אויף ר' שמעון בן יוחאי'ס קבר! ווייבער ווצרעפן פון די אַקסעל אַראָב די מהייערסטע פערשיעדענפאַרביגע מערקישע שאַלען, טונקען איין אין פעסער שמן-זית און צינדען אָן! — — אַ היץ אַזוי הברלות, ליכט און קאָליערטע פאַפירענע לאַמטערן! אַה!

נאָך. ביי אונז אויפ'ן הויף — מיר האָבען דעמאָלט אויף דער פראַנצישקאַנער גאַס געוואָהנט — האָט געוואָהנט אויך אַ שוואַם, אברהם מאַנים האָט ער געהויסען, אַ שם-דבר איז ער געווען דער אברהם מאַנים. ווען ער פלעגט מיך טרעפּען, פלעגט ער מיך קנייפּען אין בעקעל; איך בין אַ שטיקעל עלוי געווען און ער — איין אַלטער מתמיד! דעם נאָמען אברהם מאַנים, געדענק איך. נאָר פאַרשטעלען קען איך מיר איהם שוין נישט. פערמאָך איך די אויגען, זעה איך נישט מעהר, ווי אַ ווייסע, לאַנגע, זעהר

לאננע באָרד; זי איז געווען די לענגסטע אויף דער פראַנצישקאָנער גאַס, די לענגסטע אין גרויסען מנין. טהייל מאָל זעה איך נאָך אַ רויטען האַלז-אויך-נאַקען פון הינטען, מיט אַשטיק בעוואַקסען האַרץ פון פּאַרנט — ער איינער פלעגט נאָך טראָגען אין אַפען העמד מיט נאָכגעלאָזטע בענדלעך... מעהר זעה איך שוין נישט... אָט דער אברהם מאַנים איז מיט דער צייט שוואַך געוואָרען אויף די אויגען, אַוועקגעלעגט דעם חלף און געקליבען זיך קיין ארץ ישראל —

אין מנין איז געווען אַרעש. לומדים האָבען געקלערט, צי מען מען אויסמיינדען משיח, מען האָט אויפגעמישט הינדערטער גמרות און ספרים, אַהין און אַהער, — מען האָט זיך צושוויצט, צוזאָמפערט... נאָר אַזוינע ופוחים פלעגען זיין וועגען איין על חטא ביום כפור שחל לחיות בשבת, און פלעגען אַזוי לאַנג דויערן, ביז איין אַלטער מנין-יוד האָט זיך אויפגעשטעלט און פאַרן עילם ערות געזאָגט, ווי אַזוי מען האָט זיך נוהג געווען פאַר-יאַהרען! און אַזוי איז געבליבען דאָ אויך! דער מנהג איז, אַז ווער עס וויל פערשפּאַרען גלגול מחילות, פּאָהרט קיין ארץ ישראל...

צווישען אונז יונגלעך איז אויך געווען איין אַנדער מין זכוח... מען האָט זיך אָנגעשמעקט מיט השכלה... איינער פון מיינע חברים האָט געלאַכט: „וואו מען מעג ווערען יעדנעראַל דאָרט איז ארץ ישראל“ — יאָ! איהם פלעגט זיך שטענדיג חלומ'ען אַרײַטפערד מיט עפּאָלעמען!

און אין דער היים ביים וואַרעמעס האָט מען געקלערט: ווי אַזוי וועט אברהם מאַנים, דער אַלטער בטלן, מיט די האַלב בלינדע אויגען, טרעפען קיין ארץ ישראל? די מאַמע פרעגט: זוי אַרום פּאָהרט מען קיין ארץ ישראל... דער מאַמע זאָגט: מן הסתם איבער קאָנסטאַנטינאָפּאָל... און וואו ליגענט קאָנסטאַנטינאָפּאָל? ווייט, ווייט! און מען האָט געשפּינען אַ מאַרנע געאָגראַפיע איבער טהאַל און בערג, נאָר די אַלטע מירל האָט זי איבערגעריסען. די אַלטע מירל איז געווען אונזער דינענסט און האָט געזאָגט, אַרײַנברענגענדיג דאָס ציבעלע-פלייש, אַז

אויפ'ן הויף זאגט מען אויף זיכער, אז „ראַני“ די אברהם-מאניס'כע פאָהרט מיט... „ראַני“ וועט טרעפּען, זאָגט די מאַמע. אַלע זענען מודה, אז „ראַני“ וועט אויפ'ן פּויער נישט פּערברענט ווערען!

דעם נאָמען „ראַני“ גערענק איך דורך אברהם-מאניסעס אַ גלייך ווערטעל. אז ער פלעגט פון שחמ-הויז אהיים קומען שפּעט, פלעגט ער אָנקלאַפּען: קומי דוגי בלילה!

און ליעב האָט זיך דאָס אַלמע פאָר פאָלק געהאַט. נאָך ווי ליעב!

אברהם-מאניס איז אינווער בעל-תקיעה געווען —

און דאָס אָנטהון פלענען זי, אַ פנים, האַלטען אויף איין בענקעל... און איינמאָל ראש השנה איז אברהם מאניס געקומען צו די תקיעות אין ראַניס אַ העמד במקום אַ קיטעל! און האָט נאָך געשמייכעלט: „נישט-קשה אַזאַ מעות, ראַני איז אַ צדקת!“ נאָר פאָרשטעלען ראַני'ן קען איך מיר אויך נישט; איך גערענק נאָר: אַ קליינע, אַ פרעהליכע, אַ דורכזיכטיג פאַפיר'ן נעזעל מיט אַ קול פון אַ פּויגעלע. נאָר „ראַני איז אַ לייט, מיט איהר וועט ער זיך שוין דורכשלאָגען!“

גענען וואָס דערצעהל איך עס?

יאָ... ראַני איז צוריק געקומען פון קאָנסטאַנטינאָפּאָל...

זי איז קראַנק געוואָרען פאָר בענקעניש און פּרוּצום פחד בעקומען פאַר'ן ים... אברהם מאניס איז ווייטער געפאָהרען... ראַני האָט איהם פּערלאָזט!

אז זי האָט צוריקצוועגט דערזעהן די ווייקסעל, האָט זי געוויינט פאר פרייד! אין גאָס האָט זי ממש געטאַנצט — דערנאָך איז זי געלאָפּען אויפ'ן בית-עולם אַרויס און געפאַטשט אין די הענטלעך: מיינע ליעבע קברים, מיינע שטייערע קברים!.. און עליה השלום, דער באבען מיינע, האָט זי מיט גרויס נחת און מיט טרעהרען און די אויגען דערצעהלט, אז, געלויבט איז זיין ליעבער נאָמען. וואָס זי האָט זוכה געווען מיט איהרע אייגענע.

י. ל. פרץ

הענר אָנצוריהרען די שיף, וואָס איז אַוועקגעשוואַמען גלייך יין ארץ ישראל...

זי האָט אָנגעריהרט די וואַנד פון שיף אין די האַנד געקושט, ווי ביי אַ מזוזה!
— ווייבערישע זאכען!

— ניין, דו ביסט צו טרוקען, דו פערשמעהסט עס נישט:
אַ ווייבערישע צי אַ מענישע, נאָר אַ האַלבע נשמה דאָ.
אַ האַלבע דאָרטען...

— מען רעדט דאָך אָבער נישט פון אַלטע יודען אין יודענעס, וואָס אַנטלויפען פאַר גלגול מחילות... נישט פון שטאַרבען, פון לעבען רעדט מען!

— איך ווייס? דאָס איז געווען גירסא דינקותא... חדר-זאכען... און היינט וואָס ווייס איך? וואָס גיבען מיר די „בלעטער“?

איך לעז, וואָס עס לאָזט זיך לעזען... איך אַליין אויף פאָליטיק פערשמעה מיך נישט... נאָר אַזוי, וואָס הערט זיך דאָרט?

איינער זאָגט: יק"א און דאָטשילד הרגענען די קאָלאָניעס מיט וויערע שווערע פליגעל, וואָס זיי האָבען איבער זיי פערשפרייט... דאָס אפוטרופסות איז סם המות! עס וואַלט שוין לאַנג דאָרט פתים ורעמסס— טפו! ווי דאָס גלות האָט זיך איינגעגעסען, איך מײן „איש תחת נפרו“ געווען, און ווי ווייטער שטעהט... קומט אַ צווייטער און זאָגט: ניין, דער חסרון איז, וואָס מען וויל איבער נאכט מאַכען פון אַ סוחר אַ פויער... אומגעלערנט מאַכען... איין אַגראָנאָם-שוהלע דאָרף מען. עפענט איין אַגראָנאָם-שוהלע וועט זיין ששון ושמה... קומט דערנאָך אַ דריטער, אַ כתוב השלישי און זאָגט: וואָס ווילט איהר? פּוּנְגֶל-מילך? עס געהט על צד היותר טוב! אַ מחיה! און באַתוּ הרגע, ווי איך לייען עס, קומט אַרײַן איין אַרעמאַן... ווער ביסט דו? אַ געוועזענער קאָלאָניסט אין אויץ ישראל...

58 אר קלין און גרויס.

ער האט דעם „הלב ודבש“, אפנים, נישט פערדייעט!
זיי שווינגען א וויילע, און דער ליטוויש-רעדער זאגט:
— עס האט זיך געמאכט א נייע חברה צו שטודירען, אויס-
צופאָרשען ארץ ישראל...
— בא! וואָלט געווען איין עסק... קלאָרע דבורים!...
דען נאָך אמאָל דאָס זעלבע: אויף פאָליטיק פֿערשטעה אידן
מיד, נישט... אַדיע!
— אַדיע!

שְׂמַאי רֵאמָמָאן.

איהר קענט ש מאי ראטמאן? געוויס!
נעכטען, שטעלט איך פאָר, טרעף איך איהם אין גאס.
— ש מאי! רוף איך, ער הערט נישט. איך מאָף מיט
דער האַנד, ער זעהט נישט! ווי אַ גולם שמעהט ער. מיט
אַפענע, שטאַרע אויגען; איך האַפ איהם אָן ביים אַקסעל:
— נאָט איז מיט דיר, ש מאי!
ער האַפט זיך אויף, ווי פון שלאָף.
— אַ נייע אידעע! שמיכעלט ער.
אַ וואונדערליכע זאך די נייע אידעען! ווי דאָס ווערט

נעבאַרען!

אַ מענטש, ווי אַלע מענשען: אַ פעריאָנטער, וואָס דאַרף,
און גאַנץ אָפּט, אַלערליי געדרער — פרנסה-געלד, דירה-געלד,
מלמד- און לעהרער-געלד, חוץ אנדערע געלדער, — אזא מענטש
פאַלט פלוצים אַוועק אין מיטען גאָס — אַ גולם! איין אָפען-מויל,
אַפענע אויערן — און ער הערט נישט, ער זעהט נישט און פיהלט
נישט!

וואָס איז? עפּים אין מוח, אין אַ פינסטער בעהאַלטען
ווינקעלע, שפינט זיך און וועבט זיך אַ נייע אידעע.

און זי וועבט זיך און שפינט זיך אָהן זיין ווילען, אָהן זיין
וויסען, און, מעהרסטענמהיילס, נישט פאַר זיין טובה וועגען...
איך קען אַ סך, אַ סך מענשען, וואָס אידעען האָבען זי
איבערגעפיהרט...

ר אובן האָט געקלערט און געקלערט ביו ער איז געװ
פאלען אויף אַ נייער המצאה, און איז אַרײן מיט אייגען און
פרעמד-געלד...

ש מען האָט זיך איינמאָל פערטראַכט — פערטראַכטערהייט
האָט ער זיך עפּים אַרויסגעחאַפּט, און פון דעמאָלט אָן, יאָגט
מען איהם און מען פּלאָגט איהם פון אַלע זייטען, מען וואַרפט
איהם נאָך שטיינער אין גאַס...

לוי איז גאָר אַראָב פון זינען, און ווען נישט דאָס ווייב
זינס, וואָס לאַזט פון איהם קיין אויג נישט אַראָב, וואָלט ער
שוין לאַנג געהאַנגען ערניץ אויף אַ בירדעם.

יהודה, האָטש קיינער משעפּעט איהם נישט, לויפט,
זייט ער איז געפאלען אויף עפּים אַ וואונדערליכע אירעע, אַרום
ווי משונע אין די גאַסען, און שרייט „געוואַלד!“...

און זבולאָן, דעם מוזט איהר אויך קענען, זייט ער איז
אויפֿן קאַפּ געפאלען, נעפעלט איהם נישט דאָס ווייב, קען ער
נישט זיינע אייגענע קינדער, עסט ער נישט און טרינקט נישט,
און געהט קריעה-בליעה — און וואָס וויל ער? געהט פרעגט
איהם!

און פון דעסטוועגען, האָב איך אַ שרעקליכען חשק צו
נייע אידעען! ווער ווייס? צווישען איבערגעדראַשען שמרוי קען
זיך דאָך אַ מאָל געפינען אַ קערנדעל ווייץ, און צווישען מיליאַר-
דען נייע אידעען, קען זיך דאָך געפינען איין אמת'ע אירעע.
און געפינט זי זיך, ווער קען איבעררעכענען דעם שאַדען,
אַדער דאָס גוטס, וואָס אַ נייע אירעע קען ברענגען מיט זיך?

עס קען זיין אַ בליץ, וואָס וועט אויף אַרט און שטעל
פערשווינדען... עמליכע שאַק בלינדע היהנער וועלען גאָר נישט
וויסען פון איהם און לייקענען שטיין און ביין, און עס קען זיין
אַ דונער! און אַ דונער איז שוין נישט קיין קלייניגקייט; ער קען
אַריינשלאָגען אין זאמר פון סטעפּ און אויסדרעהען גאָר אַ גלע-
זערן רעהרעל, אַרײן אין ים און אויסגעהן ווי אַ ליכט; ער קען
אַבער אויך אַרײן-שלאָגען אין אַ הויז, און אָנמאַכען — גאַט ווייס

וואָס פאַר אַ שרפה... איידער עס קומט די פּאָזשארנע קאָמאָדע,
קאָן פון אַ שטאַדט נישט בלייבען אַ שמיין אויף אַ שמיין...
נאָט מיין איינציגער! אַ נייע אידעע קען דאָך נאָר ענטפערן
אויף די אַלע ביטערע פראַגען, וואָס פּרעסען אונז אויס דעם
מוח פון די קעפּ; אויף די אַלע רעטענישען, וואָס דרעהען אונז,
ווי די ענגער, אין די געהירן—ווער ווייס!
אין דער, דער שטעהט פאַר מיר און שמייעלט: אַ
נייע אידעע!

איך האָפּ איהם אָן ביי אַ לאַץ:

— זאָג!

— דאָ, אין מיטען גאָס?

איך דאַנק גאָט, וואָס מיר זענען נישט ווייט פון אַ
קאָנדיטאָריי... *

* *

*

נאָך עטליכע שלוק טהיי, ווייס איך שוין אין וואָס עס
געהט.

די וועלט וועט זיך נישט איבערקעהרען, אויך וועט זי
נישט פּערברענט ווערען, עס וועט אַפילו קיין שטורם-ווינד נישט
זיין, וואָס זאָל דעם שטויב פון די גאַסען יאָגען אין די אויגען
טריין... *

שם אי ראַט מאַן וויל נאָר מאַכען אַ נייע חברה!

אייגענמליך— אויך גוט!

— פּערשרייב מיך!

— שוין! וואונדערט ער זיך, דו ווייסט נאָך נישט

וועגען וואָס עס געהט!

— אַלץ איינס! זאָג איך— מיר דאַרפען נייע חברות;

שלעכטע, גוטע, נאַרישע, קלוגע, אַבי חברות, אַבי עס זאָל
נישט זיין טוידט, זאָל זיך רודערן... און אַצונד זאָג וואָס דו
ווילסט!

— איך וויל, — זאגט ער, נרינדען אַ חברה דענקער ז
— דענקער ?
— יא, איינפאך, דענקער...
— נאך וואָס ?
— הער... נאָר, איך מוז האָבען אַ גאַנצע פּאַררעדע.
— נאָך בעסער! פּאַררעדען האָב איך ליעב ווי דאָס
לעבען, וועניגסטענס — מעהר אַלס די ביכער... די פּאַררעדע איז
זעלטענער גענומען...
— דו מאַכסט חזק, בעלידיגט זיך ראַטמאַן.
— און דו האָסט מורא פאַר לצנות ? דו, אַ מענטש פון
נייע אידעען ? דו דאַרפסט דאָך זיין גרייט אויף שטיינער, אויף
פויסטען, אויף פייער און וואַסער...
— דאָס אַלץ — ענטפערט ראַטמאַן, שאַדט נישט! דאָס
זענען, געווענהליך, נאָר די הייווען, אויף וועלכע אידעען וואַקסען
נאָר חזק מאַכען, דאָס שמעכען מיט נאָרלען, דאָס קען אַ מענטש,
האַטט ער איז גרייט צו אויסאַ-דאַ-פען, איבערשרעקען...
— איז נישט, נו! איך שווייג שוין, דערצעהל!
■ און ראַטמאַן דערצעהלט.

בעמערקט האָט ער, ראַטמאַן, אז אַלץ האָבען מיר
ליעב, נאָר נישט צו קלערען.
— ווי הייסט ?
— גאַנץ איינפאך, מיר זענען פּויל, שרעקליך פּויל! אזוי
צו ליעגען אויף דעם פּרישען גראַז און יאָגען די וואַלקען אין
הימעל...
אַדער, — האַק איך איהם איבער, — זיטצען און עסען און
מרינקען.
— עט! מאַכט ראַטמאַן, עסען און מרינקען האָט
מען וואָס אַמאָל וועניגער, מען איז יוצא מיט אַ יהוי רצין. —
גלייך כען וואַלט געגעסען, גלייך מען וואַלט געטרונקען.

נאָר וואָלקען אין די מעל פעהלען נישט, און אלע מעגען קוקען.
ליענען מיר טאָקי און קוקען... טהייל שמודירען מכלומר'שט
אסמראָנאָמיע און צעהלען די שטערן: אַיינס, צוויי, דריי...
ווי ווייט איינער קען!

מאַכט זיך אַ שטורם, שפּרינגען מיר אויף די פּיס, —
דעמאָלט זענען מיר גרייט — צו ענטלויפען!...
וואו אַהין?

וואו דו ווילסט! רעכטס, לינקס, ווייטער אָדער צוריק,
נאָר עמיצער זאָל זיין דער וועג-ווייזער, דער ערשטער לויפער,
דער טריק (באָק)!

מיר קענען געהן, מיר קענען, אפילו מיט די געשוואַלענע
פּיס, לויפּען, אַלץ-איינס וואו אַהין, נאָר צוויי זאַכען: ערשטענס
זאָל זיין אַ טריק, און צווייטענס זאָל ער זיך נישט אָבשטעלען
און נישט פרעגען אינו אַליין: וואו אַהין? קלערען האָבען מיר
פּינדר, טראַכטען איז ס'ס!

אין יעדען אונגליק, אין יעדער שלעכטער צייט, קוקען
מיר זיך אום, צי וועט זיך בעווייזען אזייל, פון פייער צי פון
וואַלקען, נאָר אַ זייל, וואָס זאָל זיך פאַר אינו רוקען און ווייזען
דעם וועג.

קומט אַ משה, לאָזען מיר שטעהן די טעפּ מיט
פּלויש, מיט די ציבעלעס אין מצרים און געהען איהם
נאָך אין מדבר ארזין; אין מיטען וועג ווילען מיר מאַכען איין
אַנדערן ראַש און — צוריק קיין גושן!...

משה פּערווימט זיך אויפ'ן באַרג סיני, אונזערע ווייבער
האַבען ציערונג, — אַהער! וועט זיין אַ גאָרען-קאַלב!
אַ שלוק טהיי און ראַט מאַן רערט ווייטער:

מען זאָגט, אַז צייטען בייטען זיך, נישט וואָהר! דער
אייגענער האַס צום קלערען, צום טראַכטען, צום מישב זיין
מיר זענען פּויל ווי מיר זענען אַמאָל געוועזען.

מיר האָבען ליעב דעם שקר, נישט נאָר דערפאַר, ווייל ער איז אויסגעקעמט, אויסגעשוצט און שמעקט פון פערפומעס, נאָר ווייל ער איז זיכער, און זאָגט אַלץ אויף זיכער, גלייך ער וואָלט דערביי געוועזן. אַ טובח פאַר נאָט? — וואהל, קוילען מיר קעלבער! פאַר'ן מולך — גאָך בעסער! קינדער צום פערברענען פעהלען נישט, — נאָר זאָגט בפירוש, וואָס איז דאָס ווילט, קלערט נישט און הייסט נישט קלערען!

אמת וואָלטען מיר אויך אויסגעהאַלטען, נאַטירליך זאָל ער פריהער זיך אָבשניידען די נעגעל און נישט אויסדראַפען, רעדערניג, די אויגען; זאָל ער נישט אַרומגעהן נאָקט און באַרוועס אין די גאַסען, חבר'ן זיך מיט שניידער- און שוסמער-יונגען... נאָך עפּיס: אין וואָס וואָהנען מיר? אין שטרויענע, הילצערנע און ווען אַפילו שטיינערנע, נאָר אין אַלמע אויסגע-טריקענטע הייזער — זאָל ער נישט אַרומגעהן מיט'ן פלאַקער פייער אין דער בלויער האַנד... אַ קליין-ליכט אין אַ נרויסען לאַמטערן איז זיכערער... קאַריערטע גלעזער — שענער און בעסער! נישט דער אמת איז געפעהרליך! צי די ערד דרעהט זיך אַרום דער זון צי פערקעהרט, איז דעם רב מיט דער רביצין אַלץ איינס, נאָר ווי מען האָט געזאָגט, אזוי זאָל זיין! נאָך וואָס נאָר קלערען אַנדערש? די פראַגען, די רעטענישען, דאָס קאַפּ-ברעכען, דאָס האָט רב און קדוּל פּינד...

— וואָס האָסטו דו זיך געהאַפט אָן רב און קהל?
 — און ווער איז בעסער? יעדער מענטש, אַפילו דער שענסטער און דער בעסטער, לאָזט זיך איבער אַ שטיק אַרײַם אין מוח, אַ שטיק קדשי קדשים; אַהין לאָזט ער קיינעם און זיך אליין נישט צו, דאָרט מאַך מען נישט אַקערן, נישט זייען, נישט ריהרען דעם אַרמען ווילדען דאָרן. וואָס צעוואַקסט זיך, ווי אויף הייזען...

שלעכטע צייטען... ווייבער עמאַנציפירען זיך, און ווילען די אוירינגלעך אויף גאַלדענע קעלבער נישט געבען: די נביאים זענען איינס ביי איינס געשטאַרבען, — דעם פראָפּעטאָר פאַלב געראַטה אין מאָר אויף הונדערט טאַל; מלאכים בעווייזען זיך

נישט; זייט די באַרשט האָט אַרויסגעיאָגט פון שטוב דעם בעזים, האָבען די כשוף-מאכערינס נישט אויף וואָס צו ריימען. גורל-וואַרפען איז אויס מאַדע, עס פאַסט פאַר אַ יונגען באַקפיש צו רייסען בלעטלעך פון בעז: יאָ ליעב, נישט ליעב! אָדער פאַר אַ שילער, ער זאָל דאָס זעלבע טהון אויף די קנעס פון מונדיר, נאָר דאָס זענען ליעבע-זאכען און פאַר יונגע לייט... ערשערע מענשען, און למשל, ביי געזעלשאַפטס-פראַגען, געהט עס שוין נישט! וואָס-זשע טהוט מען? צולעגען קאָפּ גלוסט זיך דאָך נישט, האָבען מיר ערפונדען נייע כשריף, נייע גורלות... כללים הייסט עס, דעוויווען, קלינגענדיגע ווערטער! וואָס איהר ווילט, אבי נישט קלערען! יעדער כּלל, יעדער דעוויו, יעדעס קלינגענדיג וואָרט איז אַ שטיקל מאַנגעט, וואָס ציהט צו נשמות ווי שטייב! דער שטייב פון נשמה'לעך, וואָס האַלטען זיך אָן איין מאַנגעט, איז אַ "רעדעל", אַ חברה, אַ פאַרטיי! אַ גוטע זאך איז דער דעוויו, און ווי נוצליך איז אַ קלינגענדיג וואָרט! מען האָט דיר אויסגעהאַקט אַ שויב, און דאָס געשריי פון הונגעריגע וועלף רייסט זיך דיר אין שטוב אַריין און לאָזט נישט שלאָפען, — חאַפּ איין "איום", אַ קלינגענדיגען "איום" און פערשטעק דאָס לאַך, וועסט דו ווייטער רוהיג שלאָפען! עס איז דיר אַ ווערעמעל מיט אַ קיפערן-פּיסקעל אַריין אין אויער, פון אויער האָט זיך עס אַריינגע'גנב'עט אין די געהירן, און דלובעט, און דלובעט צום משוגע ווערען, חאַפּ אַ דעוויו, און הויב אָן שרייען, למשל:

די וואַכט אַם רהיין, די וואַכט אַם רהיין!
 זינגען איז נאָך בעסער! דו מעגסט אַפּילו קיין דייטש נישט זיין; שריי. זינג — דאָס ווערעמעל וועט איינשלאָפען... האָסט וועניג קאַנווע אין קאָפּ, דיר אויכצושטריקען אַ גאַנצען סיסטעם, — אַ קליינגיקייט! מאַך גרויסע לעכער און פערשטאַפּ זיי מיט דעוויווען, מיט קלינגענדיגע ווערטער און דו ביזט אַ גאַנצער פּילאָזאָף, און דו פערשטעהסט היכעל און ערד, דיין אייגען לעבען — אַודאי!...

— וואָס זשע ווילסט דו?

— איך וויל, — זאָגט ראַט מאַן, — מענשען זאָלען זיך
נישט אויסרייסען די געזונדטע אוינען און אַרײַנזעצן אויף
זייער אָרט קאַלערטע גלעזלעך! מענשען זאָלען זיך נישט פּער-
שמופּען האַרץ און געהירן מיט קלינגענדיגע ווערטער און
ווערטלעך; איך וויל — מענשען זאָלען קלערען!

— און דיין נייע אידעע?

— מײַן נייע אידעע איז מאַקי צו גרינדען אַ חברה אָהן
„אײַמען“, אָהן גלעזלעך... אַ חברה פון מענשען, וואָס זאָלען
זיך נישט שעמען, אַרומצוגעהן אין נאָס מיט פּראַגע-זייכען אויף
די שטערען; וואָס זאָלען נישט איינרעדען, נישט זיך, נישט יענעם,
אַז זיי מווען אַלץ וויסען, אַז זיי ווייסען אַלץ... אַז זיי קענען
היילען קרענק...

— וואָס וועט די חברה טהון?

— קלערען וועט זי, שמודירען, אַלץ וועט זי וועלען

וויסען, אַלץ דערגרונטעווען...

אַ חברה-מאַן, אַז ער הערט אַ קלינגענדיג וואָרט, פּרעגט
ער זיך און יענעם: וואָס בעטייט עס? וואָס זאָגט עס צו? און
זאָגט עס עפּים צו, צי האָט עס אַזויכערע היפּאָטעק, צי מעג
מען דערויף שטערען?

אַ חברה-מאַן, אַז ער הערט אַ שפּרוך, פּרעגט ער זיך
און יענעם: פון וואָס בעשטעהט ער? וואו שטעקט דער כּשוף?
מיט וואָס ציהט ער צו?

אין אויב ער זעהט, אַז עס איז אַ פּערבלענדעניש, אין
אַיינערעדטע זאך, שטעלט ער זיך אָב און בעווייזט רעכטס און
לינקס, אַז עס איז אַ שקר!

ראַט מאַן דערהיצט זיך:

— יעדער חברה-מאַן איז מחויב צו ראַנגלען זיך געגען
יעדען שווינדעל, געגען יעדען חלום, געגען יעדעם פּוסטע וואָרט...

— און אויף דעם אָרט פון חלומות און פּוסטע ווערטער? —
— וועט די חברה געבען נייע אידעען...

מיט איין וואָרט: ראַט טאָן וויל פאַרלעגען אַ פאַבריק פון
נייע אידעען...

דאָס ווייסט איין נאָט!

יערע פאַבריק דאַרף האָבען דוי מאַטעריאַל, — וואו וועט
ער עס נעהמען?

און בשעת איך הער ווינע רייד, דאַכט זיך מיר, אז איך
זעה אַ וואונדערליך-בילד אין דער לופט.

אַ ווילד ברויזענדער ים — אַ שיף איז אין געפאָהר, אין
פאַלע וואָרפט זי צו דער צווייטער; נישט ווייט זענען ריפען
און פעלוען, זי קען זיך לייכט אָנשלאָגען און צערשמעטערט
ווערען; און דער הימעל ווערט וואָס אַ מאָס פינסטערער, די
לעצטע שטערען פערשווינדען, די מענשען זעהען איינער דעם
צווייטען נאָר ביים בליץ... און נאָך יעדען בליץ — געהט
אַ דונער...

און נישט נאָר די שיפסלייט ווילען רעמען די שיף, —
אַלע רייווענדע אַרבייטען מיט... קופקעלעך דערשראָקענע
מענשען, דערשראָקענע און דענערווירטע; אין מיטען יעדען
קופקעלע רעגנערט און אַנדערער, הייסט טהון עפּים אַנדערש,
און דער עולם פּאָלגט אין אַרבייט מיט די לעצטע קרעפּ-
טען... און ווערט דער עולם מיעד, שרייט מען פון דער
מיט אַרויס עטליכע הויכע, קלינגענדיגע, הייסע ווערטער, און
דער עולם דערהיטצט זיך, בעקומט נייען כּח, און אַרבייט
ווייטער און ווייטער...

נאָר אַט רייסט זיך אָב איינער: —

— מען טהוט אָהן פערשמאַנד, אָהן וויסען, מען טהוט
נאָר דורך קלינגענדיגע הויכע ווערטער — „אוימען“, און „אוימען“ —
— קלערען דאַרף מען!

אין ער בויגט אַוועק דעם קאָפּ אָן אַ זייט, די שיף קנאַקט,
דער דונער שלאָגט און שלאָגט, מענשען אַרבייטען מיט'ן לעצטען
אַטהעם און ער — ער קלערט...

וועמען געשיכמע

(א ביטערע הומאָרעסקע)

א בעקאנטער יוד זעצט זיך נעבען מיר אויף א באנק אין קראשינסקס גאָרטען און פרעגט מיך, וואָס איך בין אזוי פרויעריג.

— גרעץ איז עשט רבען! ענטפער איך איהם.
— ברוך-דין! ת! מאכט דער יוד — א היגער?

• • • • •
די פראגע, וואָס 0% יודען וואָלמען געפרעגט אויף זיין אָרט, איז די מאַס, ווי גייעף עס איז דער תהום, אין וועלכען מיר זענען אריינגעפאלען! וועמען קען נישט דאָס יודישע וואַרשוי? ווער וואָהנט נישט אין דער נאַלעווקעס מח, ווער ליעגט נישט אויף דער וואַלאָווער צונג? פון וועמען רעדט אלץ נישט דער אַריסטאָקראַטישער גרויבאָוו?

וואַרשוי זאָל קלינגען דארף מען נישט דוקא פערשפיערען ווייב און קינד אין דערדע, אָדער אַרויפקריכען אויפ'ן אויאוואָ-ווער קלאָץ... עס איז גענוג, א דראַשקאַרסקע פערד צו זיין, און פאלען איבער די שינעס פון טראַמוויי...

דאָך איז וועניג אַ גרעץ צו זיין, די געשיכטע פון יודישען פאָלק צו שרייבען!

און, אז מײן שכן ווערט פון מיר געוואָהר, וואָס גרעץ האָט געשריבען, מאכט ער ערשט:

— אה! היסטאָריע! און מיט אזא קול, גלייך ער וואָלט בעוואַונדערט עמיצין, וואָס האָט אויפגעגעסען 12 האַרטע אייער מיט אַמאָל.

י. ל. פרץ

און, אז איך שפרינג שיער פון דער הויט ארויס, פרעגט
ער גאנץ נאאיוו:

און וואָס האָט מען פון דער היסטאָריע?

• • • • •
— איהר זענט א יוד? פרעג איך.

— דאָכט זיך! שמייכלט ער, ווי איינער רעדט: א ביסעל
מעהר פאַר דיר!

— איהר האָט עפּים ליעב יודען?

— ווי דען! פיינט האָב איך?!

— איהר ווייסט, אז אלכסנדר מוקדון האָט געטראָפּען אויף
זיין וועג פון סאַמע נצחונות, א גאַנצע מדינה מיט סאַמע
זייבער?

— א שאלה דאָס איז! עס איז דאָך — דאָכט זיך — איין
עין־יעקב, און אפשר האָט עס מיר דער רבי אין חדר
דערצעהלט.

— איהר ווייסט, ווען מלכות בית־דוד און מלכות ישראל
האָבען זיך צוטהיילט? ווען פון איין יודיש פּאָלק איז צוויי
געוואָרען? ...

— ווען? וואָס מיינט מיר צו וויסען ווען? ... די מעשה
שמעקט אין פּסוק.

— און וואו איז אהין געקומען מלכות ישראל?

— מלכות ישראל — האָבען־מיר א קיימאָלן — איז אויף
יענער זייט סמבטיון ...

— און וואו זענען אהין געקומען די יודען, וועלכע מען
האָט אַרויסגעטריבען פון הייפּאָניען?
— זיי זענען זיך צולאָפּען . . .

— און די, וואָס מען האָט אַרויסגעטריבען 2 מאָל פון
גראַנקרייך?

— וואו זאָלען זיי זיין! א ביסעל איז אודאי ער גיט
אונעק, און די רעשט האָט זיך צוריק אַרײַן־געגאַנגען. א שאלה
דאָס איז!

— איהר וויסט, וואָס יודען האָב ען געליטען, און ליידען
ביו היינט אין פרס, רומעניען... ?
— אין פרס, ווייס איך נישט; וועגען רומעניען דערצעהלמ
מען אלע מאָל אין שוהל, פון הצפידה אַרויס; האָר און גענעל
שטעלען זיך קאפויער!

— און פון קרייז צו גע' וויסט איהר עפּים?
— פרענט מיך עפּים גרינגערס!
— איהר קענט נישט קיין דייטש?
— דייטש איז עס? ! מילא, — פעהרט מיר אַ וואָרט?
— און, נושאייהצלב?
— וואָס איז דאָס פאַר אַ לשון?

— לשון־קדש! איהר וויסט נאָר נישט, אז דורך די
נושאייהצלב, אָרער קרייז־ציגע, זענען טווענדער יודען
גע'הרג'ט, נאנצע קהלות חרוב ונחרב געוואָרען...

— איהר מיינט אַ ודאי שנת ת"ח, חמיעלניצקי'ס צייטען!
— פון יודען אין מאַראַקא, וויסט איהר עפּים?
— אין מאַראַקא? נייַן נישט געהערט!
— און געוואָלט וויסען וואָלט איהר?

— באַ! וויסען! און וואָס איז דאָרט! אַנדערע
מאָדע צרות? עס געהט אויף איין אַנדערן אופן? גלויבט
מיר, — אומעטום איין וועלט... איך דאַנק נאָט אז
ד'פּערגעס דערפֿאַן. (פּויע. און נאָך אַ זיפּיג) — און זאָגט נאָר,
איהר לייענט דאָך צייטונג, וואָס הערט זיך בעסער נייעס?

.....
— ניין — זאָג איך צו מיין שכן, — איהר האָט יודען
נישט ליעב.

— אַ וואַדראַיה? איך ניב קיין געלד נישט? ד'האָב נישט!
די דייטשען האָבען — גיבען זיי!
— נישט דאָס מיין איך.

זעהט איהר, די טבע איז פון אַ בעשר ודם, אז ער וויל
וויסען אלץ וואָס ריהרט נאָר אָן זיינס אַ נומען פּריינד אַ קרוב.
אַז איהר ברענגט, למשל, אַ קרוב, וועלכען איהר האָט שוין

עטליכע יאָהר נישט געווען, ווערט איהר נישט מיער אויסצואַ-
 פרענען: ווי עס איז איהם איבער דער צייט גענאַנגען, וואָס
 ער האָט איבערגעלעבט; איהר פרענט וואָס זיין ווייב, זיינע
 קינדער מאַכען. איז עמיץ פון הייז-געזונד קראַנק געוועזען, ווילט
 איהר וויסען אויף וואָס, צי האָט ער גרויסע יסורים געהאַט, ווי
 לאַנג עס האָט געדויערט, וועלכער דאָקטאָר, צי וועלכער זנאָאָר
 עס האָט געהאַלפֿען; אויב אַ דאָקטאָר — צי איז דאָס פּלעשעלע
 געוועזען אַ רויטס אָדער אַ גרינס, וון אפשר גאָר אַ ווייס...
 אויב אַ זנאָאָר — צי האָט ער גאָר געזאָגט אָדער נאָך
 אינגעוויקעלט אין רויך. . און נישט דוקא ביי אַזוינע
 וויכטיגע זאַכען... אַז איהר דערועהט אויף אייערס אַ בעקאַג-
 מען אַ ניי מלבוש, ווילט איהר וויסען, ווי טהייער ער האָט
 געצאָהלט אין אַרשין, וויפיל שניידער-געלד; איהר הויבט נאָך
 אויף די פּאַלע, צי מען האָט איהם נישט גענאַרט אויפֿן
 אונטערלאָג...
 — אמת — שטייכעלט דער יוד. אָס קען איך נישט

לייקענען.

— יאָ — פאַל איך אַרײַן אין נצחון: — און, אַז איהר
 האָט ברידער, זאָג איה, אויף דער גאַנצער וועלט, ווילט איהר
 גאָר נישט וויסען וואָס מיט זיי טהוט זיך! און, אַז אייערע
 ברידער ליידען שוין טווענדער יאָהרען, אינטערעסירט איך נישט
 צו וויסען, וואָס אין דער גאַנצער צייט איז מיט זיי געשעהן.
 — און פון דאַנען — זאָג איך וויטער — איז געדרונגען,
 אַז „עס כל ישראל אחיהם“ פון ראַש-חדש-בענשען, זאָגט איהר
 מיט דער אייגענער כונה ווי „לשנה הבאה בירושלים“...

— און אַז איך פיהל פאָרט, אַז איך האָב ליעב יודען!
 — האָט איהר אַ מעות.
 — גלאַט געוואָגט...
 — איך וועל איך אויסוויזען, נאָר ענטפערט מיר עהרליך
 אַויף עטליכע שאלות.
 — נו, נו.

- איהר האָט ליעב אייערע קרובים ?
— נישט אלע.
— פאר וואָס נישט אלע ?
— ווייס איך, וואָס איהר פרעגט ! און אז מיינט אַ קרוב
מאכט זיך נעבען מיר אַ מסחר, פונקט אזוינעם ווי איך האָב,
גלייך עס פעהלט מסחרים אויף דער וועלט, קריכט מיר אין וועג
אַרײַן, רײסט מיר אַרויס דעם קונה פון געוועלב, דעם ביסען
פון טײל, — זאָל איך איהם קיין שונא נישט זײַן ? ... אָדער,
אז איך האָב — פון ווייב'ס-צד — אַ קרוב אַ שכור, אָדער אַ מחלד
שבת בפרהסיא, — זאָל איך זײ ליעב האָבען ?
— און אַ הויז זײ ?
— אַ הויז זײ — יאָ ! אלע קרובים, וועלכע איך קען !
— און די, וואָס איהר קענט נישט ?
— ווייס איך נישט ! איך האָב למשל אַ לייבליך שוועסטער-
קינד אין אמעריקא, איך האָב'ן קיין מאָל פאר די אויגען נישט
געזעהן ! ..
— האָט איהר איהם טאַקי ... לעג איך איהם אונטער .
— פיינד נישט, נאָר ליעב אויך נישט. אז איך קען
איהם מיר נאָר נישט פאַרשמעלען ! האָב ליעב אַ לאַך פון
אַ בייגעל אז איך קען איהם נישט !
— און יודען בכלל קענט איהר ?
— מיין „יוד“ האָט זיך דערפיהלט ווי אַ מויו אין פאַל. ער
וואַרפט זיך : אָט אַהין, אָט אַהער .
— פערפאַלען, זאָג איך, איהר האָט נישט ליעב דעם כלל
יודען, ווייל פון כלל יודען האָט איהר נאָר קיין בעגריף
נישט ! אַ לאַך פון אַ בייגעל ! (פויווע).
— מיט וואָס, פרעג איך, האַנדעלט אַ יוד ?
— מיט שפיוו, ענטפערט ער פינסטערליך
— איהר לעבט שוין אויף דער וועלט אַ יאָהר 50 ?
— 45 ! פערבעסערט ער .
— זאָל זײַן 45 ; אין אַייער לעבען האָט איהר דערקענט
אַ ביסעל געהומער אַ 200 יודען .. פון זײ וואַרפט איהר האַלב

אין וואסער אריין, — די, וואָס זענען נישט פרום, די, וואָס זאָגען הירו פאר ברוך-שאמר אָדער פערקעהרט... ווער שמועסט די וואָס דאָוונען נאָר נישט... אפיקורסים! — אין פיער אריין... פון דער רעשט נעהמט איהר נאָך אַ שפאָר ביסעל און וואַרפט אויף דער וואַנד: מיט איינעם האָט איהר אַ פראָצעס, דער צווייטער אַ קאָנקורענט — קריכט אין דער לעכער, דער דריטער האָט אויף אייך אַ ווערטעל געזאָגט, דעם פערטען זענט איהר געלד שולדיג, דעם פינפטעם ווייב האָט זיך מיט אייער פלונג'טע געקריגט... די רעשט, וויפיעל עס בלייבט דאָרט, האָט איהר פילייכט לייעב...

ער פערטראַכט זיך, קלערט נאָך און איך שמועד דאָס אייזען אין דער היץ:

— לייעב האָבען הייסט קענען! לייעב האָבען דעם כלל ישראל, הייסט: זיין צוגעבונדען, נישט צו אַ 20—30 יודען, נאָר צו דער גאַנצער לענג פון אַלע דורות, און צום גאַנצען היינטיגען דור, וואָס איז צושפרייט און צווייעט... אַ פאָלק איז ווי אַ קאָנוס...

— וואָס איז דאָס ווייטער?

— זאָל זיין ווי אַ הימעל-צוקער: אויבען — אברהם אבינו! וואָס אַראָב געהט אַלץ ברייטער און ברייטער... אונזער הימעל-צוקער... איז אויגענטליך נישט קיין ריכטיגע קאָנוס: אין מיטען האָבען די מיזאָאָיסגעביסען, וואַסער אויסגענעצט... וואָס נידריגער, שפאַרט זיך און צופליישט זיך אַלץ מעהר די פיגור... צווישען אונזערע פערשיעדענע טהיילען שווימען דורך וואַסערן, ציהען זיך סטעפען, פערשפרייטען זיך לענדער... — לייעב האָבען יודען הייסט: לייעב האָבען די גאַנצע פאָרם! לייעב האָבען הייסט: אַלץ קענען, אַלץ וויסען, אַלץ האָבען אין האַרץ, אין געהירן, אין בלוט!

— מען קען נישט זאָגען, — מאַכט מיין שכן אַ פאָר מינוט שפעטער, — אינטערעסאַנט איז עס!

— עס איז — זאָג איה איהם — מעהר אַלס אינטערעסאַנט, עס איז אַ נעטהיגע זאָך. עס איז איינס פון די יסודות, וואָס דאָס

גאַנצע יודענטהום, דאָס גאַנצע, היטעל צוקער' שטעהט דערויף ..
זעהט איהר, מיר זענען דאָך איין אלט פּאָלק, און דאָך
זענען, אין דעם פּאָך, אַנדערע פעלקער פיעל קליינער פּאָר אונז.
און נישט נאָר די אייראָפּעאישע פעלקער, וואָס שרייבען, לעזען
און לערנען היסטאָריע; נישט נאָר די רוימער, די גריכען, די
אַלמע געבילדעטע פעלקער, וואָס האָבען געהימען זייער געשיכטע
ווי איין אויג אין קאַפּ; נישט נאָר אפילו מצרים, פרסידמדי,
וועלכע האָבען זייער היסטאָריע געקריצט אויף שטיינער, אויף
ווענד, אויף פּיראַמידען, נאָר אפילו די אמת ווילדע, נאַנץ ווילדע
פעלקער, האָבען אויך פּערשטאַנען וואָס היסטאָריע איז .

די ווילדע שטאַמען אין אַפּריקאַ און אַמעריקאַ, געהען נאָך
אַרום נאָקעט, ווי אדם וחה אין נאָרעדן; מראָגען. פּאַר שעהנדיקייט
ווענען, מעשענע רעדלעך אין דער נאָז, פּראָט-שיסעלעך אין די
אויבערשטע אָדער אונטערשטע ליפּען, לעדערנע בראַסלעמען אויף
די פּיס, הערנער אָדער געפלינגעל-פּערערן אויף די קעפּ! זייער
נאָקעט ליב איז אויסטאַטואירט מיט אַלערליי פּאַרביגע פיגורען,
בעשמורמע מיט פעטט. און אפילו די ווילדע מענשען, ווייסען
שוין אויך אז היסטאָריע איז געטהיג! און, ווייל די מענער זענען
עביג פּערנומען מיט קריעג, פּיש-האַפּען און יאָגד, מוזען די
ווייבער געדענקען אַלץ וואָס דער שטאַם האָט איבערגעלעבט און
דערצעהלען עס ביי יעדער געלעגענהייט —

— אפשר איז עס טאַקי מנהג עכו"ם ?

— און די תורה פון וואָס הויבט זיך אָן, נישט פון

געשיכטע ?

— אויף דעם שטעלט זיך טאַקי רש"י !..

— און צו וואָס דאַרף מען זי פּאַרט די געשיכטע ?

— איהר האָט עפּים קינדערלעך ? ענטפּער איך מיט אַ פּראָגע.

— ווי נאָט האָט געבאַטען !

— ווער איז — איך בעט אייך — קליינער, איהר אָרע?

אייער קינד, וואָס געהט ערשט אויף דער וועלט אַרויס ?

ער ווערט ערנסט .

- די אייער זאָגען שטענדיג, אז זיי זענען קליגער פאר
די היהנער ...
- קאָבער די היהנער וואָס זאָגען? צי וועט איהר נעטרויען
א יונגעל פון 6—7 יאָהר אייער פערמענען, אייערע געשעפטען?...?
- אוראי נישט! משוגע בין איך?
- פאר וואָס נישט?
- איך וואָלט מיר באלד געדארפט אַ מאָרבע קויפען.
- וואָס איז, אַ זעקס יעהריג יונגעל קען קיין געשעפט
נישט פיהרען?
- מן הסתם נישט! וואָס, פראַקטיקע האָט ער?
- און דעריבער אַ פנים, ניט מען דעם פאָר פאָלק נישט
אזוי געשווינד און נישט אויף אַמאָל אַרויס דעם נדן, ווייל צום
האַנדלען דאַרף מען האָבען פראַקטיקע און דער יונגער מאַן איז
ערשט פון אונטערן אוווען אַפער!
- אוראי אזוי!
- מען זוכט פאר אַזוינעם אַ יועץ, איין עלטערן שוהף.
- מן הסתם! איהר מיינט, אז ביי פראַקסע יודען איז
שיין נאָר קיין שכל נישט דאָ?
- חס ושלום! איך מיין נאָר נישט. נאָר זאָגט מיר, איך
בעט אייך, קאָבער מיט דער צייט, ווערט אויס קינדער לייט?
- אוראי! אז מען זעהט אַ וועלט, מען קריגט
פראַקטיקע, מען ווערט געוואָהר, וואָס גוט און וואָס שלעכט
איז, לערנט מען זיך אויס.
- זעהט איהר, אַ פלוסוף האָט געזאָגט, אז דער
געכטיגער טאָג איז דעם היינטיגענס געהרער.
- אויף דעם דאַרף מען אַ פלוסוף? אַ חדר יונגעל ווייס דאָס
פראַקטיקע!— די ווערט (ויפצט ער אָב) איז אַטהייערער
לעדער!
- צו פראַקטיקע, דאכט זיך, מוז מען האָבען זכרון?
- אוראי—
- און ווען איינער, חס ושלום, ווערט קראַנק, למשל,
אויף אַ טיפוס, און פערנעסט אַלץ?

— איז טאקי שלעכט! מוז מען אָנהויבען פון אַלף-בית...
דאָס אייגענע האָט דאָך ר' ששת'ן געטראָפּען.

— און ווי איז, אָז איינער, רחמנא-ליצלן, האָט נאָר קיין
זכרון נישט, ער איז געבוירען געוואָרען נאָר אָהן זכרון?
— עס טרעפט זיך דען?
— למשל!

— איז אַודאי ביטער ווי גאל; אַווינער קען זיך נאָר
נישט אויסלערנען, קען קיין מאָל נישט קליגער ווערען...
אפילו ביי משותלח'ס יאָהרען... אָהן זכרון איז אָהן פראַקטיקע.
— און אַווינגעל פון 6 יאָהר מיט אַ זכרון קען זיין
קליגער פאַר איהם?
— אַודאי!

— זעהט איהר! איין זאך אָבער מוזט איהר נאָך פער-
שטעהן, אַז נישט נאָר אַ מענטש, נאָר אויך אַ פּאָלק דאַרף האָבען
אַ זכרון! און אַ פּאָלקס-זכרון איז די היסטאָריע! אָהן היסטאָריע
— ווי אַ מענטש אָהן זכרון — קען קיין פּאָלק נישט קליגער, נישט
בעסער ווערען. פון וואָנען זאָל דאָס פּאָלק נעהמען „פראַקטיקע“,
אין דער שלעכטער צייט — עצות אין בטחון, אַז יעדער דור
מיט זיינע צרות און נחת, חסרונות און מעלות, ווערען
— „אַבגעשניטען און אַוועקגעלעגט“, אַז וואָס אַריין אין גרוב
איז אַרויס פון קאָפּ!

— ווירקליך, זאָגט ער, אין אַ שלעכטע צייט, פערלירען
מיר די קעפּ, עפּים ווערט פון אונז ווי אַ סטאַדע שאַף; ווער
עס וויל און „נעהמט זיך הערנער“, ווערט דער טריק; דער
שליח צבור!

• • • • •

— פּאָלגט מיך קויפט אייך גרעץ...

— און נעלד?

— ביג איך געבליבען אָהן תשובה —

בײ די פֿרעש צו נאכט .

קליין איז דאָס געמױנעכטס, קלענער פאר מאָנטע-קארלאָ ,
עטליכע מנינים פרעש אין נאנצען, אין איף האָב עס ליעב. דאכט
זיך וואָס? קווא אין קווא? און קווא איז וואסער, דאצו נאָך —
אונריין וואסער. עס דאכט זיך אָבער נאָר אזוי. הערט אײך
נוט אײן צום קווא וועט איהר געוואָהר ווערען שאטיערונגען,
מאָדוליערונגען, הונדערטער קווא-וואריאנטען; עס צושפריצט זיך,
ווי פונקען פון אונטערן האַמער, אויף טויזענדער בעדייטונגען.
פּערהאַן קווא — פלעכיסצט! דער נאנצער זומפ, אָהן
אונטערשיעד פון גרױבען, נאציאָן, געשלעכט און אפילו אַרטער .
ווערען קלוג געבוירען די פרעש! פּערהאַן קווא — מאַרסיליעזע:
פרעש געהען אויף אַ פאַסמיליע, פאלען ווי די פליגען... פּערהאַן
אַ תּשעה-באב'ער און אַ יום-כּפור'דיגער קווא ... און אַ שווער ער
קווא, נאָך ציבעלעס, קאַשע, קונעל, פלייש, עס גרעכצט:
רַבקה, קום רבקה... און אַ קווא פראַנק, פראַנק, לייכטזיניג-
קנאַקענדיג: „מאַרנאַריטאַ, פאַר וואָס האָסטו מיך נישט ליעב?“
הייסט עס. — און אַ קווא צום הימעל אַרויף, צום בורא עולם,
אַ שבח און אַ דאַנק פאַר'ן היימיש-ליעב-וואַרעם פאַטערלאַנד,
לעבען זאָל עס! עס איז דען צום אויסרעכענען...
און דאָס קליינע פאַטערלאַנד פון פרעש, מיט דער אָפיציע-
לער קווא-שפראַך און קווא-טויק, ציהט מיך גאַנץ אָפּט צו זיך.
דערהויבט זומער פאַר נאכט... אין שטאַדט ווערט מען דער-
שטיקט... דערשלאָגען פון גאַסען-גערוד, מיט שווייס און שלעכ-
טע פערמוכע-געמישט: דער בלענד פון שילדען, שוי-פענסטער

פאר קליין און גרויס.

און ברענענדיגע זינד= און הונגער=ברענענדיגע אויגען, פערטייכט
פון רעדער אין שפיעל=קאסטען — —
איהר ווייסט, וואָס שפיעל=קאסטען זענען? איהר מענט
וויסען, און זאָגען וועל איך אייך; שאַרמאַנקעס, קאַטערינקעס, אָדער
ווי מען רופט זיי... נגונים זענען אַרײַנגע'כשוּפ'ט אין זיי: פון
„מאַרגאַריטאַ, פאַר וואָס ווילסטו מיך נישט קושען", ביז „לא
אַבדא תקותנו". .. און אַ שפאַלט האָט דער קאַסטען, פון אַ קופער-
געס צעהנער די גרויס, וואַרפסט אַרײַן און — וואָס דו
ווילסט! ..

ענטלויף איך, קוים לאַבענדיג צום געמױזעכטס...
זעץ מיך אויף דעם ראַנז פון קליינעס פאַטער-לאַנד...

.....
שעהן זענען די פרעש. סאַמעטן, גלאַם-גרוי-גלאַנצענדיג די
הויט. דער עיקר אָבער זענען די דריי מעלות וואָס עס האָט
דער פּראָזש:

- 1) זיי ווערען אין הייבעלעך געבוירען; שוין אזא מול.
- 2) טוישען אַלע פיער וואָבען די הויט; ברויבען קיין ווייסע
וועש. און — נאָמס ננאָד!
- 3) די בעוועגליכקייט פון דער אונטערשטער ברעם ביי
פרעש!

געשיהט איין עולה אין זומפ — אין פאַטערלאַנד, אַ ציה
אַרויף די אונטערשטע ברעם; בעסער ווי אַ שלאָף-מיץ איבער די
אויערן; נישט געזעהן, נאָר נישט!

.....
און אַ בעקאַנטע האָב איך אין זומפ, זעהר איין אינטערע-
סאַנטע. שעהן — ווי נאָר אַ פּראָזש קען זיין און דאַצו — קלוג!
אדוואַפּל אַמאָל, ביסמאַרק ערשט נישט לאַנג — סטאַלין היינט.
קיין פּערגלייך.

— אַלץ — זאָנט זי — איז זומפ.
קהלת האָט געזאָגט: אַלץ איז נאַריש; זי — אַלץ איז
בלאָטע. אַלע לעבען אין בלאָטע. ציהען חיונה פון בלאָטע —
געמױזעכטס...

— און די פיש! פרעג איך אַמאָל.
— טריעב וואַסער! — מעהר אָדער וועניגער קויט...
— זי האָט — זאָגט זי — דאָרט אויך מחותנים.
— און פּויגעל?
זי האָט אפילו קיין ישוב נישט; גלייך דער שכר ליעגט
איהר באַלד אויפ'ן שפיץ צונג:
— לעבען אין דער לופט? און וואָס איז לופט? גיס אין
מרחץ וואַסער אויף די שטיינער, ווערט פאַרע — לופט... שמעל
זומער אַ שייסעל וואַסער אויפ'ן פענסטער ווערט לופט...
געלערנט פּהיוק?
— און די סאַלאַמאַנדרע?
פּערגלייסט זי שוין די אויגעלעך:
— ערשטענס — זאָגט זי — איז אפשר איהר נאַטור אזוי,
צווייטענס — זיך צוגעוועהנט, און דריטענס — איז עס אין גאַנצן
צען אַ לעגענדע...
און טרילערט צו: קווא — קווא — קווא! וואָס האָט געהיי-
סען אויף אונזער לשין:
— בראַטע, בראַטע, בראַטע!
* * * * *
— מאַדאַם פּראַש — זאָג איך איהר אַמאָל — איך וויל דיר
דערצעהלען אַ מעשה'לע,
— דערצעהל!
און אַ נעטליך-פּערשופטער שמייכעל צולעגט זיך איבער'ן
גרינגלאַנצענדיג-סאַמעטן פּנימל.
— און אויב — גיט זי צו — עס וועט נישט זיין צו נע-
פעלדיג-מאָדערן, וועל איך עס איבער-דערצעהלען צום דרוקען דעם
חיפּט-רעדאַקטאָר פון זומפּ-הויפּישען מאָניטאָר.
— איך ווייס נישט... עס וועט, דאַכט זיך, שמעקען
מיט קבלה...
זי פּערקרימט זיך, ווי נאָך אַ לעק ציטרין און טאַכט
רעזיגנירט:
— גי...
180

— א מעשה מיט א מיידעל א קאליקע...
נאך א פערקרים.

— אָבער אַ זעלטענע קאליקע. זי קען די אונטערשטע ברעם
נישט אראבלאָזען, פערשטעלט איהר א האלב אויג...
— נו?

— זעהט זי נישט וואָס עס מ'הוט זיך נידריגער פאַר'ן אויג.
קען, אייף קיין פאַר, נישט קוקען אַראָב. די אויגען זענען שטענדיג,
פון געבוירענהייט אָן, בעוועגט אַרויף, נאָר אין דער הויך אַרויף...
— או — פּע! חאַפּט זיך די דאַמע אַרויס, —
אַזוינע מוז דאָך האַלטען אין איין פאַלען... זעהט דאָך נישט,
וואָס אונטער די פיס מ'הוט זיך.

— עבען... און עס איז זי זעהר שווער געווען, אויסצו-
לערנען געהן... וואַקעלט זיך, פאַלט, ווי איהר זאַנט. ערנער
איז אָבער געווען דערמיט, וואָס זי האָט מיט דער צייט אויפגע-
הערט צו זעהן און צו דערקענען איהר יונגער הויז-געזינד, שוועס-
טערלעך און ברירערלעך...
— א סך געווען?

— נישט געזעהלט... שפּעטער, אז זי וואַקסט אויף,
זעהט זי שוין נישט די עלטערע, אפילו נישט פאַטער און
מוטער...
— עה! רופט אויס די דאַמע און אינ'ם קוואַ — קלינגט

עמוואָס שרעק, עמוואָס בערויערן און דרִיָהען...
— און די עלטערן, און אלע קרובים אַרום זענען ביז:
„האַלט זיך גרויס און פּערשייט“, זאָגען זיי, „זי וויל אונז
נישט זעהן!“

— האָט מען זי ביי נאַכט, אין דער שטיל — דערוואָרנען?
— ניין. מען האָט געפרובט זי שיקען אין זעהל
אַריין. דעם לעהרער וועט זי דאָך זעהן! אַ הויכער, יוצט אויף
אַ קאַטערע!
— און זי האַט'ן געזעהן?

— א קורצע צייט. דערנאך — נישט א האָר; גראָד גאָהל-
קעפיג געווען אויך... האָט ער איהר געגעבען איבער די הענד. האָט
זי געשריגן, האָט ער זי אַרויסגעטריבען, איז זי ענטלאָפּען —
— אַהיים?

— זי האָט מורא געהאט, מען זאָל זי, ביי נאַכט, אין
דער שטיל, נישט ווערנען — אין דער וועלט אַרײַן!
אונטער דער שמאָרט האָט זי אין דער לופט פּױגעלעך
דערזעהן... א מאַסע...

— פּױגעלעך, פּױגעלעך, נעמט מיך מיט.
זיי האָבען קיין צייט נישט. און קענען אַפּילו נישט ענט-
פּערן. פּליהען צו די נעסטען צו די קינפעטאַרענס אין די נעסטען,
פּור ווערעמלעך אין מױל... פּליהען זיי אַוועק שטילשווייגענדיג...
קומט אָן צו פּליהען איין אָדלער...
— אַזוי?

איין אָדלער מאַכט שטענדיג אַיין אַינדרוק, א לופטיגער
רינאַלדאַ-רינאַלדיני...

— אָדלער, אָדלער נעם מיך מיט!
— אויף קיין צייט נישט געהאַט? אויף צו דער נעסט?
— ניין. דער אָדלער איז אויף עפּיס עלענד געווען...
איינער אַליין אויף אַ הויכען, מיט אַ וואַלקען אַרום-געאַרטעלטען
פעלז — האָט ער געוואָהנט...

— פּון יענער הויך — זאָגט ער איהר — זעהען אויס, די
אַלע, וואָס געהען דאָ, אויף פּיער צי אויף צוויי, ווי
מילבען...

— איך האָב פּיינט מילבען — זאָגט דאָס קאַליקע
מירעל.

— נעם איך דיר מיט! זאָגט דער אָדלער, און ער
מהוט עס...

— און ס'איז געוואָרען אַ לעבען! און איינס פּון צוויי-
מען פּעהרעהלט נישט, בעהאַלט נישט, האָט קיין סודות נישט —
אַזום לעבען?
— נישט שטענדיג...

פאר קליין און גרויס.

כל זמן דער אָדער פליהט און רעדעלט איבער איהר קאָפּ זעהט זי איהם... ליעבט זי איהם... דאָרף ער פרנסה — לאָזט ער זיך אַראָב? א ו י ב ע ן נישט פּערהאַן?

— עכען... פּערליערט זי איהם פון די אויגען —

אַ שטאַדט זיינער שלאָגט פּלוצלונג: אַכט.

— פּאַרדאָן, בעט מיך איבער די דאַמע אין מיט מעשה'—

לע. זי האָט אַקאַנצערט אויף אַרעמע לייט אין זומפּ, שטעהט ביי די אַפּישען און „צוור“ — זי איז שוין דערינגען...

און איך לאָז מיך צוריק, מיעד, פּערדראָסען און וויער אין שטאַדט, אין שטוב אַרײַן, וואָרף מיך אויפ'ן בעט. עס שלאָפּט זיך יאָ, עס שלאָפּט זיך נישט. און בילדער, אָהן מיין ווילען, אָהן מיין וויסען כמעט, שלאָגען, יאָגען זיך, רייסען זיך, — ווייסט איין נאָט, ווי אַזוי... שווייס, פּער-פּומעס, זינד- און הונגער-אויגען, געמױזעכטס... שפּיעל-קאַסטען און ס'ווילט זיך אַזוי ענטלויפּען פון דעם אַלעם —

— וואו אַהין?

איך ווייס נישט, ווער עס פּרעגט נאָר אַ שטימע

הער איך.

— וועמען עס איז שלעכט אויף איין אָרט, געהט איבער אויף

אַ צווייט אָרט... פון קאַלטען צפון צו די ריווערע, פון ישוב צום סטעפּ, פון טריקעניש צום וואַסער; וועמען עס איז אָבער ענג, קאַלט און שלעכט אין דער צייט, קען זיך אין קיין אַנדערער בעסערער נישט איבערטראָגען...

— פאַר וואָס נישט פּאַהרען אין דער צייט? שריי איך

אויס. פּאַהרען נישט דיסטאַריקער צוריק ביז אדם וחווה אָהן די גאַרטלען אין גן עדן? פּאַהרען נישט נביאים פּאַרווערטס ביז צום שענהעם יונגעל וואָס פּאַשעט מיט אַ רויזען-שטענגעל אַ ציג און אַ וואָלף צוזאַמען!

— איך וויל!

אין מיין ווילען — געשיהט.

אַ מאָדנע קאָנסטרוקציע: נישט שיף. נישט קאַרעמע, נישט

לופט באלאן און אלץ צוזאמען, און עמיץ זיצט פון פאָרנט מיט
 אַ האַנד אויף אַ קעפּיל.

— ווער ביסמו? — שריי איך אויס דערשראָקען
 — קומשער אויפֿן וואָגען פון דער צייט —
 — פּאָהר! אָן-אָוואָן! און איך שפּרינג אַרויף —
 — קוואַ! הערט זיך אַ ליידענט אויסגעשריי. מאַראַם
 פּראַש פּאָהרט מיט, איך האָב זי שיער נישט דערדרוקט.
 מיר פּאָהרען, ד'פּערנגעס זי אפילו איבערצובעטען! דעם אַטהעם
 פּערחאָפט עס ...

ווייסט איין נאָט, וואָס פאַר אַ צייט!
 מען נעמט שוין נישט קיין ברויט פון דער ערד, אויס
 פּויערן, אויס פּויערן. די ערד געהער נישט צו קיינעם, און די
 ערד-פּסיכאָלאָגיע איז פּערשוואַנדען געוואָרען. אויס פּאַטער-לענ-
 דער. פון גרינס, דער עיקר פון דערנער, מאַכען העמיקער ברויט,
 דערהויפּט פון דערנער. מיר קאָנקורירען מיט די עזעל, נעמע-
 זיס: אַמאָל האָבען עזעל גענעסען און מיר — געהונגערט. און
 נישט נאָר ברויט, העמיקער ניבען פיש און פלייש. קיין איינציג
 טהיער ווערט צוליעב אינוער מאַגען נישט געקוילעט, און צוליעב
 דעם מאַגען נישט אויפּגעהאַלטען. די וואָס האָבען געפּאָלגט דאָר-
 ווין און ספּענצער זענען געוואָרען מענשען, פּסרר: גענערן, צי-
 גיינער, יודען, פּאָלאַקען דערנאָך גאַנצע מענשען; אַנדערע זענען
 ערגיץ פּערשוואַנדען געוואָרען. אין מאַנכע מוזעאום געפינען
 זיך משינה'נע ביינער: מען זאָגט פון חיות ... און מיר עסען נישט
 נאָר מרינגען. אין פּאַרזי ווערט שוין זאָגאַר נישט געטרונקען נאָר גע-
 ראַכען. מען שמעקט פון אַ פּלעשעלע דעם מעס פון פיש, פון
 פלייש, פון וואָס מען וויל ... שפּיז געהט דורך דער נאָז. די
 ענגלענדער מראַגען אונטער די נאָז צווישען ביידע העלפטען וואָנסען
 גערויף-עקסטראַקט פּלעשעלעך; שמענדיג אָפּגע, און זענען שמענדיג
 זאַם ... אויב עס עקעסטרירט נאָך אַ מויל, איז עס נאָר צום
 רעדען ... חופּה וקדושין, סעפּעראַציע און גמין האָבען אויפּגע-
 הערט. נישט דער מאַז שפּייזט דאָס ווייב, ווי אינ'ם צוואַנציג.

פאר קליין און גרויס.

סטען, און נישט דאָס ווייב — דעם מאַן, ווי אינם פינפּאונצוואַנציג.
סטען יאָהר-הונדערט. יעדערער בעקומט על חשבון הכלל אַ פּלע-
שעלע און ער שמעקט.

— און וואו זענ'מיר אַ צונד ?

— די צייט איז נאָך נישט געבוירען געוואָרען, האָט נאָך

דעריבער קיין נאָמען נישט.

— אז זי וועט געבוירען ווערען — זאָגט מאַדאם פּראָש —

וועל איך זיין קוואַטערין...

— קען זיין! בעשטעהט דער קוטשער.

איך קוק אַראָב: פּולע טייכען אַרום ?

און עפּים הער איך געשרייען:

— איז נישט דאָ קיין הונגעריגע צו זעטען ? קיין לעכצעני-

דיגע צו דערפּריטען ? קראַנקע צו היילען ?

און אַנדערע:

— ווייסט איהר נישט פּון אונטערדריקטע מענשען, לענ-

דער, פעלקער, רעליגיאָנען — צום בעפּרייען ?

נישט דאָ!

אַלע קלוג — קיינער וויל נישט אונטערדריקען, וויסענדיג,

אז די אונטערדריקטע שטאַרקען זיך און די אונטערדריקער פּער-

געהען פּאר — וואַהלטאָג... און וואו געמט מען קראַנקע, אז עס

איז איינגעפּיהרט געוואָרען מיטשניקאָווס סיסטעם, און קיין איינ-

ציג גליעד שטאַרבט נישט אָב פּאר דער צייט. נאָר אַלע געהען

אויס אין איין מאָס אין איין צייט, אַלץ לעשט זיך אויס צוואַ-

מען און איינער טויט נישט דעם צווייטען... קיינער שלעפּט

נישט מיט זיך קיין טויט אָדער דויט גליעד... און די נשמה

מיט'ן גוף געהען אויך אויס מיט איין מאָל, ווי פּלאַם און בוימעל

אין אַלאַמפּ. נישט פּערהאן קיין גופים אָהן נשמה און נישט

פּערקעהרט. און דעריבער אויך: קיין ווילען אָהן דער מעגליכ-

קייט אויסצופּיהרען און קיין מעגליכקייט אָהן ווילען.

פּאַלשע אַפּעטיטען, פּלירט, צווישען טאָג-און-נאַכט חלומות

— פּערשוואַנדען! ווכוחים האָבען נאָר אין גאַנצען אויפגע-

הערט. אלע האָבען די זעלבע אינטערעסען, אין אז דער
שערעפּאָן קלינגט, וועמען גלוסט זיך אויפצוהויבען? מען זיצט
אין מען גענעצט...

א לאַנד, אוועלט-קרענק דאָס גענעצען, „שלום עליכם“ איז
אַרָבגעקומען און געדעווען — מען גענעצט!

— אַמאָל, — זיפצט איין אלטער און גענעצט — פּלעגען
לייבען, בערען בעפאלען — אזוי דערזעהלט מען.

— און היינט?

— עלעקטריש אויסגעשאַסען! אלע שערליכע מהיערע...

— און די אָדלער? פרעג איך.

— ביו צו איינעם.

— ביי איינעם איז געווען אַ מיידעל, צי אַ ווייבעל אַ

קאַליקע מיט האַרמע אונטערשמע ברעמען...

— קען זיין — אין דער היסטאָריע ווערט דערמאָהנט, אז דער

לעצטער אָדלער איז אַרום-געפּלויגען אַרום ביינער פון אַ מענש...

אַ זכר צי אַ נקבה, ווייסט מען נישט און (ער גענעצט) אַלץ

איינס...

— און עס איז שוין — גענעצט ער — קיין ערד-ציטערניש

נישט געווען...

— מרייב קומשער, מרייב!

— — — — —

— אַ ירד?

— ווי האָט איהר אין אונאַ צייט — האַנדעל?

— מרייבען זיך רוחות אַרום?

— פון רוחות שוין לאַנג קיין זכר נישט!... אפילו קיין

קילעכדיגע מישלעך צום קלאַפען.

— ווערען מיר אַראָב זעהן. איבערלאָוען דאָס קנעפּיל

ביי מאַדאָם פּראָש אין דער האַנד?

— דאָס נישט. די צייט פאַר פּרעמדע איז עס נאָך נישט...

מען וועט אייך צורייסען. קוקט בעסער פון דער הויך.

ער דערלאַנגט מיר אַ פּערגרעסער-גלאַז:

עס ווימעלט דער מאַרק!

פאר קליין און גרויס.

וואָס אין אזא צייט קען זיך טרעפען ?

אז עס איז אין פראנקרייך ארויס די גורה קענען די גלחים,
האָט זיך אַ גלח, פאר האַרץ-קלעמעניש אָנגעזאפט מיט שאר-
טרעס, אין ערניץ אין וויין-קעלער אַיינגעשלאָפֿען. פון פראנקרייך
איז אָהן די גלחים, ווי פון הישפאָניען אָהן יודען — אַ באַרג
אַש געוואָרען. אָן גלח האָט מען פֿערגעסען, ליעגט ער אין
לעטאַרג; געהט אַיינער פון דער גענעץ-מדינה און גראבט זיך,
אַבי עפּים צו טהון, לעבענדיגער הייט אַ קבר, געפינט ער'ס,
טראַגט'ס אין מאַרק אַרײַן, האַפט זיך דער צושאַקעלטער גלח
— אויף —

פֿרעגט מען איהם, ווי לאַנג ער שלאָפט; ווייסט ער נישט.
— האָט מען אין דײַנע צײַמען אויך געגענעצט ?
דערמאָהנט ער זיך.

— יאָ: לאָרדען אין ענגלאַנד —

— און אזוי ?

— נישט ...

— וואָס פֿלעגט מען טהון ?

— פֿל זמן די גלחים זענען געוועזן האָט מען געדאַ-

ווענט; געוויילט זיך אין קלויסטער ...

— בטלנות !

— קאָנצערטען, אזוי און אויף אָרעמע לײַט ... שפּיעל-

קאַסטען פֿלעגט מען אַרום-טראַגען אין די גאַסען ...

— מיר האָבען קנעפלעך, מען גיט אַ דריק, הערט מען וואָס

מען וויל, און דעריבער — וויל מען נישט, אָדער מען הערט און

מען גענעצט ...

— פּאָעמען פֿלענען זיך פֿרעהען מיט זאָנען-אויף-און

אונטערנאָנג ...

— ביי אינו איז שמענדיג זון. אַ וואַכענדיגע ביי מאָג, איין

עלעקטרישע ביי נאַכט.

— ווינטער אין די גרויסע קעלטער פֿלענען אָרעמע לײַט

גחת האָבען, אז זיי האָבען אַרויסגעשטעקט אַ פּוסער פֿון אונט

י. ל. פרץ

דער קאלדרע און צוריק אריינגעהאפט; איין אנגענהמען ציטער געהאפט.

— מיר האָבען קיין „וואַרם“ און קיין קעלט. מיר האָבען דורכגעגראָבען די ימים אין די מריקעניש, און צוטהיילט די עלעקטרי אווי אַז אימעטים מעסיגע טעמפּעראַטור.

— איך געדענק נאָך אַ זאָך — זאָגט דער מאַנאָך — נאָר עס חלש'ט מיר ס'האַרץ; גיט מיר אַ ביסעל וויין.

ער האָט וויין-פּולווער געשמעקט, בעדויערט דאָס אויג, יאָג האָט פּון וויין קיין נחת נישט, און געזאָגט:

— מיליטער פּלעגט מאַרשירען איבער גאַסען. דער עולם, יונג און אלט, פּלעגט נאָכלויפּען פּרעהליך לעבענדיג און יאָכצען...

— וואָס איז אַזוינס מיליטער?

— סאָלדאַטען מיט מונדירען און געוועהר, אָפיצערען מיט שליפּעס, אַקסעלבענדער —

— אין וואָס איז אַזוינס מונדירען און די אנדערע זאַכען, וואָס האָסט אָנגערופּען, גלח?

— גיט מיר נאָך אַ שמעק וויין, דען איך בין מיעד און מיין געדעכעניש — אָבגעשוואַכט.

און מיט אַ בליהענדיגער נאָז האָט זיי אַלץ דער גלח פּער-מייטשט. און אומר ועושה: שוין דאָ מיליטער מיט געוועהר, אָפיצערען, גענערעלער, איין אָבערגענעראַל —

און דאָס מיליטער מאַרשירט און גענעצט; און דער עולם קיקט און — גענעצט.

— ביסט אַ לינגער, גלח!

— ניין —

— עס איז דאָך מונדירען, אַקסעלבענדער, שליפּעס, צרעסטען, געוועהר!

— געוויס — נאָר אָהן סאָלדאַטען... איידער עס ווערט בלוט פּערגאַסען, איז דאָס מיליטער קיין מיליטער נישט!

גיט זיך דער עולם אַרום אַ ריהר און עס ווערט אַ מהומה, געלאַרם:

— בלוט זאל פערגאסען ווערען, בלוט! אבי נישט גע-
נעצען... שיסט, שטעכט, קעפט...
— וועמען? פרעגט דער אָבערגענעראל —
אונז, אלע — אבי נישט גענעצען! אבי נישט גענעצען?
פאלקס-ווילען איז גאָטס ווילען —
— יא, דערמאָהנט זיך דער גלח, נאָך געווען נומע
זאכען: מעשיות... פון בת מלכה'ס... מירדנעך מיט אונטער-
שטע אינבעוועגליכע ברעמען —
זיין שטימע אָבער ווערט פערטרונקען אין געשיסעריי!
— ווייטער, רוף איה צום קומשער מיט שרעק —
און פרוצלונג האפט מיך אָן אַ ווילדע האוה בלוט צו פער-
גיסען...
איך האפ מאדאם פראַש און זוערג און ווערנ, און
ווערג...
— דאָרט, וואו די צעדער!
וועקט מיך אַ שפיעל-קאסטען פון הויף.

דער פרוש מיטן פער.

אמאל איז געווען א יוד, וואָס האָט נישט געקענט פער-
טראָגען קיין עולות. איז ער געגאנגען און האָט איבערגעגעבען דעם
ווייב דאָס קלייטעל, וואָס ער האָט געהאַט, און איז געוואָרען א
היים-זיצער, און איז געזעסען פערמאַכט אין שטוב על התורה
ועל העבודה, הן אין גגלה, הן אין נסתר...

האָט ער אַ פנים אין דערהיים, צווישען אייגענעם הויז-געזינד,
איך עולות געווען, האָט ער זיך מיט געווען און איז גע-
וואָרען א פרוש — פערלאָזט די היים און געזעצט זיך לערנען אין
קלויז. זיצט ער אין קלויז.

יאָגען איהם אָבער די עולות נאָך און קומען צו איהם אין
קלויז אריין. אפילו ביי נאַכט, קומט אריין זיך אַנוואַרעמען א נאַכט-
וועכטער, איין אורח קומט שלאָפען, צי אזוי — א יוד קען נישט
שלאָפען און פערבראַנדזיעט אין קלויז אריין, זעצט מען זיך ביים
אויווען און מען רעדט... און פון וואָס מען זאָל נישט רעדען,
הערט אלץ דער פרוש עולות און עולות.

איז ער זיך ווייטער מיט און פערלאָזט די שטאָרט אין
לאָזט זיך אין דער וועלט אריין, אויסוועקען א שטאָרט אָהן עולות;
געפינט ער נישט: איין וועלט אומערדם.

פערלאָזט ער דעם גאַנצען ישוב. געהט ער וואַלד אויס,
וואַלד אַיין, איבער בערגער און טאָלען, ביז ער קומט צו צו
א וואַסער. ווי דער טייך הייסט, האָט ער אפילו נישט געוואוסט,
נאָר ביים טייך איז געשטאַנען א חורבה פון איין אלטען פאַלאַץ,
ווייט פון שטערט און דערפער, האָט ער זיך דאָרטען בעזעצט
און אָנגעהויבען עסק צו זיין אין קבלה.

פאר קליין און גרויס.

פון עולות קען מען אָבער נישט ענטלויפֿען... פון צייט צו צייט צולאָזט זיך דער טייך, קעהרט איבער שיפלעך, רייסט אָב פון דער יבשה שטיקער לאַנקעס מיט גראָז, שטיקער פֿערווייטעט פֿעלדער... און צווישען די פֿיש איין עכיג געשלאָגנעריי! לאָזט עס איהם נישט רוהען, נישט שלאָפֿען און *ענטלויפֿען האָט ער שוין נישט וואו אַהין...

ליענט ער אַזוי און טראַכט, און טראַכט: ער וויל דער-געהן, פון וואַנען עס געהמען זיך גאָר אין גאַנצען די עולות? פֿאַרט איהם אַיין, אַז די עולות קומען דערפֿון, וואָס די נשמה פון דער וועלט איז אַינגעשלאָפֿען... און עס איז נישט אַזוי ווילד, ווי עס דאַכט זיך.

למשל: דער עולם קען — אַ מענש. כל זמן די נשמה איז וואַך, טהומט ער וואָס עס טויג איהם, פֿלאַן-מעסיג, על פי שכל, אַלע אברים פֿאַלגען די נשמה. שלאָפט אָבער אַ מענש אַיין, די נשמה — דער מושל איבער'ן גוף, דרימלעט אַיין, הויבט אָן דער גוף צו וואַרפען זיך אָהן סדר, אָהן אַ ציעל און יעדעס אָבר פֿאַר זיך, אַיין האַנד אַהין, די אַנדערע אַהער, דער קאָפּ בע-זונדער, דאָס לייב בעזונדער — אָהן שכל... און מען קען גע-שעדריגט ווערען...

עולות זענען אָהן שכל... די וועלט וואַרפט זיך, צאַפֿעלט אָהן אַ סדר; און די נשמה פון דער וועלט איז אַינגעשלאָפֿען, און יעדעס שטיק וועלט טהומט זיך זיינס, נישט למוכת הכלל... איהר פֿערשמעהט? יאָ צי ניין, אַזא געדאַנק האָט ער געהאַט.

קומט ער צו דער דעה, אַז אַיין פֿלאַן איז פֿערהאַן: די נשמה פון דער וועלט צו וועקען. חאַפט זי זיך אַויף — וועט ווערען אַ סדר, וועט אַויפהערען דאָס צאַפֿלען, דאָס רייסען זיך, דאָס שלאָגען זיך צווישען די אברים פון דער וועלט...

ווי אַזוי אָבער וועקט מען די נשמה פון דער וועלט. אַויף דעם זענען פֿערהאַן עצות אין די הייליגע ספרים... מען דאַרף טהון וואָס מען דאַרף, זאָגען וואָס מען דאַרף.

דערצו אָבער דאַרף מען כונה, מען מוז זיך אָבגעבען
 דערצו מיט'ן גאַנצען האַרץ מיט מסירת נפש, אז נישט צופליהען
 זיך די ווערטער אין אַויר און נאָר נישט...
 עס מוז בעשאַפֿען ווערען אַזוינס, וואָס האָט פליגעל
 צו פליהען און—אַנשמה, וואָס ווייסט וואו אַהין צו פליהען און
 וואָס דאָרט צו פערלאַנגען, פירוע... .

מילא ביי טאָג איז נישט מעגליך. ער לאָזט זיך טיעף אַרײַן
 אין דער מחשבה— גיט ערניץ אַ קראַך אַ געשריי, אַ פויגעל—
 אַ זינג, ערניץ פון ווייט הערט זיך אַ קללה פון אַ פויגער ביים
 אַקער אויף דער האַרטער ערד, וואָס איז איהם פונם דאָס אַיזען
 — נאָר ביי נאַכט, אַמבעסטען צו חיות...
 טהוט ער אַזוי... .

און ער פיהלט, עס געהט! נאָך אַ נאַכט, נאָך אַ
 נאַכט... .

ווערט אָבער געוואָהר דערפון דער בייזער שר פון טייך.
 זאָגט ער: לא! עס וועט נישט שמיל זיין! און קוים לאָזט זיך
 דער פרוש טיעפער אין די כונות אַרײַן, גיט זיך דער שר פון
 טייך אַ וואָרף, הויבט דער טייך אָן צו זיעדען און צו רוישען
 און צו שלאָגען פאַרעם און צו רייסען די ברעגעס, עס ווערט
 אַ מהומה און דער פרוש פאַלט אַרויס פון דער מחשבה, זוי
 אונטען דער שיפער פון שיפעל... .

זעהט דער פרוש, אז ער האָט קיין אַנדערע עצה נישט,
 נאָר אָבצורוקען דעם טייך מיט'ן בייזען שר... דען אַליין אַוועק
 געהן און זוכען אַ חורבה נישט ביי קיין וואַסער, ווילט זיך
 איהם נישט, ווער ווייסט, ווי לאַנג ער וועט זוכען, און צי ער
 וועט געפינען, און דערווייל וואַקסען די עולות און מאַכען חרוב
 די וועלט... .

מילא, אַוועקצורוקען דעם טייך איז ביי איהם אַ קלייניג-
 קייט, ער האָט אַ שם דערויף... האַלט ער עקסרא אַ תענית
 און נאָכ'ן תענית איז ער זיך פּלוצלונג מתכוין צום שם און דער
 טייך רוקט זיך.

דער שר ווערט אַש להבה — נאָך פערפאַלען, דער שם איז אָבגעזאָגט, נוקם זיין וויל ער זיך אָבער, צורודערט ער שטארקער דעם טייך, עס ווערען גרויסע פּאַליעס, האַפּט ער איין פּאַליע און וואַרפט אַרויס אויף דער יבשה, צו דער חורבה צו, ווערט אויף דער יבשה פון דער פּאַליע אַבער, אַשוואַרצער צווייגער בער, לויפט ער מיט פייערדיגע אויגען אַרום חורבה און ווען דער פּרוש וויל האָבען פּונדע הויבט ער אָן ברומען און ברילען און וואַרפען זיך, אז דער פּרוש פּאַלט זווייטער פון דער מחשבה...

וואָס בלייבט איהם, דעם פּרוש, צו טהון?

ער וועט דאָך נישט הרג'נען דעם בער! אָנהויבען מיט איין עולה? דען באמת, וואָס איז דער בער שולדיג? ער לעבט, זאָל ער לעבען!

פּאַלט איהם דעם פּרוש איין, דעם בער רוהיג צו מאַכען. מאַכען אַ לייט פון בער! זאָל ער. האַטש אַ בער, וויסען וועגען וואָס עס געהט. ער וועט הויבען דעם בער, מתקן זיין און הויכען זיין נשמה —

געמט דער פּרוש און געהט איינמאָל אין דער פּריה ארויף אויף אַ שפיץ-חורבה, שטעלט זיך און קוקט אַראָב אויפ'ן בער. דערזעהט'ן דער בער פון אונטען, ווערט ער מלא חיסה, הויבט ער אָן רייסען מיט די פּעדערשטע פּיס די ערד, און ברומען, און ברילען, און שפּרינגט אונטער מיט אַ שווימענדיג מויל און בלוטיג-פּלאַמענדיגע אויגען.

מיט גרים-צאָרן קוקט דער בער אַרויף צום פּרוש, מיט רחמנות אָבער און ליעבשאַפט קוקט דער פּרוש אַראָב צום בער און עס ווערט אַ מלחמה צווישען ביידע פּאַר אויגען, צווישען די אויגען מיט ליעבשאַפט און רחמנות און די אויגען מיט האַס און גרים-צאָרן.

זענען אָבער דעם פּרוש'ס אויגען שטארקער און הויבען אָן נובר ויין די אויגען פון בער.

זאָג, לאַנג האָט גערויערט די מלחמה, צווישען צוויי פּאַר אויגען, צווישען צוויי הערצען און צוויי נשמות...

אָבער אז די זון האָט זיך געהויכט אין מזרח זייט איז שוין שטיל געוואָרען. דער בער — אז די זון איז געקומען אין מיט הימעל אַרײַן, איז ער שוין פאר דער חורבה אויף אלע פיער געלעגען, ווי איין אונטערטעניגער הונד, און אז די זון איז אונטערגעגאנגען האָט זיך דער בער שטיל אויפגעהויבען, אַרױף-געשיקט צום פרוש אַבליק מיט בקשה ותחנונים און איז צוגע-גאַנגען צום טויער און האָט שטיל אָנגעקלאַפּט, און געסקאַמליעט, ווי אַ הונד, מען זאָל איהם עפענען...

דער פרוש האָט גובר געווען, אונטערגעגעבען האָט זיך דער ווילדער צוטיגער בער, זיין הינטיש, סקאַמלען בעטייט: לאָז מיך צו דיר, ווי אַ הונד וועל איך דיר דיענען, צו דיינע פיס ליענען, דיינע הענד לעקען, דיר געטריי אין די אויגען קוקען און מרעפען דיין פערלאנג, און אז דו וועסט דיך פערטראַכטען וועל איך ליענען ציכטיג און שטיל, אפילו קיין פליעג נישט חאַפען —

און דער פרוש האָט איהם געעפענט, און דער בער איז אַרױפגעגאַנגען צום פרוש און האָט זיך געלעגט שטיל צו זיינע פיס, און זיינע אויגען האָבען געזאָגט:

— דו ביסט מיין גאָט... איך האָף צו דיר, און גלויב אָן דיר... דיינע געדאַנקען זענען הייליג, מיט דיינע כּוונות וועסטו וועלמען איבערבויען...

און דער פרוש גלעט מיט ליעבשאַפט דעם בער, זיין היימיש געמאַכטען בער, דעם בער, וואָס גלויבט אין איהם — און פערטראַכט זיך, און וויל זיך אַרױנגלאָזען אין זיינע מחשבות, זיך מתכוין זיין צו דעם וואָס מען דאַרף, אויפצוועקען די נשמה פון דער וועלט...

ער האָט אָבער שוין נישט געהאַט פון וואָס צו מראַכטען...
ער אַליין האָט שוין די גאַנצע פריהערדיגע נשמה נישט געהאַט...

פאר קליין און גרויס.

מיט וויפיעל דער בער איז ארויף צו איהם, מיט אזוי פיעל
איז ער אראָב צום בער ...
אין ער דערפיהלט אַ מיעדינקייט אין אלע גליעדער, די ברע-
מען פאַרען איהם איבער די אויגען און ער הויבט זיך אויף און
נעהט וואַקערדיג צום געלעגער —
דער בער נעהט איהם נאָך, לעגט זיך נאָהנט ביים גע-
לעגער —
עס וועלען קיין עולות נישט אויפהערען. דער בער איז גע-
וואָרען אַ שטיק מענש, און דער מענש אַ שטיקעל בער —
און דער פרוש, וואָס שלאָפט שוין צוזאַמען מיט'ן בער,
וועט די גשמה טון דער וועלט נישט וועקען. —

די אַבְטֵע אַבְטֵהײלונג איז גײהניס .

מיידער, פערמאטערט ליעג איך אויף מיין געלעגער אין וויל זיך דערמאנהען, ווי אזוי דאָס האָט פאַסירט:
אויף אַ פּערזאָמלונג בין איך געווען, אַרעדע געהאַלטען .
פּלאַס פייער האָב איך געשיט! מיט פיילען געשאַסען . . .
זוי מיט אַ בלויען, שאַרפען שווערר האָב איך דעם עולם גע-
פּאַכט!

און איך דער, און איך הער מיך צו צו מייע רייד; אין האָב נחת פון ווי! איך בין דער העלד, האַלט מלחמה פאַר אַלץ, וואָס איז שעהן און גוט. איך בין דער קעמפּער פאַר פּרייהייט און פאַר אַלע גוטע, זיסע און שעהגע זאַכען, וואָס ערוואַרטען אונז אין דער ווייטער צוקונפּט, וואָס קומט דאָך אַלץ געהנטער און געהנטער צו אונז!

און איך רייס אַרונטער די מאַסקע פון'ס שקר און שטעל איהם צום שאַנד-וויל; איך רייס פון איהם אַראָב די קליידער פון רייב, און שטעל איהם בלויס— פול קרעץ און וואונדען . . .
מיט אַמאָל דאָך בין איך פּערשוויגען געוואָרען!
די קראַפט איז אָבגעשוואַכט, דאָס פייער אויסגעלאָשען, און די צינג אין מויל איז אַ שטיק בליי געוואָרען .
וואָס איז מיר אַזוינס געשעהן?

רעדענדיג האָב איך נישט ווילענדיג די אויגען אויפגעהוי- בען, און אַנטקענען מיר איז אַ שפיגעל געהאַנגען. און איך האָב מיך דערועהן, מייע אויגען דערועהן: אַ שלעכטער גלאַנץ ברענט

פאר קליין און גרויס.

אין זיי, אַ מאָרנע פּייער'ל. נאָר נישט מיינע אויגען! און דאָך
בעקאנט זענען זיי מיר. אַמאָל האָב איך אַזעלכע אויגען
געזעהן.

ערשט איצט דערמאָהן איך זיך, ווען.
אין אַ קאָזאָרמע האָט מען אַ זעלנער געשמועסן. זיינע ברי-
דער, די סאָלדאטען, וואָס האָבען די שטיק געגעבען, האָבען
אַזעלכע אויגען געהאט, און די אויגען האָבען געזאָגט: היינט
שמויסען מיר זיך, סאָרגען וועסט דו אונז שמויסען — און מיר
שמויסען שוין פאַר מאָרגען אויך!
אין שפּיגעל האָב איך זיך דערזעהן! נישט ווי אַ צוקונפּטס-
דעלד האָב איך אויסגעזעהן, נאָר ווי אַ געשמועסער, וואָס
שמויסט!

פּערשוויגען בין איך געוואָרען... און די צוהערער זיי
האָבען פריי אויפגעאַמהעמט; זיי איז אַראָב אַ שטיין פון האַרץ!
אזוי ווי די בהמות אין פעלד נאָך אַ שרעקליכען האָגעל
האָבען זיי זיך געפּוהלט! ווי קינדער, וואָס ויצען אין דער פינג-
סטער, אַז מען ברענגט זיי פּלוצלונג אַ ליכט אַרײַן! ווי הינקע-
דיגע, וואָס שטעהען אונבעהאַלפענע אָנגעשפּאַרט אָן וואַנד, אַז
מען דערלאָנגט זיי די קוליעס וואָס זיי האָבען אַראָבגעלאָזט
און קענען זיך פריי בעוועגען.
אין אַ יונגער מאַן האַפט אָן זיין פּרייליין ביי דער האַנד
און פרעגט: „ערלויבט יעצט? ערלויבט?“ און זי שאַקעלט מיט
איהר שעהנעם קאָפּ און ענטפּערט מיט אַזיסען שמויכעל:
„ערלויבט! ערלויבט!“
און איך בין פון דער אַסיפה ענטלאָפּען.

מיעד און צובראָכען ליעג איך אויף מיין געלענער. די
לבנה שווימט און קוקט צו מיר אין פענטמער אַרײַן.
דער שוין פון דער לבנה, זאָגט מען, איז מסוגל צו
חשבון הנפש, צום אַרײַנקוקען אין זיך אליין... איך שפּיי דע-

רויף! קען איך נישט אויף דער לבנה, שפיי איך צו דער
סמעליע ...

אָבער וואָס איז דאָס?

צוויי אויגען שווימען אַרויס פון דער וואַנד און קוקען.

אַ פשוט-סאַכערין די לבנה! איינס פון איהרע קונצען ...

אָבער וועמעס אויגען זענען דאָס?

זענען דאָס די אויגען פון די זעלנער, וואָס שמייסען

זייער ברודער, אָדער די אויגען פון די, וואָס פלעגען מיך אָב-

האַלטען אויפ'ן וועג פון איין מיראַזש צום צווייטען און פּרעגען:

וויילשט נישט אַ גלאַז וואַסער?

אין די אויגען קוקען אויף מיר נישט מיט בעס און נישט

מיט קיין בעזונדערן חן. אַרום זיי בעוועגט זיך אַ ווייס, בלייך

פנים, אָט שווימען נאָך אַרויס אַ באַרד און פּאות ווי שניי, אַ

ספּאָדיקעל... ענדליך אַ גאַנצער קאַפּ.

— ווער זייט איהר, רב איד?

הערט ער נישט.

— ווער זייט איהר, אַלמער?

בעוועגט זיך דער שאַטען און ענטפּערט:

— איך? איך בין דער „שבת מוסר“!

געפעלט מיר דער ווייץ. געה איך איין אויף דעם לבנה-

שפּאַס און זאָג:

— שלום עליכם אַיך, „שבת מוסר“!

ענטפּערט ער מיר: „עליכם שלום“, ווי דער שטייגער

איז, און ריהרט זיך און געהט געהנטער צו צו מיר —

אַ קליינינקער איז ער, דער „שבת מוסר“, אָבער אַ גלייכער.

איינפאַכע מאַניערען, אין די אויגען תּמימות... נאָר קוקען קוקען

זיי גלייך און זיכער, גלייך עס וואַלטען אויף דער וועלט קיין ספּקות

נישט געווען; גלייך אַלץ, וואָס מען זעהט איז אַזוי איינפאַך און

זיכער... און זיין קול איז איינפאַך קלאַהר, אָהן אַ פּאַרב, אָהן

אַ צימער. וואָרט פאַר וואָרט שיט זיך איהם פון טויל, ווי זאַמל.

יעדעס וואָרט האָט זיין ממשות...

— דאָס דאָס איז דאָך דאָס גיהנום בעשריבען?

פאר קליין און גרויס.

- איך!
— און איהר האָט'ס ריכטיג בעשריבען? נישט צוגעלענט
נישט אַרָאָבגענומען? איהר טוט דאָך איצט וויסען, מיט אייגענע
אויגען געזעהן!
ער בעליידיגט זיך נישט, און ענטפערט אויסמיידענדיג;
— איך האָב איהם אויך ביים לעבען געזעהן.
— ביים לעבען?
— געוויס... אין חלום...
— און עס איז ווירקליך אזוי ווי איהר האָט עס אויסגע-
מאָלט, ווי איהר האָט עס אין חלום געזעהן?
— עס איז גרעסער געוואָרען... מען האָט צוגעגעבען אין
אכטע אָבטהיילונג...
— נאָך וואָס? פאַר וועמען?
— ווילסט וויסען?

— די אכטע אָבטהיילונג, — דערצעהלסט דער, שבט מוסר
— איז פאַר דיר און פאַר דיין גלייכען צוגעקומען; פאַר אלע
גייע זינדיגע, פאַר די „מאָדערנע“ ווי איהר רופט אייך...
— וואָס איז דער אונטערשיעד?

— הער: אַ מאָל איז צווישען גוף און דער נשמה אַ שמע-
דיגע מלחמה געווען. די נשמה, אַטהייל פון זיין ליעבען נאָמען,
האָט זיך אַלץ צום הימעל געריסען, אַרויף, אַרויף צו דער הויך
האָט זי אַלץ געוואָלט; און דער גוף, דער שמוציגער גוף, די
„מפה סרוחה“, האָט אַרץ געצויגען אַראָב, אַראָב, זינקען האָט
זיך איהם געוואָלט, זינקען אין שמוץ און אין מיאוס'קייט...
האָט מנצח געווען די נשמה מה טוב! האָט אָבער נובר געווען
דער גוף? נו, האָט דער גוף זיין פסק געקריגען. ער האָט דאָך
געזינדיגט!

מיט וואָס קען מען שמראָפען אַ גוף? מיט הייסע ברענענע-
דיגע סמאָלע, מיט פייער, מיט וואַסער, מיט שלאַנגען, מיט

עגדישען און מיט אלערליי קאמפאָרושנע ארבייט אין מדבר, אין וואַלד, אין חורבות פון הייזער, וכדומה. דערצו האָט מען די אלטע, שבעה מדורי גיהנום בעשאַ-פען, זיבען אָבטהיילונגען, און יעדער פלעגט אין זיין אָבטהייט-לונג איבערקומען זיין פסק און זיין צייט. היינט אָבער זענען אנדערע צייטען געוואָרען און — אנדערע רע זינד ...

די נשמות מאַכען אַבונד ... די נשמות רעוואָלטירען! די נשמות האַלטען מרחמה מיט אלע זיעבען הימלען, מיט גאָט און זיין נאָטור ... אַלץ דאַרף בעסער זיין, אַלץ ווילען זיי איבער-מאַכען און מיט'ן קאָפּ אַראָב איבערקעהרען! נישט קערפער זינדיגען איצט, נאָר די נשמות! אונגעדול-דיג, שמויסט איהם צום קץ, פאַר דער צייט אַראָבברענגען משיח. די אויגען קריבען איך אַרויס! און איהר ווירטשאַפט, גלייך עס וואָלט אַיער וועלט געווען, און איהר קאָמאָנדאָועט, גלייך די מענשהייט וואָלט אַיער פערקויפט מירטער געווען ... פאַר אַיך איז אין די שבעה מדורי גיהנום קיין פלאַץ נישט געווען.

-
- און אין דער אַכטער אָבטהיילונג איז קיין ברעגענדע סמאָע נישטאָ?
 - ניין.
 - און קיין פייער און קיין וואַסער?
 - נישט ...
 - און שמייסען שמייסט מען אויך נישט?
 - קיין זכר פון ריטער!
 - און עסען און טרינקען און שלאָפען קען מען דאָרט?
 - אפילו לעזען און שרייבען און אַרויסגעבען ...
 - מיט וואָס דען שמראַפט מען?
 - זעה, פון מערב זייט ציהט זיך אַשווערער וואָלקען, צו דער לבנה שווימט ער, דעקט ער זי צו, פערשווינד איך; נאָר אין איהר ליכט קענסט דו מיך זעהן ... פויל רוקט זיך דאָך

פאר קיין און נרויס.

דער וואָלקען, וואָס איך וועל קענען, וועל איר דיר איבערגעבען.
צילען דאָך מוז איך מיך... הער!...

מען נעמט, צ. ב. ש., אַ מענש, וואָס האָט, ווי דו, קיין
צייט נישט געהאט, און מען שמעלט איהם אַנאַקעמען פאר אַ
באַרג מיט שניי. שמעהט ער. ער שמעהט און באַלד פאלט
איהם אַין, מען דאַרף דעם שניי צוצולאָזען און דערפון וואַסער
מאַכען, ווערט דערפון אַ שטימונג, אזוי רופט איהר דאָך עס?
און פון דער שטימונג אַ פערלאַנגען, פון פערלאַנגען אַ ליידענ-
שאַפט: ער מוז און ער לויפט צו צום שניי באַרג, און וואַרעמט
איהם מיט'ן לייב, ער געהאט איהם אַרום, בעהעפט זיך אין
איהם, עמעמט אַריין מיט היץ, שפאַרט זיך און איהם אַריין
מיט לייב און לעבען.

— דער שניי מוז צוגעהן... וואַסער מוז זיין, וואַסער
פליסט, וואַסער איז בעוועגונג, וואַסער איז גליק.
— און שדים טרייבען אונטער?

— נאָך וואָס? די תּאוה טרייבט בעסער! און ער שנייט
זיך אַריין אינ'ם שניי אַרץ מיעפער און מיעפער, און פון וואַנען
ער רוקט זיך אָב, ווערט צוריק געפרוירען אין ער אַרבייט אַרום-
גערינגעלט מיט שניי, און שניי באַרג אין דער פינסטער, וואָס
צופלאַסען ווערט געפרוירען. .
— און?

— און ער מאַכט פון שניי — אַיין!
— שרעקליך!

און איין אַנדערן נעמט מען און מען שמעלט איינעם אַליין
אין אַ פעלד, אויף אַ האַרט לעהמיג פעלד,
איבער'ן קאַפּ — אַ וואונדערבאַר שעהנער הימעל, אָהן אַ
לייכט וואָלקענדעל, ריין, אָבער פאַר דאָס, איין ריין פון זין.

לבנה און שטערען... וואָרען — איז דען אַ הימעל פּערהאַן ?
 עפּים אַ בלאָה ליילעך, אַ פּרוּכּת... וואָס נישט ? טראַמפּעלט
 ער אַרום אין לעהם, איינער אליין, ווי אין אַ מרבר... ער איז דאָך
 דער איינציגער וואָס לעבט, פּיהלמ, טראַכט און דענקט!
 פּאַלט אָבער אויף איהם איין אומעט, ער וויל לעבען אַרום
 זיך... געפינט ער עס נישט, וועט ער עס מאַכען ! ביים לעבען,
 האָט ער פּאַר טויזענדער געלימען, פּאַר צעהנדליגע טויז-
 זענדע געווירקט, פּאַר צעהנער טויזענדער געדענקט ! ווין נשמה
 איז דאָך די נשמה פון מיליאָנען געווען ! איז ער קיין בעשעפּער
 נישט ? קען ער נישט דאָס זעלבע וואָס גאָט ! און שטויב נעמט
 ער פון דער ערד און לעהם, און בלאָטע, און קנעט, און קנעט,
 און מאַכט — נאָך וואָס וויל ער דאָס מאַכען ? פּויגעלעך מאַכט
 ער, פּויגעלעך מיט פּלינעל ! דער מענש, וואָס האָט קיין פּלי-
 געל נישט, איז גאָרנישט... דערנאָך וועט ער אָדלער מאַכען,
 דערוויל פּויגעל !

קנעט ער פּויגלען, צוערשט קליינע — אָבער מיט פּלינעל
 מאַכט ער זיי, קנעט אויס און בלאָזט אַריין זיין אייגענע נשמה ;
 ווערען זיי לעבעדיג, די פּויגעלעך, און ער פּרעהט זיך, און
 פּאַנצט אונטער, און רופּט צו זיי : פּליהט, פּליהט, פּויגעלעך
 מיינע, אַרויף אין די הויך !

נאָך די פּויגעלעך פּליהען נישט, אויף דער ערד היפען
 זיי אַרום אין לעהם, און זוכען אַווערעמיל די הערצלעך אונטער-
 צושפּאַרען... אָבער קיין ווערעם זענען נישטאָ, צאַפּלען זיי און
 געהען אויס פּאַר הונדער...

און טרעפט, אַז צוויי פּאַר פּלינעל היבען זיך און פּלי-
 הען, איז עס איין „ער“ און אַ „זי“ און זיי שפּיעלען זיך...
 ער שרייט : „צום הימעל ! צום הימעל !“
 און זיי שפּיעלען...

האַפט ער שטויקער לעהם און וואַרפט אויף זיי און טויט זיי,
 און קנעט אין מאַכט אַנדערע פּויגעל...
 און דאָס פעלד ווערט פול מיט פּנרים, מיט טוימע פּויג-

לען... אַרום און אַרום איהם פּנרים, נאָך פּנרים —

מען נעמט אויך א זינדיגען מענשען און טען ווארפט איהם אריין אין א גרוב פון הינט .

— פרעסען זיי איהם אויף לעבעדיגערהייט ?

— חס ושלום! הונגעריג זענען זיי, די כלבים, נאָר איהם עסען זיי נישט — ער איז דאָך זייער פריינד, ער רעדט דאָך צו זיי, צו די הונגעריגע הינט! אַ פראָפעט פאַר הינט איז ער!

צוערשט רעדט ער צו זיי הינמיט אויף זייער שפראַך, און אז זיי הויבען איהם אָן צו פערשטעהן — וואַרפט ער אַריין עטליכע מענשליכע ווערטער! וואָס אַמאָל מעהר, וואָס אַמאָל מעהר...

און אזוי שמעהט ער און רעדט, און נעמט פון זיי קיין אויג נישט אַראָב, און מיט אויגען צויבערמ ער זיי, האַלט די הינטיגע שע נשמות אַיין!

אַליץ איז ענטוויקלונג! די סאַרשען פערענדערן זיך — פון הינט וועלען מענשען זיין!

אין אָט שמעלט זיך שוין אַ כלב אויף צוויי פיס, און מיט די אַנדערע צוויי פיס טאַפּט ער אַרום זיך. אַ צווייטער בילט נאָך, אָבער אינ'ם הינמיטשען בילען הערען זיך שוין גאַנצע מענער, העכערע, מענשליכע...

און ער רעדט אַליץ; און מיט זיינע רייד און מיט זיינע אויגען ניכט ער אויס אַ וואונדערבאַרען צויבער אויף. די כלבים. אָט שמעהען זיי שוין אַלע גלייך ווי מענשען... אָט הויבט שוין איינער פון זיי אויף אַ פוס, ווי אַ האַנד, און ווייזט צום הימעל!

און אין די אויגען פון יענעם הונד האָט עפּים אַ בליימש געטהון, — אַ שאַמען פון ווילען, פון זעלבסט-בעוואוסזיניג האָט זיך אין זיי בעוויזען!

נאָך אַ ווילע און די אויגען פון אַלע הינט וועלען אויפשטיי-נען, אויפלאַמען וועט און זיי דער ווילען, אין דעם הונגער

י. ל. פרץ

זייערן האָבען זיי דאָך פּערגעסען; זיי האָבען דאָך פּערגעסען,
אז זיי זענען הונגעריגע הינט; נאָך אַ וויילע און עס וועט זיך
אין זיי דערוועקען דער גרויסער, דער וואונדערבארער געדאַנק —
— אן דאָן?

— עס וועט נישט געשעהן! אַ מלאַך חבלה וואַרפט פּלוצ-
לינג אַ ביין אין גרוב, די הונגעריגע הינט לאָזען זיך אַראָב אויף
אַלע פיער, בילען, רייסען זיך איבער'ן ביין... און ערשט אז
דער ביין פּערשווינדט, הויבט אָן דער נביא אויפ'ס ני... און
אזוי שטענדיג...
— גרויזאַם!

— גרויזאַם!

און איינעם האָב איך געבען אַ הויכען באַרג געזעהן.
אויפ'ן שפיץ באַרג שיינט אַ וואונדערבאַר ליכט, ער שטעהט אונ-
טען פּערבענקט, עס ציהט איהם אַרויף, אַרויף צום ליכט, צום
צויבער-שיין, דאָרט אין זיין גליק... דאָרט אין דער הויך
וואו די לופט איז ריין, וואו דאָס שמראַהלם און ערעל-ווייס
בליהט...
— שטייגט ער?

— זי לאָזט נישט... מאַכט ער אַ שריט צום שטייגען,
עפענט זי איהרע אויגען אויף און קוקט אויף איהם. אויך אין איהרע
אויגען איז אַ צויבער-שיין דאָ, אויף אין איהרע אויגען איז אַ
הימעל דאָ, און זונען און שמערן און אַלערליי זיסע
שמראַהלען —

— געהט ער צוריק!

— און דאָן פּערמאַכט די אויגען... און אויף און אָב
געהט ער, צווישען ליכט און ליכט, שמראַהל און שמראַהל...
— פאַר וואָס געהמט ער זי נישט מיט?
— זי איז נישט זי...
— דער וואָלקען איז נאָהנט, נאָך פון אַדלער און שוויי-

גען-פעט וועל איך דורך דערצעהלען...

אזר קליין און גרויס.

— און דאָס וואָס איז?

— אַ קלייניגקייט! מאַכע פון אייערע נביאים, אייערע פראָפעטען ווערען אין אַדלער מגולגל, אין גרויסע אַדלער מיט ברוימע פליגלען, נאָר אין שוויינען-הויט געקליידט...
און די נביאים אייערע הויבען זיך אין די רופטען; הויך, גאַנץ הויך פליהען זיי, דעם הימעל ווילען זיי איינגעבען, דעם כסא הכבוד פערנעמען! אין דער הויך אָבער, אין דער פריקעניש שפאַלט זיך די שוויינען-הויט. און אז עס מאַכען זיך זיי וואונדען און ס'הויבט אָן שמאַדק וועה צו טהון, פאלען די אַדלער אַראָב אין גאַסע זומפען אַרײַן, וואו זיי וויקען די הויט זייערע, וואו זיי היילען די שוויינען-הויט פון וואונדען...
און אזוי געהט עס אַרויף און אַראָב, אַרויף און אַראָב —

נאָר מיט אַמאָל איז די לבנה פערשוואונדען און דער, שבט מוסר" מיט איהר.
אז איך בין אויפגעשמאנען און א ליכט אָנגעצונדען, האָב איך אויפ'ן מיש אַ פאַסט-קאַרטע געפונען:
— איהר זייט געבעמען צו קומען מאַרגען אויף אַ פּער-זאַמלונג —
איך האָב עס פערברענט.

עוֹלָם הַבָּא.

אָ — ניוון! מיר וועט איחר נישט איינרעדען! די וועלט איז נאך קיין וועלט נישט!
וואָס פיינט אי הרע קס צינדט זיך אָן אליכט, עם ברענט העלעה אָדער טונקעלער — לייט דעם חלב, לענגער אָדער קירצער — לויט דער לענג און די דיק — עם ברענט, צאנקט און ווערט פערלאָשען מיט אַ קלענערן אָדער אַ גרעסערן ריח — און שוין! דאָס איז עם אין גאנצען!
איך — וואָלט אזא לעבען נישט בעשאַפען!

פרענט אַ נימנאויסט פון סימען קלאס, וואָס עם ווערט פון איין אויסגעברענט ליכט! ער וועט אייך זאָגען, אז עם איז נישט צו נישט געוואָרען! ער וועט אייך אויסוויזען מיט אותות ומפתים, אז די נאָטור איז אַ ווירטשאַפט, וואו עם ווערט נאָר נישט פערלויירען, קיין שמויב, קיין האָר... פון אויסגעברענט-מען ליכט ווערען גאָזען; מען זעהט זיי נישט, נאָר דאָ זענען זיי; זיי שוועבען אַרום אין דער לופט.

אַ חלבין ליכטעל פאַר אַ גראָשען ווערט אין דער נאָטור נישט פערלויירען, נאָר איך, איך מיט מיין שכל, מיין ווילען, מיין יושר, מיין צעה, מיין טרעהרען — איך ווער פערלויירען, פון מיר בלייבט נאָר נישט!
און זיי זאָגען, אז איך בין משוגע!

הייסט דאָס אַ וועלט?

יושע זיינער-מאכער איז קיין גרויסער מייסטער נישט, און דאָך וועט פון זיין שמוב נישט אַרױסנעהן אַ זייגערל, וואָס זאָל יעדער רגע ווערען צוועצט, צוקלאַפּט און צישפרונגען ווערען; וואָס זאָל האָבען אין זיך איין עבוגע, בעשטענדיגע מלחמה: איין רעדעל זאָל רייבען, שרייפען און דריקען דאָס צווייטע, איין צייהנדיל זאָל צופען, רייסען און בייסען דאָס אַנדערע, און די האָר, אָדער ווי ער זאָגט — די פּעדער, זאָל אַלץ אַרומנעהמען און שטיקען און ווערנען, עס זאָל קיינער קיין אַטהעם נישט קענען האַפען!

צי האָט איהר געזעהן אַ מאָל אַ דרעש-מאַשין, וואָס דרעשט זיך אַליין? צעפּיס, וואָס רייסען פון זיך אַליין אָב די הויט? ניין! דאָס איז קיין וועלט נישט! איין ערב-רב איז עס, אַ דול-הויז איז עס! געקוילעטע העהנער לויפען אַרום און האַפען קערנדלעך, דאָס בלוט רינט און זיי ווערנען זיך! אַ דול-הויז איז עס, אַ מבול דאַרף עס, — קאַלט, קאַלט וואַסער!

און ווער וואָלט פאַר אַזאַ פינסטערע וועלט אַזוי פּיעל ליב-טיגע, גאָלדענע שטערען בעשאַפען?
גלייך זי ווייסט דען, די פינסטערע ערד, וויפּיעל שטערען זי האָט?
מען קען נישט איבערזעהלען? וואָגט זי...

וואָלט עס נאָר מטבעות געוועזען, זילבערנע, גאָלדענע מטבעות, וואָלט מען שוין אַלע, אַלע געצעהלט, נישט ווי היינט נאָר אַ מנין געלעהרטע בטלנים, אַלע וואָלט מען געצעהלט און מען וואָלט שוין איבערגעצעהלט!

ניין, דאָ איז נאָך דאָס רעכטע לעבען נישט! דאָ לעבט מען דערוויל, אין ערב-רב, אָהן אָרדנונג, אויסגעמישט: לייבען,

פאר קליין און גרויס.

מחזירען, בערען, ווערעם און פויגעל, און אל-די-שווארצע יאָהר
צוזאמען... עם טרעפט זיך אַ מענש אויך...
נאָר — אז מען דערזעהט איהם, פאקט מען איהם אין דול-
הויז אַרײַן...

עס איז גענוג איין אויג צו וואַרפען אויף די ליכטיגע,
קלאָרע, זאנפטע, מילדע, ריינע שטערענדלעך, מען זאָל איינ-
זעהן, אז דאָרט איז ערשט דאָס רעכמע לעבען... נאָר דאָס
אס'ת'ע לעבען, שטראַהלט אַזוי רוחיג, אַזוי זיכער!
און דאָרט לעבען די מינים בעזונדער, יעדער שטערן האָט
זיין מין און דעריבער שטראַהלען זיי מיט שלום, מיט
עולם הבא!

דאָרט הערט מען נישט אַלץ-אין-איינעם: מיין טוירט
אַדער דיין טוירט!

אויב אַ שטערן ציטערט אין הימעל, איז עס פאַר רחמנות
אויף אונזער פינסטערער ערד! אז איינער פון זיי טרעפט זי
פלוצלינג אויפ'ן וועג, דערשרעקט ער זיך און פאַלט... די
זון קען נישט צוקוקען, ווי עס לעבט זיך ביי אונז, פערשטעלט
זי זיך טהייל מאָל דאָס פנים און עס ווערט לקוי חמה... די
לבנה איז געהנטער, זי זעהט בעסער! רייסט זי פון זיך פאַסען,
און מען מוז יעדען חודש מאַכען אַ נייע לבנה!

טויזענד אייגען האָט דער מלאך המות!
עס איז קיין וואונדער נישט, ער דאַרף די מינים סאָרטי-
רען און יעדען שיקען אויף זיין שטערן אַרױף; און דאָ איז אַ
סאַסקאַראַד, אַ פּוריים-שפּיעל, סאַמע פּערשטעלמע, עס איז קיינער
נישט אין זיין אייגענער הויט!
אַם ערגסטען איז מיט די כל-בוניקעם!...

כָּל בּוֹי.

אמאל — האָט מיר מיין באַבע, די אַרענדארקע, דער צעהלם — האָט זיך בעוווּזען אַ פּל-בוֹיניק. דאָס איז געוועזען ביים פּריץ אויפ'ן הויף, וואו זי האָט די פּאכט געהאַלטען, דערי-בער וויס זי די מעשה. —

פון וואָס זען ער האָט זיך גענומען? וויססט מען נישט. איינער האָט געזאָגט, אז זיין מוטער איז אַ בעקערין גע-וועזען און האָט אַויסגעקראַצט פון אַלע מולמער — אַ וויסקראַבעק, רחמנא לצלן!

אַנדערע דערצעהלען אַנדערש: אויפ'ן הויף אונטער דער-שאַפּע איז אַ קעסטעל געשטאַנען, וואו אַלע פּין הויף האַבען וואַסער גענאָסען — הינד אויך! דערפון איז אַרויס אַ שוואַם... נישט קיין הונד-שוואַם, נאָר אַ שוואַם „מבּל המינים שהוא“... דערנאָך האָט זיך עפּים אַ ווינטעל געמאַכט, די שוואַם האָט זיך אָנגעריסען, אַוועקגעקאַלערט און האָט זיך שפּעטער אויפגע-הויבען, אַלס אַ לעבענדיגער פּל-בוֹיניק...

סיי ווי סיי קומט ער אַרויס פון פּריץ'ס הויף! און אַ וואונדערליך היהלע איז דער פּל-בוֹיניק געוועזען? אָהן ביינער, פון סאַטע ווייז פּלייש, און דאָס קעפעל האָט זיך לויז געדעהט אויפ'ן האַלז, ווי אויף אַ גומ געשמירט שרייפעל! ער האָט זיך נישט געריהרט פון אַרט און מיט'ן קעפעל געדעהט קיין מורח, קיין מערב, קיין צפון, קיין דרום — וואו איהר ווילט נאָר אַליין! און ווייל ער האָט יעדען צוגעשאַקעלם

מיט'ן קאָפּ, האָט ער מיט אלע בשלום געלעבט, און פון קיינעם
— און מיט קיינעם גלייך — נישט געליטען!

עס שלאָגען זיך צוויי העהנער; איינער שרייט: קוקעריקו,
דער צווייטער וויל דוקא: קוקעריקי! דער פל-בו מישט זיך
נישט אריין. נאָר, אז דער הויף איז שוין בערעקט מיט פּעדערן,
און די העהנער צופאלען זיך אָהן פח, געהט ער צו און זאָגט:
אייר האָט ביידע רעכט: דער „באור“ זאָגט: „קוקעריקי!“ און די
שבעים-זקנים: „קוקעריקי!“, און ביידע העהנער בלייבען זיך
שוואַם און איהם גוטע פריינד!

עס איז קיין שטילער הויף נישט געוועזען... דער הונד
האָט געביסען דעם חויר ביים אויער, די קאָץ האָט געשפּיגען
אויפ'ן הונד, און איין אָדלער מיט איין אונטערנעשאַסענעם
פליגעל איז אַרומגעגאַנגען און אלע געוואָרפען אין ויעבטען שוויים
אריין; נאָר דער פל-בו'ניק האָט זיך מיט אלע גע'חברט: ער
האָט זיך געהאַלטען, אַמאָל ביים רעכטען, אַמאָל ביים לינקען
אויער און דער חויר האָט געמיינט, אז ער איז אויך אַ געביסע-
נער! דעם הונד האָט ער אַיינגערוימט: „ברר... סאַמע גנבים,
איין עהרליכער מאַן ביסט דו!“ דערנאָך איז ער אַרויפגעשפּרונגען
אויפ'ן צוים און געוואַשען זיך מיט דער קאָץ צוואַמען פאַר'ן
דענען...

פּלוצלונג נאָר האָט ער דעם אָדלער דערזעהן! ער ציהט
אויף זיך אַ בענגשאַפט, אין אויג ווייזט זיך אַ טרעהר: נישט
גוט, ברודער, דעם אונטערנעשאַסענעם! ער זיפצט און דער
אָדלער מיינט, אז ער בענקט אויך נאָך די הויכע וואַלקען, און
געהט אַוועק מיט איין אַראָבעלאָזטען קאָפּ נאָר מיט אַ ווייך
האַרץ... „אויך איין אוינגליכער!“...

און אז קיינער זעהט נישט, שפּרינגט ער נאָר אַריין אין
שטאַל צום קליינעם עוועלע און רוימט איהם אַיין: ווייסט, קאַנט
הויבט מיר אויך נישט אָן צו געפעלען!

י. 5. פרק

און אויף דער וועלט פו! .. פו...! — אויפ'ן פריי'ס
הויף, מיין איך — איז איהם גאָר נישט שלעכט געוועזן... ער
האָט מיט אלע נומ געלעבט, מיט אלע זיך גע'חברט, ביי יעדען
עפּים געהאַפּט...

יעדער האָט איהם געדענקט אַ זכות פון אַ שאַקעל אויף
זיין זייט! און האַמטש קיינער האָט איהם נישט ליעב געהאַט,
האַבען איהם אלע פּערבעמען: ווער אויף פּרישטיק, ווער אויף
מיטאַג — און ער האָט אלע מאכלים געגעסען... און יעדערער
האָט זיך איהם געגריסט און דערביי זיך אין האַרץ געוואונדערט:
פאַר וואָס האָב איך איהם נישט גערן?

גאָר עבני לעבט נישט קיינער, אפילו נישט קיין כל-בו!
עס איז געקומען זיין זייט, און דער רוח האָט איהם פּערטראָגען
אין אַ מדבר אַרײן, אויפ'ן זאַמעל-פּלאַץ, וואו די נשמות פון
אלע חיות, בהמות ועופות געהמען זיך צוזאַמען, און דער מלאך
המות סאָטירט זיי, באַנדראָלירט און פּערשיקט אויף יענע
וועלט.

ווען דער כל-בו איז אָנגעקומען, איז שוין די סמעפּ בע-
דעקט געוועזן מיט אַבגעטיילטע מחנות, וואָס האָבען איינס אויפ'ס
אַנדערע געקוקט צום לעצטען מאָל, אין שאַרף בעטראַכט! זיי
וויילען געדענקען אויף יענער וועלט, וואָס פאַר אַ מינים דאָ
זענען געוועזן. די עופות זענען אונגעדולדיג געשטאַנען אויף
איינציגע פּיס; פון די אינדיקעס שניידט זיך אָב אַ בלוט-רויטע
שאַרפע אויף אַ מייל; ווי דיגע זילבערנע געבעל היידען און
ווענען זיך די טויבען אין דער לופט! שטאַלץ און ערנסט האַלטען
זיך די אָדלער אין אַ זייט; אַ גאַנצע באַנדע עזעל האָבען זיך צו-
זאַמענגעשלאָגען מיט די קעפּ און קלערען, וואָס פאַר די-ינער עס
קענען וואַקסען אויף יענער וועלט.

און דער מלאך המות האָט שוין גענומען דאָס פּיפּער'ל
צום מייל, אַ צייכען צו געבען צום אַוועקפּליהען... ער האָט
שוין אַיפּגעהויבען די הענד, יעדען צו וויווען זיין וועג! גאָר ער

פאר קליין און גרויס.

האָט די האַנד אַראָבגעלאָזט, דאָס פייפער'ל פּערגעסען — ער
האָט דעם פּל-בו בעמערקט .

— ווער ביסט דו? פרעגט דער מלאך המות, וואָס האָט
נאָך אזא בריוואה נישט געזעהן .

פּל-בו שווייגט; ער ווייס אַרײַן נישט, ווער ער איז!
טוויזענער אויגען האָט דער מלאך המות, אין מיט יעדען
אויג זעהט ער אינ'ם פּל-בו איין אַנדער בעשעפעניש .

— צי וועט זיך קיינער נישט דערקענען צום נייעם גאָסט?
ווענדט ער זיך צו די אלע מינים, וואָס זענען שוין אויסגע-
שטעלט גרויט צום פליהען .

נאָר קיינער ענטפערט נישט, יעדער מין זעהט אינ'ם פּל-
בו אַ קליין פּיצעל זיינס, נאָר אזוי פּיעל פּרעמדס!

עס דויערט אַ וויילע אין דער מלאך המות נעמט זיך צוריק
צום פייפער'ל... ער וויל אַ צייכען געבען: זאָלען זיך די
מינים פליהען יעדער אין זיין וועג, זאָל דער פּל-בו בלייבען
אין סטעפ!

דעמאָלט אָבער האָט דער פּל-בו אַרויסגעלאָזט אַ שרעקליך
געוויין, אין וועלכען עס האָבען זיך געהערט אלע יללות פון אלע
מינים חיות און עופות! ער איז צוגעפאלען צום מלאך המות'ס
קניע און האָט איהם די פיס געקושט .

— וואו לאָזט דו מיך איבער. דו באַרמהערציגער מלאך!
דער מלאך המות ווערט געריהרט פון זיינע טרערען, נאָר
וואָס צו טהון ווייס ער נישט!

— אויף יעדען שטערן — זאָגט ער דעם פּל-בו — שטעהט
אַ מלאך ביים טויער און קוקט נאָך אַ מאָל דורך דעם גאַנצען
טראַנספּאָרט... מען וועט דיך אין ערניץ נישט אַרײַנגלאָזען;
און קיין עקסטראַ וועלט פאַר פּל-בו'ניקעס האָט נאָך גאָט נישט
בעשאַפען...

— באַרמהערציגער מלאך! דאָ בלייבען וויל איך נישט,
קען איך נישט, איך געהער דאָך שטיקלעך-ווייז צו אלע מינים,
זאָל יעדער מין זיך צוגעהמען זיין חלק!

י. צ. פרק

— עהרליך! זאגט דער מלאך — דיין פסק זאל מקוים
ווערען!
און, אז יעדער מין האָט זיך אויסגעצופט זיין חלק איז ביי
יערען מין אַ דין האַרץ געבליבען, און ביים ערשטען ווינד
האָבען זיך די האַר אָנגעריסען און געבליעבען דערנאָך הענגען
אין דער לופט... .

מיט דער צייט האָבען זיך אויף דער וועלט די פּל-בוניקעס
געמעהרט, נאָר אלע האָבען אזא סוף.
און ענדע זומער, אויב דו זעהסט שפינוועבס הענגען אין
דער לופט, זאָלסט דו וויסען, אז דאָס זענען פּל-בו-האַר!
אזוי האָט מיר מיין באַבע דערזעהלט... .

א ת ל ו ם .

איהר ווילט וויסען! פון וואַנען איך קום אהער? איך וועל אייך דערצעהלען; איך האָב קיין סודות נישט. אמאָל בין איך נאָר אַ געוונדטער געוועזען; אייגענטליך פערקעהרט, איך האָב געלימען; נאָר אויפ'ן מאָנען, אויף די פיס, אויף נאָך אַנדערע קרענק אין לייב, אַ נשמה אָבער האָב איך געהאַט אַ געוונדטע — זי האָט אפילו פרי-מגדים פערדייעט; אַ מוח — איין אייזערנעם; אַ קלייניגקייט! דעם פאַרציווער רב'ס אייניקעל!

פאַר מיין קעפעל האָט מען מיר איין אשה צנועה געגעבען — איהר קענט זי אפשר? ביילע די שמריקען-מאַכערין, אַ וואהלע יודענע! נדן אויך, ווי דען! איך האָב ווייטער געלערנט, נאָר געהאַנדעלט אויך! יש מקום בראש... מיט איין זייט האָב איך געזופט ש"ס ופוסקים, מיט דער צווייטער, קאָנדיציעס" גע-מאַכט: מפלומרשט ווייץ געקויפט און אָבגענומען געלד מיט פראַצענט...

הבלל — איך בין געוועזען אי אַלמון, אי אַ מוחר און האָב טאַקי מיט די קינדער גוטע שדוכים געטהון... אויף אייך אזא יאָהר!

עס געהט זיי אַפילו נישט גוט די קינדער! נאָר איינגע-לונקט אין יחוס האָב איך זיי!

דעמאָלט האָב איך געדאַרפט חתונה-מאַכען אַ טאַכטער, דער מחותן האָט דוקא געוואָלט באַזעסן געלד און איך בין גע-פאָהרען מאָהנען ביים פרייץ...

מאכט זיך איין עסק, האָט דער פּרױז צו טהון מיט מער-
וויטומען, די פּויערן האָבען איהם געוואָלט שלאָגען, רייצט ער
אויף מיר אָן אַ הונד — אויך אַ יושר!
נאָר דערווייל מוז מען ענטלויפּען.

איך לויף, לויף, לויף... און קום אין נאָרטען אַרױן...
זאָל זײן אין נאָרטען, אבי איך הער שוין נישט דעם פּלביס
בילען, עס פּעהלט מיר אַ פּיענטע פּון זאָק, אַ שטיק פּאָלע,
מײן דאָנה, ביילע וועט צונעהען...
נאָר הונגעריג בין איך געוועזען, דאָס האַרץ האָט אין מיר
געהלש'ט.

און דאָ, זעה איך, אַ נאָרטען, אַן ערן! טרויבען ווי אין
ארץ ישׂראל. עפּעל — נאָלדענע, באַרנעס — געשפּרענקעלמע,
גרויסע, דער זאָפט, דאָכט זיך, טרופּט פּון זײ אַראָב. איך
שמרעק אויס אַ האַנד — רבּונו של עולם! — די טרויב ענט-
לויפט, דער עפּעל רוקט זיך אָב, די באַרנע בײַנט זיך אַוועק
אין אַ זײט...
און, הערט אַ מעשה, אַלע רעדען.

— נישט דו — זאָגען זײ מיט אַ פעם — נישט דו האָסט
אונז געפּלאַנצט...
איך ווער בײַן. מיר קומט פּראָצענט, אַ הונד האָט מיך
געביסען, פאַר שרעק ציטערן מיר נאָך די קניע און פאַר זײ איז
נאָך וועניג! איך מוז דאָך עסען!

איך מאַנג און מאַנג אַרום בײַם; איך וואַרף מיט די
הענד, איך צאָפעל, אַ פּיעבער וואַרפט מיך פאַר צאָרן, דער
זיעבמער שווייס בערעקט מיך — און קײן אײנציגע פּרוכט לאָזט
זיך נישט האַפּען. זײ האָבען נאָך נאָר אָנגעהויבען צו זינגען
ווי אַ חזן מיט משוררים:

נישט דו האָסט אונז געזעצט,
נישט דו האָסט אונז געפּלאַנצט...
נאָך אַמאָל דאָס אײגענע:

נישט דו האָסט אונז געזעצט,
נישט דו האָסט אונז געפּלאַנצט!

הערסט א מעשה? אין נישט איבערצושפארען! דאָס נאָנצע בלוט האָט אין מיר אויפגעקאָכט, און איך האָב מיך אזוי לאַנג געוואָרפען אין געוואָרפען, ביז איך בין אַנדער-געפאלען אויף דער ערד מיט שוים אין מויל.

איך ליעג און דערוועג, נישט ווייט פון מיר אַגעלען קאָפּע-לוש, פונקט אזוינעם ווי דער פּריץ מראַנגט, נאָר אַ קלענערן, ווי פאַר אַ נפּלע ווענען! איך האָפּ אַ צימער! וואָס איז דאָס? אין מיטען דערמאָהן איך מיר, אַז מײן ווייב האָט אַמאָל אזוינע קאָפּעלעשען אַדיים-געברענגט און דערפון אַ וויעטשערע גע-קאָכט, מיט קליסקעלעך... אַהא! דערמאָהן איך מיך, אַ שוואָם איז עס, ווי איך בין אַ יוד — אַ שוואָם, זאָל ווײן רויהערהייט!

אפשר אַ הונדס-שוואָם, אפשר סס?

ניין, אַז נאָט וויל נישט, סמט מען זיך נישט; איך שטרעק אויס די האַנד, נאָר די חצופה רוקט זיך אויך אָב מיט אַ נאווה, זי מאַנצט און היפּט אַינעק אויפ'ן דינעם שטעקעלע. „איך האָב זיך אַ סך געקאָסט?“ פרעגט זי. מילא, איך וועל דאָך נישט געהן מענה'ן מיט אַ חצופה. „וואָס אין דר'ער אַרײן!“ טראַכט איך...

וואָס טהוט מען? הונגער, ממש הונגער!

זאָל זײן גראָז! פּאַלט מיר אײן. הלמאי אָדם הראשון האָט קיין פּלייש נישט געגעסען! ער איז פרומער געוועזען פאַר מיר און דאָך יוצא געוועזען מיט „ירק עשב!“ און איך ליעג אויף הערליך, אויף אמת געשמאַק גראָז. נאָר אַ ביסעל, טראַכט איך, מיט'ן מויל אָנציוואַפען, אַבי צו זיך צו קומען און פון גאָרטען אַרויס; וועט עס מיר שאַדען, וועט מיר מיין ביילע מאַכען אַ וויעגער טרענקל... אַ דאגה דאָס איז — האָס! נאָר איך געהס אָן אַ פּול מויל מיט קליינע שאַרפע שטיינדלעך: איך האָב מיר דאָס גענצע מויל צובלוטיגט און דאָס גראָז — „וואַינט!“ איך ליעג אויף אַ גאַל שטיקעל ערד, בלחוד השׁוּר!

אַה, שלעכט! איך זעה בחוש, אַז דער פּריץ איז אַ מכשף און זײן גאָרטען איז אַ כּשׁוּף! אַ שווינדלער — אַ כּשׁוּף-מאַכער! ער

י. ט. פרץ

האָט אפשר נאָר קיין גאָרטען, קיין פעלד, קיין וואַלד נישט ;
עס איז אין גאַנצען נאָר אַ כּשוף, אַבי ביי איין עהרליכען יוד
איין הלוואה'לע צו מאַכען... פּראָצענט שרייבט ער צו, וואָס
שאַרט עס ? !

און מיט אַ האַרץ וואָס קלאַפט ווי ביי אַ נולן, שפּרינג
איך אויף, און לויף מיט די לעצטע כּחות פון גאָרטען אַרויס.

אָט, בין איך אויפ'ן פעלד...

אי — זאָנגען ווי גאָלד, זיי שאַקלען זיך ווי עהרליכע
יודען ביי שמונה עשרה... זיי פערבעטען מיך : קום, יוד, מאַך
אַ ברכה ; קום, פאַרציווער רב'ס אייניקעל און בויג צו די
כשר'ה ליפען...

איך לויף צו מיט איין אָפען מויל, נאָר דאָס פעלד לאָזט
אַרויס אַ געלעכטער ! און לאַכענדיג זינגט עס, דאָס פּויערשע
פעלד זינגט :

וואו ביסט דו געווען,

ווען דער פּויער האָט געצאָקערט ?

וואו ביסט דו געווען,

ווען דער פּויער האָט געזייעט ? ...

אַ רעכטע שעהנע, ריינע כּפרה, ווי הייסט, וואו איך
בין געוועזען ? איך בין געוועסען און האָב געלערנט, תּהלים גע-
זאָגט, געדאַווענט ! מעשיות פון זיידען, עליו השלום, פון פאַרצי-
ווער רב, דערצעהלסט... אַ דאָנה, וואָס אַ יוד מהומט ?
וואָס קומט אָבער אַרויס, וואָס איך ווייס דעם אמת, אַ די
זאָנגען זינגען און רוקען זיך אָב. איך פרוב זיי שוין גאָר נישט
יאָגען, איך ווייס שוין, וואָס כּשוף בעמייט !

נאָר, ניין ! נישט קשה, פאַר הונגער וועל איך דאָך נישט
שמאַרבען ! עמליכע געוויקסען, זעה איך, שמעדיגע אין דערמיט
און ריהרען זיך נישט פון אָרט ; זיי ווייסען, אַז איך בין דעם
פאַרציווער רב'ס אייניקעל, אַז איך זיך און לערן, און, אַז דאָס
האַרץ איז מיר אַוועק, איז אַ מצוה איך זאָל עפּים מועם זיין.
און רוק מיך צו, זיי שמעדיגע ; געהנמער — זיי ריהרען זיך נישט

פאר קליין און גרויס.

פון אַרט! האָם! געוואַלד! עס ברענט, פייער האָב איך איך
מויל, פייער, פייער! פּאָקשיווע איז עס געוועזן!
איך בין אנדערגעפאלען...

זכות אבות האָב איך געהאַט, אז איך בין נישט געבליבען
אויפ'ן אָרט...

און אז איך האָב מיך אויפגעחאַפט, בין איך געלעגען אין
בעט, ביילע מיינע האָט געווינט און אויפ'ן קאָפּ האָט מיך
געדריקט אַ זעקעל אַיז.

— וואו איז שרה? די בלה, וואו איז? פאַרט מיר פּרוּצ-
לונג אַיז צו פרעגען.

מיין ביילע צוויינט זיך ערשט אויף אַ קול:

— זי איז אוועק — זאָגט זי — עפּיס אין אַ פּאַבריק אַריין.
אַרבייטען וויל זי...

וואָס קלערט איהר? נאָר נישט!

איך בין ענטשלאָפען געוואָרען און האָב מיך אויפגעחאַפט

שוין

אַ רױפֿאָ צי אַ הױלע?

אַ שפּיטאַל איז אַ וועלט פאַר זיך, איין אָבגעשלאָסענע וועלט. עס האָט נישט אַזוי פּיעל נפשות ווי איין אנדערע מדינה, עס שפּאַלט זיך נישט אויף פעלקער מיט פּערשיעדענע רעליגיאָנען און פּאָליטישע סיסטעמען; עס האָט דאָך פּאַרטייען. יעדע פּאַרטיי האָט איהר קרענק, איהר אָבטהיילונג, איהרע וועכטער, איהרע פּערדשער און דאָקטאָרען וואָס גיבען אַכטונג, מען זאָל זיך נישט מישען, ווייל די קרענק זענען אַנשטעקענדיג. וועניגסטענס, פּיעל פון זיי.

און עס זענען פּערהאַנגען אַפּוטרופּסים, וואָס הימען די אָרדנונג; תקנות אויף יעדען ערשט און מריט, מיט אַנאַנצען קאָדעקס, פּול מיט עצות טובות אין אלערליי שטרעפּען פאַר נישט הערען, נישט פּאָלנען!.. וואָרען מאַקי — מאַטער ווערט אַ משוגענער שווינדזיכטיג און אַ שווינדזיכטיגער משוגע?

מאָכע זענען נאָך נישט צופּריעדען פון דער אָרדנונג, בע-ונדערע הייזער דאַרפּען זיין, געמויערטע צוימען אַרום די הייזער, גריבער מיט אָנגעלאָזט וואַסער אַרום די צוימען... מען וואָלט עס געמאַכט, ווען עס זאָלען גענוגען דערויף די „נדרים ונדבות“ וואָס מען געמט ביי בעלי-בתיים. און דאָ ווערען זיי וואָס אַמאָל וועניגער די נדרים ונדבות, — שלעכטע צייטען.

און דעריבער מרעפט מאַקי, אַז אַ קראַנקער האַפט זיך אַריבער אין אַ פרעמדע פּאַלאַטע. דערפּון קימען פּערשיעדענע מנפּות, רחמנא ליצלן.

ערשט נישט לאַנג איז דאָס גאַנצע שפּיטאַל אוועקגעפּאַלען אויף אַ הונגער מנפּה; פון אַלע בעטען, פון אַלע נומערן האָט זיך געהערט אין געשרי: ברויט, ברויט.

פאר קיין און גרויס.

די גרעסטע אָרדנונג איז דאָך ביי די משונענים.
מאנכע האלט מען אויף קעמען, אנדערע נאָר אין בעזונדערע
אָבגעשלאָסענע נומערן.

נאָר די „שיילע“ האלט מען צוזאמען. מען האָט אויף
זיי איין אויג, אַ שאַרף אויג, נאָר, מפּלומרט, פריי
זענען זיי.

איך רעד פון די מענער, ביי די ווייבער בין איך נישט
געוועזן.

און ווי קאָמיש די מענער זענען... אז מען זאָל אונז —
זאָגען זיי — לאָזען לעבען צוזאמען מיט די פרויען, וואָלטען מיר
זיך במשך פון אַ צוויי־דריי דורות צווי געמעהרט, אז מיר וואָל-
מען מער געוועזען פאר די מוישבע און מיר וואָלטען זיי אַיינגע-
זעצט אין שפיטע־ער. זיי טיינען עס גאנץ ערנסט.

אז מען לאָזט זיי אמאָל אַרויס שפּאַציערען אין נאָרטען
נאָקליינע אלעע פון צוויי שורות (בימער) געהען זיי אַפּאַר מאָל
אויף און אָב. דערנאָך זעצען זיי זיך אויס אַ שורה ביי דער
וואנד, וואָס טהיילט זיי אָב פון די ווייבער, און קלאַפען מיט די
שפיץ־פינגער אין וואַנד אַרײַן.

ליב פּיל־זאָף, וואָס זאָגט, אז צווישען מענער און פרויען
איז דער אינטערשיעד נאָר אינ'ם נאָמען, רעדט דאָך אָן דעם
עולם, מען זאָל קלאַפען מיט די גאַנצע הענד און אַיינוואַרפען
די מויער.

יוחנן מלמד אָבער ראָטה, מען זאָל נישט נאָכגעבען דעם
יצר הרע, מען זאָל וואַרטען ביז ראש השנה.

— און ראש השנה וואָס וועט זיין?

ראש השנה וועט דער משונענער עולם דאווענען, יוחנן
מלמד — שופר בלאָזען און עס קען זיך נאָך אמאָל מרעפען
דער נס פון יריחו... מיט איין תנאי — זאָגט ער, — אויב מיין
צרה איז דאָרט נישט דאָ?!

צוויי נאָר האַלטען זיך ווייט פון דער מויער, איינער
גאַנצע מאָן (ועה ווייטער אַר וואָס ער הייבט צווי און
יונה'לע קרוש).

דער נאָעמאָן האָט קיין צייט נישט, ווי ער זאָגט צו
שאלט נשים. און יונה'לע קדוש, אז מען דערמאָהנט איין אשה,
האָט ער די פּאָלע און פּערשטעלט זיך דאָס פנים.

איין אויסנאָהם פאַר אַלע און אַפילו פאַרן הייליגען יונה'לע
איז יענע די קרעמערין, זי איז אַ מאַנספּערשוין לכל-הדעות;
עס איז אַ פנים באַלד אַ מעות געוועזן! אַ גראָב קור, אַ בע-
וואַסען פנים, כמעט אַ באַרד, אַ שאַרפּער בליק און אַלע תנועות
און היות פון אַ מאַנספּערשוין, זי האָט געבענט זיך אומעטום
ווייזן! זי האָט געפיהרט געשעפטען אין דער נאַנצער מענער-
אַבמחילונג, אַ גרויסען האַנדעל (פון וועלכען מיר וועלען נאָך
רעדען), און קינעם פּאָלט נישט איין צו רעדען אַ וואָרט!

יונה'לע רעדט מיט איהר פה אל פה און לאָזט קיין ברעם
נישט אַראָב.

פאַר דאָס האָט זי ליב פּילוסוף פיינט...

ליב פּילוסוף, וואָס האַלט עולם ומלואה פון ווייבער, וואָס
לאָזט אויף זי קיין שמויב נישט פאַרען, קען אויף יענעם קרע-
מערין גלייכנולטיג נישט קוקען; אז ער דערזעהט זי, שפייט ער
אויס און געהט אַוועק.

עס איז שוין לאַנג בעמערקט געוואָרען, אז נישט שמענדיג
שטימען די געזיחלען מיט די איבערצייגונגען...

אין איד לעב שוין דאָ אַ צייט צווישען עולם... אז איהר
בלייב איינער אליין, פאַל איד אַמאָל אַרײַן אין אַ ספּק: אייגענמליך
וואָס בין איד: אַ דאָקטאָר צי אַ קראַנקער?

מהייל מאָל הויב איד נאָר אָן מסופק צו זיין, צי דאָס גאַנצע
הקדש' מיטן פּלינעל פאַר משוגעים איז נישט קיין אויסגעטראַכטע
מעשה? צי די הויבע ווענד, וואָס איד זעה דורכ'ן פענסטער,
זענען נישט גלאַט אַ בשרף, איין אויסגעטראַכטע וואָך? מען האָט
אפּשר דעם אינדיק נאָר אַרומגעקריימד?

און, וויסמ איהר, אז דער נאַנצער ספּק הויבט מיר
נישט אָן צו שמערען... איד עס, מדינק, אַרבייט, רוח.

פאר קיין און גרויס.

שלאף און טהו אלץ, גלייך איך וואָלט אין אלעם זיכער
געוועזן...

טהייל מאָל דאָך שרעקט עם מיך. איך טראַכט: וואָס, אַ
מאָשין בין איך? מען האָט מיך אָנגעדערעהט?

און אפשר, טראַכט איך נאָר, וואָלגערט זיך אין מיר
אַרום אַ משוגענער אַלטער-זיידע און טהוט מיט מיינע הענד און
פּיס, גלייך עם וואָלטען זיינע געוועזן, גלייך נישט איך, נאָר ער
וואָלט געלעבט, גלייך עם איז זיין צייט?

אויף דעם אלעם האָב איך אין תּירוץ: למאי נפקא
מיניה?

און כאַמת, וואָס איז דער חלוק?

לב פּירוסוף זאָגט, אַז עם איז נישט פּערהאַן נאָר קיין
אַמת און קיין שקר. אַוואַ ראייה, זאָגט ער, עם איז אַזאַ בויס
נאָר אין גן ערן נישט געוועזן; נישט אדם, נישט חוה האָבען
קיין מאָל אַזאַ עפּער נישט פּערוכט. טוב ורע יאָ! און אויב
זאָגט ער, עם איז נישט פּערהאַן קיין אַמת און קיין שקר,
זענען קיין משוגעים אויך נישט פּערהאַן! אַי וואָס, זאָגט ער,
נאָר נישט!

אַזוי ווי, זאָגט ער, די גופים בעשטעהען פון אַטאָמען,
און די טבע פון גוף ווענדט זיך אין דעם, פון וויפּיעל אַטאָמען
ער איז צוזאַמענגעשטעלט, אויף וועלכען סדר די אַטאָמען לייענען...
אַזוי זענען פּערהאַנען אַטאָמען פון געדאַנקען און געפּיהלען...
און די טבע פון יעדען געדאַנק און פון יעדען געפּיהל הענגט אָב
נאָר דערפון, פון וויפּיעל אַטאָמען זיי זענען צוזאַמענגעשטעלט —
ווי אויך אין וואָס פאַר איין אָרדנונג זיי לייענען איינער ביים
צווייטען... נישט מעהר!

עם איז פּערהאַן פּערשיעדענע מעטאַלען, פּערשיעדענע
געדאַנקען און אַלערליי געפּיהלען; זיי קענען ווי די מעטאַלען
זיין ניצליך, אָדער שערדיך, אָבער נישט אַמת און נישט פּאַלס...
פונקט ווי די מעטאַלען! צי וועט גאָלד זאָגען אויף וילבער, אַז

עס איז א מעות? זילבער אויף קופער צי אייזען: משונע זיט
איור, אָדער לינגער?

דאָס קען נאָר אַ מענש און נאָר — פאַר קנאה! ...
מיר ווייטער קומט טהייל מאָל פאַר, אַז די אַלע, וואָס
מען האַלט זיי פאַר משונעים, מערר אָדער וועניגער געפעהר-
ליכע משונעים, זענען נאָר נייגערדיגע מענשען, וואָס האָבען זיך
ליעב אַמאָל אַראָבצוהאַפען פון טראַקט, פון שאַסעע און זיכען
אין אַזויט נייע וועגען... בעסער צי ערנער אָבער זעהן מעג
מען דאָך, פֿרובען לוינט...
מאַנכע זענען נאָר פֿרייע פֿויגעל, איבער די לופטען פֿלי-

הען זיי...
גאַנץ אָפֿט האָב איך הנאה, וואָס איך לעב צווישען די
דרייטע וועג-זוכער... ביי זיי איז וועניגסטענס נישט צווי
לֶאַנְדווייליג...

א שמועס מיט נאזעמאן .

פאר מיר היטען ווי זיך נישט. דער בעהאלטענסטער פון אלע — נאזעמאן האט אויך צו מיר צוטרויען .
עס פריעהט מיך .

נעכטען צום ביישפיעל, קומט ער צו און אָהן אַ שום הקדמה, דערצעהלט ער מיר פון גרויסען זכוח, וויסן ער האָט אַמאָל געהאַט אין בית המדרש, מיט די נאָר גרויסע, וועלט-בעריהמטע בטלנים: ראובן, שמעון, לוי און יהודה.

— וועלט ברייבט וועלט! — זאָגט ראובן — זי שטעהט אויף אייזערנע זיילען און קופערנע פונדאמענטען .

— לאו הכי! — זאָגט שמעון — זי שאַקעלט און וואַקעלט זיך ווי אַ שפּור... אויפ'ן רוקען פון אַ משוגענעם פיש שטעהט זי, דער פיש וואַרפט זיך און זי צאַפעלט! פון טהייל בערג שפּריצט עס אַפילו מיט פייער, אַודאוי!

לוי האַלט זיך אין פּסוק: תּוֹלֵד אֶרֶץ עַל בְּלִימָה, די וועלט שטעהט אויף נאָר נישט! אויף גאָר נישט, אַקצענטירט ער מיט אַ נגינה .

און יהודה וואָס וויל ווערען רב און גרויס זיך צו צום עקזאמען, הייסט מיליאָנען-מיליאָסען קליינע, פּיצעלעך אַטאַמען לופען אַרויף און אַראָב און שלאָגען מיט פּח אויף יעדען פינמעלע פון דער ערד און האַלטען זי אַווערנאָך אין אַסאַמע ראָרנע" מיט; זי זאָל נישט חלילה אַרויס פון ראָד אַרום דער ען!

און איהר, גאנעמאן, וואָס האָט געזאָגט?
— איך? פשוט האָב איך זיי געזאָגט: וואָס געהען אייך
אַן פינדאמענטען, זיילען צי אטאָמען, אז די גאנצע זאך שטעקט
אין גאזען, וואָס די ערד האָט אינוועניג אין זיך... .

איהר זיצט און קלערט, זאָג איך, און זיי קענען דערווייט
אַרויספלאַצען און חרוב ונחרב מאַכען די גאנצע וועלט מיט אַלע
איהרע במלנים!

— און וואָס האָבען זיי געזאָגט?
— זיי האָבען מיר אַ נאָמען געגעבען: גאנעמאן
ער שפייזט אויס מיט פּעראַכטונג, מאַכט עטליכע שריט
אַהין און צוריק, און שטעלט זיך צוריק אָב.

— פּערשטעדהט זיך, מיך אַרמט עס נישט... יונגלעך
האָבען עס אויפגעחאַפט, רעדט, שרייט, מיין דאָנה; נאָר דער
שווער מיינער! פאַר'ן שווער האָב איך שטאַרק מורא געהאַט!
— אַ גבר אַלים?

— איין עיקש... שפאַרט זיך איין, איך זאָל גמ'ען דאָס
ווייב, באַשר בכּן — משוגע בין איך.

— און איהר האָט נישט געוואָלט?
— איך האָב דען געקענט? ממה נפשך, בין איך גע-
זונד, פאַר וואָס זאָל איך זי גמ'ען, בין איך משוגע, ווי קען
איך געבען גמ?

— און זי וואָס האָט געזאָגט?
— מיין חוה'לע? וואָס האָט זי געוואָלט זאָגען? וואָס האָט
זי געקענט זאָגען? איך בין זיכער, אז עס איז איהר נאָר אויף
די געדאַנקען נישט געקומען. וואָס הייסט? מיר זענען דען קיין
זונג נישט, חס ושלום? אז דער מלאך האָט אויף אונז אויסגערוּפּען:
„בת פּלוני לפּלוני“, ווי מיינט איהר, איז נישט געווען קיין
שמחה אין אַלע עולמות? מלאכים, זאָג איך אייך, האָבען פאַר-
שמחה געווינט. איך האָב עס איהר דערצעהלט... אַלץ דער-
צעהלט... .

פאר קליין און גרויס.

— און וועגען די גאזען אויך?

— וועגען די גאזען? ניין! נאך וואָס? זי האָט עס פון מיין פנים געלעזען. חכמת הפרצוף האָט זי געקענט ווי אַ וואַסער! איך וויל איהר אַמאָל עפּים זאָגען, שמייכלט זי און זאָגט עס מיר! פון מיין פנים האָט זי געלעזען, ווי פון צאינה זראינה אַרויס...

— און אפשר, — איז ער זיך מיטש, — נישט פון פנים... איהר פערשטעהט, מיין האַרץ און איהר האַרץ... ניין, דאָס וועט איהר נישט פערשטעהן...

— און זי האָט אויך גענלויבט אין די גאזען?

— אַ שאלה דאָס איז! דורך די גאזען האָט זי דעם אַפּעטיט פּערלויירען, נעכט נישט געשלאַפּען, פון פנים אַרָאָבגעפּאַלען... און די אויגען, אַ וואַונדערליכע זאַך, האָבען איהר געוואַקסען און געוואַקסען. מיט יעדען טאַג זענען זיי גרעסער געוואָרען; דאָס פנים קלענער, די אויגען גרעסער!

ער פּערטראַכט זיך.

— און פון וואַגען — פּרעג איך — זייט איהר געקומען אויף די גאזען?

— דורך אַ חלום...

— אַ חלום, זאָגט מען, איז אַ נאַר.

— חוה'לע פּלענט אויך אַמאָל אַזוי זאָגען! איך האָב אָבער דעם חלום געזעהן דריי מאל און דערנאָך האָט זיך פּאַסירט אַזאַ מעשה...

באמת — אַ וואַונדערליכע מעשה.

איינמאל איז ער זיך אַרויסגעגאַנגען שפּאַצירען צווישען מנחה ומעריב. גאַסען-יונגען האָבען איהם דערזעהן און נאָכגע-לאָפּען. זיי ווילען, ער זאָל זיי דערצעהלען די חלומות...

— איך האָב, — זאָגט ער, — אפילו חשק צו דער-צעהלען... אַררבא, זאָלען זיי וויסען; האָב איך דאָך אָבער מורא פאַר'ן שווער... ער וועט געוואָהר ווערען, פּערמסר'ן מיך

י. ד. פרץ

פאר חוה'לען... און וואָס וועט זיין? זי וועט וויינען! זי וועט זיך די אויגען אויסוויינען!
ענטלויפט ער, יאָגט מען איהם נאָך, האַפּט איהם איינער אָן פאר אַ פּאָלע.

— איך זעה, עס איז שלעכט, ער וועט אַברייסען די פּאָלע... דערמאהן איך מײַך אין יוסף הצדיק, לאָז איהם איבער די קאַפּאַטע און ענטלויף ווייטער.

ער לויפט און לויפט, ביז ער פערלויפט ערניץ אונטער דער שטאַרט, שלאָגט זיך אָן אין אַ בערגעל, פאַלט און בלייבט לייענען.

— לייענענדיג אַזוי, וואָס מיינט איהר, דערזעה איך? קברים דערזעה איך... אַ הייליג אָרט געוועזען! צי בין איך, נישט וויסענדיג, פאַר שרעק אַריבערגעשפרונגען די צוים פון בית-עלמין, צי עס איז קיין צוים נאָר נישט געוועזען, וויים איך נישט ביז היינט...

נאָר אַ מאָדנער עולם אמת. די מצבות שטעהען נישט אַיין אַ רגע, זיי שאַקלען זיך... פּלוצים הויבען אָן פון אונטער זיי אַרויסצוקריבען מתים...
— איהר האָט אַיך דערשראָקען?

— חס ושלום! מתים זענען קיין גאַסען-יונגען נישט. איך יעד מיט זיי:

„וואָס האָט איהר אַיך, — פרעג איך — אין אַ פּראָסטען מיטוואָך פאר חצות דאָ פּערזאַמעלט?“

„איין אומגליק, זאָגען זיי, האָט זיי פאַסירט. אונטער די מצבות האָבען זיך אָנגעזאַמעלט גאַזען“... דערשטיקט צו ווערען“ זאָגען זיי.

דערווייל שלאָגט דער וויינער 12.

די מתים לאָזען זיך אין שטאַרט אַריין דאוונען און איך ציה מײַך אויס אויף דער ערד, לעג צו אַיין אויער, איך וויל דערען, וואָס דאָרט מ'הוט זיך.

דער קדוש.

וואָס אַ וועלט איז! הוהלע, דעם גאָנצן מאַנס ווייב, קומט צו רייטען אויף דער לבנה, און שפּרינגע, יונה דעם הייליגענס ווייב — אויף אַ בעזעם!

חיה קומט איהר אונגליקליכען מאַן טרייסטען, אונטער-האַלטען, יענע ברענגט בראַנפען מיט קיבלעך און קליין געלד פאַר די וועכטער, זיי וואַלען דעם קדוש נאָך פעסטער האַרטען; נישט אַרויסלאָזען אויף דער ליכטיגער שיין!

חיה איז איין איינפאַכע כשר'ע יודענע, טהוט ווי דער מאַן וויל; שפּרינגע — דער הייליגער יונה דערצעהלט, אַז שטעהענדיג מיט איהר אונטער דער חופּה, האָט ער באַלד דער-פיהלט אַריח פון פעך... ער האָט געוואַלט שרייען, האָט אָבער דער רב דערווייל אָנגעהויבען די ברכה און דער פּאָטער האָט איהם שטילערהייט דערלאָנגט אין פּלייצע.

שפעטער, אַז ער האָט אָנגעהויבען שרייען, אַז זי איז אַ מכשפה, אַ לילית, האָט מען איהם נישט געגלויבט, געהייסען וואַהנען... און, אַז ער האָט שיער נישט בעקומען דאָס חולה-נופל פאַר שרעק, האָט מען איהם געבונדען און אַהער געשיקט...

און זי איז אַ מכשפה! ווען נישט איהר כּשוף, וואַלט ער שוין לאַנג געוואַרען אַ רואה ואינו נראה און וואַלט געלעבט געוואַרען.

די דאָקטוירים, ימח שמם, לאָזען אויך נישט, זיי ניימען

איהם צו עסען טרפות, צו מרינקען נסך... און ער קען גאָר-
נישט טהון!

אַבער גאָר-נישט!

אין דימעל דאָרט האָט ער, דער קדוש, אַ גרויסע דעה,
אַסך צו זאָגען; דאָ אין שפיטאַל — גאָר נישט! וואָלט ער
געוועזען נישט קיין קדוש גאָר אַ צדיק, אַ בעל מופת, וואָלט
ער געקענט אָבשפרעכען, צוואַגען; וואָלט ער געהאַט ביי זיך
האַטש איינס פון די מיליאָנען שדיסעלעך, וואָס עפענען ביי
מענשען הערצער און קעשענעס, — באַ! וואָלט ער געווען פריי,
געלעבט אַ וועלט! אָדער ער וואָלט אַליין פערלעגט אַ געשעפט,
אָדער עס וואָלט זיך געפונען איין אימפרעסאָריאָ אויף די גוטע
זאַכען... ער אָבער, איין אמת'ער דאָן קישאַט, האָט זיך
אונטערגענומען בייזושטעהן גאָט מיט דער מלחמה מיט'ן
שטן... ווער וויר זיך עס אַריינגומישען אין אַזאַ זאַך? וואָס האָט
מען דערפון? האָט מען איהם טאַקי אַהער געשיקט. וויל מען
וויין פּרצוף נישט זעהן.

ער איז דאָך ביי זיך נישט אָבגעפאַלען... אַז איך העלף
איהם, מוז ער מיר אַויך העלפען... נישט אַצונד, און
שפעטער... אין צווייטען, אין דריטען גלגול!
דערווייל, — וואָס זאָל ער טהון?

אַ שם האָט ער, גאָר די ליפען האָט מען איהם סטמא
געוועזען. ער קען דעם שם מױם אומרייגע ליפען נישט
אַרויסזאָגען!

די געזונדמע האַלמען, פערשטעהט זיך, דעם קדוש
פאַר משוגע, אַלע זענען פון שפּרינצה'ס צד... און די
משוגעים?

פּערשיעדען!

פיעל גלויבען אין איהם.

אַחשוּרוש זאָגט, אַז איהם טהוט זעהר הנאה, וואָס דער
קדוש איז געקומען אין זיין מדינה אַריין. ער האָפט, אַז ער
וועט האָבען אַ שטאַרקע פעולה אויפ'ן יונגען דור, אויף די
מדות...

פאר קליין און גרויס.

יוחנן מלמד, געהט זיך אין זיין דרך. ער זאגט: מען
מוז גלויבען! א מענש, זאגט ער, קען זיך אליין נישט מאכען
פאר ארשע, אָבער פאר א צדיק — מהיבא תיתי! אז ער וויל,
איז ער!

גאזעמאן ציהט מיט'ן אַקסעל:

— די גאזען, זאגט ער, וועלען א סך פרעגען, ווער עס
איז א צדיק און ווער עס איז ארשע!

יענטעל די קרעמערין, רעכענט נאך ראש השנה צו עפע-
נען זיך א קלייטעל מיט בויםעהל צום אָבשפרעכען.
זי קלאפט יונה'ן אין דער פלייצע און זאגט: אז דו וועסט
מיך נאָר פאָלגען, וועט געהן א געשעפט; אַחשוּרוש וועט אויך
הנאה האָבען...

דער קדוש דרעהט זיך אָב, וויל נישט וויסען פון קיין
געשעפטען, נאָר דער רעשט עולם אז ער הערט: קדוש, שפּרינגט
ער באלד אונטער, זאגט דריי מאָל קדוש...
עס קאָסט איהם א סך?

איין לייב פירוסוף איז דעם קדוש אַ שונא אויפ'ס לעבען.
מיר דאַכט זיך פאר קנאה. ער רייצט זיך מיט'ן שטענדיג.
ער געהט צו, נעמט איהם אָן ביי דער גאָמבע, הויבט
איהם דעם קאָף אין דער הויך און פרעגט:

— עסט באמת טרפות, קדוש?

— אוראי!

— נאָך וואָס טהוּסט דו עס?

— איך טו דאָך, איך וועל דאָך שטאַרבען פאר
הונגער!

— און אז מען שטאַרבט פאר הונגער וואָס איז? געהט
מען דאָך ערשט אין גן עדן צריין!

דער קדוש ענטפערט געלאָסען:

— איך קען נישט שטאַרבען פאר הונגער, — איך טו...

— זאגט ער גאנץ ערנסט — פערברענט ווערען... מי באש

— פאר וואָס גראָד באש —

י. ל. פרץ

— דער גוף זאל פערברענט ווערען! אין פייער גערייניגט
ווערען... די נורה איז אזוי!
אין אנדער מאָל פרענט איהם ליב פילוסוף:
— און ווען וועסט דו שוין פערברענט ווערען, קדוש?
דער ענטפערט געלאסען:
— ווען עס וועט קומען די צייט.
פון דעמאלט אָן, פלעגט ער איהם וואָס אמאָל פרעגען:
— נאָך נישט? אַלץ נאָך נישט צייט?
איינמאָל האָט איהם דער קדוש געענטפערט:
— איך האָב נישט קיין צינדהעלצלעך!
דערזיף רופט זיך אָן יענטעל, אז זי האָט סחורה מכל המינים,
אז זי איז נרייט אַלץ אוועקצוגעבען דעם הייליגען יונה, און
אַלץ בחנם, על כל פנים, בחצי חנם, נאָר קיין צינדהעלצלעך האָט
זי נישט... מען לאָזט נישט אריין!
— זעהסט! טריאומפירט דער קדוש.
— ביזט פאָרט אַ לינגער, שרייט ניפטיג ליב פילוסוף

די שרפה און נאך דער שרפה.

דער קדוש איז דאך קיין ליגנער נישט געוועזען; ער האט זיינס געטהון.
געשההן איז עס אין א מולד-נאכט: איך גערענק עס ווי היינט:

די קראנקע זענען איינגעשלאפען, דער קדוש האט זיך שטיי אראָבגעחאפט פון בעט, שטיל געעפענט דאָס פענסטער; ער איז אַרויסגעשפרונגען און איז אַרײַן אין אָפּענעם פּעדער-הויז. דאָרט האָט ער בײַ אַ פּערשלאָפּענעם וועכטער אַרויסגענומען (ליב פּילוסוף זאָגט: אַרויסגענוב'עט) פון קעשענע אַ פּעקיל זאַפּאַלקעם —

די רעשט איז לייכט צו פּערשטעהן.
דאָס דול-הויז איז אַלט, זעהר אַלט...
יֹחֲנָן מִלְמַד זאָגט, אַז עס איז נאָך פון חנוּ'ס צײַמען...
ליב פּילוסוף — פון קידם מתן תורה... דער קדוש האָט גע-
גלויבט — מששת ימי בראשית... בעשאַפּען געוואָרען איז עס
ערב שבת בין השמשות, מיט די שרים און מוזיקים, וואָס וואַכען
אַרום „צוזאַמען“... סײַ ווי סײַ אַלט איז עס, אַלט און שרוקען;
ממש אויסגעדראַרט.
און דאָס האַלץ, אַז עס האָט נאָר אַ פּונק דערשטעקט.
האַט עס אויפגעפּלאַקערט מיט אַ שמחה, מיט אַ גדולה!

איך האָב געזעהן ווי באַלקען האָבען זיך אַליין אויסגע-
דרעהט און מיט אַ ציטער פון איין אמת'ן בעל תאווה, זיך גע-
געהנט צום פייער... אַ זייל, האָב איך געזעהן, האָט זיך
אויסגעקרימט ווי אַ האַלבע רויף און אַרײַנגעלעגט דעם קאַפּ אין
דער בראַנד!

עס וויל ברענען, עס דאַרף, אַ פנים, ברענען!
און דאָך, — ווי שרעקליך איז אַ שרפה! און נישט דאָס
פייער איז אַזוי שרעקליך, דאָס פייער איז שעהן און גרויס,
דרך-ארץ האָב איך פאַר פייער, וואָס רייניגט אַלץ... נאָר
דאָס געשריי, דאָס געפילדער איז נישט צום אויסהאַלטען!
דאָס געיאָמער פון קראַנקע, דאָס קנאַקען פון באַלקען,
פון ווענד, דאָס רעדערן, סיקען און פייען, די געשרייען פון
דער פּאָזשאַריגע-קאַמאָנדע, די אַפּיטרופּסים מיט הייך אויסגעשרי-
גענע עצות — פּוּי!

אַזאַ קאָנצערט, הערט זיך נאָר אין ניהנם...
דאָס פייער ווערט אויך בייז! נאַנצע בונטען פּלאַמען
יאָגט עס אויף די לייט. עס וואַרפט אויף זיי מיט באַלקען!
מיט מהירען און פענסטער; אַ מלחמה! אַ שרעקליכע מלחמה!
און ער?

ער, דער קרוש, שטעהט זיך אויפ'ן שפיץ דאָך, אין מיטען
פייער, אַרומגעניטען בייזן נאַרמעל מיט רויטע און בלאַהליכע
שלאַנגען...

און ער שטעהט, און רופט, און זיין קול שניידט זיך דורך
דעם גאַנצען גיהנום'דיגען גערודער און שפּאַנט זיך צו צו
יעדענס האַרץ...

— „שמע ישראל! רופט ער!

אויסער דעם קדוּשׁ האָט דאָס פייער קיינעם נישט גע-
שאַרט.

דאָס דול-הייז איז געוועזען אַסעקורירט; דול-הייזער
אַסעקורירען זיך איינער ביים צווייטען, דאָקטאָרען קריגען

פאר קליין און גרויס.

נייע אינסטרומענטען צו אָפּעראַציעס... די פּאָזאַרנע-קאָמאַנדאַ
— געלד אַפּוּטרופּסום — פּבור, וועניג אַיינגעשטעלט דאָס לעבען
האַבען זיי זיך, און די משוגעים האָט מען דערווייל אַריינגענומֶן
אין איין סאַלע... .

פּערשטעהט זיך, אַז וואָס מערר משוגעים עס פּערזאַמעלט
זיך אויף איין אָרט, שטאַרקער פּיהלען זיי זיך; אין וואָס מערר
די משוגעים פּיהלען זיך שטאַרקער, פּיהלען זיך שוואַכער די
וועכטער.

דער לאַרס געהט טאַקי ביזן הימעל אַריין.
יענטעל איז דאָ אויך אין אַיינגעהערין, פּיהרט דאָס
גדעל.

— דאָס געשעפט, — זאָגט זי — פּערגרעסערט זיך; דער
דיווח ווערט דאָך קלענער; קוים פּרנסה. זי האָט, נעכט, צו
דערנעהערן אַ קראַנקען מאַן מיט אַ נאַנץ געזינדל.

און דאָס געזינדל, ווי זי זאָגט, בעשטעהט, פון צוויי
טעכטער אַלמנות מיט קינדערלעך, צוויי טעכטער מיט טענער
און אויך מיט קינדערלעך, אַ חוץ קינדער פון ערשטען מאַן... .
זי האַנדעלט: מיט קרושקעלעך פון ברויט, פּיצלעך מיטן
פון אַבגעברענטע פּאַפּיראַסען, שטיקלעך ליינוואַנד און טוך,
רעשטלעך פון ליכט. טהייל מאַל איז אַ שטיקעך שנייץ אויך אַ
סחורה.

אַלס געדד געהען שטיקלעך גלאָז, קאַליערט גלאָז איז גאָר
גאָלד אין דער מעלה... קאַליערט פּאַפּיער, איז באַנקאַצעמעל,
ווייס — קוויטלעך און וועקסלען.
און זי שרייט:

— רוצחים! דאָס איז מיין גאַנץ עשרות די סחורה! וואָס
גנב'עט איהר? וואָס רייסט איהר? וואָס ציהט איהר מיר די
קלי פון די ביינער?

די קונים שווייגען אויך נישט.
זיי שרייען, אַז זי בערייסט, גיט פּאַלשע וואָג און מאָס.
אַחשוורוש, דער מלך פון הודו — דער אייווען רעכטס —
ביו כוש — די טהיר אין קיך אַריין לינקס, — געהט אַרום

מיט א גדלות, פערשרייבט מיט א נאמען פינגער, אויף א שויב
צי אויף א וואַנר, דעם חשבון פון „מסים וארנוניות“, וואָס איהם
קומט שוין פון מסחר...

— איך בין דיך מתרה, יענטעל! דו פאלסט אריין אין

מיורמע!

— זרח, — רופט ער צו א קונה. — דיר וועל איך
אויך נישט שענקען! איך זעה — ווילסט מאַכען פליטה! פון
אַמעריקא וועל איך דיך ביי די האַר הייסען אהער שלעפען! איך
האָב דאָרטען אויך מיינע לייט! נישט קשה!

איין אנדערן רופט ער צו:

— קויף אין פערקויף אנדערטהאלב-מיליאָן פוד, קריענסט

דו א „פאציאָמע“!

מהייב מאָל רוקט ער זיך צו צו נאָעמאַן, וואָס ויצט
פערטראַכט אין א ווינקעלע, אָדער צו ליב פירוסוף מיט יוחנן
מלמד, וואָס ויצען אין א זייט פערזינקען אין אַזוכה וועגען
תכלית פון דער וועלט, פון מענש און אלערליי אנדערע
זאכען...

ער שטעלט זיך אָב, לעגט א פינגער אויף דער נאָז

און זאָגט:

— שווייגט בעסער...

א'נישט, לעגט ער זיי נאָר פאָר א האַנדעלס-פערטראַג...
און אזוי רודערט זיך ביז דער האָהן קרייעט.

פאַר וואָס גראָד ביז דער האָהן קרייעט? פאַר וואָס
שפיעלט דער האָהן מיט'ן קרייען אַזא גרויסע ראָלע אין
שפיטאַל?

— זאָרי, שפיעלט ער, — זאָגט אַחשורוש, און „זאָרי“

פערשטעקט מען אַזא גרויסע זאָך.

— סימנא בעלמא — זאָגט דער מלמד. — מען האָט

געדאַרפט א צייכען, וואָס עס איז פאַר א צייכען, האָט מען
זיך אָנגעחאַפט אין האָהן...

פאר קליין און גרויס.

ליב פירוסוף זאגט, אז עס מוז דאך עפּים שטעקען דערי-
נען. דען, פאר וואָס דוקא אַ הָהָן, נישט אַ הוהן?
— אַ הוהן קרייעט נישט, קען נישט קרייען, — פאלט
איהם יענטעל מיט פעס, אין די רייד צריין, — צו מינע
שונאים'ס קעפּ —

— בייטעל נישט, — ענטפערט ליב קאלט ווי צוויי ..
היהנער בטבע זענען גלייך צו העהנער .. זיי וואָלטען נעקאָנט
קרייען, נאָר מען האָט זיי אָבגעוואָהנט .. אז אַ הוהן קרייעט
קילעט מען זי ...

— וויטער די אייגענע קשיא, פאר וואָס? — מאַכט
יוחנן .

— איך וועל קלערען דעריבער, זאָגט ליב. און, —
ניט ער צו שטאַלץ — עס איז צייט .. איך צייל מיך נישט!
נישט דאָס וויסען וויז דער עיקר, נאָר דאָס קלערען!

איך וויל אויך קלערען נאָר מיין קאָפּוועהמאָג וואַקסט פּין
מאָג צו מאָג. זייט די משונעים זענען צוזאַמען, איז ספּנת
נפּשות .. די טויענדער נייע וועגען, וואָס זיי זוכען אין אַלע
זייטען, קרייציגען זיך און פּערקניפען; שווינדעלט פאר די אויגען
אַ בעשטענדיגער, בליצענדיגער קאלעידאָסקאָפּ מיט פּערפּלאַנ-
מעסע ברענענדיגע ליניען .. דער מוח וויל טהייל מאַר פּלאַצען.
איך קלער שוין אַפּילו נישט, ווער איך בין, אַ רופּא צי אַ חולה,
וויל. איך בין זיכער, אז אויב איך בין נאָך נישט משונע, וועל
איך עס היינט מאַרגען ווערען.

דער משולח.

ער נעהט, און דער ווינד צוואַנגט די פאַלעס און די זייסע באָרד.

אלע מאָל האַפט ער זיך אָן מיט דער רעכטער האַנד אין דער לינקער זייט! עס גיט איהם אלע מאָל דאָרט אַ שמאָך. ער וויל זיך דאָך נישט מודה זיין; ער וויל זיך דוקא אַינרעדען, אַז ער טאַפט נאָר ביי דער בוועם-טאַש.

— איך זאָל נאָר דעם קאָנטראַקט מיט דעם געלד נישט פערלירען! אָט פאַר דעם טאלומיר'שט ציטערט ער.

— און אפילו עס שטעכט, איז אויך אַ נאַרישקייט! איך האָב נאָך, געלויבט איז נאָט, גענוג כח אויף אַזא שליחות. אנדערע אין מיינע יאָהרען וועלען שוין קיין וויאָרסט נישט אָבנעהן, נאָר איך, געלויבט איז זיין ליעבער נאָמען, דארף נאָך נישט צו קיין מענשען און פערדיען מיר אליין מיין ברויט... געלויבט איז נאָט, מען געטרויעט מיר געלד!

— ווען איך האָב מיין אייגענס— טראַכט ער ווייטער— וואָס מען געטרויעט מיר, וואָלט איך אין שליחות צו זיעבעציג יאָהר נישט גענאָנגען; וויל אָבער דער רבונג של עולם אזוי, איז אזוי גוט!

עס הויבט אָן צו פאלען גראַבע פלאַכעס שניי; ער ווישט זיך אלע מאָל דאָס פנים.

— איך האָב נאָך— טראַכט ער— אין גאַנצען אַ האַלבע מייל, אַ וואַ! אויף מיר אַ גאַנג! אַ סך געהיטער ווי ווייטער! ער דרעהט זיך איבער— מען זעהט שוין אפילו נישט דעם שמעדיטישען

וויגער, נישט דעם קלויסטער, נישט די קאזארמע. „נו, שמריה, פאָהר!“

און שמריה פאָהרט אין דעם נאסען שניי; די אלטע פיס קאָפּען זיך אריין און ארויס. — געלויבט איז נאָט, עס איז קיין גרויסער ווינד נישט!“

גרויס, האָט אַ פנים, ביי איהם געהייסען אַ שטורם-ווינד; דער ווינד איז געוועזען גענוג שטארק און געיאָגט גלייך אין פנים אריין, אז עס האָט איהם אַלע מאָל אַטעהעם פערפעהלט; ער האָט איהם אַרויסגענאַרט אַלע טרעהרען פון די אַלמע אויגען, וואָס האָבען איהם געשטאַכען ווי שפילקעס. נאָר אויף די אויגען לירט ער תמיד.

פאַר'ן ערשטען געלד, פאַלס איהם איין, קויפט ער זיך וועגס-ברילען. — אַווינע גרויסע, קיילעכדיגע; זיי זאָלען די נאַנצע אויגען פערשטעלען.

נאָט זאָל וועלען — טראַכט ער — וואָלט איה צו דעם אויף געקומען! עס זאָל נאָר זיין אַלע טאַג אַ שריחה, און ווייט, נאָר ווייט! געהן, בײַה, קען איך, וואָלט איה מיר שוין אָבעגעשפאַרט אויף אַ פאַר ברירען...

ער דאַרף אפילו אַ שטיקעל פעלצעל אויף. עס וואָלט איהם לייכטער געווען אויף דער ברוסט... ער רעכענט איבער, אז דערווייל האָט ער נאָך אַ וואַרעמע קאַפּאַטע!

— זי זאָל זיך נאָר נישט רייסען, וואָלט זי נאָר וואהל געוועזען. ער שמייכעלט מיט פערגעניגען. דאָס, — טראַכט ער — איז נישט קיין היינטיגע קאַפּאַטע, קיין קיי אין שפיי, קיין שפינועכס! נאָר פערצייטישער לאַסטיג; דאָס, וועט מיה איבער-לעבען! און אָהן אַ שפאַלט, דאָס איז אויך אַ מעלה; זי צופליהט זיך נישט אַזוי ווי אַ היינטיגע סחורה, און פון פאַרענט פערלענט זי זיך אויף איין אײל!...

— אַ פעלצעל — טראַכט ער ווייטער — איז אייגענטליך בעסער. אַ פעלצעל איז וואַרעם, נוט וואַרעם. נאָר אַלץ פריהער ברילען. אַ פעלצעל איז נאָר נוט ווייטער און ברילען דאַרף מען תמיד, דען נופער, אז עס מאַכט זיך אַ ווינד און יאָגט דעם

שטויב גלייך אין די אויגען אריין, איז ערנער ווי ווינטער!
און עס בלייבט, אז פריהער זענען ברילען, דערנאך ערשט
א פעלצעל! דער אויבערשטער זאל נאָר העלפען, ער זאל
אָבגעמען דעם ווייץ... אַ פיער גילדען וועט ער אַ ווראי האַפען...
און ער שלאַפעט ווייטער, און דער נאָסער שניי פאַטשט
איהם אין פנים אריין, דער ווינד ווערדט אַלע מאָל שטאַרקער און
די זייט שטעכט אַלע מאָל מעהר.

— דער ווינד זאל זיך נאָר וועלען איבערדרעהען! נאָר
מן הסתם — טראַכט ער — איז אַזוי גלייכער, צוריקצווענס וועל
איך מעהר מיעד זיין, וועל איך איהם דעמאָלט האָבען פון
הינטען! אַ דעמאָלט וועט עס נאָר אַנדערש געהן! אַלץ פערזאָרגט!
גרינג אויפ'ן האַרץ!

ער האָט זיך געמווט אָבשטעלען אַרנע און דעם אָטהעם
האַפען. דאָס שרעקט איהם אַ ביסעל איבער:
— וואָס איז אַזוינס מיט מיר געשעהן? וועניג פרעסט
און ווינטען האָב איך אויסגעהאַלטען אַלס קאַנטאָניסט? פרענט
ער זיך טרויעריג און האַלב דערשראָקען.

און ער דערמאָנט זיך זיין סלזשבע אַלס ניקאָלאַיעווסקער
סאָלדאַט. פינף און צוואַנציג יאָהר ריינע סלזשבע אונטער דער
ביקס, הוץ די קינדערשע יאָהרען אַלס קאַנטאָניסט. ער איז זיך
גענוג אָנגענאַנגען אין זיין לעבען, געמאַרשירט איבער בערג
און טהאַל, אין שניי און פרעסט און אַלערליי זאַווערוועס. און
וועלכע שנייען וועלכע פרעסט! די בוימער פלענען פלאַמען,
פויגעלעך פלענען טוירט אַראָבפאַלען אויף דער ערד — און דער
רוסישער סאָלדאַט איז גענאַנגען פריש, לעבענדיג, און נאָך
דערצו אַ ליעדעלע געוונגען אַ טרעפּאַק, אַ קאַמאַרינסקי און
מיט די פיס צוגעקלאַפט!

דער געדאַנק, אז ער האָט גאַנצע פינף און דרייסיג
יאָהר אויסגעהאַלטען די פאַרצייטיגע סלזשבע, אויסגעשטאַנען אַלע
צרות, אַלע שנייען, אַלע ווינטען, אַלע שלעק, הונגער, דאָרשט
און נויטען, און אַ געוונדער אַהיים געקומען — דער געדאַנק מאַכט

י. ל. פרק

איהם נרויס! ער הויבט אויף דעם קאפ מיט גדלות און געהט מיט נייעם כח.

— הא, הא, וואָס איז גאָר ביי מיר אזא פרעסטעל? אין רוסלאַנד, דאַכט זיך, איז געווען עפּים אַנדערש!

ער געהט, דער ווינד וועררט אַ ביסעל שמילער, עס ווערט אלע מאָל טוינקעלער, עס פאַרט צו די נאַכט.

„אויך מיר אַ טאַג — מראַכט ער — אַטל ומטראַל!... אין ער הויבט זיך אָן מעהר צו יאָגען, עס וואָל איהם נישט די נאַכט בעפאַלען. נישט אומזיסט געהט ער שבת אין שולכעל לערנען תורה, ער ווייסט: מען דאַרף אַרויסגעהן און צוריק-קומען בכי טוב!

ער פיהרט אַ ביסעל הונגער, און אַ טבע האָט ער, אַז ווען ער ווערט הונגעריג, ווערט ער לוסטיג! ער ווייסט, אַז אַפעטיט איז אַ גוטע זאַך; וויינע סוחרים, וואָס שיקען איהם אין שליחות, וויינען תמיד נאָר אויף דעם, וואָס זיי זענען קיינמאָל נישט הונגעריג! ער האָט, ב"ה, אַפעטיט! אויסער, אַז ער איז נישט בקו הבריאה ווי, למשל, געכמען; ער איז קראַנק געוועזען, האָט זיך איהם געדאַכט, אַז דאָס ברויט איז זויער.

— געה, וואו איז עס זויער געווען; זעלנעריש ברויט! אַמאָל אפּשר יא, אָבער היינט? באַקט פּאָניע אזא ברויט, אַז די יודישע פעקערס מענען זיך בעהאַלמען. און געקויפט האָט ער אַ פּריש ברויט! עס איז געווען אַ מחיה צו שניידען. ער איז אָבער נישט געוועזען בקו הבריאה, עפּים האָט איהם אַ קעלט געיאָגט דורך די ביינער.

— נאָר געלויבט איז דער, וואָס ער איז נישט ווערטה זיין נאָמען צו געדענקען, עס טרעפט זיך איהם זעלמען!

אַצונד האָט ער אויך אַפעטיט, ער האָט אפילו אין קעשענע ברויט מיט אַ שטיקעל קעז... דאָס שטיקעל קעז האָט איהם דעם סוחר'ס ווייב געגעבען, לעבען וואָל זי און געוונד זיין! זי איז טאַקי אַ בעל צדקה, זי האָט אַ יודיש האַרץ.

פאר קליין און גרויס.

— זי וואָל נאָר נישט אזוי קללהין — טראַכט ער — וואָלט זי געוועזן נאָר אַ וואַהלע יודענע!... ער דערמאָהנט זיך אין זיין געשמאַרבען ווייב.

— נאָר מיין שפּרינגע ניעפּריטשקעס! זי האָט אויך געהאַט אַ גוט האַרץ, און אזא טבע צו קללהין. וואָס פאַר אַ קינד איך האָב אוועקגעשיקט אין דער וועלט אַריין, האָט זי געוויינט ווי אַ ביבער, האַמיש אין דער היים האָט זי זיי געשאַלטען מיט טוירמע קללות! ווער שמועסט — דערמאָהנט ער זיך — אז איינס איז געשמאַרבען! זי האָט זיך געוואָרפען גאַנצע מעג ווי אַ שלאַנג אויף דער ערד, געהאַקט זיך מיט די פּויסטען אין קאָפּ אַריין.

איינמאָל האָט זי נאָר געוואָלט וואַרפען אַ שטיין אין הימעל אַריין!

— „אַט, זעהסט דו — טראַכט ער — נאָט מאַכט זיך אַסך פּון אַ נאַרישע יודענע!... זי לאָזט אָבער נישט אַרויסעמען די מטה מיט'ן מות! זי פאַטשט אויס די ווייבער, דער חברה נושאים רייסט זי אויס די בערד!“

„אַ שעהנע גבורה האָט געשמעקט אין דער שפּרינגען! עס האָט זיך געדאַכט אַ פּליג, און אזא כח, אזא כח!...“

— פאַרט, זי וואָל עס מיר מוחל זיין, אַ גוטע געוועזן! זי האָט אפילו מיך אויף נישט פּיינד געהאַט. האַמיש זי האָט מיר קיינמאָל קיין גוט וואָרט נישט געגעבען!

געשריגען האָט זי: אַ גמ, אַ גמ! אז נישט וועט זי צווי ענטלויפען! נאָר וואו האָט זי געוואָלט אַ גמ!

ער דערמאָהנט זיך עפּים און שמויכעלט...

די מעשה איז שוין לאַנג, לאַנג... דענסטמאָל איז נאָך גע-וועזן די קאַנסומציע און ער איז געוועזן אַ נאַכט-וועכטער, און אַרום-געגאַנגען גאַנצע נעכט מיט'ן אייזערנעם שטעקעלע, מען וואָל נישט אַריין-גנב'נען בראַנפען!

מלוזשבע האָט ער געקענט, ביי פּאַניען איז אַ גוט חדר, ער האָט גוטע מלמדים געהאַט!... פאַר מאָג, ווינטער איז עס געוועזן, עס קומט איהם אָב-בייטען דער מאָג-וועכטער, היים

ינה - איז שוין אויפ'ן עולם אמת - אין ער געהט אהיים גע-
ברוירען, פערשטארט! ער קלאפט ביי דער טהור אין זי שרייט
איהם ארויס פון בעט:

געה אין דער ערד אריין! איך האב געמיינט, דו זיין נאמען
וועט אהיים קומען."

אהא! זי איז בעז נאך פון נעכטן ביי מאג! ער קען זיך
אפילו נישט דערמאהנען וואס נעכטען איז אזוינס געווען, נאך
זיין האט דאך עפיש געמוזט.

— „דערמאך דאס מויל און עפען!“ שרייט ער.

— „דעם קאפ וועל איך דיר עפענען!“ הערט זיך אקלארע
תשובה.

— לאז מיך אריין! שרייט ער.

— אין דערערד אריין געה! ענטפערט זי.

און ער האט זיך מישב געווען און איז געגאנגען אין בית
המדרש אריין. ער האט זיך געלעגט שלאפען אונטערן אויווען.
צום שלים-מול איז געווען א סוואנד, ער איז פערגאָרעט געוואָרען,
אין מען האט איהם אהיים געמראָגען א מוידמען...

„א קלייניגקייט האט דעמאלט שפרינצע איבער-געארבייט!“ ער
האט שפעטער גאנץ גוט געהערט וואס זי האט איבער-געארבייט.

מען זאגט איהר: עס איז נאך נישט, א סוואנד.

ניין! זי וויל נאך א דאקטאר; זי האט ברעה צו הלשין,

צו ווארפען זיך אין וואסער אריין, און שרייט נאך: מיין מאן!
מיין מאן, מיין תכשיט!

ער נעמט צוזאמען אלע כחות, זעצט זיך אויף און פֿרעגט
זי געלאסען!

— שפרינצע, ווילסט אנט?

— נעם און... זי האט דאך נישט געענדיגט די קללה און

ארויסגעלאזט אגעוויין...

— שמריה, ווי מיינסט דו, גאט וועט מיך נישט שמראָפען

פאר מיינע קללות, פאר מיינ רשעות...?

קיים איז ער אָבער געוונר געוואָרען — צוריק די אייגענע שפּרינגע: אַ מויל אויף רעדער, אַ צונג אויף שרויפּען, און איינען שטאַרק, זי קראַצט ווי אַ קאַץ, האַ, האַ! אַ שאַד שפּרינגע! זי האָט אפילו קיין נחת פון די קונדער נישט דערלעבט. עס מוז זיי נוט געהן אויף דער וועלט; אלע בעלי מלאכות. די מלאכה לאָזט נישט שטאַרבּען פאַר הונגער! כח האָבען זיי, אין מיר אַרײַן געראַטען; אַיי וואָס, זיי שרייבען נישט, וואָס איז? אַליין קענען זיי נישט, און געה בעט ערשט אין אַנדערן, יענער זאָל שרייבען! און וואָס פאַר אַ טעם האָט אַזאַ ברויער? ווי איבערגעשווענקטע יודן! און גלאַט מיט דער צייט... יונגע קינדער פּערגעסען... עס מוז זיי דאָך נאָר נוט זײַן... נאָר שפּרינגע נעביך ליענט אין דער ערד! אַ שאַד שפּרינגע!

— אזוי ווי קאַנסומציע האָט אויפגעהערט איז זי געוואָרען אויס מענטש! מאַקי, איידער איך האָב מיך געוועהנט צום שליחות, צו זאָגען דעם פּריץ: יאַשינע פאַניע, נישט וואַשע וויסאַקאָ בלאַגאַראַדיע, איידער מען האָט מיר געטרויעט קאַנטראַ אַקטען מיט געלד — האָט געפּעהלט דאָס שטיקעל ברויט... מיט אַיך, זעהסט דו, אַ מאַנספּערשון, אַגעוועזענער קאַנטאַניסט, עסט מען נישט אַטאַן! איהר אָבער איז עס גע- גאַנגען, איכשטיינס געוואָנט, אינ'ם גאַנצען לעבען! אַ נאַרישע יודענע, זי פּערלירט באַלד די כחות, זי האָט שוין אפילו נישט געקאַנט שעלטען, דער גאַנצער שייגען איז איהר פון קאַפּ אַרויס, און נאָר געוויינט...

עס איז מיר נמאס ומאוס געוואָרען פּאַר'ן לעבען... עפּים האָט זי נאָר מורא געקריגען פאַר מיר! זי האָט נאָר מורא געהאַט צו עסען, מיר זאָל נישט פּעהלען, אַז איך זעה, אַז זי זאָגט מורא, בין איך ביי קוראזש, איך שריי, איך שעלט! דמשל: פאַר וואָס געהסט דו נישט פּרעסען? זי איהר פּאַל אַמאָל אין אַרציווה אַרײַן און וויל זי פשוט שלאָגען, נאָר געה שלאָג אַ וויינענדיגע יודענע, אַז זי זיצט פּערלענט די הענד און ריירט יודן נישט! איך לויף צו מיט איין קילעק, שמי אין היינט גאָר

אין, און זי ענטפערט מיר: „עס פריהער דו אָב, איך וועל נאָך-דעם עסען!“ אין איהר האָב געמוזט פריהער אָבבייסען פונם ברויט, און איהר איבערלאָזען די רעשט...

אמאָל נאָרט זי מיך אַרויס אין גאס אַרײן: איך וועל שוין עסען, געה נאָר אין גאס אַרײן; געה, אפשר וועסט דו עפּים פּערדיענען, און מכלומר'שט שמייכעלט זי דערביי, און גלעט מיך אמאָל!

אין אז איך געה אין קום צוריק, טרעף איך כמעט דאָס אייגענע ברויט! זי רעדט מיר איין, אז זי קען נישט עסען קיין טרוקענס, זי דאַרף נאָר אַגריץ!

ער בויגט אַראָב דעם קאָפּ, גלייך עס וואָלט איהם געדריקט זי שווערע לאַסט אין די טרויעריגע געדאַנקען יאָגען:

— אין וואָס פאַר אַיכלות זי האָט געמאַכט, אז איך האָב געוואָלט מיין שבת'דיגע קאַפּאַטע, אָט די וואָס איך טראָג — פּערזענען! מעשים האָט זי געאַרבייט און געלאָפּען און פּערזעצט איהרע מעשענע בענטש-לייכטער, און ביז אין טויט אַרײן שוין געבענעשט אין קאַרטן-פּעל? ... פאַר'ן טויט האָט זי מיר מודה געווען, אז זי האָט קיין מאָל נישט געוואָלט קיין גט, אז זי האָט נאָר אַ בעזע מויל געהאַט.

— די צונג, די צונג, האָט זי געשריענען. רבונג של עולם, זי מיר מוחל די צונג! און איז טאַקי געשטאַרבן אין איין פּחד. מען זאָל איהר אויף יענער וועלט נישט הענגען אויף דער צונג!

— גאָט, טאַכט זי צו מיר, וועט קיין רחמנות אויף מיר נישט האָבען; איך האָב צופיעל געווינדגט! נאָר אז דו וועסט קומען, נישט באלד, חס ושלום! איבער הונדערט און צוואַנציג יאָהר, אז דו וועסט קומען, געדענק, האָפּ מיך אַראָב פון תּליה! זאָג דעם בית דין של מעלה, אז דו האָסט מיר מוחל געווענען! זי האָט באלד פּערלוירען די געדאַנקען, אַלץ גערופּען די קינדער! עס האָט זיך איהר געדאַכט, אז זיי זענען דאָ אין שמוב, אז זי רעדט מיט זיי, אונג האָט זי אויך געבעטען מחילה. אַ נאַרישע יודענע, ווער וואָלט איהר נישט מוחל געווען.

ווי אלט איז זי געווען אין גאנצען? אפשר אַיאָהר
פופציג! אזוי פריה געשמאַרבען! אַ קלייניגקייט, אז אַ מענש נעמט
זיך אליין צו דאָס לעבען, אז וואָס מען טראָגט אַרויס פון שטוב
צו פּערזעצן, טראָגט מען אַרויס האַלב געזונד, שטיקער
פלייש!...

טאָג אויף טאָג איז זי גרינגער אין געלער, קלענער אין
דאַרער געוואָרען.

זי האָט געזאָגט, אז זי פיהלט ווי דער מאַרך טריקענט איהר
אין די ביינער... זי האָט געוואוסט, אז זי וועט שטאַרבען!...
ווי האָט זי ליעב געהאַט די שטוב מיט אלע זאַכען! וואָס
מען האָט אַרויסגעגעבען, אַ בענקעל, אַ בלעכענע עסע, איך ווייס
וואָס, האָט זי עס בענאָסען מיט ביטערע טרערען! זי האָט זיך
מיט יעדער זאַך געזעגענט ווי אַ מאמע מיט אַ קינד!... מיטמינים
געזאָגט, אַרומגעזאָגט און כמעט געקושט... אַהאָ! מאַכט זי,
ווען איך וועל שטאַרבען, וועסט דו שוין נישט זיין אין שטוב!
אַ מעשה, אַ נקבה איז פאַרט אַ נאַר! אַרבע איז זי אַ קאַזאַק
אין ספּורניצע, און אַ ליאַדע וואָס — ערינגער ווי אַ קינד! ועהסט
דו שוין, ביי שטאַרבען איז אַ וואַי אַ חלוק צי מיט אַ בענקעל צי
אַהן אַ בענקעל!...

— פּע! — האַקט ער זיך אליין איבער די געדאַנקען, —
וואָס מיר קומט אלץ אין קאָפּ אַריין, דורך די פּוסטע זאַכען געה
איך וואָלנע.

— נו, זעלנערישע פיס, טראָגט ווייטער! — קאַטאַגוריס
ער מיט זיך.

ער קוקט זיך אום — אַרום און אַרום שניי; אויבען —
אַ נראָדער הימל מיט שוואַרצע שטאַמעס געלאַמעט; — נאָר מוין
אוינטערשמע קאַפּאָמע! — טראַכט ער — שינעט מיט דאַסטיקענע
לאַטעס! רבנו של עולם, דיר פּעהלט אויך קרעדיט אין געוועלב?
דערווייל נעמט אַ פּראָסט. די באַרד און די וואַנסעס זענען
אַיז, אין גוף איז אפילו נישט קשה, דער קאָפּ איז נאָר וואַרעם,
אויפֿן שמערן פיהלט ער טראָפען שוויס; נאָר די פיס ווערען
יואָס אַמאָר קעלטער אין שוואַכער.

שוין נישט ווייט, ער האָט דאָך חשק זיך אָבצורוהען
און ער שעמט זיך פאַר זיך אַליין. דאָס ערשטע מאָל דאַרף
ער זיך אָברוהען ביי אַ שליחות פון צוויי מייל וועג. ער וויל
זיך נישט מודה זיין, אָו ער איז איין אַכציגער און עס איז שוין
צייט דערויף.

ניין, ער מוז געהן... נאָר געהן... כל זמן מען געהט,
געהט מען. עס טראַגט זיך; קוים גיט מען נאָך דעם יצר הרע
און מען רוהט זיך אָב, ווערט מען שוין אַ לייט!
מען קען זיך גלאַט פערקיהלען, שרעקט ער זיך אַליין
איבער, — און וויל זיך אַלץ אויסרעדען דעם שטאַרקען חשק
צום אָברוהען.

— נישט ווייט שוין צום דאַרף, דאַרט וועל איך אויך צייט
האַבען!

— דאָס, — טראַכט ער — וועל איך יאָ טהון; איך וועל
נישט געהן גלייך צום פריץ... ביים פריץ מוז מען וואַרטען
אַ שעה אין דרויסען... נאָר גלייך צום יוד.

— האַמטש גוט, — טראַכט ער — וואָס איך האָב נישט קיין
מורא פאַר דעם פריצ'ס הונד; פון דעסמוועגען, ביי נאַכט, אָו
מען לאָזט אָב דעם בורען, איז פאַרט אַ סכנה; איך האָב מיט
אפילו מיין וויעטשערע, און בורי האָט לייעב קעז, פאַרט בעסער
פריהער אויסרוהען די ביינער! איך וועל מיר פריהער געהן אַריין
צום יוד, אָנוואַרטען זיך, וואַשען זיך. עפּים עסען...

אין עס קומט איהם וואַסער אין מויל אַריין; ער האָט פון
אין דער פריה אָן נישט געגעסען; נאָר דאָס איז אַ קליינטיקייט,
איהם אַרט נישט, וואָס ער איז הונגעריג; ער האָט הנאה
דערפון: אָו מען איז הונגעריג, איז אַ סימן, אָו מען לעבט!
נאָר די פּיס!...

ער האָט נאָך אין גאַנצען אַ צוויי וויערסט, ער זעהט שוין
אַרויס דעם פריצ'ס גרויסע שאַפּע... נאָר די פּיס זעהען נישט,
זיי ווילען זיך דוקא אָברוהען!

— און ווידער פערקעהרט, — טראַכט ער זיך, — וואָס
איז, אָו איך וועל מיך אַ ביסעל אָברוהען; אַ מינוט, אַ האַלבע

פאר קליין און גרויס.

מינוט! אפשר יא? לאן מיך נאָר פֿרובען? אַזוי לאַנג פּאַלנען
מיך די פּיס, וועל איך זיי אויך אַמאָל פּאַלנען!
און שמריה זעצט זיך אין דער זייט אויף אַ בערג'ל שניי.
אַצונד הערט ער ערשט ווי דאָס האַרץ קלאַפּט אין איהם ווי
אַ האַמער און עס שטעכט, און דער קאָפּ שוויצט...
ער דערשרעקט זיך... צי ווערט ער נישט קראַנק? ער
האַט ביי זיך פּרעמד געלד! ער קאָן בלייבען, חס ושלום,
חלשות... און ער טרייסט זיך: געלויבט איז גאָט, וואָס קיינער
געהט נישט! און אפילו עמיץ זאָל געהן, וועט איהם אויך נישט
איינפאלען, אז איך האָב געלד ביי מיר... מי'שמינסגעזאָגט,
וועמען מ'געטרויעט געלד!... נאָר אַ קאָפּ זיצען, דערנאָך וואַלי!
נאָר די ברעמען פּאַלען איהם צו ווי בליי.
— ניין, הויב זיך אויף שמריה, ווסטאָויי! קאָמאָדירט
ער מיט זיך.

קאָמאָדירען קאָן ער נאָך, אָבער אויספיהרען נישט,
ער קען זיך נישט ריהרען. איהם דאַכט זיך דאָך אז ער געהט,
אז ער געהט אלע מאָל שטאַרקער! אָט זעהט ער שוין אלע
הייזלעך... דאָ וואָהנט אַנטעק, דאָרט באַזילי; ער קען זיי
אלע, ער דינגט ביי זיי פּוהרען... צום יוד איז נאָך ווייט,
נאָר גלייכער צום יוד... מ'טרעפט דאָרט אַמאָל מוזסן... און
איהם דאַכט זיך, אז ער געהט צום יוד'ס הייזעל; נאָר עס רוקט
זיך אָב אלע מאָל ווייטער, ווייטער... מן הסתם דאַרף אַזוי
זיין... עס ברענגט דאָך אַ פּרעהליך פייער'ל אויפ'ן קוימען, דאָס
גאַנצע פענסטער'ל איז לוסטיג און רויט, די גראַבע מירל שוימט
אַ וודאי אַ גרויסען כאָפּ קאַרטאָפעל, און זי איז איהם שטענדיג מכבד
מיט אַ קאַרטאָפעל; אַ פּערנעניגען אַ הייסע קאַרטאָפעל! און ער
רוקט זיך ווייטער. אַזוי דאַכט זיך איהם אַבוואַהל ער זיצט
אויף איין אָרט.

דער פּראָסט האָט אַ ביסעל געלאָזט, עס הויבען אָן פּאַלען
ברייטע, דיקע פּלאַטעס שניי.
איהם איז, אַ פּנים, אויך וואַרעמער געוואָרען אין דער
שניי-קאַמאָטע. און עס דאַכט זיך איהם, אז ער איז שוין ביים

אמת'ן שאַפענען קען! זעהט נאָר, קומט קינדער, איהר האָט דאָן
עפּיס ליעב זעלנעריש ברויט! וואָס? אפשר נישט? אמת אַ שאָד
די מאמע!

אין עס דאכט זיך איהם, אז אלע פיער קינדער האָבען
איהם אַרומגערינגעלט און האַלטען איהם און קושען און דריקען
זיך צו איהם צו.

— נאָר וואָלנע, קינדערלעך! וואָלנע, דריקט מיך נישט
צו שטארק! איך בין שוין נישט קיין יונגער מאן, איך בין איין
אַכציגער!... וואָלנע, איהר דושעט מיך, וואָלנע, קינדערלעך...
אַלטע ביינער! וואָלנע, איך האָב געלד אין קעשענע! מיר,
ב'ה, געטרויעט מען געלד!... גענוג, קינדערלעך, גענוג!...
און עס איז געוועזען גענוג... ער איז געבליבען פּער-
שטערט מיט דער האַנד אויף דער בוועם-קעשענע. —

WITHDRAWN FROM CIRCULATION
FOR DONATION ONLY.
NOT FOR RESALE.

ONTTREK VAN SIRKULASIE
ALLEENLIK VIR DONASIES.
NIE VIR HERVERKOOP NIE.

WITHDRAWN FROM CIRCULATION
FOR DONATION ONLY.
NOT FOR RESALE.

ONTTREK VAN SIRKULASIE
ALLEENLIK VIR DONASIES.
NIE VIR HERVERKOOP NIE.